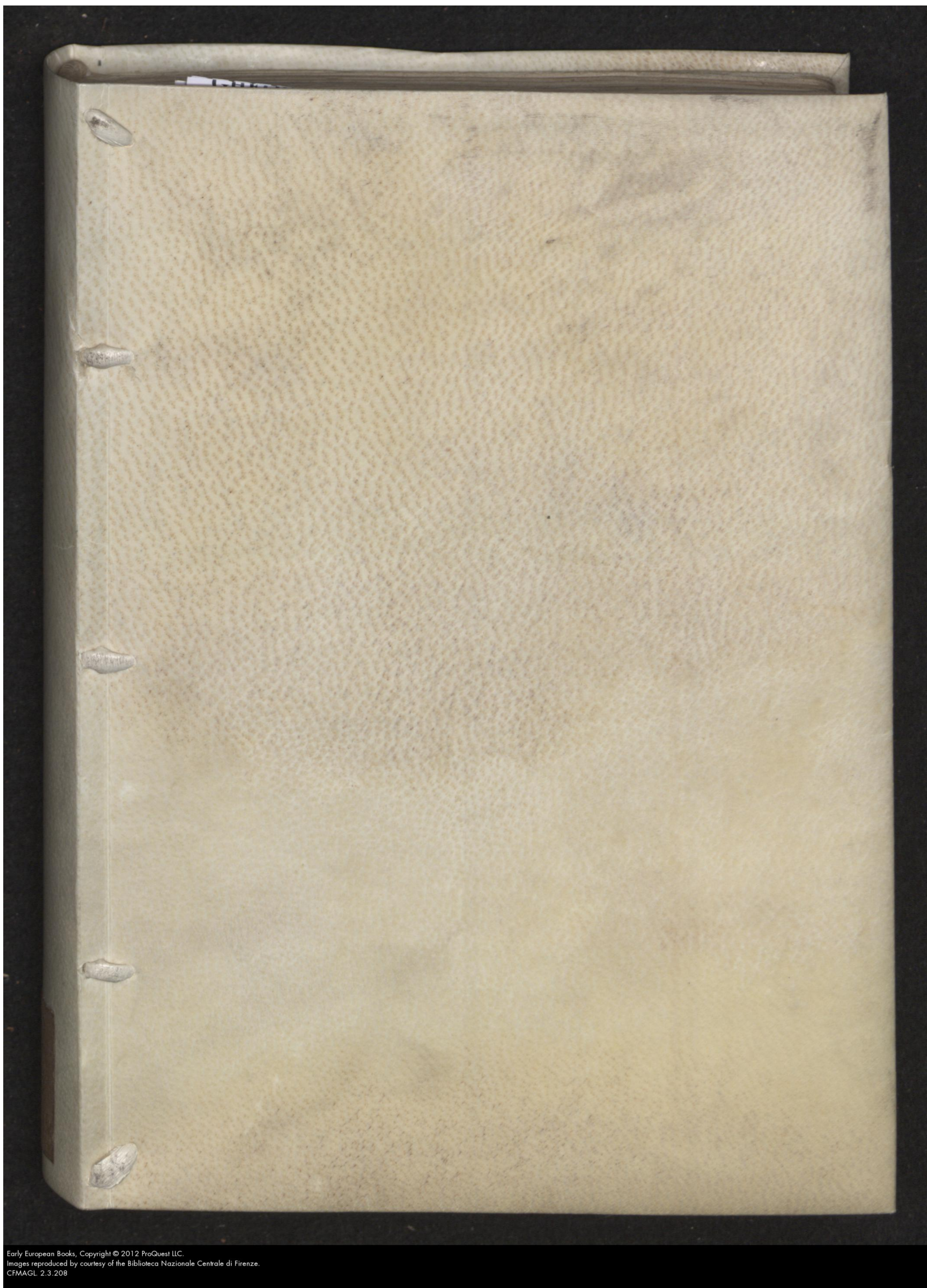
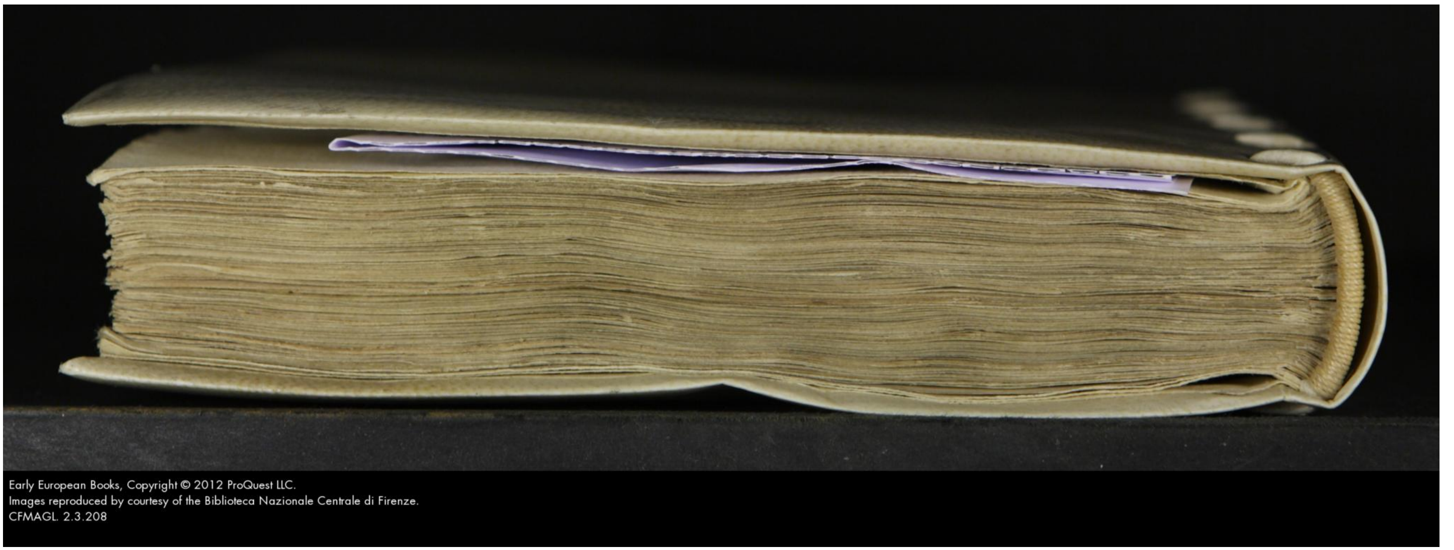

2
3
208

XXXII

CRASSI

1564

PARIDIS CRASSI
BONONIEN. OLIM APOSTOLICARVM CERIMONIARVM MAGISTRI, AC EPISCOPI PISAVREN.

DE CERIMONIIS CARDINALIVM, ET Epiſcoporum in eorum diœceſibus

LIBRI DVO.

Singulis etiam Eccleſiarum Canonicis valde neceſſarij.

Nunc primum impreſſi.

ROMAE M. D. LXIIII.
CVM PRIVILEGIO PII. IIII. PONT. MAX.

PIVS PAPA IIII.

otu proprio. &c. Exponi nuper nobis fecit dilectus filius Franciscus Mucantius clericus, & iurisconsultus Romanus, ad manus suas peruenisse opus quoddam bo:me: Paridis Crassi, olim apostolicarum cæremoniarum in Cappella nostra magistri, ac Episcopi Pisaureñ. de cæremonijs ad Cardinales Episcopos, seu perpetuos Ecclesiarum administratores, spectantibus per quam utile, & necessarium omnibus, tam dilectis filijs nostris, Sanctæ Rom. Eccl. Cardinalibus, q; venerabilibus fratribus Archiepiscopis, Episcopis, alijsq; Prælatis, diuina apte in suis Ecclesiis, & diœcesibus ministrare uolentibus, cæterisq; omnibus, qui ad ea ministeria, instrui, edoceriq; cupiunt; Quod ipse Franciscus ad communem omnium utilitatem statuit imprimendum tradere; qua in re, non mediocres illum, & labores, & sumptus subire opportet; vererią; propterea ne cum magno eius damno, & præiuditio huiusmodi opus ab aliquibus impressoribus, aut bibliopolis absq; eius licentia imprimatur: Nos eumdem Franciscum spetialibus fauoribus, & gratiis prosequi uolentes, ne eius labor, & industria, quæ fructum aliis allatura est, ipsi uni detrimentum afferat; Motu simili uniuersis, & singulis utriusq; sexus Christifidelibus, & præsertim bibliopolis, & librorum impressoribus, tam in alma Vrbe nostra, & Italia, q; extra, existentibus sub excõmunicationis late sententiæ pœna: nostræ, uero, & S.R.E. temporali ditioni mediate, uel immediate subiectis, etiam quingentorum ducatorum auri, & amissionis librorum pœnis, ipso facto, etiam absq; ulla declaratione incurrẽdis toties, quoties contrauentum fuerit, applicandisq; pro una parte ipsi Francisco loco damnorum, pro alia uero, Cameræ Apostolicæ; Inhibemus, & interdicimus, ne quis prædictum opus Paridis Crassi, absq; eiusdem Francisci expressa licentia impri

mere,

mere, uel ab aliis impressum uendere, aut quolibet quæsito colore, uenalem proponere, & habere audeant per annos decem post impressionem eiusdem operis computandos, sub prædictis pœnis, quas ex nunc, prout ex tunc, ut præfertur, applicamus. Mandantes dilectis filiis nostris Camerario, & Vicario Vrbis, nec non Gubernatori, Senatori, Cameræ Apostolicæ causarum Auditori, & alijs Vrbis ordinariis Iudicibus: Legatis etiam, ac Vicelegatis, Gubernatoribus, & Potestatibus terrarum S.R.E. Barisellisq;, & Executoribus, earumdem, ac venerabilibus fratribus nostris singularum extra terras prædictas Ciuitatum Archiepiscopis, Episcopis, eorumq; Vicariis, ut quoties ipsius Francisci nomine requisiti fuerint, ei efficacis defensionis præsidio assistentes, præmissa omnia, & singula contra inobedientes, & contrauenientes inuiolabiliter obseruari faciant, atq; ad exequutionem censurarum, & pœnarum prædictarum, omni, & quacunq; appellatione remota auctoritate apostolica procedant, & quilibet eorum, procedat, inuocato, etiam, si opus fuerit auxilio brachii sæcularis. Quoniam autem difficile esset hanc nostram cedulam originalem ad singula loca deferri, uolumus transumptis, & exemplis etiam in ipsis libris imprimendis, eandem fidem ubiq; adhiberi, quæ præsenti originali haberetur: Et quod præsentis Motus proprii sola signatura sufficiat, & ubiq; fidem faciat in iudicio, & extra, regula nostra in contrarium edita non obstañ. Decernentes irritum, & inane quicquid secus fieri contigerit. Non obstañ. constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, priuilegiis quoq;, & indultis quibuscunq; aliis super imprimendorum librorum facultate, forsan concessis, & innouatis, cæterisq; in contrarium facientibus quibuscunq;.

Placet Motu proprio. I.

Dat. Romę apud S. Petrũ. V. Kal. Mar. Anno Quinto.

OTHONI TRVCHSES
S. R. E. CARD. AVGVSTANO
EPISCOPO ALBANENSI.

Franciſcus Mucantius Iuriſconſultus Romanus. S. D.

VPER ex bibliotheca, quam mihi colendæ vir memoriæ Io. Baptiſta Oſius Epiſcopus Reatinus legato reliquit, in manus incidit opus Paridis Craſſi de cęremoniis ad Cardinales Epiſcopos, ſeu perpetuos Eccleſiarum adminiſtratores ſpectantibus, in duos libros diſtinctum, quod auus meus maternus Blaſius Baronius Ceſennas, olim Apoſtolicarum cæremoniarum magiſter ab ipſo Paride acceptum, nobis reliquerat, nosq; Epiſcopo vtendũ tradideramus: illud ego cum agnoſcerem, ac ſcirem, quantum cuilibet Epiſcopo optabile, atq; adeo neceſſarium foret, tam teſtimonio aui mei, quàm ipſius Epiſcopi Reatiñ. qui eos libros à fe. me. Paulo iiij. Pont. Max. dum eſſet Cardinalis mire commendatos eſſe ſępius affirmabat, atq; ipſemet ita illos ſemper probauit, vt iam publicæ vtilitatis ſtudio, eoſdem in lucem ſtatuiſſet emittere: Motus tantorum virorum iudicio, ipſiusq; in primis Epiſcopi Reatiñ. quem ſemper, non ſolum, quia pater mihi is erat alter, eiuſq; conſilio, atq; auctoritate nitebar, plurimi feci; verum etiam ob eius ſummam doctrinam, vitę integritatem, religionis acre ſtudium, atq; optimæ mentis conſcientiam: quæ cuiuſmodi eſſent, deſiderium ſui, quod bonis omnibus in ſacroſancto Tridentino Concilio reliquit, ipſiusq; laudes, quæ latius per ora hominum vagantur, quàm vt oratione mea, aut

vllius amplificari possint; abunde declarant: Vt inquam hac in re iudicio eius, ac voluntati adhærerem, suasus etiam ad id nonnullorum amplissimorum virorum hortatu, decreui opus imprimendum tradere: cum presertim non eius generis sit, quod in abdito asseruari vlla ratione debeat, nē pe quod ad commodum omninm Episcoporum spectet: eòq; nunc maxime absoluta nuper Dei opt. max. munere œcumenica Tridentina Synodo sub felicissimis auspiciis S.D.N. PII. IIII. Pont. max. & ab eodem omnium Cardinalium assensu confirmata. erit. n. illud gratum omnibus non solum Cardinalibus, quorum gratia precipue compositum est, sed Archiepiscopis, Episcopis, cæterisq; inferioribus Prælatis in suis Ecclesiis diuina aptè ministrare volentibus: namq; illius author Paris Crassus Bononieñ. celeberrimus suo tempore sacrarum cæremoniarum antistes, operam suam in eo munere per q̃ plures annos apud Iulium ii. Leonem x. aliosq; Romanos Pontifices summo studio ac diligentia, & magna cum laude prestitit, ac demum ob eius merita Episcopus Pisaureñ. effectus est. Opus vero ipsum scripsit in gratiam Io. Stephani Ferrerij Cardinalis Ecclesiæ Bononiensis perpetui tunc administratoris, ad ipsius Bononieñ. Ecclesiæ vsum in primis accomodatum; in quo tamen minutatim, ac miro ordine cuncta recensentur, ac disponuntur, quæcunq; per Pontifices in eorum diœcesibus morantes circa diuinum cultum obseruari debent: sumpta quidem illa ex frequenti vsu cappellæ (vt vocant) Papalis, ex qua omnes exemplum sumere debent, ita tamen disposita, vt distincte cognosci possint, quæ communes, quæ item summi Pontificis, quæ Cardinalium, quæ Episcoporum ꝓpriæ cæremoniæ sint: atq; inde affatim omnes præcepta haurire possint, quibus ad sacra ministeria instruantur. Oratione quidem vsus est simplici, & nuda, styli blanditias consulto aspernatus: nempe cum res ipsa omnem verborũ

ornatum respuat, nec commode secus explicari possit. Statui autem illud sub tuo potissimum nomine emittere, tum quòd ille ipse Episcopus Reatinus idem, vt opinor, facturus erat, cum plurimum tibi semper inter tui ordinis viros tribueret, essetq; tibi addictissimus: tum quòd cum ego te unum in primis inte Principes, & Cardinales elegerim quem omni studio atq; industria obseruem, nihil à me proficisci queat, quod non tuæ amplitudini, quasi debitum persoluendum sit. Accedit etiam, quòd liber eiusmodi est, vt nullum magis deceat, quàm te, nempe qui cæremonias, tamquàm Deo gratas, atq; ad animos hominum in religione confirmandos, augendosq; apprime vtiles, & perfecte teneas, & lapsas magna ex parte, exinanitasq; uitio temporum, quantum in te est, erigis, atq; ut in sua dignitate seruentur, sedulo operam das: unde domus ipsa tua omnibus exemplo est, in qua tu egregio tuæ erga Deum pietatis documento diuina officia, sacrificiaq; solemniter, ac rite quotidie celebrari, suauissimoq; Phonascorum, & omnis generis Symphoniæ concentu, aliisq; ornamentis decorari iubes. præclare. nunquàm enim aut superuacua, aut nimia ea impensa esse potest, quæ ad Dei Opt. Max. gloriam fit, quæq; ad excitandos, confouendosq; in religione bonorum animos pertinet. Hæc quidem Otho præstantissime talia sunt, vt quamquàm alioquin eximiis uirtutibns undiquè circumfluas, generis scilicet, & familiæ splendore clarissimus: multiplici rerum humanarum, ac diuinarum scientia peritissimus: humanitate amabilissimus: idem grauitate insignis: altitudine animi, munificentia, liberalitate, nemini secundus: quamquàm ista inquam eiusmodi sint, atq; ita vbiuis gentium nota, ut nemo possit in his laudandis, prædicandisq; non parcus esse: illa tamen longe te altius extollunt, diuinumq; prope hominem reddunt:

ac quaſi ſplendidiſſimæ luces inter minora lumina conſpiciuntur. Itaq; exibit in lucem liber ſub tuo præclariſſimo nomine, ex quo illi nō mediocris laudis cumulus accedet, ac fiet procul dubio illuſtrior: Ex me autem accipies hoc interim obſeruantiæ in te meæ argumentum; donec efficaciora præbendi in dies (uti ſpero) facultas detur. Vale.

Ne grauetur Lector, ſi qua inter legendum offenderint, ad indicem erratorum extremo operi adiectum recurrere.

PARIDIS CRASSI DE CERIMONIIS CARDINALIVM ET EPISCOPORVM IN EORVM DIOECESIBVS.

Liber Primus.

AD REVERENDISS. IN CHRISTO Patrem D. Io. Stephanum tit. SS. Sergij, & Bacchi S. R. E. Presbiterum Cardinalem Episcopum, seu perpetuum Eccl. Bononieñ. administratorem.

PARIDIS CRASSI CANONICI BONONIEN. *Sacrarum Cerimoniarum Magistri. In suos libros de Cerimonijs ad Cardinales Episcopos spectantibus. Præfatio.*

RISCI mortalium rectores Pater reuerendiss. præclaram meo iudicio, ac propè diuinam sententiã habuere: qui cum rerum naturam ingenti studio diligentiaq; perquirerent, nihil accuratius, nihilq; (vt ita dixerim) beatius instituisse videntur; quã vt populi, populorumq; Præsides ex pontificum sciẽtia, sacros ritus, solemnesq; cerimonias cognoscerent; & cognitas obseruarent: hac pręcipue (vt opinor) ratione compulsi; ꝙ nulla res effi-

cacius humanum genus moderatur; quam Religio. Namq; vbi semel religionem qualemcunq; profiteri ceperit gentium multitudo: melius suis sacerdotibus, ~~suis~~, quàm suis imperaroribus paret. Hinc multifariam, multisq; modis, olim diuersi populi, diuersos sacrificandi ritus perquisiuere; atq; ita perquisiuere; vt tot pene extiterint Deorum Latriæ, & sacrificia; quot populi, & commertia. Et vt superstitiosam Aegyptum, aliasq; consimilis sectę nationes pręter mittam; quæ vsq; ad fastidium in tradendis sacris morosæ fuerunt; pręterq; Hebræorũ volumina, quibus non Isis, nec Osiris, nec Anubis; sed ipse verus atq; omnipotens Deus, per ministerium Moseos leges dedit: profectò rituum cerimonialium plena sunt omnia. Quid .n. aliud sonant Leuitici? quidq; etiam Numeri? & omnis ferè Pentatheucus? nisi sacrificãdi cultum, & libaminum normas; quæ etiam, vt ipse legisti à Lactãtio primũ, deinde ab Herodoto, Diodoro, & Apuleio in vltimo Metamorphoseos; alijsq; luculentis scriptoribus nostram Christi fidem nondum professis plene recẽsentur. Quid vero de Romanis dixero? quibus tanta non religionis, sed vanæ superstionis cura fuit, vt iuxta Valerij testimoniũ pro imperio augendo, custodiendoq;, nunquam ab exactissimo cerimoniarum cultu, remotos oculos habuerint: quin & Vrbem Romam tamdiù tutam, incolumenq; sunt arbitrati; quoad Martis cerimonias non desererent. Ideo ipsum summæ maiestatis decus sacris cerimonijs famulari nõ dubitauere;

dubitauere; quippe arbitrati sunt pontificuli illi sacrorum censores: quos ætas nostra forte (sicut cõiicio) magistros cerimoniarum appellat; iustis, castisq; cerimonijs demonstrari diuinam maiestatem humano genere ampliorem, augustioremq̃; fore; & subinde reuerẽtiã, ac timorẽ superũ, his fieri longe maiorẽ. Verũ vbi Saturno tenebrosa in tartara misso; apparuit gratia Saluatoris nostri Iesu Christi erudiens nos in religiosis, salutaribusq; cerimonijs; tunc primum Apostoli, & Discipuli eius; ac deinde sancti patres catholicæ, & apostolicę fidei cultores: immo vos ipsi lucidissimi cardines orbis; cęlestisq̃; aulæ milites, & clarissima mundi lumina; quibus veram diuinitatem nosse datũ est; adeo aptas; adeo veras; adeo mysticas cerimonias; tum per diuinæ maiestatis oracula; tum etiam per Sanctorum patrum reuelationes instituistis; vt solæ vestrę piæ; solę vestrę religiosę; solę vestrę purę sint, & diuinæ puritati conuenientes. Cęterarum vero gentium immundæ, impurę, & inhumanæ; ac plerunq; ferocientes, & sanguinariæ sicut illæ, quæ Sanguine placarunt ventos, & virgine cęsa: & sicut aliæ, quibus apud Cyprũ humana hostia Ioui immolabatur, & quibus Taurica gens peregrinos hospites Dianę victimabat: Aut dum Iupiter humano principum sanguine propitiabatur; dumq; Carthaginiẽses ducentos quotannis filios nobilissimos igne concrematos Saturno offerebant. Et cum idem Saturnus in Latio eodem genere sacrificij colebatur: nõ qui-

dem vt homines ad aram immolarentur: sed vt in Tybrim de Miluio ponte deiicerentur: & cum in matris Deum sacrificio cultores ipsi proprijs virilibus amputatis litabant: Item in Bellonae propitiationibus sacerdotes de suorũ humerorum proprio sanguine sacrificabant: dumq; Cereris Eleusinæ sacra ardentium thedarum mutuis in facies iactatio nibus celebrabantur: Insuper apud Lampsacũ Hellesponti oppidum asellus cęteris membrosior Deę Vestæ mactabatur: Præterea apud Lindum Rhodi Herculis sacra conuitijs, & execrationibus celebrabantur: & pleręq; aliæ portentosæ, ridiculę, & monstruosę, quas si in præsenti ennumerem, numero cedet harena meo. Sane quemadmodum rerum omnium ad orthodoxam religionem pertinentium vna apostolica sedes imperatrix est; longe, lateq; diffusa, sic & in cerimoniarum actionibus reliquos populos antecedit, & instruit; omnes manifeste errare demonstrans: qui ab illa quoquo modo discordãt. Hanc ob rem amplitudo tua, quæ suam ecclesiam Bonoñ. pluribus in rebus ornauit, plurimis (Deo dante) ornatura; videns eam optimum ornamentũ, scilicet cerimonias sacras Ro. Eccl. cuius tu honorabile membrum existis, non omnino habere quas profiteatur; mihi, qui ex apostolica benignitate; immo tua ope, operaq; ipsarum cerimoniarum ministerio sum (tametsi indigne) præfectus: demandauit: vt pontificale officium rei diuinæ conueniẽs per proprios ritus explicarem; quibus tu in tua Bo

nonieñ. Ecclesia, ipsaq; in te, & propter te Bonoñ. Ecclesia deinceps vteretur: omni antiquo velut obsoleto cerimoniarum more posthabito, quo in presenti occupata est. Ego vero munus ab amplitudine tua iniunctum non modo obedienter, vt par est; verum & libenter obire desiderans: quippe quem tuę largitatis vbertas canonicum ibidem vltro creauit, honorauit, exaltauit; hæc pauca qualiacunq; erunt in capitulis centum distincta, tum ex ipsis sacrorum codicibus, & pontificum annalibus, maiorumq; decretis, tum ex quotidiano vsu cappellę Papalis non ociose quidem, sed properanter excerpsi. Namq; vt ipse vides non verborum oratione composita, nec plausu populari lenocinante: qui vt diuus inquit Hieronimus solet imperitorum aures decipere, atq; palpare; sed pedestri sermone alioquin compendioso annotaui; in quibus sanè centum annotationibus à te supplex in primis peto; æquo animo feras, si minus satisfeci; feci .n. quod potui, vt non ingratus haberer. Verum tu, cui nulla pars huiusmodi disciplinę obscura est; quemq; diuinorum, humanorumq; dogmatũ vndecunq; assertorem disertum, & in sacris, prophanisq; historijs, presertim sacro sanctis cerimonijs, non solum magistrum, ac vatem consultissimum: sed velut illarum parentem omnes veneramur, & colimus: poteris facilè in meę imbecillitatis supplemẽtum, atq; in perpetuam tuę Bononieñ. ecclesię vtilitatem emendare. Quod enixe obtestor, & oro, vt possint quoq;

Pon-

Pontificales cerimoniæ de illustri eruditione tua gloriari, non minus tibi debentes; quam de pruden ti, & generoso consilio tuo, omnis sacrosanctus Car dinalium senatus tibi plurimum debere fatetur.

DE CERIMONIARVM INVENTIONE, *& causa usus illarum.* Cap. I.

IESV CHRISTI nomine, ac numine pari ter inuocato, sine quo nec sciri quicquam potest, nec doceri. Ego Paris Crassus Bo- nonieñ. Apostolicarum cerimoniarum magister indignus; suscepta declarandę cerimoniarum disci plinę cura; quę sacris celebritatibus per Reueren- dissimos Cardinales in eorum ecclesiis; tam ex lege scripta; quam approbata cõsuetudine adhibentur: necessarium existimaui, quantum ingenij mei me- diocritas tulerit, inde exordium mei operis assume re; vnde mea videtur exorta professio. Sic itaq; prę- sentem de cerimonijs tractatum inchoaturus, pri- mum cõministros meos, & lectores (quibus tamen ista non displicent) admoneo, vt nequaquam existi ment me arbitrarias, confictasq; cerimonias, sicut non nullos curiosos stulta persuasione murmurare depręhendi; sed legitimas, & sacrosanctas, ac imita- biles me eis offerre; quas apostolica sedes iamdiù institutas in pręsenti profitetur, & seruat. Namq; sanctę memorię Innocentius Pontifex Max. eius no minis Tertius, in nostra professione doctor illustris

cum

cum in diuersis libris a se compositis; omnes sui sę-culi autores, vicerit; in eo, quem de sacrorum rituū expositione conscripsit, etiam semetipsum superauit; non minus fideliter, & ornate: quam subtiliter, & argute singula missæ pontificalis mysteria interpretatus. Cumq́; de ac arte dissereret: Omnis inquit cerimonia, quę potissime ad cęlestē clemētiam nobis propitiandam inuenta est: pręter id, quod est ars reuelata diuinitus: etiam iure scripto, ac summa ratione per patres nostros in initio adolescentis Ecclesię cęlesti quodam numine afflatos decreta est: scilicet, vt noscamus quo ritu, quoue sacrificio Deū coli oporteat. Id enim est humani operis offitium in eoq; solo summa rerum, & omnis vitę beatę ratio cōsistit: quandoquidem propterea creati, & inspirati sumus ab eo, vt ipsum debitis; piisq; veneremur obsequijs. Nihil enim ęquè singularis, & sancta illa maiestas ab homine desiderat, ac sinceram adorationem per ritus sacros exhibendam. Porro quis dubitet in omni diuinæ maiestatis cultu, nihil esse pulchrius, magnificētiusq;, ac spectabilius quam ordinem, & reuerentiam: ac rerum omnium congrue dispositionis ornatum: quę si in theatrali spectaculo; in acie militari; in classe parata iubentur regularissime seruari; quanto magis cerimoniarum censura, quę misterijs imbuta moralibus, & diuinis plena sacramentis, ac in solo sacrarum rerum ordine, & ratione cum Sanctorum patrum consilio intelligentiaq́;, & auctoritate consistit; diuinis non

adhi

adhibeatur misterijs: si quidem actus ipse cerimonialis, quid est aliud, quam vel honor ab hominibus Deo, vel hominibus propter Deum exhibitus? Nam queso quamobrem Romanos Pont. ipsumq; Sanctissimum D. N. Iulium Secundum Pont. Max. in presenti gloriose sedentem, tantopere supplices veneramur: nisi quod Iesu Christi Dei, & Saluatoris nostri vices, & potestatem gerit in terris: Aut quare amplissimos Cardinales, reliquosq; Reuerēdos Antistites, Rom. Ecclesię Prelatos honoramus: nisi q in Apostolorum, & Discipulorum eiusdem Dei locum suffecti creduntur, & in partem sollicitudinis euocati, vt coadiutores Christi Vicarij: qui vocatus est in plenitudinē potestatis: Non tamen vsq; adeo negare ausim, veteres illos sacrorum conditores aliter ab initio solemnes hos ritus istituisse: quam nostra ætas profiteatur, & obseruet. Quod in omnium fere disciplinarum ampliatione variari videmus. Itaq; multiplicata in dies deuotione; etiam cerimoniæ multiplicatæ; & salua rerum substantia reformatę fuerunt: quæ etiam nostro quoq; tempore tā pro rei sacræ reuerentia, quam pro apostolicę sedis ornamento, ac sacri Senatus auctoritate cum ordinum, ac temporum, & locorum omnium ratione pensata: prout cuiusq; merito, & vsui, rationiq; conuenit ornantur: & successiue mirum in modum ampliantur; nō quidem, vt priscis aduersentur institutis: quia nimirum plura reperiuntur apud veteres, quæ nobis probanda sunt: quam quę repudianda;

sed

ſed vt temporibus, ac locis, & actibus in dies emer-
gentibus magis accomodentur. Non itaq; Cerimo-
nias noſtras, vt arbitrarias, aut temere confictas re-
pudient maliuoli, ſi qui ſunt: verum, ut ſacras, & re
rum ſacrarum ſacris vſibus conuenientiſſime dica-
tas omni cura, ſtudioq; reuerenter ſuſcipiant; & pro
fiteantur. Quia profecto nos mortale genus præci-
pue ad propriam diuinæ maieſtati venerationem
tribuendam, ipſamq; piis ſupplicationibus excolē-
dam, ac ad honorem hominibus a Deo prælectis
impendendum inducunt. Statum etiam vtriuſq;
profeſſionis Principum maxime exornant; rudes in
ſtruunt; diſcholos compeſcunt; & quicquid diuini
tatis, humanitatiſq;, & honoris, ac honeſtatis eſt in-
dicant, & demonſtrant. Hæc autem omnia quo-
modo exercēda, qualiterue inſtituenda ſint; noſter
hic præſens tractatulus explicabit. Quare poſtre-
mo eoſdem comminiſtros meos, & lectores; quibus
lucubrationes iſtæ deſudant; ne labor noſter, & eo-
rum ſtudium pereat: repetita præfatione commo-
neo, vt quæcunq; hic à me explicabuntur: non ea
quidem ex meo ipſius arbitrio præſumpta: nec à
me temere effutita tanquàm in illis ipſe me arro-
ganter docuerim: ſed de ipſo aquarum viuentium
fonte, ideſt diuinis cerimonialium dogmatum iu
ribus, deq; frequentiſſima Papalium actionum ob
ſeruatione, ac præſentis ætatis vſu, & patrū dogma-
tiſtarum relatione excerpta ſciant. Verumtamen
ſi qua forte pro huius operis abſolutione ſuper ad-

denda videbũtur id, vt libuerit cuiq; per me liceat. Non enim cuncta, & vniuersa præcepta; quę vastitas huius scientiæ continet; sed multa me dicturum polliceor. Namq; sicut periti prodiderũt in vno homine scientia perfecta esse nõ potest, nec ars, aut disciplina vlla singulari ingenio consummari. Quod si corrigere potius placuerit: libere quisq; id per me possit: dummodo qui nos correxerit, potius corrector benignus sit emendando, quàm latrator inuidus detrahendo.

DE MAGISTRI CERIMONIARVM DEPVtatione, & cura, ac disciplina illius. Cap. II.

CONSEQVENTER inter operis primordia Magistri Cerimoniarum deputatio locetur; quandoquidem, & ipse principatum in omniillarum expeditione sortitur. Itaq; Cardinalis Episcopus noster vnum duntaxat ex domesticis cappellanis in ministerio Ecclesiastico, & cerimonialibus actionibus aptum, docilemq;, & expertũ, ac in sacerdotio constitutum: nec non corpore robustum eliget; quem suis cerimoniis quasi antistitem, ducemq;, ac rectorem omnium pro re diuina rite, recteq; peragenda pręficiet. Verum quoniam in omni negotio principiũ est scire, cur id fit, quod fieri oportet; ideo qui cerimonias exercere voluerit, ante omnia scientiam artis suæ: necnon vsum, & experientiam, quæ duo in artibus dominantur,

non modo habeat, sed etiam calleat, vt possit, & noscat summa cum intelligentia, ac moderamine omnia, quę instant, docte, rationabiliterq; operari: nec non strenue, & expedite, ac eleganter exequi: ita vt non solū quæ, ipse tamq̄ dux, peragenda imperet: sed quęcunq; alij: velut cōmilitones exequuntur irreprehensibilia sint. Hic aūt in vestitu, & totius corporis habitu cōmendabilis: citra venustatē, cęteris p̄stet omnibus. Item cum cappellanis, & comministris; alijsq;, quorum opera vsurus est, siue æqualibus, siue subiectis comiter agat: facilemq; potius, & benignum sese omnibus præbeat; quàm austerum, aut imperiosum: nisi cum maxime opus fuerit. Is porro persuasissimū habere debet, vt aliqua celebritate ordinaria, siue casuali occurrente, vnde opus sit aliqua materiali opatione, aut manuali, alioquin leui: non ipse tantum operam illam, aut fabricam fieri iubeat, & ordinet: verum etiam ipsemet suis manibus operetur, & fabricet, nec cuiquam credat id fideliter agendum fore, neq; vnquam ab opera desistat, aut recedat: nisi ante diem (nūquā vero in ipsa die) qua celebrandum erit perfectam, absolutamq; illam præsens viderit, sciēsq; probauerit: ut altaris, & abaci ornatum; tribunæq;, ac sedis pontificalis paramēta; item magistratuū subsellia, ac nobilitatis diuerticula, in sua nouerit congruitate disposita, ac deniq; ministrorum negotia, & canonicorum munia, celebrantiumq; mysteria, ac totius celebrationis utensilia, tam generatim, quam speciatim in

B ij suis

ſuis locis, ordinibuſq;, & uſibus ſciuerit eſſe compoſita: quibus demum facilius, cum quid poſtulabit vſus, aut ratio vti poſſit. Recognoſcat quoq; ſingulos miniſtros, quibus in ſacrificio vti opus ſit; vt cui quemq; officio, ac qualibus operibus deſtinare conueniat: Sed non prætermittat, quin prius miniſtraturos ipſos de ſingulis exequendis admonitos reddat, & experimentis inſtructos. Ipſe vero ita tota mēte ſuis actionibus intendat, ne inter agē dum quantum fieri poteſt ab vllo corrigatur, qui corrigere debet vniuerſos. Recordetur quoq; nec recte, nec congrue rem diuinam per ritus cerimoniales peragi poſſe: immo ipſam artem cerimonialem infamari penitus, vbi magiſter quid in ea faciē dum ſit; miniſtros, & circunſtantes non docet, ſed docetur. Ideo cuncta in abdito quopiam conclaui, ſeu priuato loco ſæpius prætemptet, & experiatur, etiam ſimulatis geſtibus addiſcēdo quæ, qualiterue ipſe facturus, & docturus eſt: vt magiſtri eruditio ſingulis diſcipulis prodeſſe poſſit. Cum autem omnia plene conceperit, tunc ipſe demū intrepide, & magiſtraliter agat: doceat, & imperet. Vni enim Cerimoniario quicquid ab omnibus erratum, ſiue improſpere geſtū fuerit, irrogari, & impingi ſolet, quod nos ſatis, ſuperq; didicimus, propterea plene teſtificamur. Hoc idem Aeneas, Syluius Senenſis, qui & ipſe dudum ante pontificatum initum, cerimoniarium magiſter, & in ipſo Pontificatu Pius Secundus nuncupatus fuit: non minus pruden-

ter,

ter, quã eleganter ſcriptum reliquit his verbis. Quiſquis autem deſtinabitur huic cerimoniarum diſciplinæ ſit oportet in corpore robuſtiſſimus, in arte ſcientiſſimus; in mentis promptitudine circumſpectiſſimus; vt pro omnibus laboret, de omnibus ratiocinetur, & omnibus per omnia ſatisfaciat: ita regulariter ſeſe in ſuis expeditionibus gerens, vt quęcunq; fecerit, fieriuè docuerit, exemplaria ſint: quoniam ſicut nihil ſine doctore, & exemplo diſcitur, ita nihil, ſine vſu, & experientia docetur.

DE SILENTIO, ET ATTENTIONE OMNIum, & moderatione celebrantis, & miniſtrorum. Cap. III.

PROXIMVM huic documentum eſto, & ſumme neceſſarium, vt tam à Clero, quã à populo præſente; mirum, & quodammodo venerabile; ne dicam pertinax ſilentiũ in omni re diuina intra chorum obſeruetur: vbi ſolum à cantoribus circa ſuam pſalmodiam, & miſſarũ ſolemnes cantus intentis; omnis ipſe chorus ſacris modulationibus, & canticis ſpiritalibus; ac dulcibus melodijs impleatur: Quoniam religio in colloquio eſſe non poteſt, dum ſacra fiunt: & Apoſtolus: obſeruate, inquit ſancta ſilẽtia, tanquã ſanctæ contemplationis cauſſam; ſcientes, ꝙ in orationibus, & contemplationibus, non in verbis, quę vix ſine peccato proferri poſſunt, dominus haberi poteſt. Immo nemo ſit interim, qui librum ali-

quem

quem, nec Breuiarium quidem habeant apertum, vt exinde suas orationes profiteantur; aut horas canonicas, tunc siue sedentes, siue stantes, aut genuflexi recitẽt: neq; qui ad legile, siue pulpitum aliquid lecturi accedant; non qui epistolas, neq; documenta, nec aliquod scripturarum genus; nec etiam aliquas orationes diuinas interea legant: sed nec qui obstrepẽtes cum cachinno, & risu; aut strepitu, motuq; apparẽti obloquantur: nec qui non solum dormientes stertant: sed ne quidem semisoporati videantur: verum omnes quantum reuerẽtius, attentiusquè possunt, ac deuotius verbo Dei, & in Ecclesia Dei; vbi propterea conuenerunt: tunc precise, ac quodammodo auidi instare credantur, & instent; audiẽtes missas, vesperas, & alias horas, ac oratiões sacras: quæ à suo Pontifice illo tempore pro peccatis populi offeruntur Altissimo. *Si* quis autem tunc ibi orare, vel suum offitium ex libro profiteri voluerit: admoneatur modeste vt in priuato loco id agat: quia Apostolico admonemur edicto, vt debeamus in Ecclesijs manentes nihil, nisi Christum Iesum, & præcepta eius salutaria, cum iucunda quiete sentire. Insuper omnes actus, qui in ipsa, & pro ipsa celebratione, tam à Cardinali, quàm ministris fient, placide, modesteq;, ac reuerenter: solo Cerimoniario, non per signum modo: sed per nutum: perq; solum si sufficit intuitum, idest per signum aliquod leue singula monstrante fiant; ita vt nemo quid acturus sit, quærat tunc clamando; aut desistat scandalizando;

do; nemo discurrat: nullusq; sit tumultus; ac nulla quantacunq; leuis altercatio: sed omnia ante tem-pus ita, & taliter præuideantur, & instruantur etiã cum exhibitione schedulæ cerimonialis, in qua omnia notata, & vniuersa sigillatim per seriem ordi nata sint: vt in ipso actu omnis decor, & reuerentia quoad eius fieri possit interueniat.

DE NVMERO, ET QVALITATE MINI-*strorum Card. celebrantis, ac ordine, & loco singulorum. Cap. IIII.*

REVERENDISSIMVS Dñs Cardinalis quo tiens celebrat, quindecim ministros ha-beat ex consuetudine, & pontificali to-lerantia: videlicet primo assistẽtem, qui esse poterit Vicarius eius: dummodo non Suffraga neus; nec Prælatus apostolicus, sed sacerdos sit: & in sacerdotalibus expertus: sin autem alium ex se-nioribus canonicis habeat: tum Diaconum, & Sub-diaconum; nec non nouem cappellanos superpelli tijs indutos: habitu tamen, & tonsura irreprehensi-biles: non regulares: nec aliqua corporali nota de-formes: neq; aliqua Ecclesiastica censura famosos. Ex quibus non numerando Diaconum; nec Subdia conum ministros, Primum locum tenet presbiter assistens: qui etiam in plerisq; est supra Diaconum, & subdiaconum. Secundum de baculo pastorali ser uiens. Tertium de mitra. Quartum de libro: Quin-tum de thuribulo, & nauicula. Sextum de gremia-

li. Septimum de ampullis. & reliquos duos de luminaribus seruituri. Quorum ordo, & præeminentia erit iuxta ordinem litteræ huiusmodi: & hi quã do sedendum erit: in terra sedebunt, nõ vtiq; genuflectentes: sed omnino sedentes per lineam in sinistra celebrantis: dum autem standum erit: ipsi stantes erunt ibidem: & dignior eorũ erit apud caput & humeros celebrantis; vltimus vero magis ante faciẽ eiusdem ad longum: sed Diaconus, & Subdiaconus erunt sedentes, vel ad latera hinc inde celebrantis: post tamen ipsum modico spatio super duobus scabellis paulominus altis, sicut Faldistorium: & Diaconus erit ad dextram versus altare, Subdiaconus vero ad sinistrã: vel si magis placet, isti ambo erunt sedentes simul ad dextram celebrantis super gradibus altaris: quantumcunq; renibus illi versis: cum quibus assistens ét sedebit super gradibus eisdem, modicum post terga celebrantis: vertens tamen faciem, sicut ipse celebrans. Et si aliquod scamnum ligneum ordinarium pro canonicorum celebrantium sessione positum, adhærens tribunæ ibi est; omnino amoueatur, quotiescunq; ibidem fit missa pontificalis, non per Cardinalem solum: sed etiã per quemuis Prælatum, pro quo Faldistoriũ poni debeat. Insuper habeat tres: aut quattuor: (vt infra dicetur) scutiferos de nobilioribus, modestioribusquè suæ familiæ, æque notabiles, & circunspectos: qui abaci domini custodes, & ministri lotionis manuum erunt, vt infra dicetur. Et quoniã omnes prædictos

dictos singulos singula munia subire oportet: & non est vna simul omnium operatio: Ideo hic infra breuiter dicendum est de singulis. Et primo de officio Diaconi.

DE OFFICIO DIACONI IN MISSA *Episcopi Cardinalis Bononieñ. Cap. V.*

IACONVS Euangelij, priusquam celebraturum paret, paratus, vt infra, stat ad dextram celebrantis: & qñ induit eum, osculāda offert amictū: crucem pectoralē: & crucem: quæ est in medio stolæ, & nō alia: ac priusquam chyrothecam dextrę manus offerat: osculatur manum, & chyrothecam, & similiter positurus annulum, ipsam manum, & annulum osculetur. Astet rectus ad celebrantis parati dextram: modicum retro eum, quousq; ipse celebrans se mouet, iturus ad confessionem: quem medium facit cum Assistente, descendendo ad confessionem: quę tamen dū fit, ipse Diaconus stat ad eius dextram: vt infra, manibus iunctis: & illis semper à principio missæ vsq; ad finem retentis extra dalmaticam: non autē sub illa: vt quidam superstitiosi faciunt. Tum cum eodem celebrante ascendente ad altare: ipse vadit: & firmat se ad eius dextram: facta prius genuflexione ante altare. Antequàm per celebrantem incensetur altare, capiat thuribulum à Cerimoniario, & illud ei offerat cum osculis &c. & sustineat manum,

& manicas celebrantis, dum incensatio fit. Deinde ipse celebrantem cum mitra per alium posita facta prius ei inclinatione incensat ter thuribulum ducens: deinde similiter inclinat: postea deposito thuribulo sustinens celebrantis dextram, eum ducit ad Faldistorium: vbi deponit illi mitram: tum stat modicum retro apud eius dextram: cum quo simul dicit introitum. Deinde celebranti sedenti imponit biretum, & mitram preciosam: & sic ipse sedet, vt infra, donec sit tempus cantandi, *Gloria in excelsis*: quo cantato, ipse cum celebrante prosequitur: tum sedēti, eidem vt supra imponit biretum, & mitram leuē, & sedet. Quotiens autem celebrans debet surgere: totiens ipse prius surgens deponit supradicta, ac reponit, cum opus est. Dicta per Subdiaconum epistola: si altare est distans, surgit citius, & anticipat tempus, positurus librum Euāgeliorum super altari, & vt in tempore adsit, nauiculam ministraturus pro incenso, quod sic faciat. Nam si tunc vtitur planeta: vadit prius retro altare, vel ad angulum, abaci, & ibi exuit planetam adiuuante Cerimoniario; & illam planetam plicatam; vel aliam ad id paratā ponit super humerum sinistrū super stolam: sicut est stola: si autem est indutus dalmatica, eam non exuit: sed accepto libro ante pectus, manibus infra illum positis, vadit solus: & primo ante celebrantē facit inclinationem supradictam: tum ante mediū altaris versus ad legatū similiter, vt supra, inclinat; Deinde versus ad altare genuflectit; accedensq; ad illud

illud: imponit in eius medio librum genuflexus nihil dicendo: tum descendit per gradus anteriores ante celebrantem, cui ministrat nauiculam pro incenso: inde ad altare iterum reuertitur, vbi genuflexus dicit tacite. *Munda cor meum &c.* inde accipit librũ & reuertitur vt prius cum reuerentijs solitis ad celebrantem: & genuflexus ante eum dicit, *Iube Domne benedicere*: & accepta benectione, ipse sibi librũ portans, sequitur post subdiaconum, ita q͏̃ sit vltimus: sed in missis pro defunctis sit primus, & sic vadit ad locum lectionis euangelicæ: positoq; libro in manibus Subdiaconi: vel super pulpito; cãtat iunctis manibus videlicet. *Dominus uobiscum*, & cum dicit *Sequentia*: vel *Initium*, &c. signat cum pollice dextrę manus, primo textum Euangelij; deinde seipsum in fronte, in ore, & pectore: & cum chorus respondet, *Gloria tibi Domine*; ipse accipiens thuribulum à Cerimoniario incensat ducens ter thuribulum: videlicet primo semel librum in eius medio: secundo candelabrum à dextris, & tertio candelabrum à sinistris: ita cito, & modeste id faciens: vt continuet Euangelium immediate post responsionem chori. Interim si nominat nomen IESV humiliat caput: non autẽ si *Christi* solum: si vero *Mariæ* etiam parum mouet caput. Si autem integra aliqua clausula esset cantanda reuerẽter: tunc illam cum genuflexione: nihil de tempore prætermittendo sed genuflectendo cantat: vt est, *Verbum caro factum est.* Item, *Et procidentes adorauerunt eum.* Finito euangelio: factisq; reuerentijs altari, & legato

præſenti reuertitur ad celebrantem ſine libro. Subdiaconus.n.illum portat oſculandum ad celebrantem: quo oſculato: ipſe accepto thuribulo, incenſat celebrantem, ter ducens thuribulum. Finito ſermone, ſi ille fit: ipſe præcedente Cerimoniario vadit ante celebrantem, vbi ſtans capite humiliato dicit confeſſionem totam cum diſciplina, quæ infra ponitur, in capitulo de confeſſione intra miſſam cantãda &c. Tum finita confeſſione facit profundam inclinationem, & firmat ſe apud ipſum celebrantem. Symbolo lecto: poſtquam poſuerit celebranti biretum, & mitram, ſedet, vt alij vſq; quò Chorus cantauerit verſiculum videlicet, *Et homo factus eſt*: quo cantato, ſurgit, & capit de manibus Cerimoniarij burſam cum corporalibus ex abaco ſumptam, quã vſq; ad oculos eleuatam cum reuerentijs prædictis portat ſolus ad altare: vbi extracta corporalia extendit ante crucem ſuper altari, & burſa ad partem euangelij repoſita: ipſe ad locum ſuum reuerſus ſedet. Finito per Chorum ſymbolo, ſurgens celebranti extrahit leuem mitram, & lecto offertorio ſedenti ei mitram pręcioſam ponit; tum annulum pontificalem è dito, & chyrotecas è manibus aufert pro manuum lotione: quę dum fit, ipſe cum Cerimoniario hinc inde ſtando miniſtrat mappã: & illo loto, reponit annulum in digito eodem ſine chyrotecis; Tum ſtãs ad celebrantis ſiniſtram, quam ſuſtinet, ipſum ducit cum reuerentijs ſolitis ad altare: quod cum celebrans oſculatur; ipſe vadit ad eius dexteram, & genuflectit:

nuflectit: tum ſtans ſeruit ei, vt in ordinario: videlicet Subdiacono portanti calicem cum patena, hoſtia, & palla: ipſe deſuper patenam eleuatam cum hoſtia capiens, porrigit celebranti cum oſculo: vt ſupra, & interim calicem tergit, & vinum imponit quantum placet celebranti. Deinde poſtquam celebrans benedixerit aquam: & ſubdiaconus eam in calice poſuerit: ipſe offert calicem celebranti: vt ſupra, & ſimul cum eo offerente dicit orationem videlicet. *Offerimus tibi Domine &c.* & cooperit cum palla: quo facto patenam dat Subdiacono: tum nauiculã pro incenſo miniſtrat dicens, *Iube Domne benedicere.* & cum celebrans incenſat: ipſe eius manicam vna manu, & calicem altera, vel modicum retrahit, vel ſuſtinet: ne forte calix percuſſus cadat. Incenſato altari, accipiens thuribulum de manu celebrantis, ipsũ à Cerimoniario mitratum incenſat. Deinde præcedente Cerimoniario vadit ad Legatum, & incenſat ipsũ, & omnes de cappella: ſicut eũ cerimoniarius diriget: vt ſuo capitulo dicetur. Finita incẽſatione: dato thuribulo eidem Cerimoniario: ipſe ab eo incenſatur, & ſic firmat ſe poſt celebrantem. Finita præfatione aſcendit ad dextram celebrantis: cum quo ſine vlla percuſſione pectoris dicit *Sanctus* &c. inde redit ad locum ſuum: vt cũ celebrans vult ſignare hoſtiam, & calicem, ipſe adſit eleuans manicas: & celebrante eleuante hoſtiam: ipſe nequaquam incenſat ſacramentum; ſed ſolum planetam retro ſiniſtra manu eleuat; dextra vero celebrantis manũ

adiuuat.

adiuuat. Similiter postquam celebrans reposuerit hostiam: ac genuflexerit, & nõ prius, calicem discooperit ante consecrationem: & post eleuationem illum cooperit, interim adiuuans sustinendo planetam, & manum: vt in eleuatione hostiæ fecit. In fine *Pater noster*, aduenienti Subdiacono cum patena cooperta, ipse stãs in cornu epistolæ: eam velo discooperit, discoopertamq; offert celebranti cum osculo manus: expectatq; ibidem donec remouerit pallã de calice: tum ad locum redit, & dicto per celebrantem *Pax Domini*, ipse ascendit; & cum eo dicit ter *Agnus Dei*, totiens percutiens pectus: nisi sit missa pro defunctis, quia non percutit: quo dicto vadit ad sinistram eius, & capit, ac tenet librum: sicut tenebat assistens; cuius vices ipse exequitur, donec assistens; distributa pace reuersus ad altare fuerit. Interim ipse monstrat digito, quæ sunt per celebrantem dicẽda: detegit calicem: infundit vinum solum pro purificatione: & librum cum puluino ad cornu epistolę portat. Tum si planeta vtitur; statim libro portato dum Cerimoniarius ponit biretum, & mitram celebranti; ipse in eodem loco; vbi prius deposuerat planetam resumit: vel si non vtitur planeta, tunc ipse deposito libro, ponit biretum, & mitram celebrãti, ac mappam tenet pro lotione manuum: tum mitra rursus deposita, vadit post celebrantẽ infra gradus: vbi in tempore versus ad populum dicit. *Ite missa est*, vel pro temporis exigentia versus ad altare, *Benedicamus Domino* aut *Requiescant in pace*. Et si celebrans sit be-

dicturus

dicturus cum mitra: vt infra suo capitulo dicemus: ipse eam ponit: tum manet in loco suo genuflexus: donec sit data benedictio: inde surgens ibidem expectat, stãs, donec publicauerit, si alioquin debebit publicare indulgentias latino sermone. Quo facto ducit celebrãtem, stans ad eius dextram, vsq; ad faldistorium, & adiuuat illum spoliãtem: & dato osculo super manu, extrahit annulum; vel vt placet.

DE OFFICIO SVBDIACONI Cap. VI.

SVBDIACONVS paratus stans à sinistris celebraturi in omnibus facit; sicut Diaconus, quo ad ipsum celebrantem parãdum: & idem accepto celebrantis manipulo intra librum euangeliorum: quem ipse portat ante celebrantem, vadens ad confessionem faciendam; pro qua ipse stat ad sinistram celebrantis; & illi dicturo versiculum videlicet, *Deus tu conuersus, &c.* imponit manipulum cum osculo manipuli, & manus: Deinde osculato per celebrantem altari, ipse stans continue ad eius sinistram, idest, in cornu euangelij, librum euangeliorum apertum in eo folio, vbi est textus euangelij, offert ei osculandum semper: preterquam in missis pro defunctis; quia tunc non osculatur librum. Circa incensationẽ adiuuat hinc; sicut Diaconus inde. Et similiter circa lectionem introitus, hymni angelici; & circa impositionem, & depositionem gremialis. Dum celebrans stat apud Faldistorium,

distorium, vel apud altare, ipse nõ collateralis Dia- cono stat: vt in multis locis fit; sed post eum; ita vt ambo sint non ęqualiter bini, sed singuli; videlicet vnus post alium; & sic manens, non tenet manus sub tunicella coopertas: sicut regulares faciũt, vt de Diacono dixi. Dum orationis, idest collectæ vnicę, vel ex multis vltimæ conclusio dicitur, idest. *Per Dominum nostrum Iesum Christum.* in verbo *Iesum Christum* incli- natione simul cum celebrãte, ante ipsum celebrãtẽ facta; ipse sibi librũ portãs, vadit simul cũ Cerimo- niario solo præcedente ad lectionem suæ epistolæ, & factis cum Cerimoniario reuerentijs altari, & Le- gato si præsens est: versa facie ad altare ante cornu epistolę: ac tenẽs sibi librum eleuatum vsq; ad ocu- los, cantat suam epistolam: in qua si nomen *Iesu Christi* profert: caput omnino inclinat: non autem in ver bo *Christi* solum: sicut pro Euangelio dictum est. Quòd si planeta vtitur: (vtitur autem quotiens dia conus: nisi in sabbato sancto, vt infra in capitulo de parandis Diacono, & Subdiacono dicetur) tunc paulò citius apud abacum, vel retro altare deponit planetã, & sic manens in alba, idest camiso p̃ Ceri- moniarum ab omni parte decenter composito: va- dit, & cãtat, vt supra. Cantata epistola; ipse clauso li bro: ac factis solitis reuerentijs: pręcedente Cerimo niario, reuertitnr ad celebrantem, vbi genuflexus osculatur eius manum dextram porrectam super li bro clauso. In Missa vero pro defunctis, epistola cã tata non genuflectit ante celebrantem, cum libro

in

in manu; nec manum celebrantis osculatur: tum acceptа planeta si ea vtitur; tenet solus librum missalem ante celebrantem legentem, & demum sedet, vt prius apud Diaconum. Ad lectionem Euangelij comitetur Diaconum, ante quem precedit sine libro, & postea in loco lectionis, capit librum à Diacono, & tenet librum apertum stans facie ad faciem eius, inter duos ceroferarios, manibus infra librum positis: ita vt superior pars libri mentũ suum attingat. Inter legendum Euangelium, si Diaconus genuflectit, aut caput inclinat, ipse nõ genuflectat: sed omnino immobilis perstet; tanquam si esset legile marmoreum, maxime, vt non turbet folium, nec visum cantantis. Euangelio finito, ipse tenens librum apertum facit solum reuerentiam consuetã altari, & eum sic apertum in folio, vbi est principiũ textus Euangelij cantati, osculandũ celebranti Cardinali, vel Legato portat, cui priusquã librũ offerat, ipse non genuflectit: sed libro exosculato, illũ claudit, & ante celebrantem, ac Legatũ reuerentias tunc facit, & non prius. Si vero missa est pro defunctis ipse non penultimus ad Euangelium cantandum sicut supra, sed secundus, idest post Diaconum vadit, & eo finito, non portat librum apertum osculandũ Legato: neq; celebranti, sed illo ibi tunc clauso, & factis reuerentijs ibi, quibus debentur; reuertitur ad celebrantem simpliciter, & librum dat clericis. lecto offertorio illico vadit ad abacum: vbi velo super humeris eius extenso, capit dextra manu cali

Diacono

Euangeliu cui osculandum detur.

cem cum patena: hostia, palla; & purificatorio: quæ omnia simul extremitate ipsius veli coopta: manu sinistra leuiter apposita, ne cadat aliquid, sequente se cappellano cum ampullis plenis; ac celebrãte ad altare præcedente, portat ad cornu epistolę: vbi prę dicta suo tempore, & pręsertim ampullam vini Diacono offert; & posito per Diaconum in calicem vino, ipse capiẽs de manu cappellani ampullã aquæ, eam Legato, seu Cardinali celebranti prętendit inclinatus, dicẽs mediocri voce. *Benedicite pater* Reuerendiss. quam benedictam ipse in calicem ponit. Si autem missa esset pro defunctis, aqua neq; per Legatum, neq; per celebrantem benedicitur, sed absolute ponitur in calicem: licet Innocẽtius Papa Tertius, qui fuit magister cerimoniarum, quiq; scripsit mysteria missę expresse dicat, aquam non nisi per Episcopum poni debere, & reddit bonã caussam: sed hodie seruatur, vt ipse Episcopus solum benedicat: nõ ponens aquam in calicem. Cooperto per Diaconũ cum palla calice: ipse stans, dextra capit patenam à Diacono stante, quam extremitate eiusdem veli ab eodem coopertam portat cum reuerentijs ad locum consuetum: videlicet, Legato, vel Cardinali non celebrante pręsente, extra gradus prębiterij, & ibi stet: Legato autem, vel Cardinali absente, tũc firmet se in loco præsbiterij post Diaconũ, & nunquã de suo statu se moueat: nisi cum eleuatur sacramentum: quia tunc genuflectit: quo eleuato mox surgit. Et quando dicitur per celebrãtem, *Pater noster*:

in versu: *Sicut & nos dimittimus*: ipse cum reuerentijs re-uertitur ad altare: habens patenam semper velo co-opertam, & stans rectus in cornu epistolæ, patenã discooperiendam Diacono stanti offert: ac remoto per Cerimoniarium ex humeris velo, ad suum locũ reuertitur. Si autem missa est pro defunctis: quia pa tenam non tenet: stat post Diaconum: sed cum ele-uatur sacramentum in missa pro defunctis: ipse in-censat illud, & nõ alios, postea stat in loco suo vsq; ad *Agnus Dei*, quod cum celebrante dicturus, ascen-dit ad eius sinistram. Tum Assistente daturo osculũ pacis per chorum: quia Diaconus supplet vices Assi stentis; ipse stat ad dextram celebrantis, discoope-riens calicem in tempore, & alia faciens, donec cele brans cõmunionem fecerit; tũc vadit ad cornu epi-stolę vbi accepta ampulla, ponit de vino in calicem pro purificatione: qua facta dum celebrans lauat, ipse tergit calicem, & plicat corporalia cum palla, & purificatorio; quæ omnia ad abacum reportat cum reuerentijs: tum redit ad locũ suum, vbi stat vsq; in finem missæ, & deniq; comitatur celebran-tem: quem exuit cum Diacono.

DE OFFICIO PRIMI CAPPELLANI *præsbiteri assistentis.* Cap. VII.

x nouem Cappellanis supradictis, primus erit ille, qui dicit presbiter assistens: cuius pręcipua cura est, antequã ad missam pro

cedatur diligenter ipsam missam in domo sæpius, ac continue cum celebraturo præstudere, & bene obseruare omnes actus: in quibus fortassis ipse celebraturus auxilio egeat, vel titubet, aut nesciat siue vacillet: vt postea eidē apud altare sacrificāti in talibus actibus subueniat cito, placide, ac modeste memorando voce: gestu, & actu, quæ oportuerit, & prout viderit opus faciendum. Hic etiam ante diem missę, debet sibi barbam, & coronam tonderi fecisse: quoniā est Magistratibus, & alijs, Primoribus daturus osculū pacis facie ad faciem. Deinde in die missæ Cardinali psalmos lecturo: ipse indutus superpellicio capit, & tenet librum psalmorum detecto capite genuflexus ad eius sinistram: ne sit ipse propior altari quam Cardinalis, & legit secum alternatim omnes psalmos cōsuetos videlicet. *Quam dilecta*, *&c*. ipso Domino inchoante: & si Dominus vtitur ocularibus, ipse assistens ea capit, & tenet ministrans, dum opus est: similiter, & nasitergium, siue sudariolum pręsentat opportune. Item lectis psalmis, surgente Domino versa facie ad altare, lecturo versiculos, & orationes paramētorum, vt opus erit, & prout infra dicetur; etiam ipse surgit stans è conuerso, & tenens librum ante faciem Domini, renibus ad altare versis. Deinde vestito celebraturo, ipse illico, & non prius, induit se pluuiali: stanteq; Domino, & ex libro aliquid cātante, semper ad eius dextram stare debet, librum continue manu tangens, ac singula cū digito ostendens.

Cum

Cum verò celebrãs ſedet, ſimíliter, & ipſe cum Día-
cono, & Subdiacono in vltimo gradu modicũ poſt,
& apud ipſum ſedet, & ſi miniſtri ad latera Cardi-
nalis hinc inde ſedent, ipſe ſolus ſedebit vt ſupra:
apud altare vero ſtante celebrãte, & ipſe ſtat in cor-
nu Euangelij: ad quod poſtquam ipſe celebrans in
faldiſtorio legerit offertorium, ipſe præuenit cum
libro, & puluino hoc modo. Nam prius capit librũ
miſſalem ante pectus: & ſuper eo ab extra pului-
num: Tum præcedente Cerimoniario, facta reue-
rentia ante Cardinalem celebrantem, mox verſus
ad Legatum, inde ad altare: in medio eius genufle-
ctit, & ſic vadit ad dictum cornu Euangelij: vbi
ſtrato puluino ſuperponit librum apertum, ac in-
uenit dicenda videlicet. *Suſcipe Sancte pater omnipotens æterne Deus hanc immaculatam hoſtiam*: quo facto retrahit
ſe ad poſterius cornu prędictum: vbi expectat ce-
lebrantem: cui aduenienti facta reuerentia aſſi-
ſtit apud librum, & digito oſtendit dicenda. Cum
autem incenſatur altare, ipſe ſe ad poſterius cornu
prædictum retrahens, expectat finem incenſatio-
nis: ne illam impediat, & continue dicit verſiculos
memoriter videlicet. *Dirigatur Dñe, &c.* ita alte, ut cele
brans poſſit audire verſiculos dum altare incenſat,
& ſecum dicens reuertitur ad librum, à quo nunq̃
diſcedit; niſi ad *Agnus Dei*: vbi cõtinue, & ſemper ſtat:
niſi in conſecratione ſacramenti: donec illud eleua
tur. Igitur ad *Agnus Dei*, ipſe aſſiſtens dicit cum cele-
brante *Agnus Dei*, & dans locum ſuum Diacono, qui
interim

interim aſſiſtere debet pro eo; recedit, & tranſiens ante altare facit reuerentiam vſq; ad terram, & firmat ſe genuflexum ad dextram celebrantis: & eo altare oſculante, etiam ipſe illud ſimul oſculatur: tum ſurgens oſculatur celebrantis faciem in maxilla ſiniſtra; cui dicenti. *Pax tecum*, ipſe reſpondet *Et cum ſpiritu tuo*. Deinde ducitur ad Legatum, ſi adeſt: ante quem primo caput profunde cum humeris inclinat, tum dat oſculum in ſiniſtra maxilla eiuſdem dicens, *Pax tecum*, & ille reſpondet: *Et cum ſpiritu tuo*, & modicum retrogreſſus, vt prius inclinat. Deinde vadit ad alios, ad quos per Cerimoniarium ducitur, prout in capitulo de pace danda infra ſuo loco dicetur; ſemper obſeruans ipſum Cerimoniarium, vt inclinationes, & genuflexiones, ſicut per illum monſtrabuntur exequatur: in fine dat oſculum eidem Cerimoniario, & ſic reuertitur ad ſuam aſſiſtentiam cum reuerentijs altari, & Legato. Poſt hæc facta purificatione, ipſe portat librum ad cornu epiſtolæ: niſi prius Diaconus portauerit; vbi firmus oſtendit cum digito cantanda; & ſic perficit officiũ ſuum: nam data per celebrãtem benedictione, ipſe primo exutus pluuiali ſuo, dominum exuit cum lectione pſalmi, ac verſiculorum, & orationum, vt in ordinario.

DE OFFICIO SECVNDI CAPPELLANI *baculum paſtoralem miniſtrantis*. Cap. VIII.

MISSA quęstione antiqua, vtrum Episcopus suffraganeus, pręsente suo Archiepiscopo metropolitano; ita debeat omittere usum baculi pastoralis, quod est insigne Episcopale, sicut Archiepiscopus usum crucis, quod est Archiepiscopale priuilegium, omittit pręsente Cardinali Legato apostolico; omissis quoq; his, quæ in antiquo cerimoniali dicuntur: quoniã nostro tempore in usu non sunt; obseruentur quæcunq; de ipso baculo in nouo ordinario pontificali dicta sunt; sed specialius hæc, videlicet q semper ante Cardinalem Episcopum pontificaliter paratũ, & non aliter: siue longius; siue propius processurũ, deferatur ipse baculus pastoralis per aliquem mansionarium, aut dictum cappellanum; eius enim officium honorabile est; qui præter Assistentem, & canonicos ministros, ante omnes cappellanos celebrantis præcedit tamquam dignior. Hunc autem oportet esse cotta, & pluuiali, uel planeta indutũ; nisi sit missa pro defunctis, quia non solum tunc ille non induitur pluuiali: sed nec habendus est, baculus; alioquin semper, & ubiq; habendus est, quotiens Cardinalis Episcopus pontificaliter paratus, non modo à loco ad locum procedit, ut à sacristia ad altare; sed etiam quotiens à faldistorio ad altare, ac etiam tam à cornu epistolæ ad medium altaris uadit, quàm ab eodem ad aliud cornu Euangelij: atq; inde reuertitur. Dum uero in vesperis dicitur canticum Magnificat, ac etiam dum dicitur in

missa

missa Euangelium; & cum ex mandato ipsius Cardinalis Episcopi celebrantis tunc realiter parati fit aliqua ad populum monitio, vel etiam si ipsemet facit monitionem, aut sermonem; aut cum post sermonem a se, uel ab alio coram se similiter celebrante factum ipse lecturus est confessionem; & in fine missæ dicturus, *In principio erat uerbum*; ac generaliter quotiens est daturus benedictionem solemnem cum mitra; semper ipse dum producit signum crucis; & non prius; accipit, & tenet vsque ad finitam benedictionem baculum manu sinistra, & dextra benedicit: & generaliter semper, & totiens baculo utitur, quotiens mitra. Nam mitra, & baculus in Episcopis correlatiua sunt; præterquam pro defunctis. Sciat autem minister baculi, quod à lituo arcuato prædicti baculi, nullus debet pendere panniculus; qui si alligatur, inferius alligetur, & non ideo alligatur, ut aliquod mysticum figuret: sed quia honestius est, & reuerentius agitur, si ipse minister illum manu non tangat, etiam si sit sacerdos, sicut etiam facit cappellanus de mitra: quam non nisi panno manibus obuoluto tenere debet. Cum uero Cardinalis Episcopus baculum manu capit, nudum omnino, & sine pãniculo capit, prius osculatũ ab ipso ministro porrigente.

DE OFFICIO TERTII CAPPELLANI, *mitram ministrantis*. Cap. IX.

Tertius

ERTIVS cappellanus est de mitra seruiẽs ex cuius collo hincinde æqualiter pen= deat mappa sericea longa, cum qua capit mitram, non autem nudis manibus; & dũ illam tenet, habet infulas versus se; & dum recipit, redditq; Diacono illam impositur o, id facit quantũ potest commode: & surgente, & stante domino, illi co adhęret tergo eius capturus, vel daturus mitram Diacono; prout opus erit. Curet autem, vt post can/ tatum hymnum angelicum, idest *Gloria in excelsis*, se/ denti Domino, ipse adsit cum mitra leuiori, & sim/ plici: Nã grauaretur celebrans, si auriphrygiata cõti nue vteretur, nisi secus placeret. Igitur offerat leuio/ rem, reposita alia pręciosa, & grauiori super abaco: ita vt vittę pendeãt ex illa. Leuiori vtitur vsq; ad fini tum *Credo* &c. Deinde lecto offertorio, cum sederit, auriphrygiata vtit̃, vsq; ad finẽ missę: lauatoq; post oblationẽ celebrante apud altare; ipse auriphrygia tam reponit super altari in cornu epistolę; infulis ex illo pendentibus. Demum post cantatum *Ite missa est*, & dictum *Placeat* &c. mitram offert Diacono, & il/ le celebranti, qui cum illa dat benedictionem, & cũ ea reuertitur ad faldistorium suum: nisi sacramen/ tum esset super altari: quia tũc sine mitra datur be/ nedictio: sed in vesperis incepto primo psalmo; de posita super altari in cornu epistolæ pręciosa, leuẽ offert: nisi aliter placeat. Tum incepta antiphona cantici, idest, *Magnificat*, illa deposita vbi supra, prę= ciosam ministrat.

DE OFFICIO QVARTI CAPPELLANI *librum ministrantis.* Cap. X.

QVARTVS Cappellanus de libro seruiens, in primis curet, vt signaculum habeat in loco libri dispositum in folio, ex quo celebrans legere, seu cantare debet; & illud bene prouideat, ne cũ tempus erit, oporteat cum scandalo voluere, & reuoluere folia diuersa. Ipse librum tenens stare debet inter altare, & faldistorium, ita vt renes de directo vertat cruci super altari positæ; librum autem extollat, & deprimat, pro statura celebrãtis; communiter tamen vsq; ad frontem inclusiue, & illi adhęrentem, ambabus manibus nudis in inferiori parte libri positis sustineat, & aduertat, ne se loco moueat, neq; vnquam genuflectat; etiam si ipsemet celebrans, vel Legatus, & magistratus, & omnes genuflecterent; neq; forsan errante celebrante, ipse errorem detegat, vel indicet, aut reprehendat; sed in statu suo maneat immobilis, velut si marmoreum legile esset; cuius instar figuratur. Et cum vadit ad celebrantem cum libro aperto; nullam penitus eidem inclinationem, aut reuerentiam faciat; sed finito cantu, ipse clauso libro recedens facit suam reuerentiam. Recedit autem finitis omnibus orationibus, & conclusionibus, ante responsum, *Amen.* Item post lectum introitum, ac hymnum angelicum, & symbolum, & offertorium; & non prius.

DE OFFICIO QVINTI CAPPELLANI *thuribulum, & nauiculam ministrantis.* Cap. XI.

VINTVS Cappellanus de thuribulo: & nauicula incensi seruiens, debet esse aliquantulum fortis, & robustus: quoniam ipsum thuribulũ graue esse solet, & nauicula nõ leuis; quæ duo simul necesse est, vt teneat æqualiter, eleuatis manibus: videlicet thuribulum dextra, & sinistra nauiculã clausã. Pro quibus tenẽdis primo infigit pollicẽ dextræ manus in annulũ magnũ extremæ catenulæ, & aliã catenã, quę cooptoriũ thuribuli eleuat, minimo eiusdẽ manus digito teneat stricte eleuatã; ita ꝙ thuribulũ sit quasi per duos digitos aptũ, vt fumus spirare possit; ne ignis extiguatur. Deinde clausę nauiculę pedẽ sinistra capiat; Ne aũt ipsemet igne posit aliquo casu suũ suppelliciũ cõburere; Cerimoniarius extremitates manicarũ suppellicij eius r̃flectat circa bracchia decẽter, admonens eũ, ut quãto remotius põt, à se ipso manũ thuribuli amoueat, & bracchia ęquali spatio ꝓtrahat: Cũ aũt vadit ad locũ Euangelij cãtãdi, primus post Cerimoniariũ ante ceroferarios, cũ eis ęqualiter genuflectat, ac surgat, & firmet se ad latus dextrũ Diaconi, ẽt si renes altari vertat; & in tẽpore det, & accipiat thuribulũ à Cerimoniario, sicut ille petit, & dũ dicit̃ totũ Euãgeliũ, sit vel post cãtãtẽ, vel ad aliam partẽ cõmode versus ad illũ, & cõtinue thuribulũ leuiter moueat; nõ ideo, vt icẽset̃ cãtãs; sed ne ignis

extinguatur; & finito cantu, non amplius incensat liber; sed factis reuerentijs altari, & legato, redit ad locum suum, vt venit; & ibi dat thuribulum Diacono, qui incensat Episcopum celebrantem solum; & non Legatum; vt infra.

DE OFFICIO SEXTI CAPPELLANI *gremiale ministrantis.* Cap. XII.

EXTVS Cappellanus de gremiali seruiens surrecturo Dño, priusquã mitra tollatur; gremiale à Subdiacono de gremio dñi sũptum, accipiat reuerenter, & cũ osculo ipsius, & illud plicatum teneat ambabus manibus pendens ante pectus suum; & cum illud dat Subdiacono, aut capit ab eodem; semper, & totiens cum osculo id faciat: & deniq; lotis celebrantis manibus, post lectum offertorium, illud super abaco reponit; quia amplius illo non erit opus. In vesperis, & aliis officiis, & in processionibus, gremiali nunquam vtimur, & nisi cum planeta.

DE OFFICIO SEPTIMI CAPPELLANI *ampullas ministrantis.* Cap. XIII.

IC septimus Cappellanus parum habet laboris, & operę; quia solum debet sequi Subdiaconum post lectum offertorium, ab abaco ad altare euntem; portans duas ampullas,

vini

vini in dextra, & aquę in sinistra manibus, superpel- licio tectis: tum eas ampullas dat eidem Subdiaco- no petenti; & similiter receptas reportet ad abacũ simpliciter. Item post communionem, vnam tantũ ampullam, scilicet, vini pro purificatione, eo modo simpliciter ad altare portet; quã det Diacono; & si- mili modo reportet ad abacum: Nunquam tamen vinum, vel aquam in ampullis prædictis à creden- tiarijs capit portãdas ad altare: nisi prius, & expres- se viderit factam fuisse credentiam: idest prægusta tionem vini, & aquæ: quia ipse similiter de vtroq; apud altare facturus ẽ prægustationẽ vidẽte Card.

DE DVOBVS CAPPELLANIS CAN- *delabra ministrantibus.* Cap. XIIII.

DVO Cappellani seruiẽtes de candelabris dum Euangelium, siue orationes pro ve speris, aut etiam pro tertiarum hora can tãtur: in statura, quantum potest conue niant; ne vnus nimis oblongus, alter è contrario breuis: sed vt omnino sint in altitudine eorum lu- minaria ęqualia: cumq; capturi sunt candelabra, ca piant quidem dextra nodum, qui in medio manu- brij esse solet; & sinistra pedem eiusdem, manibus discoopertis. Admoneanturq; facturi reuerentias tam in eundo, quàm in stando, & redeũdo, vt ęqua- liter, & simul, ac eodem contextu faciant illas, & non vnus post alium; cumq; se ipsos firmabũt pro illumi-

illuminatione Euangelij, ambo ponant Subdiaconum in medio eorum; & sint hinc inde faciebus ad Diaconum pariter versis, sicut ipse Subdiaconus est .i. ante faciem Diaconi, & hoc in quocunq; loco Euangelium cantetur. Finito Euangelio similiter faciunt, vt prius reuerentiam, primo altari; deinde Legato; & Diaconum præcedētes ad sua loca reuertuntur; dantes eadem candelabra eis, a quibus habuerant. Et si inter legendum Euangelium Diaconus genuflectit, vt in Circumcisione, & in Natiuitate Dñi nostri IESV CHRISTI, aut alias; ipsi non genuflectant; sed immobiles stent cum Subdiacono similiter immobili: quoniam hi duo tanquam marmorea candelabra; & Subdiaconus tanquam aureum pulpitum immobile figuratur.

DE OFFICIO CAPPELLANI INTIMANTIS *hymnum angelicum, ac symbolum in missa, & antiphonas in uesperis; necnon de ordine c antantium ipsas, & de disciplina intimandi.* Cap. XV.

PRAETER nouē Cappellanos ministros prædictos; etiam alius est Cappellanus siue Mansionarius choralis, à prædictis distinctus; qui Cardinali missam celebranti intimare, siue annuntiare solet hymnum Angelicum, & symbolum, ac etiam salutationē ad populum, videlicet. *Gloria in excelsis*, & *Pax uobis*, & *Credo*; qui etiam intimat canonicis antiphonas, vesperales:

les: & vt hic suum officium cum debita, & plena di
sciplina exequatur, sciat, qualiter primo si cano-
nici sunt pluuialibus induti; vt infra dicam de ha-
bitu canonicorum; ipse non pluuiali; sed planeta;
si autē canonici sunt simpliciter cottis induti; tunc
ipse debet esse pluuiali indutus, & virgam longam
more Bonoñ. in manu, sicut præcursor apostolicus
tenēs; & nunquam solus ante Cardinalem celebrā-
tem accedit: sed præter Cerimoniarium ducē eius,
etiam habet secum in sinistra alium māsionarium,
aut æqualem cappellanum similiter cum eodem
baculo, & habitu ornatum; per quem tamen nihil
unquam Cardinali intimatur: sed omnia alia, ab
illo principali aguntur. Hi autem duo simul, tantū
ante Cardinalem accedunt: quoniam ante canoni-
cos, etiam ante Archidiaconum, seu Archipręsbi-
terum, ille solus tantum principalis accedit, qui in-
timare debet. Itaq; dum ipse principalis socio co-
mitante, & Cerimoniario præcedente est intimatu
rus aliquid Cardinali celebranti; facit reuerentiam
altari vsq; ad terram genuflexus; tum humiliatus
profunde Legato; inde ante Cardinalis celebran-
tis faciem, capitis, & humerorum profundam in-
clinationem facit; vbi stans expectat, donec cātus
à Choro penitus compleatur: quo finito, ipse stans
facie recta, sine aliquo motu corporis, nec faciens
amplius reuerentiam; competenti, & summissa vo-
ce intimat *Gloria;* aut *Pax uobis:* aut *Credo;* aut antipho-
nam; & post intimationem, non facit reuerentiam
aliquam

aliquam; nec inde recedit: sed sic immobilis perse-
ueràs expectat; donec Cardinalis resumpserit quic
quid fuerit sibi intimatum: tunc enim, & non prius
facit, ac recedit cum similibus reuerentijs: vt vene-
rat. Idem in omnibus, & per omnia facit socius ipsū
comitatus. Cardinalis autem celebrans, vel quiuis
alius Episcopus non Cardinalis aduersus intiman-
tem, non solum caput non mouet recepta intima-
tione: sed ne quidem signum vllum; immo nec nu-
tum leuem aliquem propterea facere debet. Inti-
matio vero supradicta non in missis, sed in vesperis
fit, in quibus antiphonæ tam celebranti quam ca-
nonicis intimari debent. Itaq; ipse intimator solus
sine socio ante conspectum singulorum canonico-
rum idē facit, sicut de celebrante dixi: maxime quo
ad accessum, & recessum suum. Nam quo ad reue-
rentias parcius agit cum canonicis, quàm cum Epi
scopo. Ipsi vero canonici versa vice, iuxta Ecclesiæ
consuetudinem cum capitis leui inclinatione; non
tamen cū assurrectione, correspondent eidem mā-
sionario, seu cappellano intimanti. Secundam an-
tiphonam cantat Diaconus à dextris. Tertiam can
tat præsbiter assistens; siue sit vicarius; siue quicun-
què ex canonicis. Quartam cantat primus canoni-
cus, etiam si sit Archidiaconus, vel Archipresbiter
in choro manens. Quintam cantat Subdiaconus à
sinistris Cardinalis. Et iste est ordo legitimus, & ce-
rimonialis cantandi antiphonas quando Cardina-
lis solemniter celebrat vesperas: quando vero non
celebrat,

celebrat, quisq; in suo ordine vbicunq; fuerit, cantat suam. Et scias, q nullus debet, aut potest se excusare; quominus cantet suam maxime Cardinali celebrante: non celebrante autem eo, excusatio admittitur; si est admissibilis, uel alias prout libet, iuxta morem Ecclesiæ.

DE NVMERO, ET QVALITATE, AC *officio Credentiariorum.* Cap. XVI.

REDENTIARII numero sufficerent tres; cum etiam plures non dentur Cardinali in cappella papali: sed cũ quater sint manus lauandæ: ideo etiam quattuor poterunt esse ipsi ministri, ætate, & habitu omnes laudabiles: ut supra de cappellanis dictum est: ex quibus singuli minus digni seruiẽt prius: deinde uero digniores, & sic quisq; sua uice cum genuflexionibus usq; ad terram, altari, Legato, & Cardinali celebranti, tã in eundo; quam in redeundo, & cum credentia, siue prægustatione aquæ; quæ potest esse rosea, siue lampha, aut odorata, ut libuerit. Nullus autem ex ipsis credentiarijs sit habitu longo, maxime cotta, aut caputio indutus. Prima lotio fit ante quã Cardinalis capiat paramenta. Secunda ante offertoriũ: dum adhuc est sedens in faldistorio. Tertia post idem offertorium; dũ stat ante altare. Quarta post communionem, ut tertia. Hi autem stant semper, detecto capite; uersis faciebus ad Cardinalem,

nec vnquam de loco suo discedunt: nisi quando ipsum exuunt, & calciant, aut exalciant cõmunibus indumentis, & calciamentis: & maxime dum aquã pro manuum lotione ministrant: pro quo actu primo euntes ante genuflectunt vsq; ad terram: inde ante altaris crucem in eodem loco manentes: vltimo ante celebrantem: vbi sic permanentes infundunt aquam prægustatam. Deniq; facta lotione cũ eisdem reuerẽtijs ordine retrogrado, ad locum suũ reuertũtur. Sed pro domini communis honore obseruent; vt parcius reuerentias, & genuflexiones huiusmodi ante prædictum dominum faciant pręsente Legato: prout infra passim dicetur. Et istis credẽtiarijs datur incensum, & pacis osculum: tamquam ministris egregijs, in ordine, & vice sua.

DE ORGANISTA, ET SERVANDIS *per ipsum*. Cap. XVII.

RGANISTA admoneatur: vt in diebus festiuis semper Cardinali aduenienti rẽ diuinam siue pro missa, siue pro vesperis facturo, seu audituro cum sonitu organorum festiuiter, & modulanter; remota tamen lasciuia applaudat: ipsum recipiens, & nunquam à sonitu cessans: donec Episcopus Cardinalis orationem genuflexus perfecerit, sederitq; ac res diuina inchoanda fuerit: quod etiam faciet ipso Cardinali de choro post rei diuinæ finem recedente: nisi tamen

men

men publica temporis siue Ecclesiæ mysteria pro-
hiberent: non autem priuata, vel domestica Cardi-
nalis mœstitia obstat; quin Ecclesia suis solemnita-
tibus vtatur, Hoc etiam seruat chorus cappellæ Pa-
palis; vt vno tempore dulcius moduletur: quã alio.
Nam in feria quarta, quæ cinerum appellatur, & à
Dominica passionis usq; ad Pasca (prȩterquam in fe
ria quinta in cȩna dñi) nõ cantat nisi per notas Gre-
gorianas. Organista etiam respectiue idem facere
poterit: sed obseruet ut nullo tempore incipiat so-
nare primum uersum cantici .i. *Magnificat*: sed relin-
quat choro cantandum. Idẽ faciat de hymnis om-
nibus, prȩsertim his, in quorum principio Cardina
lis, & populus genuflectere consueuit: ut: *Aue maris
stella*, & *Veni Creator Spiritus*, Item *O crux aue spes unica*: & de
alijs, ut infra in capitulo de genuflexionibus. Idem
faciat de versibus priuilegiatis; pro quibus genufle
ctimus, videlicet in symbolo pro versu, *Et incarnatus est
de spiritu sancto*, & etiam in hymno, *Te deum laudamus*, in
versu. *Te ergo quæsumus, &c.* Item curet ut Cardinali se
interea ad missam celebrandam sacris vestibus pa-
rante dum psalmodia horæ tertiæ cantatur cum re
spõsione organorum, prout infra suo loco dicetur:
ipse sic abbreuiet, vel producat sonum, ut neq; Car-
dinalis solito citius accelerare; neq; lentius tardare
cogatur, Vltimo potest ipse organista alternis uer-
sibus in fine singulorum psalmorum, & hymnorũ,
sonare in omnibus officijs diuinis, & in utrisq; ue-
speris, & matutinis, siue in die, siue in nocte cantan

dis, ac omnibus horis à prima vsq; ad completoriũ inclusiue, & in missis, preterquam in officiis pro defunctis, & ferialibus, & die cinerum; & his; quibus mater Ecclesia est circa mysteria passionis occupata. Sed omnino à lasciuis cantilenis in Ecclesia sonãdis abstineat omni tempore.

DE HABITV ECCLESIASTICO CANONIcorum *Card. celebrante, & non celebrante.* Cap. XVIII.

In cappella apostolica, Papa, vt Episcopus & Cardinales vt canonici sicut in multis, sic etiam in hoc figurantur: & propterea sicut summo Pontifice vesperas, siue missas celebrante Cardinales sacris paramentis induuntur; sic etiam honestum, & multum honorabile vtrinq; esset, vt Cardinali Episcopo vesperas, & missas celebrante; ipsi canonici super cottis, siue amictu pluuialibus induerentur omnes; non autẽ alij pluuialibus, alij planetis; alij dalmaticis, & alij tunicellis: nisi vbi præbendarum; aliæ presbiterales; aliæ diaconales, & aliæ subdiaconales essent: vt in plerisq; vrbis Ecclesijs: quia tunc vestirentur paramẽtis prębendę, & ordini conuenientibus, etiam si qui ex eis essent Prælati apostolici, & Episcopi, &c. sed in nostra Bononieñ. Ecclesia talis distinctio non est; ideo omnes, vt dixi eodem habitu ornati erunt, videlicet pluuialibus: præter illos duos, qui in habitu, & actu Diaconi, & Subdiaconi ministrant apud

Cardinalem, & prȩter presbiterum assistentem Cardinalis: Ex quibus ille, qui est cantaturus Euangelium, debet esse dalmatica, & qui epistolam, tunicella indutus, tam in vesperis, quam in missa. Qui uero est assistens presbiter, in missa debet pluuiali, sed in uesperis planeta sola super cotta sine amictu & sine camiso, uel alba indutus esse. Et isto casu ipsi canonici sic induti ad nullos circulos de choro ante Cardinalem uenire debent, ut infra. sed ad uertant, maxime cum habent paramenta; ut omnes simul in eodem loco illa induant; similiter, & dum sedendum est, omnes ipsi sedeant: dum uero standum est, omnes stét, ut suo capitulo dicetur latius. Non celebrante uero Cardinale prædicti canonici suis solitis superpellicijs, siue cottis induti sint, cũ harmutijs super humero sinistro, iuxta Ecclesiæ cõsuetudinem; & tunc ad circulos uenire tenentur, ut infra. Et si magis placebit, etiam mansionarios sacris vestibus paratos esse (quod non improbarem) tunc non utiq; pluuialibus, sed planetis super cottis, & sine amictu uestiti erunt; & cum illis etiam computabuntur hi; qui baculos aureos manibus præferunt, tamquam præcursores: quo casu canonici, & Assistens amictibus utentur sub pluuialibus, & non aliter.

DE DVORVM CANONICORVM *assistentia apud Cardinalem celebrantem, & non celebrantem.* Cap. XIX.

Siue

Sive Cardinalis celebret, siue non, dum modo in Ecclesia sit præsens rei diuinę (nisi in vesperis pro defunctis) semper habeat canonicos ministros apud se: & quidem dum missam celebrat, habeat tres; videlicet eum, qui vocatur presbiter assistens; & hic, potest esse Vicarius suus generalis, vel alius, vt placet, dummodo ex dignioribus. Itē duos alios pro Euangelio, & epistola cantandis, qui esse possunt Archidiaconus, & Archipresbiter simul: Nam hi quantumcunq; Prælati canonici sint, & ad assistentiam non teneantur; nō tamen à ministerio huiusmodi Cardinale celebrāte excusantur, quin vt Diaconus & vt Subdiaconus in Euangelii, & epistolę decantatione seruiant: quando autem non celebrat; prædicti duo Prælati canonici non tenentur assistere; sed alii, ex quibus (nisi Cardinalis vnū potiusquā aliū, ut pote magis expertum, siue ex alia particulari caussa gratum habere apud se malit, qui ei assistentiam faciant) regulariter duos canonicos seniores, & omnibus digniores, præter canonicos prælatos .s. Archidiaconum, & Archipresbiterum, vt supra, habere debet. Qui canonici sibi assistentiam facientes, ministrent omnia, quę sibi non celebranti sunt operi, & vsui inter solemnia; vt librum; nauiculam, thuribulum; incensationem; & pacis osculum; & similia. Quòd si ordines canonicatuū distincti, sint, videlicet alij præsbiterales, alij diaconales, & alij subdiaconales; tunc primi duo diaconi, & non alij

assistere

assistere debent: quorum altero; uel utroq; deficien te supplebunt; uel ultimi presbiteri; uel primi sub/ diaconi, tamquam duo leuitæ arcam fœderis cu// stodientes. Itaq; ipsi duo canonici assistentes Car// dinale non celebrante, sed cum celebrante, confes/ sionē faciente, genuflexi post ipsum esse debent; & similiter ipsum in introitu, ac graduali, & offerto// rio; ac post communionem legendis, hinc inde me/ dium faciunt, senior ad dextram, & iunior ad sini- strā, eleuantes aliquantulū librū; & digito textū in dicantes. Et cū imponendū est p Card. incēsum; se- nior, qui manet in parte dextra, Card. nauiculā mi- nistrat; & iunior ex eis, qui est in sinistra, thuribulū æqualiter ministrat: & regulariter hi duo medium Card. habere inter se ipsos deberēt; vt senior mane- ret ad dextrā Card. & iunior ad sinistrā: nisi place/ ret ambobus esse in sinistra uersus altare: quod tñ minus cōuenit. Cum Card. incensandus, uel osculā dus est; p ipsum seniorē, incēsari, & osculari debet; ꝑut tamen infra suo capitulo dicetur. Cū uero alij canonici ad circulum ueniunt ante Cardinalē, tūc senior ad dextram, & iunior ad sinistram omnino stare debent, nisi stent ordinarie; quod melius est: Nam ipsi duo repræsentant; duos leuitas custodiē/ tes arcā fœderis, hinc inde stantes, ita ut senior ad dextrā Card. & sic distantior ab altari; iunior uero ad sinistrā, & sic propior altari sit: qđ licet videatᷣ cō trariari, his quę dixi de Legato, & Epo Card. simul sedētibus, nō tñ cōtrariatur; qa ibi habetur ratio al/ taris

taris, hic Episcopi Cardinalis. Cæterum ex assisten. aliquo stante, ac aliquid pertinẽs ad officium cum Cardinali faciente, alius stare similiter debet, vt infra capitulo de sessionibus, & surrectionibus dicetur. Et cum vnus ex ipsis duobus recesserit: tunc illico alter, & senior suppleat, & astet. Quòd si quis assuetus assistere, in tempore non uenerit; tunc qui pro ipso suppleuit, debet cedere locum illi assueto superuenienti: quia ille locus, vt pote honoratus debetur maioribus. Vltimo sciendum est, ꝙ huiusmodi assistentia duorum canonicorum non fit: nisi Episcopo ordinario, & nulli alteri; etiã si sit Patriarcha, vel Archiepiscopus metropolitanus; vel alius quiuis suffraganeus, nec etiã, si Legatus fuerit. Sed nec illud omittatur, ꝙ in matutinis quibuscunq;, tam pro defunctis, ac tenebrosis; quàm natalitijs Iesv Christi, & alijs quantumcunq; solemnibus, aut simplicibus, huiusmodi assistentia nullatenus fieri consueuit.

De circvlis canonicorvm ante *Cardinalem, quando, quotiens, & qualiter fiant.* Cap. XX.

Celebrante Cardinali nunquam canonici ad circulos aliquos cum eo: sed neq; cũ Legato, ut infra, venire debẽt; siue ipsi induti sint pluuialibus, siue non: quoniam Cardinalis celebrans cum suis solis ministris, quæcunq; dicenda sunt, dicit, & prosequitur; sed nullatenus

cum

cum alijs canonicis, qui, vt dixi, tunc ad circulum non veniunt. Quando vero non celebrat, ſemper venire debent: niſi miſſa eſſet pro defunctis, vt ſuo loco dicitur. Veniunt autem in totũ quater pro qualibet miſſa, videlicet primo pro introitu, *Kyrieeleiſon, Gloria in excelſis*, ſimul ac ſemel tantum, nam cum chorus cantat, ſiue organum ſonat vltimum *Kyrieeleiſon*, tunc canonici veniunt primo, & ſic ipſi cum Cardinali tunc ſurgente, & legẽte introitum, & *Kyrieeleiſon*, aſſiſtunt reſpondentes: debet autem a choro; ſiue organo ita, & taliter tempus diſpenſari, ꝙ illico vltimo *Kyrieeleiſon*, per Cardinalem finito: celebrans cõmode, & opportune poſſit incipere cantando *Gloria in excelſis*; quod cardinalis ad canonicos verſus in circulo ſtantes proſequitur, & in fine facit ſuper eos ſignum crucis: ſed ipſi dum ſignantur à Card. non ſignant ſeipſos: quòd ſi *Gloria* in miſſa non dicitur, tunc non multum, refert an, veniant quãquam venire magis conueniens eſſet: Item ſecundo poſt finitum immediate Euangelium, & priuſquam per Diaconum finiatur publicatio feſtiuitatum, iuxta morem Eccleſię noſtrę fieri ſolita in diebus Dominicis; canonici veniunt ad circulum pro ſymbolo .i. *Credo* dicendo, pro quo nihil refert, an celebrans, & Cardinalis ſimul cõcurrant in genuflexione ad verſiculum, *Et incarnatus eſt*. Sed bene aduertant canonici, vt dum ipſe verſiculus cantatur, ſi ipſi forte eſſent in via reuertentes; tunc vbicunq; ſint, genuflectant in terra, vſq; quo Cardinalis ſurrexerit à genuflexio

ne; qui tamen surgere non debet: nisi versiculo illo prorsus finito. Item tertio dum in præfatione dicitur, *Per quem maiestatē*, &c. vel, *Et ideo cum angelis*, &c. tunc incipiunt venire, & cum dicitur *Sanctus*, nunquam celebrans; neq; aliquis debet pectus percutere: sed dicēdo, *Benedictus qui uenit*, tunc Cardinalis omnes signat signo crucis. Vltimo antequam per celebrātem inchoetur, *Per omnia sæcula*, ante *Pax domini*, tunc canonici veniunt. Cum autem venturi sunt, primo incipiunt iuniores venire; cum vero in circulo stant, illi, qui sunt magis antiqui stant propiores ad Cardinalis dextram; sed cum discessuri sunt ordine conuerso discedunt: nam primo antiqui incipiunt discedere. Illud demum sciant canonici, q nunquam ad circulum ante Legatum venire debent: nisi ipse Legatus forte esset Episcopus Bononieñ: neq; ante Archiepiscopum eius metropolitanum; neq; ante Suffraganeum: nec omnino ante aliquem alium, præterquam Episcopum proprium non celebrantem.

DE CANONICORVM LOCO APVD EPI-*scopum suum, quando. s. antecedunt, uel sequuntur. Et si quis ex eis Prælatus est apostolicus, ubi in processione, choro, & capitulo maneat, ac quando clerus magistratum præcedat.* Cap. XXI.

EGVLARE est, vt canonici semper, & vbiquè suum Episcopum ordinarium quomodocunq; sacris vestibus paratum præcedant;

cedant;ſed illum non paratum ſemper, & vbiq; ſe-
quantur:quam normam etiã Cardinales cum ſum-
mo Pontifice ſeruant eadem ratione:niſi in Paraſce
ue:nam illa die in actu proceſſionis,quæ fit pro ſa-
cramento reportando, præcedunt non paratum.
Sed quid ſi aliquis ex canonicis aut manſionariis
ſit Prælatus apoſtolicus, puta Archiepiſcopus, vel
Epiſcopus,an talis in habitu ſuæ prælaturæ, aut in
habitu ſuę receptionis debeat inter canonicos, aut
inter manſionarios eſſe,præcedendo ſuum ordina-
rium paratum; aut in quo loco, tam in proceſſio-
ne; quam etiam in choro, & in capitulo ſimul cum
alijs canonicis ſimplicibus, vel etiam manſionarijs
ſtando,vel eundo?Super hac famoſiſſima quæſtio-
ne,quamquam compertũ habeam de iure canoni-
co aliter dicendum,& faciendum fore, ex his; quæ
per Abbatem Panormitañ: & alios doctores refe-
runtur; videlicet vt poſt primum canonicum ſim-
plicem ſedeant,ſtent,& vadant Prælati,ſi qui ſunt:
De noſtro tamen cerimoniali iure ſecus exiſtimo,
argumento eorũ,quæ à ſimili fieri videntur: immo
quæ ipſemet, ex inſtitutione apoſtolica exequor
in frequentiſſimo vſu cappellæ Papalis,quæ eſt om
nium rituum ſacrorum imperatrix, & magiſtra: &
quidem hoc modo diſtinguendo: videlicet q; aut
ipſe canonicus,vel manſionarius;qui eſt Archiepi-
ſcopus, vel Epiſcopus, induitur quotidiano habi-
tu prælaturę ſuæ apoſtolicæ;puta mantello, capu-
tio,& riccha;ſiue roccheto; aut induitur habitu ca-

nonicali. Primo casu idem canonicus Prælatus apo stolicus sedebit in choro supra omnes canonicos etiam supra Archipresbyterum, & supra ipsum Archidiaconum: nisi aliter prædicti duo sint priuilegiati: sed in processione nequaquam simul cum canonicis præcedet ante suum ordinarium paratum, sed post illum omnino sequetur. In capitulo vero non vtiq; sedebit post primum, vt expresse docet Abbas prędictus: sed ante omnes quotquot erunt; nihilominus vocem, siue votum, aut suffragium dabit in ordine suæ receptionis. Extra autem Ecclesiã & extra diuina Archidiaconus; vt pote ample priuilegiatus, suis gaudebit priuilegijs. Verumtamen si dicti Archidiaconus, seu Archipresbyter Prælati apostolici, & habitu prælaturę apostolicæ induti erunt: tunc non dubium, quin ipsi, aut alter eorum Prælatus in choro; & in diuinis, & in capitularibus actibus, si modo de capitulo erunt, ante, & supra alios Prælatos sedere debeant: extra vero diuina, quisq; per ordinem suæ prælaturæ, & suæ promotionis, ibit, stabit, ac manebit: inter quos Archidiacono, ob eius administrationem sua priuilegia seruabuntur. Secundo casu, quando canonicus, seu etiam mansionarius Pręlatus apostolicus est in choro; siue in processione indutus habitu canonicali, vel mansionariali; puta cotta, super roccheto, aut pluuiali, & planeta simul cum alijs canonicis, siue mansionarijs paratis: sicut esse possunt, & debent, cum Episcopus maxime Cardinalis celebrat sole-

mniter

mniter, vt supra dixi in capitulo de habitu canonicorum, &c. tunc ipse Prælatus meo iudicio debet esse in ordine, & loco suæ receptionis inter canonicos, & mansionarios, etiam si sit vltimus. Insuper canonici Ecclesiæ cathedralis, ac etiam mansionarij, quotiescunq; sacris paramētis induti sunt: & maxime in diebus Cinerum, Candelarum, Palmarum, & Parasceue; ac similibus actibus, tam in choro, quā in processione intra Ecclesiam, & extra illam; supra, & ante magistratum semper ire, & esse debent: sed hoc ex consuetudine inueterata non seruatur: Tamen expresse in prima die Quadragesimæ quæ dicitur cinerum, pro capiendis cineribus, & in Parasceue pro adoratione crucis, omnino pręcedere debent, & ratio est; quia in illis duobus actibus, qui humilitatem præ se ferunt; Principes omnes de sæculo cedunt sacerdotio, & illi se humiliant, etiam Imperator, & omnes Reges, sed partim, & respectiue, vt infra suis locis singulatim enarrabimus.

DE REVERENTIIS, ET GENVFLEXIONIbus omnium intra rem diuinam. Cap. XXII.

NON solum sacrificijs; sed & sacrificantibus ipsis, ac alijs prælectis a Deo debetur veneratio, honor, reuerentia, & adoratio, cū infrascripta norma, videlicet: Cardinalis primus documentum alijs daturus, se promptiorem, & humiliorem in actu reuerentiæ, & adorationis maxime

in

in publico exhibeat. Dum enim primo ad altare peruenit, genuflexus orat: deinde vero, quotiens, siue celebret, siue nõ celebret, ante altare, vel ante crucem altaris transit, nudo capite se humiliat: dumq; nomen IESV (non aũt *Christi* solum) audit, detectum caput inclinat. Dum autem *Mariæ* matris IESV, aut Papæ tunc viuentis proprium nomẽ audit, parum caput inclinat. Quotiens autem mitra vtitur; si Deum orat, illam deponit, & supplex adorat: si Deum alloquitur; sine mitra, supplicibus manibus stat. quotiens vero populum benedicit, stat cum mitra; nisi vteretur cruce. Cum vero aliquẽ seu aliquos particulares admonet, vel instruit, sedet mitratus. Porro ante Legatum Cardinalẽ transiens, si mitratus est, cum mitra illum salutat. Quotienscunq; per aliquos siue Prælatos, siue non Prælatos coram se ipso missam in cantu celebrantes, aliquid alte cantatur; surgit. Dum aliquis Prælatus mitratus coram eo celebrans facit sibi reuerentiam cũ mitra; ipse super illum signum crucis manu nequaq̃ producit; sed aliquantulũ assurgens detecto capite, illi correspondet: super alios vero minores celebrantes caput coopertum humiliat; non producens signum crucis super ipsos sacerdotes, sed super ministros eorum. E contra vero Reuerẽdiss. Dño Cardinali omnes assurgere, caput denudare, ac genu reliqui vsq; ad terrã, & aliqui humeros aliquantulum flectere debent: sed non omnes eodẽ modo. Canonici. n. quotiens ante ipsum non cele-

brantem

brantem transeunt, & quotiens ab ipso discedunt non genua; sed humeros aliquantulum profunde inclinant: Mansionarij vero profundius, quam canonici, & cum aliquali ostensione genuflexionis reuerentiam præstent. Profunda autem reuerentia non fit per pedis retro proiecti extensionem: sed per humerorum incuruationẽ; ac capitis nudi humiliationem simul factas. Cappellani minores, ac clerici, & scutiferi genua quasi vsq; ad terram humiliare versus Cardinalem, etiam nõ celebrantem debent: quoniam versus celebrantem, semper omnes prædicti, cæteriq; laici simplices, omnino vsq; ad terram genuflectere debent, maxime ministri, qui etiam non nisi genuflexi colloqui debent. Omnis deniq; reuerentia fiat placide, grauiter, ac quodammodo timide; non properãter, aut furiose, vel cum lasciuia. Verumtamen Legato præsente, Cardinalis Episcopus genuflexiones huiusmodi; maxime vsq; ad terram ante se parcius agi permittat, ostendens genuflexionem ipsam Legato, potiusquam sibi cõuenire: siue ipse celebret, siue non: tamen Legatus celebranti Cardinali omnia permittat: vt infra latius. Cæterum omnes cuiuscunq; conditionis, & ordinis; qui ante altare pertrãseunt, genuflectere quidem ante crucem altaris deberent; sed satis ex inueterato more facient, si profunde inclinabũt; dummodo prima vice, qua ante altare transeunt, orent genuflexi semel, vt infra proximo capitulo dicam. Illud autem scias ꝙ nihil refert dum fit reuerentia

ante

ante altare, aut alibi; vbi Cardinalis celebrans, vel non celebrans hinc, & inde Legatus simul, vel alter eorum solus, vel alius Princeps, cui debeatur simi-lis reuerentia adsint; an vni priusquam alteri ipsa reuerentia fiat; dum tamen omnibus fiat; pro ipsa enim facienda, non prioritas aliqua; sed commodi-ditas facientis attendenda est: puta si à celebrante discedis iturus ad Legatum: prius quidem ante ip-sum celebrantem reuerentiam facis: tum ante cru-cem altaris, vltimo ante Legatum: similiter idem fa-cis à Legato discedens ad celebrantem iturus. Nam Legato prius; tum cruci, inde celebranti. Si vero ab altero ipsorum discedis ad altare iturus, primo ei, vnde discedis: tum alteri, ad quem non es iturus: vltimo altari, ad quod es iturus; reuerentiam facis, & è conuerso. quod in omnibus reuerentijs, & an-te omnes reuerendos obseruatur. Aduerte tamen si in eo loco sint simul plures dignitates diuersorũ graduum, & sic vna multò excellentior: quam alte-ra; vt quia Legatus adest simul cum Magistratu, vel Episcopus Cardinalis simul cum Locumtenente: ꝙ eo casu tunc solum debetur reuerentia summo. i. soli Legato, & non magistratui: aut ipsi Cardinali solum, & non locumtenenti. Non. n. fit. regulariter reuerentia illi, qui alteri reuerentiam fecit: sed soli ei fit reuerentia, qui ibi summus est omnium: nisi quando ad ipsam minorem dignitatem accederet ex causa particulari illum tangente, vt alloquendi ipsum de particularibus, non autem dandi pacem,

siue

ſiue incenſum: quia nullam illi facis reuerentiam penitus: ſi tamen omnino illum uis honorare: tunc facis quidem humiliationem, quaſi per ſolum nu-tum, & longe parcius; quam ei, qui habet primum locum. Cæterum Cardinalis Epiſcopus, & quiuis alius Prælatus pontificaliter celebrans, inter ſacrificandum nunquam genuflectit vſq; ad terram: ſed ſolum ante ſacramentum ſe humiliat, adorãs illud. Non ſacrificans vero genuflectit quidem vſq; ad terram: quando orat; nec non quando in eleuatione ſacramenti adorat, & nunquã amplius; ſed eius miniſtri parati; ſcilicet Aſſiſtens, Diaconus, & Subdiaconus regulare habent, vt ſolum genuflectente celebrante, & eo ſtante, ac ſe humiliante, idem per omnia faciant: niſi quãdo miniſteriũ aliquod exhibent, vt quando alter manum oſculatur poſt epi-ſtolam, vel quando benedictionem petit ante Euãgelium cantandum: ac quando, & quotiens calicẽ cooperit, vel diſcooperit, & huiuſmodi. Pręlati miſſæ ſolemni pręſentes confeſſionem ſtantes faciunt inſimul; vel ſi vnicus erit Prælatus, faciet ſtans cum ſuo cappellano genuflexo. Locumtenens prælatus, ſiue Gubernator non facit confeſſionem genuflexus cum vexillifero; ſed ſtans cum ſuo genuflexo cappellano. Canonici tam duo aſſiſtentes; quam alij de choro: quando non habent paramenta, genuflexi illam faciunt; quando vero paramenta habent, ſtantes. Similiter omnes alij de choro, & populo genuflectunt pro confeſſione. Cum autem di

citur in epistola Pauli, versus, *Vt in nomine domini omne genu flectatur*; omnes genuflectant. Cum dicitur in die Penthecostes, vel in alio quocunque die in missa de spiritu sancto versus ille pro graduali, *Veni sancte Spiritus*, & in vesperis, *Veni creator Spiritus*, & *Aue maris stella*, & *O crux aue spes unica*, & *O salutaris hostia*, & in euangelio Natiuitatis, *Et uerbum caro factum est*, & in circuncisione, *Et procidentes adorauerunt eum*: & cum inchoatur. *Te deum laudamus*, & cum in eo dicitur. *Te ergo quæsumus*, &c. & in offitio de corpore Christi, cum in hymno dicitur, *Tantũ ergo sacramentum*, si sacramẽtum est super altari; omnes genuflectunt; si autem non adest sacramentũ; nulli genuflectunt. Cum eleuatur sacramentum in missa omnes genuflectunt, quo eleuato omnes, maxime prælati, & canonici, & sacerdotes illico surgunt; cum quibus etiam omnes ministri, & cappellani altaris, ac credentiæ siue abaci similiter surgunt: sed laici, & minimi clerici de choro quantumcunque cottis induti sint; perstare possunt genuflexi, usque ad *Per omnia*, ante *Pax Domini*, quia nemo nisi stans accipit pacis osculum: quod tunc dandum est. In missis vero pro defunctis, & ferialibus omnes genuflectunt usque ad *Per omnia*, ante *Agnus Dei*, & cum incipit Episcopus dare benedictionem dicendo, videlicet *Sit nomẽ Domini*, &c. laici genuflectunt; sed cum dicit, *Pater*, & *filius*; tunc, & non prius canonici, & magistratus genuflectunt, excepto Locumtenente, seu Gubernatore Prȩlato, & quocunque alio Prȩlato canonico, qui se tantum humiliat, quando versus ad ipsum benedicit manu, & non alias.

De

DE SESSIONIBVS, ET SVRRECTIONIBVS *in choro, quando, & qualiter, ac quo ordine.* Cap. XXIII.

EXPEDIT, ac etiam decet, vt Magistratus, canoniciq; , ac reliqui omnes de clero, & populo rei diuinæ præsentes, hanc normulam in suis sessionibus, surrectionibusq; obseruent: vt quando sedendum erit ab omnibus sedeatur, pro quibus sedilia sunt deputata: item cum stare oportet; omnes omnino stēt recti vsq; ad vnū, & non aliter: maxime, ne qua inter eos vnicum corpus repræsentantes disparitas appareat. Huiusmodi aut sessiones, & surrectiones, suo tempore agendas, infra suis locis passim dicemus. Insuper canonici tres; qui Cardinali celebrāti ministrant; siue duo tantum, qui eidem non celebranti assistunt ex vna parte, & canonici reliqui omnes, qui in cancellis chori, siue in stallis ex alia parte manent, inter se ipsos vtrinq; obseruent; vt cum vnus ex canonicis ministrantibus, siue assistentibus surgit facturus aliquid ad officium assistentiæ pertinens, etiam alij duo; siue alius coassistens surgat; & cum eis similiter omnes nouē cappellani cottis induti ibi apud Cardinalem sub tribuna seruientes, surgant omnino: quia hi omnes vnum chorum inter se facere censentur: sed nullatenus alij canonici: nec mansionarij; neq; cappellani existentes in cancellis chori surgant: quoniam isti, qui sub tribuna apud Cardinalem assistentes sunt, censentur facere vnum cho/

rum diuisum ab illo choro; vbi sunt alij canonici, & mansionarij in cãcellis sedentes; & similiter è cõuerso; dum unus de choro cãtaturus antiphonam, vel aliquid tale facturus; quod ad officium pertinet, surgit; tum omnes tam canonici, quam mansionarij, & cappellani de illo choro, & de assistentibus surgant: nunquam tamen aliquo siue ex ipsis, siue etiam simul omnibus utriusq; partis surgentibus; surgat Cardinalis propter sessiones ipsorum particulares. Sed è contra. i. surgẽte Cardinali omnes de assistentia, & choro, ac etiam de populo, tam in vesperis: quam in missis, & alijs officijs surgant. Si quis autẽ canonicus inchoato iam officio superueniat; tunc omnes de assistentia, & de choro cancellorum ei, postquam orationem fecerit, & non prius simul assurgant. Assurgant autem sic videlicet. Nam si superueniens erat genuflexus ante aditum altaris, (quod omnino facere deberet) tunc nulli ante orationem: sed post illam, & post reuerentiam præsente Cardinali ab ipso factam assurgant canonici, & cappellani assistentes; si autem absente Cardinali non ante altare, sed apud cancellos ante stallum suum orare velit (quod quidẽ in absentia Cardinalis non improbãdum) tunc canonici, & omnes maxime de choro facta ibi per illum oratione, & non prius assurgãt eidem: quia sicut prædixi nulli oranti, siue reuerentiam facienti reuerentia præstatur. Caueant autẽ canonici, vt (maxime Cardinali præsente, & etiam eo absente) in diebus solemnibus, quanto

quanto rarius aut nũquam è choro discedant eun-tes, ac redeuntes. Hæc lex quo ad sessiones, & surre-ctiones, non capit mansionarios: nec alios minores quia aliquo eorum surgente, nulli de choro, siue de assistentia regulariter assurgunt ei tãquam man sionario: nisi officium facienti; seipsos tamen inuicẽ salutare possunt. Si quis autem Prælatus, aut nobilis vel aliquis alius in dignitate Ecclesiastica, vel secu-lari constitutus, intra rem diuinam superuenerit; nõ prius faciat reuerentiam Cardinali, aut aliquem salutet in choro: quàm a sua oratione facta surrexe-rit: qua facta, ipse faciat reuerentiam Cardinali, & similiter salutet canonicos, ac etiam Magistratum præsentem; a quo vicissim, & mutuo resalutabitur tunc, & non prius. Similiter si eo tempore superue-niat Magistratus; prius quidem debet orare; aut in medio chori (quod melius est) aut in sedilibus pro eo paratis; Et interim nulli siue clerici siue laici ma-gistratui assurgant, aut reuerentiã faciant: nisi ora tione penitus finita; quod ẽt intelligendum est de Cardinale aduersus Legatum, vel è conuerso: pro-ut indifferenter seruatur in cappella Papali; & si se cus fiet, indecenter, & incongrue fiet. Postremo, & illud non postponatur, ꝙ Cardinalis, & Prælatiꝰ, & omnes quicunqꝫ sunt missę præsenres, maxime de clero, vt canonici, & mansionarij, ac sacerdotes, & cappellani cottis induti; postquam est eleuatum sacramentum, surgunt a genuflexione, laici autem, & minores clerici in genuflexiõe esse possunt, vsqꝫ

ad

ad *Per omnia*, ante *Pax Domini, &c.* nisi missa esset pro defunctis, quia Cardinalis, & omnes manent genuflexi vsq; ad prædictum *Per omnia. &c.* vt supra celebrante Episcopo Cardinali dixi.

DE OSCVLATIONIBVS IN MANV CARD.
& in rebus ipsi dandis, accipiendisq; ab eodem. Cap. XXIIII.

OLEBANT olim manũ deosculari qui adorabant, vt inquit D. Hieronymus in Ruffinum: Nam, & Hebręi, & ipsi Romani deosculationem huiusmodi pro veneratione vsurpabant: Gentiles quoq; religionẽ esse in dextra testantur. Hinc religiosius agentes nos Christiani pontificias manus vt pote sacras, ac Chrismate delibutas osculamur: ex quo scire operæpretium est, tria esse osculationis genera, videlicet Basium, quod inter pudicorũ affectus: Suauiũ, quod inter venereas libidines; Osculũ, quod inter officia, officiososq; .i. inter honestos, siue honoratos actus præbetur. Porro osculorum aliud est, quod pacis vocatur: & hoc inter missarum solemnia in facie; aliud reuerentię quod plerumq; in Episcoporũ, & Regum dextra: aliud fidei, quod præbetur in re illa, quam prædictis offerimus, vel ab eisdem recipimus. Itaq; quotiens aliquid damus Cardinali celebranti, aut Legato maxime rei diuinæ præsenti; aut aliquid ab ipso similiter accipimus; semper, & totiens primo rẽ ipsam, quasi pro veneratione quadam

dam, & fidei; deinde manum eius dextram, quasi pro religione osculamur, quod bene obseruetur; maxime in ministerio altaris, vt in porrectione thuribuli, coclearis, calicis, & patenæ, & baculi pastoralis, & annulorum, ac chyrothecarum, & similiũ. Obseruent ergo tam Diaconus; quam canonicus assistens daturi thuribulum Cardinali, vt ipsi, vel alter eorum sua manu dextra teneat summitatem catenulæ, & sinistra thuribulũ; osculatamq; a se summitatem catenulæ, offerat Cardinali; thuribulum, & manum similiter osculando: quod etiam faciet, dum illud recipiet. In missis autem, & officijs pro defunctis nihil osculamur.

DE VSV MITRAE PRETIOSAE AVT SIMplicis, *& quis illam cum bireto ponit, ac deponit.* Cap. XXV.

IN Pontificali ordinario sub capitulo de mitra explicantur tempora, & dies, quibus mitra pretiosa vtendum sit: vbi addendum, q in magnis solemnitatibus, & festiuitatibus mitra pretiosa vtitur Cardinalis Episcopus celebraturus semper, tam in missa, & in hora tertiarum cantanda, quàm in vesperis: in quibus autem officijs, quando, & quotiens deposita pretiosa, recipiat simplicẽ; supra dixi in capitulo de officio cappellani mitram ministrantis. Quotiescunq; autem mitra pretiosa vtitur, totiens cum illa dat benedictionem; & nunquam in missis, aut vesperis ferialibus

bus

bus,aut pro defunctis mitra prętiosa vti debet: neque in benedictionibus candelarum; cinerum, & palmarum: neq; intra aduentum: nisi in Dominica tertia eiusdem, qua cantatur in introitu missę, *Gaudete*: neq; in quadragesima: nisi in quarta Dominica eiusdem, qua cantatur in introitu missę, *Lætare*: quia dictis temporibus nunquam pręciosa vtitur: nisi missæ, aut vesperæ cantarentur de aliquo festo solemni. Officium vero Diaconi in suo loco, vt copiose dixi, est ponere, & deponere mitram, ac biretum in missa; nisi quando est occupatus in eadem, vt quando post incensatum à celebrante altare, ipse capit thuribulum de manu eius; quia tunc non potest ponere mitram, sed illo casu pro Diacono supplet Subdiaconus, aut Assistens Cappellanus, vel Cerimoniarius: In vesperis vero ille ex duobus, qui est a dextris; ponit biretum, & mitram; qui vero est a sinistris deponit mitram solam: siue sint apud altare, siue apud faldistorium, aut alibi: sed dum vnus ex ipsis ponit mitram, alter vittas pendentes, siue infulas aptat.

DE NVMERO LVMINARIVM CREDENTIÆ, *siue abaci, Altaris, & totius tribunæ celebrante Cardinali Episcopo. Cap.* XXVI.

ON ideo super altari, vel ante sacramentũ aut sanctas imagines lumen apponimus candelarum, ut aerem illuminemus, aut

vt clarius profpiciamus; fed vt fpiritu illuftremur, ac fecundum beatum Hieronymum in Vigilantiũ vt fignum lætitiæ illuminatiq; fpiritus demonftremus; atq; in eo loco, ubi facrificamus lucem effe diuinæ ueritatis oftendamus. Conuenienter igitur per patres noftros inftitutum eft, vt fuper altari, celebrante Epifcopo, maxime Cardinali, fi commode poni poffunt feptem luminaria ęqualia, tamquam feptem planetales ftellę apponantur; fin autem fex omnino, & non plures quam feptem; nec pauciores quam fex. Similiter duo tãtum fuper abaco, quę anteferentur, quando Euangelium cantabitur, pro ut fuo loco dicitur. Circa tribunam poffent poni plura funalia ad libitum: fed communiter non nifi feptem ponuntur. Ad eleuationem facramenti ad minus quattuor funalia, aut ad fummã octo, quæ abfq; manubrijs, fiue pedibus ligneis, quantumcunq; auratis per cappellanos fuperpellicijs indutos tenebuntur; maxime quando celebrat Cardinalis, & omnis hæc cera alba fit; feu vt placuerit auro, vel coloribus variegata. In ferialibus vero, & pro defunctis, cera fit communis fimplex. Hoc autem quęfo non contemnatur velut leue rudimẽtum, quod tñ notabile effe, ac rationabile, expreffe docet Innocentius Papa tertius in fuis facrificijs; videlicet ꝙ in Pontificalibus officijs, & miffis, nullum lumen adfit olearium: neq; lampas ardens ex oleo quouis adhibeatur, vt illuminet, fed cera tantum.

DE HIS QVI INTRA TRIBVNAM ADMITti possunt, & de custodia eius Card. celebrante. Cap. XXVII.

NGVSTIA Tribunæ nostræ multorum præsentiam non recipit; ideo prouideatur, vt ante aduentum Cardinalis ad illã extranei nulli, nec alij pręter necessarios admittantur; alias nullus ordo, sed confusio plurima sequetur. Itaq; aditus ille angularis in latere epistolæ similiter cum suis cratibus ligneis claudatur, sicut est in latere Euangelij, vt inde quidem videri res sacra possit; turbari autem per aditum, & frequentiam popularem non possit, & ita claudatur, vt nulla ex parte aditus ad illam, vel in eam nisi per directum ante altaris vestibulum, vnicus pateat: cui etiam adhibeantur duo, vel tres custodes de familia Episcopi Cardinalis cum mandato, & ordine prædicto, vt bene custodiant, donec ad Ecclesiam Legatus, & Cardinalis Episcopus accesserint; tunc enim eorum clauigeri quos mazerios vocant custodes erunt. Sed præsertim obseruetur, ut quando Cardinalis ipse pontificaliter est celebraturus; nunquam clerici pueri imberbes ad aliqua ministeria, quantumcunq; minima, ac per eosdem alijs temporibus deputatos fieri solita, admittantur: necnon mulieres quæcunq;, & quantæcunq; sint, siue puellæ, aut matronæ, vel etiam aniculæ: quoniam de iure nostro cerimoniarum mulieres intra sacrarium, Pontifice celebrante admitti nequaquam debent;

nec

nec etiam pauperculi aliqui eleemosynam poscentes, dum mysteria fiunt ingredi permittantur. Et si qui de clero, aut de populo iam prius ingressi fuerint, honeste moneantur, vt locum dent ministraturis. Nulli quoq; familiares eiusdem Episcopi Cardinalis aut Legati intus adhibeantur; nisi tres ministri parati, & cappellani nouem in cornu epistolæ; & credentiarij tres, aut si placet quattuor apud abacum, & vnus cappellanus cerimoniarius, ac ipse sacrista, & duo famuli post altare ministrantes carbones, pro thuribulo, & alia minora utensilia. Pro Legato vero præsente in latere Euangelij cappellani aliqui, quot ei videbuntur, qui sedebunt in gradibus altaris ante, & propè conspectum Legati, & pauci admodum scutiferi stantes ad sinistram eiusdem post cappellanos. Clauigeri autem duo, vel quot placebit, superuenientibus Legato, & Cardinali celebraturo prolatis clauis argenteis ante aditum prædictum, stabunt custodientes, & silentium dum opus fuerit indicẽtes, & dum aliqua mandata extrinsecus, siue alicui ex magistratu, siue ex canonicis intimanda deferuntur; ipsi vocato Cerimoniario indicant quicquid est, & ille deferat ad eos huiusmodi mandata placide, ac quiete.

DE SACRAMENTO CORPORIS
Christi ex tribuna, remouendo, dum Episcopus est celebraturus ibidem. Cap. XXVIII.

DVM Cardinalis vel quiuis alius Prælatus pontificaliter celebraturus est super altari maiori Ecclesiæ Bononien. quoniam retro, & apud ipsum altare communiter sacramentum locari solet; propterea semper ante initium rei diuinæ, præsertim missæ, vel vesperarũ, in quibus sessio ipsius Prælati super faldistorio põtificali, ac altaris incensatio interuenire debet, sacramentum corporis Dñi nostri IESV Christi de tribuna amoueatur, & in alio loco a tribuna remoto (dũ tamen reuerentissime) ponatur; quia alioquin regularis actio rei diuinæ alterabitur. Si quidem incensatio non rite illo præsente fieri potest; Nam celebrans cum mitra rite incensari non poterit, ob illius reuerentiam. Insuper Episcopum celebrantem inhoneste, & irreuerenter in faldistorio, ut supra locato sedere oporteret, versis ad sacramentum renibus, cum Episcopus illo præsente semper ob illius reuerentiam stare deberet facie ad faciem conuersus; & quia ipsum sacramentum etiam incensandũ esset, necessario sequeretur, ut Episcopus antequã altare, crucem, ac oblata incẽsaret; ipsemet celebrãs iret ad illud incensandum, & sine mitra inter eundum esset, quæ legibus cerimoniarum repugnant. Igitur ipsum sacramentum omnino, præsertim in celebratione pontificalis missæ, & vesperarum, remoueri debet. Cæterum licet Ecclesię Bonoñ. mos sit, vt ipsum sacramentum in missis Dominicalibus, & similibus per Diaconum Euangelij stantem sem

per

per incenſetur. Tamen religioſius meo iudicio fieret, ſi per celebrantem, & quidem genuflexum, maxime in principio miſſæ incenſaretur. quod ſi per Diaconum: ſaltem per ipſum genuflexum incenſetur, & non niſi cum triplici ductu thuribuli. Quæ omnia quamquam puſilla videantur; ſuum tamen habent myſterium.

DE POSITIONE CREDENTIAE SIVE ABACI, & *ornatu eius, ac utenſilibus deſuper locandis.* Cap. XXIX.

CREDENTIA, quam aliter Abacum vocāt, nunquam pro veſperis, ſed pro miſſa paratur, Tribunę congrua, ad ſiniſtram manum Epiſcopi ſedentis in faldiſtorio: & hoc regulariter, ac communiter fit, ſi loci diſpoſitio patitur; ſinautem, vt poteſt; dummodo prope celebrantem. Verumtamen puto in Eccleſia Bonoñ. celebrante Cardinali congrue collocari poſſe poſt faldiſtoriū, ita vt ipſe abacus conuerſus ad populi conſpectū, ſit poſt terga ſedentis in ipſo faldiſtorio. Et erit cōmuniter pro Cardinali lōgus palmis decē, vel duodecim: altus vſq; ad ſtomachum, vel quinq;, vel ſex, ſeruientiū cum ſua eleganti mappa alba ſimplici, & non ſacra coopertus, circum quaq; vſq; ad terrā, appoſitis duobus, aut pluribus gradibus ſuper illo, vt placuerit: eleuatus, ac ſolidis tripodibus, & pedibus firmatus, ne ruat; vt vaſa magna, & pretioſa aurea, atq; argentea, tam ad ornamentum, & decorem

corem spectabilia, quàm etiam pro rei diuinæ ne-
cessitate vtensilia, commode superponantur. Sed
nihilomnino paramẽtorum missalium ibi locabi-
tur; p̃ter gremiale; calciamẽta sacra, & mitras duas;
& biretum vnum rotundum (nõ autem Gallico mo
re, quadratum) baculum pastorale; vasa duo aqua-
lia, siue bacilia, quæ fontes appellãtur, pro manuũ
celebrantis lotione; mappulas iiij. calicem cum pa-
tena. hostiariam cum hostijs. bursam cum corpora
libus; & pallam cum purificatorio. ampullas pro vi
no, & aqua. thuribulum cum nauicula, & in ea co-
cleare cum incenso, alijsq; vaporibus, odoriferis, &
aromatibus, vt placebit; dũmodo fumus plus oleat
de incenso. Item vnum velum pro cappellano de
mitra; aliud velum pro Subdiacono pro patena. Pa-
cem argenteam. librum pontificalem pro psalmis
legendis; dum capiuntur paramenta. phialam vnã
cum vino recenti pro sacrificio. aliam cum aqua ro-
sacea, & bene odoranti pro lotione manuum, vt su-
pra. In angulis duobus abaci sint duo, vel plura ma-
gna bacilia, & deniq; omnis generis vasa vacua ad
ornatum illius posita. Itẽ in eiusdem angulis, duo
candelabra cum cereis ardẽtibus cõtinue ad simili
tudinem illorum qui ponuntur super altari. apud
illum sit vas vnum cum carbonibus viuis, & cum
molliculis aptis ad ipsos carbones thuribulo com-
mode imponendos: sint etiam aliquæ candelæ par
uę, si Cardinalis illis inter legendum indigebit pro
illustrando aere. Item funalia pro sacramenti illu-

mina-

minatione, quot supra dixi. Quod si magis Cardinali placuerit, ipsum abacum ampliorem præparare pro maiori ornatu, poterit; dum tamen duo tãtum lumina desuper ardeant; & nulla crux, vel imago: neq; vllæ sanctæ reliquiæ superponantur ibidem.

DE PVLPITO, SEV LEGILI PRO EPISTOlis, *Euangelijs, alijsq; cantandis, ubi, & quando poni, ac quotiens nudari, & cooperiri: Item de capitulis, & orationibus uesperalibus, ubi cantari debent.* Cap. XXX.

NON est pulpiti, siue legilis locandi cura leuis; cum & in eius vsu, ornatuq; ac positione suus cerimonialis canon habeatur. Si quidem pulpito ipso, idest legili, quo liber Euangeliorum, & Prophetiarum, ac lectionum superponitur, nostro tempore, nequaquam pro orationibus, nec epistolis, neq; capitulis ullis vtimur; sed solum, & dumtaxat pro Euangelijs, cum disciplina infra dicenda, cantandis; & solum in missa per Cardinalem solemnissime celebranda: maxime si qui ex dignioribus canonici, ut Archidiaconus, vel Archipresbiter, qui sunt in Ecclesia prælati, Euangelium cantabunt, quo casu Subdiaconus amplexum pulpitum aduersa facie tenebit. In missis vero, non per Cardinalẽ, sed coram eo celebrandis, pulpito non vtimur pro Euangelio, sed Subdiaconus loco pulpiti, etiam si fuerit canonicus; dummodo iunior, vel minor Diacono, ministrans librũ sustinebit: Immo

pro

pro passionibus in Dominica palmarum, & alijs tenebrosis diebus cantandis pulpito nõ vtimur; sed tunc loco pulpiti, tribus vtimur cappellanis, qui p vices librum sustinent. Item, & pro lectionibus matutinalibus quocunq; tempore, ac prophetijs in sabbato sancto recitandis, & pro benedictione cerei pascalis eodem sabbato fienda, pulpito vtimur, & nunquam amplius. Positio autem siue locatio huius pulpiti pro solis Euangeliis erit omnino extra presbiterium, & in vestibulo .i. non intra ante murale, quod ibi presbiterium a uestibulo diuidit, sed ante cornu Euangelij, ita vt Diaconus cantãs sit cum bracchio dextro uersus ipsum cornu Euangelij, & versa facie ad Aquilonem, vnde panditur omne malum. Si tamen Legatus, vel Episcopus Cardinalis aut Metropolitanus proprius siue Rex, vel aliquis maximus vir, esset manens in sede ampla ordinaria pro Legato aut Episcopo ad cornu Euangelij parata, aut alibi in quocunq; loco; quę ita disposita esset, vt ipse Diaconus cantaturus Euangeliũ vertere cogeretur de directo faciem suam ad ipsum manentem in sede ampla; tunc omnino Diaconus auertat faciem suam ab illo: & ne sit ad illum facie ad faciem conuersus, locet se remotius, vel propius altari, aut si aliter fieri pro loci dispositione nõ possit, uertat potius faciẽ suam, & se totũ ad altare, dũ Euangelium cantat. Pro undecim uero prophetijs sabbati sancti, & lectionibus matutinalibus totius anni, ac lamentationibus trium tenebrarum sanctæ

ctæ ebdomadæ nequaquam in alio loco colloce-
tur pulpitum, quàm in medio vestibuli ante cru-
cem, quæ est in medio super altari posita: non an-
te cornu epistolæ, sicut est consuetudo Ecclesiæ
nostræ, neq; intra duo capita chori apud canoni-
cos etiam si canonici cantarent prophetias, aut
lectiones prædictas. Pro benedictione autem di-
cti cerei Pascalis ipsum pulpitum legitime pone-
tur similiter, extra presbiterium, & in vestibulo;
sed ante cornu epistolæ, ita vt Diaconus cantans sit
versa facie ad cornu Euangelij, extra quod ipse ce-
reus locandus est, & non alibi: nec aliter. Cæterum
vt sciatur quomodo, & quando vestiri, seu cooperi-
ri ipsum pulpitum, siue legile conueniat; dico q; in
nullo actu, siue officio, quatumcunq; solemni pul-
pitum ornari, seu cooperiri debet; nisi pro solo Euã
gelio, & pro benedictione cerei Pascalis; quia tunc
tegi debet panno aureo, aut argenteo textili, seu se
rico coloris eiusdem, quo cętera sunt paramenta of-
ficio, & dici conuenientia: sed pro benedictione ce
rei Paschalis cooperiri albo colore festiuo debet.
Nullatenus vero cooperiri, aut ornari debet pro
prophetijs, & lectionibus matutinalibus, quantũ-
cunq; solemnibus; etiam si in nocte Natalis Dñi no
stri IESV *Christi*, aut si per canonicos aut Ecclesiæ
Prælatos, vel per Episcopum Cardinalem, ac etiam
si per ipsummet Legatum cãtarentur lectiones, aut
prophetiæ: quod si aliquo casu placeret Cardinali,
vt pro epistola cantanda haberetur pulpitum; &

ſuper illo liber epiſtolæ cātandæ poneretur (quod fieri non debet) tūc ſaltem placeat, vt illud nudum ſit omnino, & non coopertū aliquo tegmento, ſiue pretioſo, ſiue mediocri, ſiue vili. Verum quoniam vſus habet Eccleſiæ noſtræ vt epiſtola, & orationes horarum, & veſperarum tam per canonicos, quàm manſionarios, & cappellanos quoſcunq; cātentur apud pulpitum in medio veſtibuli choralis ordinarie, & continue ibidem locatum: ſuper hoc dico, ꝙ licet talis pulpiti poſitio legibus cerimonialibus repugnet: tamen in præſentia Cardinalis Epiſcopi, aut Legati, ſeu aliorum Cardinalium, aut Regum, & magnorum virorum, fieri non debet: in iſtorum enim præſentia, aut etiam in magnis feſtiuitatibus in eorum abſentia, ſaltem, legitimus ordo ſeruetur, vt videlicet, capitula omnia, & orationes omnes, non ante medium altaris; ſed ſemper, & expreſſe ante cornu epiſtolæ altaris cantentur: niſi quando Epiſcopus Cardinalis non paratus manens in ſede ſua ampla in cornu Euangelij uellet orationes veſpertinas, aut alias cantare, quia Epiſcopus non paratus ibi cantare, & non alibi debet. Demum, vt intelligant patres mei canonici, qua parte chori eum manere oportet, qui ex eis paratus ſacris ueſtibus veſperarum officia facit; & ſimiliter vbi cantare omnes veſperales orationes oportet, ſi legitime ſingula exequi, aut ſaltem ſcire volunt; ſciant ꝙ ſacerdos canonicus, ſiue māſionarius, aut alius, qui paratus eſt ſacris veſtibus, celebrans officium veſperale, debet

bet non in ea parte chori, qua ſemper habet proprium, & quotidianum ſtallum, vel in qua eſt pro tempore chorus ebdomadalis; ſed ſemper, & omni tempore in dextra parte chori. i. in illa, quæ oppoſita eſt cornui epiſtolæ altaris, & non quæ oppoſita eſt cornui Euangelij, manere debet, & ibi veſperas inchoare, mediare, & finire; maxime ibidem cantare capitulum, & orationes, & non apud pulpitum in medio chori, ſeu veſtibuli, poſitum. Nam in primo ſtallo dextræ partis vt dixi, ſtans, cantare debet capitulum, & orationes ex libro, quem aliquis cappellanus in inferiori ſtallo manens, ante ipſum tenere debet eleuatum; qui cappellanus ſit mediatus à duobus aliis cappellanis, ſiue clericis; aut ab vno tantum tantum iuxta conditionem cantantis, vel officij, quod fit, & ita ſatis legitime fient.

DE REGVLARI POSITIONE ET, ORNAtu altaris; ac paramentis tam celebrantis, quàm miniſtrorum, & alijs requiſitis diſponendis. Cap. XXXI.

OMNE altare maius, & principale in eccleſia qualibet ita regulariter locari coſueuit, vt qui ſuper eo celebrat, faciem ſuam ad Solis ortum conuertat; quo caſu cornu dextrũ, hoc eſt, Euangelij conſequenter ad Aquilonem reſpiciet; ſiue ipſum altare parieti adhęrens ſit, vt in noſtra Cathedrali eccleſia; ſiue ſub tribuna, aut à pariete diſtãs, ut in eccleſia collegiata Sãcti Petronij.

Et cum dicimus cornu altaris dextrum esse, vbi epi stola legitur, tunc ratio celebrantis habetur, cuius dextra tēdit ad ipsum epistolæ cornu. Sed proprie dextrum cornu altaris est, vbi Euangelium legitur, tamquam dignius; quod etiam patet ex dextra cru cis super altari positæ, quæ ad populum (vt esse de- bet) conuersa, dextram suam ad ipsum cornu Euan gelij protendit; quæ sint pro regula cerimoniali di cta; cui adstipulari videtur antiquorum vsus. Cardi nali celebraturo altare quam festiuius potest, orne- tur: citra tamen prophanas delitias, aut luxum su- perfluum. Primo enim supra illud ab alto pendeat aliquod vmbraculum (quod baldachinum vocāt) pulchre compositū. Item super medio altaris omni no unica crux insertis, vel appositis reliquijs; & ad eius latera per longum altaris aliquæ imagines san ctorum: & si ibi erunt imagines Sancti Petri, & San- cti Pauli, obseruetur omnino, vt imago Sancti Petri sit locata in dextra parte crucis, & imago S. Pauli in sinistra: præsertim in Ecclesia nostra cathedrali, pro ut fit. Item candelabra septem ad plus: sed non pau ciora quam sex, post crucem locata, & magis parie- ti proxima, ita vt imagines proximiores sint cele- branti, vt cum ipse incensat altare non impediatur à candelabris. In medio altaris citra crucem, ponun tur omnia paramenta pontificalia pro missa, ordi- ne retrogrado, primo enim annulus, tum planeta, inde chyrotecę, & dalmatica, tunicella, stola, crux, pectoralis, cingulum, & alba, i. camisus, vltimo ami-

ctus

ctus, & deniq; manipulus qui includitur libro euã-
gelistario. Reliqua autem eius paramenta videlicet
caligæ, sotulares, mitra, baculus, & gremiale, locan-
tur super abaco vt supra. Præterea secundum ali-
quos consueuerunt poni in cornu Euangelij para-
menta Diaconi ordine supradicto. i. manipulus, dal
matica, stola, alba, siue camisus, & amictus; & etiam
in cornu epistolæ sub paramentis Subdiaconi, plu-
uiale plicatum pro assisteñ. & super eo paramenta
Subdiaconi ordinata sicut pro Diacono dictum est
nisi q Subdiaconus non vtitur stola: Sed cõuenien-
tius fiet, si celebrante Cardinali paramẽta ministro-
rum nullatenus super altari, sed aut super abaco,
aut retro altare super aliqua mensa ponantur, vbi
ipsi parentur. Quando autem alius Prælatus cele-
brat, possunt eorum paramenta super altari eodem
disponi. Tres autem libri videlicet Missalis, Euange
listaris, & Epistolaris, omnes vno colore tẽpori con
gruo cooperti sint super gradu altaris, sub cornu
epistolæ cum vnico puluino eiusdem coloris. Inde
circum circa altare per terram sint tapetia strata in
presbiterio, maxime omnes gradus altaris tegen-
tia, vbi ministri sacrificaturi sedere possint decen-
ter, & honeste.

DE FALDISTORIO, ET EIVS *positione*. Cap. XXXII.

IN hoc nostro iure passim, & communiter sedem Prælati cuiusuis pontificaliter celebrantis: non quidem amplam, & eminentem: sed pressiorem, ac sacris celebrationibus dicatam, similē curruli illi, quæ in antiquis numismatibus inspicitˀ; cerimonistę aūt faldistoriū appellant: sed qua de causa, aut qua ethimologia sic appellēt, seu quare nominis huiusmodi primogeniam sic figurent, haud satis constat; nisi fortassis eam unius literę subditit ię vitio adulteratam diuinare velimus; vt videlicet pro faldistorio fandistorium dicamus, quod scilicet interprætemur pro loco fandi, sicut consistorium pro loco consistendi. Verum ne potius hoc; quam illo, aut alio modo, aut ē cōtra vsurpemus; satis est ꝙ per hanc qualemcunqȝ dictionē sedes designantur pontificalis celebrationibus dicata, & hæc semper locari debet ad cornu altaris sinistrum, quod est epistolæ; ita, vt ipse celebrans habeat ad dextram suam altare, cui honorē defert, & sic locari cū moderamine debet, vt post renes suos celebrans non vtiqȝ altare habeat, sed nec etiam nimis ante faciem suam, sic vt ab omni populo sedens ipse videatur. Commode ergo locabitur, si pedes celebrantis sint æquales secundo gradui altaris, & omnino locetur ipsum faldistorium, ut celebrans super illo sedens, vertat faciem suam, sicut est altaris frontispicium; non autem semper ad populum, nec semper ad corpus Ecclesiæ; sed vt supra. Nam in ecclesia nostra Cathedrali Bononien.

vbi

vbi altaris frontiſpicium.i.pars anterior reſpicit ad populum,ſiue ad corpus Eccleſię; tunc ibi celebrās dum ſedet, vertit faciem ad corpus Eccleſiæ, & ad populum:ſed in eccleſia Sancti Petronij collegiata vbi altaris frontiſpicium.i. pars anterior non reſpicit ad populum,ſed è contra, nam pars altaris poſterior verſa eſt ad populum;ſimiliter ipſe celebrās nō frontem, ſed humeros ad corpus Eccleſiæ .i. ad populum vertet, quod etiam in omnibus locis pari ratione ſeruabitur. Inſuper faldiſtorium ipſum coopertum ſit de colore aliorum paramentorum, & ſub pedibus ſuis habeat,præter grandia tapetia, pauimentū vniuerſale tegentia,aliud,paruū,& pulchrius tapete ad longum ante faciem domini extenſum,quod eſt priuilegium Cardinalium Epiſcoporum ; non aut aliorum minorum prælatorū.Et ſi gradus altaris tres,aut plures erunt : tunc fiat vnus ſuggeſtus, ſeu tabulatum ligneum altum,ſicut eſt gradus vnus infimus altaris,vel duo vt placet; & ſuper eo faldiſtorium imponatur, ita vt ſedes Cardinalis modicum altius emineat ob præeminentiam Cardinalis: non autem ſic,ſi alius Prælatus celebraret.Demum faldiſtorium iſtud à loco nunquam inter miſſam remouetur, niſi poſt finitam rem omnē diuinam, & quia non decet Epiſcopum ſuper illo nimis profunde incubare,Ideo ſeſſio eius cum vno, vel etiam duobus puluinaribus, ut opus,erit cooptorio ſuppoſitis eleuetur, vt altius ſedeat.

De

DE SEDE LEGATI, ET EIVS *positione.* Cap. XXXIII.

LEGATI sedes ampla locabitur in parte dextra altaris .i. intra Presbiteriũ versus Euangelium, habebitq; duos tantum gradus, & non plures; nam regulariter soli sedi papali (quod solium vocatur) apponuntur gradus tres, quæ est Papæ prærogatiua; ea sedes non erit cameralis nec auro ornata, vt sunt sedes gestatoriæ; sed alta cathedra cum postergali eleuato circumquaq; tapetibus, vel pannis sericis rasis, non autem villosis, nec ex auro textili ornata: gradus quoq; tapetibus, seu pannis, vt supra ornatos, & tres puluinos, videlicet vnum serico villoso coopertum pro genuflexione, & alium similẽ pro accubitu habens; & tertium maiorem pro sessione. Quod si casus aliquis occurrat, vt aliquis Rex, Dux, vel maximus princeps, seu etiã noster Reuerendiss. D. Cardinalis Episcopus Bonoñ. non celebrans, vel alius Cardinalis simul missę adsit; tunc similiter poterimus aliquod tabulatum, vel suggestum altitudine duorum graduum in eadem parte erigere, capax tot sedilium, quot ibi sessuri sunt Dñi; & remota sede Legati ampla ponere totidem sedes similes camerales æqualiter altas, sedem vero Legati paulo altiorem .i. circa medium palmum; præcipue si alius Cardinalis quàm noster Bonoñ. adsit. Ita tamen q; sedes Legatus sit propior altari; quo casu habebit

habebit ad dextram ſuam Regem, vel Cardinalem Epiſcopum Bonoñ. qui licet ad dextram Legati exiſtens videatur eſſe in loco digniori, & ſupra Legatum; tamē nō eſt in veritate, quia locus ille dignior eſt, qui eſt magis propinquus altari in omni caſu.

DE SEDE CARDINALIS BONONIEN.

Epiſcopi non celebrantis. Cap. XXXIIII.

EMINI cum adhuc puer eſſem Philippum Cardinalem olim Bonoñ. Epiſcopum, Sanctę memorię Nicolai pp̄. V. fratrem, & poſt eum aliquando Sanctiſs. D. N. Iulium II. In præſenti glorioſe ſedentē, tunc Cardinalem ſimiliter Bonoñ. Epiſcopum uidiſſe in vltima ſede chori extra veſtibulum, ſiue antemurale presbyterij directa ante cornu epiſtolę ſedentes, quod etiam ab antiquis Eccleſiæ noſtræ canonicis, & alijs audiui, & legi ſic in ipſa Eccleſia cōſueuiſſe, vt Epiſcopus Bonoñ. pro tempore quantumcunq; Cardinalis, ſemper in loco illo humili ſedeat, ſiue præſente, ſiue abſente Legato, & nō in ſede ampla poſita ad cornu Euangelij. vt de Legato dixi: immo etiam ipſo Legato abſente eundem Cardinalē Epiſcopum dicunt in prædicto loco ſediſſe: relicta Legati abſentis ſede vacua. Quod tamen non videtur legitime ordinatum fuiſſe, cum ipſa ſedes Epiſcopi maxime Cardinalis ſemper locāda ſit ampla ad cornu euāgelij cum duobus gradibus, & intra presby-

nota quod Epis. Bono. quantumcunq; Cardinalis sedeat:

terium, & non ad cornu epiſtolæ; niſi Legato præ-ſente, vbi quia loci diſpoſitio non patiatur, aut alioquin non videatur, ꝙ Legatus, & Epiſcopus Cardinalis ſimul ſint in vno, eodemq; ſuggeſto, vt ſupra dixi, tunc. n. Epiſcopi Cardinalis ſedes ſimiliter ampla cum duobus gradibus, & intra presbiterium locabitur ad cornu epiſtolæ, ea tamen moderatione habita, vt ſedes Epĩ Cardinalis ſit magis preſſa, & humilis, ſpatio medij palmi, & diſtantior ab altari, adeo vt quaſi ſubſit, & ſuccedat immediate ſedi Legati in oppoſito locatę. Verum pro humanitate Epiſcopi Cardinalis qui eſt domi ſuę, ſiue in Eccleſia propria, poterit ipſe Cardinalis Epiſcopus honorare Legatum tam ratione Legationis, quàm cõſuetudinis inter ipſos Cardinales mutuę, & plurimum circa huiuſmodi honorationes obſeruatæ. Itaq; poterit ipſa ſedes Epĩ Card. & humilius locari & parcius ornari, vt placuerit Epõ Card. & hoc ſeruetur quando Legatus eſt præſens dũtaxat. Abſente autem Legato, Epſ Card. Bonoñ. ſedere debet, vt ſupra, in eadem ſede, quam dicũt eſſe Legati ad cornu Euangelij poſita, non autem in extremitate chori extra presbiteriũ, ante cornu epiſtolæ, quæ illic poni nequaquam debet; quia ſequeretur ꝙ eo ibi ſedente omnes officiales ciuitatis, & populi Bonoñ. i. Locumtenens Legati, Vexillifer iuſtitiæ, & Prætor, ac Antiani, qui omnes ſedẽt in oppoſita parte, quæ eſt dignior, habito reſpectu ad cornu Euangelij, ſupra Epiſcopum Cardinalem ſederent, quod

non

Quale debeat esse sede Episcopi Card. nota:

nota quãdo sedes Epi. Card. humilius locari debeat:

non conuenit cum sint minores Pontifice Pastore, & patre suo. Immo conuenit eosdem officiales ciuitatis, & populi præsente Episcopo Cardinali sedere debere in sinistra, idest in illa parte chori; quæ est opposita cornui epistolæ; sed ĩ dextra sedere debẽt Prælati si qui sunt, Epĩ Card. quasi facientes vnum chorum cum Episcopo suo. Si vero alter Card. non Legatus adsit simul cum Episcopo Card. tunc fiat omnino suggestus prædictus; vbi ambo Cardinales simul sedeant; dum tamen ipse Episcopus Card. Bonoñ. det ex sua humanitate primum locũ Card. hospiti, sicut etiam Legato dedisset; & ꝙ æquales sint sedes amborum: quo casu Eps Card. non faciet confessionem cum celebrante; nec ponet incẽsum; neq; benedicet Diacono, nec habebit circulos canonicorum; & deniq; ob honorem illius hospitis Card. cui non competunt præeminentiæ sacræ in aliena Ecclesia, ab omnibus se abstinebit; & tunc ẽt non dabit benedictionem apud sedem, sed apud altare. Ex ipsis autem duobus ibi sic sedentibus dignior erit proximior altari: & hæc honoris delatio est de particulari Cardinalium consuetudine, ut ẽt in suis Ecclesiis ordinariis, & titularibus alios Card. honorent. Secus autem fit, si Episcopus ordinarius non sit Cardinalis sed simplex Prælatus, quia nulli Episcopo, nec etiam Archiepiscopo cedere debet in Ecclesia, ac ciuitate, & diœcesi sua; nisi soli suo Metropolitano, ut sequenti capitulo plenius dicã: & tũc ipse simplex Eps pręsente Legato sedebit, nõ

nota quo conuenit omnes officiales ciuitatis sedere, presente Episcopo Cardinali:

nota quãdo Episcos Card. ex humanitate sua dabit primũ locũ Cardinali hospiti, q[uo]d obseruandum est illi:

nota q[uod] nullus Epis. in Ecclesia sua, ac Ciuitate, et diœcesi sua, nemini cedere debet:

ín sede apostolíca ad cornu epistolæ, sed aut proxi mus Legato ín sede cameralí cum tapete supposito aut(ut ipse Epíscopus humanius agat) cum Præla- tis Legatí in eadem parte chorí cum Legato seden- tibus, sedebit, prímus tamen omníum, sed tunc si- ne tapete. Absente uero Legato ipse Epíscopus sim plex sedebit ín sede, & loco, quem dícunt esse Le- gatí; remoto tamẽ uno gradu sedis, ita ut ipsa sedes ampla unum dumtaxat gradum habeat. & simíli- ter officiales erunt ín latere epístolæ sicut Epíscopo Card. præsente. Quod si alíquis Card. non Legatus adsit præsente Epíscopo símplící; tunc símplex Eps dímissa Legati.i.sua sede, ipsi Card. ín qua alioquín ípse, vt supra, sedere solet; sedebit ín parte epistolæ ín sede ampla, non tñ æquali illí Cardínalís, & hoc propter actum sacræ benedíctionís, quam Epísco- pus populo suo ibí ímpartítur: nisi potius apud al- tare benedícere velle, vt supra díxi de Epíscopo Car dínalí Bononíeñ.

DE DIVERSITATIBVS ANTELATIONVM

inter Cardinales, & Prælatos in eorum Ecclesiis: Necnon de habitu, & colore capparum, quibus, qualiteruè, ac qñ Card. & Prælati tam intra, quã extra rem diuinam utun- tur apud Ecclesias suas. Cap. XXXV.

ARDINALES tam in suis vrbis titulari- bus, quam extra vrbem cathedralibus Ec- clesiis inter seipsos, diuersum, ac pene cõ- trarium

trarium morem habent ab aliis Ecclesiarum Pręla-
tis, quo ad præcedentias, & ante lationes. Nam Car
dinales in Ecclesiis eorum titularibus vrbis; in qui-
bus de iure communi sunt tamquam Epi, & ibidē
ordinariam iurisdictionem exercere possunt, & ex-
ercēt; omnibus Cardinalibus huiusmodi Ecclesias
titulares visitantibus, quantumcunq; promotionis
tempore, & ordinis gradu minoribus, & inferiori-
bus, cedunt indifferenter, & sub omnibus sedent,
ac in vltimo loco manent. Quod etiam extra vrbē
in Ecclesiis eorum cathedralibus, quantumcunq;
illas in commendam habent, ex mutua humanita-
tis delatione inter ipsos sic inueterata facere cōsue-
uerunt. Crederem tamē esse excipiendos. VI. Epos
Card. ex omnibus primos quorum dignitati Cardi
nalari sex Ecclesiæ Episcopales sunt annexę, videli-
cet Ostień. Portueń. Sabineń. Prænestiń. Tusculań.
& Albaneń. qui iudicio meo alijs Card. ipsas Ec-
clesias visitantibus cedere non debent. Hanc tamē
decisionem mihi in præsentia non uendico. Secus
autem seruant alii Ecclesiarum cathedralium Præla
ti non Cardinales; qui ipsi si Epi sunt .i. consecrati,
sunt in ordine pontificali, nullis ad suas Ecclesias
cathedrales, ac ciuitates, & dioeceses uenientibus;
aut in eisdem commorantibus Prælatis omnino ce
dunt, quantumcunq; Patriarchis, Archiepis, & alijs
antiquioribus Epis, etiam in promotione seniori-
bus; nisi soli suo metropolitano; cui in pluribus ce-
dunt. Sed Pontifici Romano non solum in Ecclesia

&

& in ciuitate;ac diœcesi, uerum in districtu, seu exarchatu existenti in omnibus penitus, & omnino cedere; & ab omnibus præeminentiis, ac etiam antelationibus, & benedictionibus abstinere debent. Quam theoricam dum anno præterito Sanctiss. D. N. Iulius Bononiam iret, & inde ad vrbem rediret, aliqui ordinarii in suis Ecclesiis, & ciuitatibus, ac diœcesibus obseruare voluerunt, vt nullis Prælatis & ętate, & gradu, & ordine in maioribus cederent; cum quibus non nulli tam Cardinales, quàm Prælati, & digni viri assentire uidebantur: tamen salua reuerentia, & iudicio saniori tunc mihi nullatenus visum fuit, q; Epi in suis Ecclesiis pręeminētiam ante seniores Epos haberent p̄sente ibi papa, sed omnes irent, & starent iuxta ordinem suæ promotionis, tamquam in Romana Cu. tū quia vbi papa, ibi curia tunc etiam quia Papa est ubiq; summus ordinarius, quod maxime videre licet in Ecclesiis vrbis titularibus, vbi Card. titulum habens, se ut ordinarium exercet in personali absentia Papæ. Eo vero pręsente in illa Ecclesia ab omnibus se abstinet cedens Papæ tamquam primati suo. Cæterum Card. noster Episcopus Bononien̄. in Ecclesia sua cathedrali, aut alia intra ciuitatem auditurus rem diuinam, maxime solemnem, aut ad processionē iturus semper cum cappa caudata, & cucullata; qui est proprius Cardinalium habitus, indutus esse, & nunquam cum mantello, qui non est habitus ecclesiasticus, nec rei diuinæ conueniens, esse debet:

nota quale preemi nentia Episcopi in suis Ecclesijs obseruare debent. Presente Papa.

nota quomodo Cardi. in Ecclesia sua cathedrali: aut in alijs intra ciuitate, rem diuina auditurus, in cedere debeat.

sicut

ſicut nec etiam ſine ſuperpellicio canonici diuinis officijs debent intereſſe. Si vero miſſam lectam ſimplicem auditurus accedet; tunc nũquam in rochetto diſcooperto erit publice, ſed in mantello cum capitio, quod mozettam vocant, eſſe poterit coloris tempori congruentis; & hunc habitum conuenientiſſime, & religioſiſſime defert Reuerẽdiſſimus D. Card. Bonoñ. noſter, cuius vita in omnibus eſt virtutis exemplum. Color autem capparum intra totum ferme annum communiter, & regulariter ſit violaceus, quem Bonoñ. morellum vocant; tamen clarior, & obſcurior iuxta qualitatem temporum, & ſolemnitatum. Rubeo vero parcius, & rarius vtatur: nam ipſe rubeus color à temporibus Pauli ij. citra, vt legimus ceptus eſt à Card. deferri; qui ſolis Legatis apoſtolicis antea debitus erat, & à pontificibus Romanis propterea quaſi pro quodam ſpeciali, & ſingulari munere gratioſe prius concedebatur; & quidem raro: deinde amplior libertas obrepſit, vt non niſi de ſerico caprino, vel camelino, qđ camelottum appellamus, cappas deferrant. Dies vero, quibus Cardinalis cappa rubea, ſiue lanea, ſiue de camelotto vti poſſit intra rem diuinam hi ſunt, videlicet: à vigilia Natiuitatis in veſperis, vſq; ad Epiphaniam incluſiue. In cathedra S. Petri, & omnibus ſolemnitatibus Apoſtolorũ Petri, & Pauli; quia ſub horum nominibus Eccleſia Bonoñ. inuocatur; & dedicatione eiuſdem Eccleſiæ: in tribus diebus Paſcę Reſurrectionis; in die Aſcenſionis, in tribus die-

bus

nota quomodo ad missam lecta accedere debet Cardi:

nota quot et quales sint capparũ colores. quos intra solũ annum à Card. gerũtur:

nota in quibus dieb. cappa rubea à Cardi. fertur:

bus Penthecostes, In festo Trinitatis, Corporis Christi, Assumptionis Virginis Mariæ, In vesperis vigilię, & missa tantum diei omnium Sanctorum, Creationis, & Coronationis Papæ tunc viuentis. Cęterũ poterit hac vti moderatione, vt in diebus, quibus Ecclesia mœsta, ac lugubris est, vt in vesperis, & missa pro defunctis, & in Anniuersario Pontificis vltimo defuncti; & quando ipsa Ecclesia est circa mysteria passionis occupata, maxime à Dominica de passione vsq; ad Sabbatum sanctum inclusiue; cappa non de camelotto, quantumcunque violaceo, sed omnino lanea vtatur. Hoc quoq; non prætermittat, vt propter mœstitiam priuatã ex domesticorum, vel consanguineorum funere aliquatenus nõ mœstificet, aut contristet publicam Matris Ecclesię lætitiam, nec ob hoc dimittat colorem cappæ suæ festiuum. i. rubeum, lætitiæ communi conuenientem; quia si Mater Ecclesia vniuersalis gaudet, etiam ipsum congaudere oportet, qui est eius filius; aut si particularis Ecclesia sua sponsa lætatur, vt in diebus dedicationis, & similibus; similiter, & ipse spõsus collætetur. Super quo poterit Card. si ex priuato funere tristis erit, intereundum ad rem diuinam colore quidem mœsto, i. panno violaceo indutus esse: in loco uero celebrationis deposito mœsto induere rubeum, & festiuum. Quo moderamine, & stylo Cardinales plerumq; omnes nostro tempore intra vrbem utuntur. Præterea in mediocribus, vt Apostolorum, & reliquis gloriosæ Virginis Marię

nota quomodo Card. in mœstitia priuatã positus ad rem sacram accedere debet.

solemni-

solemnitatibus, & beati Io: Baptistę, & similibus colore posset vti eo, quem rosam siccam, seu rosinum vocant, qui est inter violaceum, & rubeum medius, quo colore .s. rosa sicca noster Bonoñ. Eps antequã Card. esset vti potuisset, vel quisq; alius Eps non Cardinalis. Nam libere isto rosæ siccę colore in cappis caudatis possunt vti simplices Ecclesiarum Prælati in suis Ecclesiis dum ad rem diuinam accedũt, eiq; intersunt: sed in illis tamen diebus tantum, quibus Cardinales rubeis vtũtur. Nam ipsi Prælati nullatenus rubeo colore, nec camelotto cuiuscunq; coloris vti possunt, nec debent. Color enim violaceus siue celestinus proprie Pręlatis intra totum annum conuenit, exceptis diebus supra enumeratis, quia tunc rosa sicca vtentur. De habitu quoq; Prælatorum, & quali, ac de cappis eorum, & quando induti esse debent idem dicimus, quod de Card. Bonoñ. diuino officio præsenti, dictum fuit.

nota à quo color rose siccæ debet ferri

DE LOCIS OFFICIALIVM BONONIEN.

& Oratorũ ibidem existentiũ, Prælatorumq;, ac Quadraginta Consiliariorum de regimine Bonoñ. Cap. XXXVI.

LICET supra satis dictum sit, vbi esse debeat locus officialium Bonoñ. i. Locumtenẽtis, Vexilliferi iustitiæ, ac Prætoris, & Antianorum: Tamen ut melius singuli prædicti, ac etiam Pręlati Legatum, aut Cardinalem Episcopum Bononieñ: sequentes, aliiq; Prælati, & Quadragin-

ta Consiliarij loca sua intelligant; scire debēt q ipsi officiales conuenienter sederent in parte, in qua Legatus sedet, quasi vnum chorum simul cum Legato facientes. Prælati vero tunc tam Legatum, q̄ Episcopum Cardinalem sequentes, decenter sederent in ea parte, in qua Episcopus Cardinalis sedet, & sub eis Quadraginta Consiliarij. Absente uero Legato, quia Episcopus, ut supra dixi, sedere debet in cornu Euangelij in sede, quam Legati esse dicunt; ipsi officiales sedebunt in altera parte chori directa cornui epistolæ; & Prælati omnes, si qui sunt, præter Ecclesiæ canonicos Prælatos, qui cum canonicis sedent; sedebunt in ea parte chori, in qua est Eps Cardinalis, & sub ipsis Prælatis sedebunt Quadraginta Consiliarij. Absentibus vero ambobus videlicet Legato, & Episcopo Card. seruetur vsus ciuilis, vt placet magistratui, & ciuibus ipsis. Cæterum si qui Oratores Cęsarei, aut Regij, siue Ducales, & alij quicunq; liberarum ciuitatum, seu communitatū, vt Florentini, Senenses, & Lucēses, ac alij quotquot interfuerint rei diuinæ: tunc ipsi Oratores continuabunt in eodem banco sedentes supra Vexilliferum iustitiæ post Gubernatorem, siue Locumtenentem præsentem, qui tenet locum Papæ, siue Legati. Quòd si Bonoñ. Magistratus ī hoc Oratoribus omnibus cedere nolit; saltim obseruare placeat vt quemadmodum aliqui Domini sunt eodem magistratu superiores, & maiores, sic, & eorum Dñorum oratores supra Magistratum sedeant, ut Orator Imperialis;

nota quale locū oratores occupare debēt:

perialis, & orator Regius, ac etiam Ducalis sit supra Vexilliferum, quisq; ordine suo: si vero aliquis suo iudicio, inferior adsit, vt Senensium, & Lucensium & similium; tunc ex rigore mero ciuitatis Bonoñ. ille Orator Senensis, siue Lucensis, sit (quamquam male) infra Vexilliferum, & etiam infra Potestatem sed ad minus supra Antianos populi, ratione saltẽ humanitatis; quę regula apud cappellam Papalem, quæ est omnium rituũ princeps, & magistra; illibate seruatur. Quod si noster Bonoñ. Magistratus legem, ac censuram prędictam seruare nolit, seruet vt libet, ritũ ciuilẽ, tametsi abusiuũ, nisi in talibus à sede Apostolica priuilegiatus eẽt, sed mihi nõ cõstat. nota qd in Cappella Papal. obseruatur.

DE SVFFRAGANEO CARDINALIS EPIscopi Bononieñ. *& loco, habituq;, ac præeminentijs, & de disciplina eiusdem, tam præsente, quàm absente* Cardinali *seruandis*. *Cap.* XXXVII.

SVFFRAGANEVS Card: Bonoñ. Epi diuino officio pręsentis nullum honoris, aut præeminentiæ locum habet tamq̃ suffraganeus, ante alios Prælatos; sed inter illos stat, sedet, & vadit iuxta ordinem suę promotionis; quod etiam seruatur vbicunq; in ciuitate, vel diœcesi sit in præsentia Cardinalis Episcopi nisi forte vices Episcopi, vel aliquod diuinum exerceat, & si in Ecclesia nullus Prælatus præter se sit cũ Cardinali tunc ipse non apud canonicos, sed tam/

quã quiuis Prelatus simplex stat, vel sedet apud sedilia pro Prelatis, vt supra deputata: dummodo nõ sit solus, sed habeat secum aliquem, vel aliquos dignos viros; & deniq; nullus specialis honor, nec vlla particularis præeminentia sibi debetur; nisi vt alijs simplicibus Prælatis. Absente vero Card. Epõ, ipse Suffraganeus, vt Locumtenens Epi honoratur vbiq; cum moderamine tamen, ac modificatione sequenti. Primo enim non excipitur a canonicis vsq; de cubiculo suo, sicut Card. episcopus; nec post missam eò reducitur. Intra rem diuinam non sedet; nec stat in alio quoquam loco, nisi intra chorum, & in stallo chorali cum canonicis primus supra illos, ita vt ab illis nullo stallo ĩtermedio distinctus sit, quẽ immediate Archidiaconus, aut Archipresbiter, vel canonicus senior continuat; neq; sit in aliqua parte chori, aut super cancello, siue stallo, siue sede portatili, siue scabello, vel faldistorio sedés, vel stans; sed omnino cum illis; nisi paratus pontificalibus ornamentis officium faceret: quia tunc apud faldistorium suum, iuxta altare, & non alibi sedere, & stare debet. Apud vero canonicos stans, vel sedens tapete habet; nisi officium esset pro defunctis, sine tamen puluino sub se, & sine libro ante se. Cum tamen duos, aut vnicum cappellanum suum habitu quotidiano indutum post, & apud se habet; extra ordinem stallorum choralium stantẽ: non recipit circulos, nec assistentiam canonicorum. Confessionem facit stans cum prædicto suo cappellano genuflexo

nuflexo; & nullatenus cum celebrante, aut cum canonico, nisi apud se haberet aliquem sui ordinis Prælatum; quia ipsi ambo confessionem tunc stãtes simul faciunt. hymnum angelicum. i. *Gloria in excelsis, Credo*, ac *Sanctus*, & *Agnus*, cum solo proximo canonico, vel p̄lato prosequitur detecto capite. In pacis osculo ipse primus omnium à solito pacis datore capit illam, quam nulli canonico dat; nisi aliquis Prælatus apostolicus, sui ordinis apud se sit; quia ei soli pacem dat, & nõ alteri. Ille. n. pacis dator ministrat eã primo canonico, & alijs, vt supra. Ante epistolã cantatam non porrigit manum osculãdam Subdiacono; nec post cantatum Euãgelium osculatur textum: neq; tunc incensatur. Incensantur autem solũ post offertorium simul cum alijs in missa, & post inceptum canticum in vesperis; semper tamen cum triplici ductu thuribuli, & ab eo, qui omnes alios incensat, & nunquam aliquem inuitat ad prius capiendum honorem, nisi sui ordinis Prælatos. Canonici vero incẽsantur cum duplici thuribuli ductu. Singulis canonicis ei reuerentiam facientibus, non cum manu benedictionem facit, sed detecto capite congruenter assurgens resalutat; nisi esset intra diuina mysteria celebrans. Alijs autem, vt par est, (sine tamẽ benedictione) correspondet. Cum standum, vel sedendum est, stat, & sedet, vt alij. Si ex canonicis aliquis sit Prælatus apostolicus senior, aut dignior ipso in prelatura, vt Archiepiscopus extraneus; ipse quidem Suffraganeus in choro precedit,

sed

ſed alibi: quiſq; eſt in ordine, & gradu ſuæ promotionis. Canonico ſeu manſionario, aut cuiq; cappellano in pluuiali parato, & officium veſperarum, aut aliud diuinum faciente, ſubeſt dans locum honoris, Sed in fine officij Suffraganeus ipſe concludit officium dicens. *Dñs det uobis ſuam pacem*, vel *Fidelium animæ*, &c. Nunquam tamen aliquo die inchoat officium veſperarum, nec matutinarum, nec horarũ deniq; aliquarum. Item licet Epiſcopus ordinarius aliquãdo (quod tamen non laudabile cenſeo) intereſſe velit diuinis officijs in rocchetto diſcooperto cum capitio, & ſine cappa, ac ſine mãtello; tamen Suffraganeus id facere non debet, nec põt. Habitus autẽ Suffraganei ſecularis præſente Card. Epõ ſit quotidianus, videlicet cum mãtello, & capitio ſimul; quo nunquam careat, circa humeros extenſo de colore conuenienti, non autem cappa caudata, quæ eſt habitus eccleſiaſticus. Abſente uero Cardinali crederem conuenienter fieri, ſi Suffraganeus chorum ingreſſus poſt orationem ante gradus altaris factam apud locum ſuum prædictum, cappam de panno, & colore violaceo, ſiue celeſtino cucullatam, & caudatam prælaturalem induat, & cum ea rei diuinæ interſit; ꝙ ſi cappam prius induerit, quam chorum ſit ingreſſus; tunc nullatenus caudam ſibi deferri per aliquem faciat, ſed ipſemet illam ſub brachio ſiniſtro obuolutam portet, & ſic ad ſtallum proficiſcatur. Si autem Suffraganeus ſit ex aliquo ordine regulari, tunc indutus ſit habitu ſuæ regulæ, extra-

cto

cto tamen cucullo de sublimitate mantelli, & circa humeros, & pectus capitio, siue mozetta extēsa; & si monasticus sit, tunc cappam de panno nigro cum cucullo pellibus nigris suffulto induet, vt secularis. Idem facit, si est canonicus regularis. Finito vero diuino officio ibi cappam exuit, vbi eam accepit, & recedit cum mantello quotidiano, & capitio non autem cucullo regulari, quia nunquam in publico illum portare debet. Et quęcunq; sunt de Suffraganeo Card. Bonoñ. dicta; puto ad omnes aliarũ quarumcunq; Ecclesiarum Suffraganeos simpliciũ Prælatorum extendi posse.

DE EPISTOLA, VBI, ET QVALITER

Cardinali celebrante cantanda, & de graduali solo, quando per Episcopum legendo, & de tonis eorum, quæ inter epistolam, & Euangelium cantantur à choro. Cap. XXXVIII.

SVS habet Ecclesię Bonoñ. ut epistola cantetur in alto diuersorio apud organum, sed quia aliqualis est ab organo ad altare distantia: Ideo non ab re esse crediderim ut maxime Episcopo celebrãte potius apud altare. i. extra presbyteriũ, & in uestibulo ante cornu epistolæ altaris, ipsa epistola cantetur per Subdiaconum canonicum, qui, solo cerimoniario associante, sibimet librum teneat, dum illam cantat. Si. n. apud organum eundum est, ubi non modica est uiæ distantia; cum in talibus missæ solemnibus

bus solcat magnus esse populi concursus, non facile, nec cito Subdiaconus posset epistola finita ad Episcopū redire; ita vt eius manu osculata possit librum illi offerre pro lectione gradualis, & versuū antequàm Diaconus præparare se habeat ad suum Euangelium cantandum: Ideo videtur ꝙ omnino apud altare extra presbyterium cãtetur; qua finita, factis reuerentijs, osculatur genuflexus manum celebrantis super librum positam. Et mox epistolari libro deposito, missali vero sumpto, solus stans sedentibus omnibus cappellanis ministris, illum tenet, quoad Card. Episcopus legerit epistolam, vsq; ad Euangelium inclusiue. Pro quo sciatur, ꝙ licet in libro pontificali expresse dicatur, ꝙ pontifex cantata epistola, debet illam legere, & graduale, ac Euãgelium, Tamen id non est indistincte verum: sed tãtum quãdo ipsemet pontifex personaliter celebrat, vt nunc: Nam si ipse nõ celebrat, sed missæ interest, non legit epistolam, neq; Euangelium; quia satis audiuit, dum cantaretur; sed tantum illud, quod cãtat chorus; super quo vide omnia, quæ notabo infra in capitulo de libro missali ante Cardinalē &c. Propterea illud non omittatur; ꝙ in expressis est cerimonialibus regulis difinitum, videlicet ꝙ graduale debet cantari in tono Gregoriano simplici presso, & graui, ac potius aspero, lamentabiliq; q̃ festiuo, aut q̃ modulatis vocibus elato. Graduali finito primum, & vnicum *Alleluya* cantatur q̃ festiuissime. Item versus, qui sequitur, cãtatur in tono iocundo,

&

& aperto.i.quãtum poteſt fieri inter triſtem, & modulatum medio. *Sequentia* cantantur ſuaui, dulciq; cãtu. Duo vltima *Alleluya* cantãtur feſtiuiter quidem, ſed minus iubilanter, q̃ primum. vltimo tractus, qui tempore eccleſiaſticæ mœſtitiæ cantatur; quia miſeriam vitæ præſentis inſinuat: ideo cum vocũ aſperitate, & verborum prolixtate cantatur. Quæ bene notanda ſunt, quoniam omnia ſacris ſunt plena myſteriis.

DE EVANGELIO CANTANDO, VBI, ET *qualiter, ac pro quibus Euangelijs præfamur uerſum, uidelicet In illo tempore.* Cap. XXXIX.

SIMILITER idem habet vſus, vt apud organum in alto Eccleſiæ Euangelium cãtetur; ſed quia non ſolet, immo nec debet celebrans regulariter prę̨fari ſymbolum.i. *Credo in unum Deum,* nec cantare *Dominus uobiſcum;* ſi *Credo*, non dicitur: niſi prius oſculatus textum Euangelij fuerit, & incenſatus: ideo ne tantum temporis vacui interponatur; cõuenientius eſt vt Euangelium cãtetur apud altare, videlicet extra Presbyterium: nullatenus autem intra illud, neq; omnino ſuper gradibus altaris, vt mos eſt ibidem, quod fieri nullo modo debet. Sed Diaconus aduertat, vt cum cantat, ſit bracchio ſuo dextro verſus altare, & non facie. Quòd ſi Legatus aderit, tunc nullatenus Diaconus ipſe cantans Euangelium, vertat fa

ciem ad eam partem, vbi est Legatus, sed potius ad altare, maxime si erit directus facie ad faciem cōtra Legatum, quod etiam seruabitur, quando Legato absente Card. Episcopus non celebrans, vel quiuis alius erit in ipsa sede; quam Legati appellant. Quia sicut dicit Innocentius Papa III. qui fuit summus cerimoniarum magister; cum frons sacrificātis apud altare regulariter ad Orientem respicere debeat, & per consequens exterius cornu Euangelij ad Aquilonem vergat; ideo Diaconus cantans Euangelium sit versa facie ad Aquilonem, vnde panditur omne malum. i. ubi uersantur demones propterea ipse cātans primo se signat in fronte, in ore, & pectore, deinde locum, & librum Euangelij incenso adolet. Verum quia presupponitur, ꝙ omne altare sit regulariter, & canonice, vt supra locatum: Ideo indifferenter, ac regulariter Diacono præcipitur, ut semper verso ad cornu Euangelij altaris suo bracchio dextro, stans cantet Euangelium quomodocunq; altare positum sit. Igitur Diaconus solus librum opportune ante pectus acceptum, portat ad altare: nihil tunc dicens: inde redit ad celebrantem sine libro, qui eo nauiculam ministrāte incensum ponit, postea redit iterum ad altare, vbi genuflexus dicit. *Munda cor meū,* & accepto libro vadit ad celebrantem, coram quo genuflexus dicit, *Iube &c.* & habita benedictione procedit ad Euangelium cantandum. Ordo autem procedentium est uidelicet Cerimoniarius solus, tum Thuriferarius solus, aut hi ambo si-

mul

mul:inde cappellani ceroferarij duo cum candela-
bris, vel quattuor cum funalibus totidem, vt infra:
Tum Subdiaconus vacuus: Vltimo Diaconus librũ
portans, qui omnes simul vnico cõtextu in eundo,
& redeundo reuerentias debitas faciunt. In ipso au
tem loco Euangelij Subdiaconus tenet librum an-
te faciẽ Diaconi; & duo cappellani ceroferarij me-
dium ipsum Subdiaconum facientes, stant versis fa
ciebus, sicut ipse Subdiaconus ante faciẽ Diaconi:
Thuriferarius apud Diaconum modicum retro ad
dextram eius ab initio, & Cerimoniarius ibidem: &
cum ipse Diaconus dicit *Initium*, vel *Sequentia Sancti &c.*
primo dextrę manus pollice textũ Euangelij dein-
de se in fronte, ore, & pectore signat, quod omnes
faciunt; & cum à choro respondetur. *Gloria tibi Domine
etc.* ipse accepto thuribulo incensat cum triplici du-
ctu librum, videlicet semel in eius medio, tum ver-
sus ad candelabrum dextrum, inde versus ad sini-
strum, ita, vt simul, & semel tam librum, q̃ candela-
brum, & locum incensare videatur. Interim autem
dum Euangelium cantatur, nũquam thuriferarius
incensat librum; nec Diaconum, sed eatenus thuri-
bulum mouet, ne ignis extinguatur, aut fumus pe-
reat, ita ut in fine possit celebrans incensari. Attẽde
tñ si Archidiaconus, vel Archipresbyter Bonoñ.
quorum vterq; est Prælatus canonicus, aut quiuis
alius cõcanonicus, qui sit Prælatus apostolicus can
tat Euangelium cum Card. celebrante, ꝙ eo casu nõ
duo candelabra de abaco, sed funalia quattuor, per

totidem cappellanos ante eum portantur ad locũ Euangelij cantandi: & tunc liber Euangeliorum po nitur super pulpito cooperto, quod Subdiaconus stans ad faciem Diaconi amplectitur, librũ ipsum tangens, vt supra in capitulo de pulpito dixi, & hoc idem fit in missa Papali, respectiue tamen: & nota q̄ ante textum omnium Euangeliorum semper ad= ditur versus iste, videlicet. *In illo tempore*, nisi quando tempus particulare rei tũc gestæ describitur expres se: quia versu ipso dimisso absolute legitur textus, vt in sabbato ante quartam Dominicam de aduen= tu, & in ipsa eadem Dominica, quibus legitur Euan- gelium; quod incipit *Anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæ- saris*, & in primordio Euangelistarij Ioañ: quod est. *In principio erat uerbum*, & in die circumcisionis ibi, *Postq̄; consumati sunt dies octo*, & in Dñica infra octauã Epipha= niæ, ibi, *Cum factus esset Iesus annorum xij.* & in feria quinta in Cæna Dñi, ibi, *Ante diem festum Paschæ*, & in Sabbato sancto ibi, *Vespere autem sabbati &c.* & similibus locis. Quomodo autem Card. siue sit celebrans, siue non, textum Euangelij oblatum osculetur: infra dicam in secundo libro sub simili capitulo.

DE SERMONE INTRA MISSAM *& quotiens fiat intra Annum;* Cap. XL.

INTRA missam solet fieri sermo latina lin gua, & oratione diserta, sicut sunt sermo= nes S. Leonis Papę, & S. Augustini, & alio=

rum

rum Sanctorum: non autem prædicatio vulgaris; & huiusmodi sermo solet fieri immediate finito Euāgelio, & antequam inchoetur *Credo.* Facturus autē illam primo osculatur genuflexus manum Epi celebrantis, tum petit benedictionē dicens, *Iube Domne benedicere,* & ille respondet. *Dñs sit in corde tuo, & in labijs tuis ut digne, ac fructuose annunties suum Sanctum uerbum. In nomine patris,* &c. Tum petit indulgentias dicens. *Indulgentias Pater reuerendissime,* atq; ita petit illas publicandas ab eodem Cardinali. Si tamen Legatus sit presens tunc fiet, vt infra, suo loco particulari dicetur. Et si illum facturus sit clericus secularis tunc indutus cotta, si autem religiosus in habitu suo quotidiano; si vero laicus in suo similiter festiuo habitu indutus illum faciet, honestius autem esset si potius toga, q̄ sago. i. longa potiusquam breui veste indutus esset. Fit autem sermo in prima, & in omnibus quattuor Dominicis de Aduentu, in die S. Stephani, & S. Io: Euangelistæ, Circumcisionis, Epiphanię, Cinerum, & prima ac alijs Dominicis de Quadragesima, præterquam in Dñica Palmarum. Item in feria sexta sanctę hebdomadæ, quę dicitur Parasceue, & in diebus Ascensionis, Penthecostes, & Trinitatis, & omnium Sanctorum, & si aliqua dierum prædictarum fuerit facta processio, non fiat sermo; quia sermo nūq̄ fit in die processionis, etiam extraordinariæ. Cæterum sug[illegible]stū, quod pergulum vocant pro sermone fiend[illegible] omnino nudū: nisi Episcopus ipse celebrās vellet illum facere, & locabitur communiter, & cō-

mode

mode in latere faldistorii extra presbyterium sic locati, ut omnes in choro existentes videant faciem sermocinantis, qui erit facie directa altari, & sic in medio conspectu celebrantis, & Legati: & si prædicatio fuerit iam facta mane ante missam, vel habenda erit in die, tunc iste sermo non debet hic fieri. & si fiet sermone vulgari more prędicatorio: tunc nulla per prædicatorē petetur benedictio ab ipso celebrante, nec à Legato, nec ab aliquo. Quando autem, & per quas cerimonias fiat sermo in laudem defuncti, dicetur infra in capitulo de eadem missa pro defunctis.

DE CONFESSIONE INTRA MISSAM CAN*tanda, & absolutione, & indulgentia post sermonem populo solemniter dandis, & per quem, & de forma confessionis, & indulgentiæ prædictæ.* Cap. XLI.

QVOTIENS intra missam fit sermo latinus totiens, confessio per Diaconum cantari, & per sermocinantem indulgentia publicari, ac absolutio, & benedictio per Episcopum Cardinalem, vel Legatum dari debet; per quem autem precise dentur, infra dicam. Itaq; illico sermone finito Diaconus Euangelij stans ante celebrantem, vel Legatum humiliter cantat totā cōfessionē dicens. *Confiteor Deo omnipotenti, Beatæ Mariæ semper Virginis, &c.* & cū dicit *Te pater,* vel *Tibi pater,* aut *Virgini Mariæ* Semp illud reuerenter dicit. Finita confessione ipse factis reuerentiis

rentiis recedit, Tamen sermocinator, qui usq; modo detecto capite expectauit in suggesto publicat ibidem indulgentias sermone latino per Episcopũ vel Legatum concessas, nõ autem vulgari, quia intra missam nunquam uulgari, sed post missam latino, & uulgari simul pronutiari possunt. Forma autem talis est, *Reuerendiss. in Christo pater, & Dñs Dñs Io: Stephanus. tt. Sanctorum Sergij, & Bacchi Sanctæ Ro. Eccl. presbyter Cardinalis, & Episcopus noster Bonoñ. dignissimus dat, & concedit omnibus, & singulis hic præsentibus,* & si placet addere, *Istam sanctissimam Ecclesiam hodie uisitantibus, centum dies de uera Indulgentia in forma Ecclesiæ consueta: Rogate Deum pro felici statu Sanctiss. D.N. Papæ Iulij, & dominationis suæ Reuerendiss. ac Sanctæ Ro. Eccl.* Quod autem dixi centum dies, & non quadraginta prout Episcopi in suis Ecclesijs dant de iure communi; ideo dixi, quia ut Cardinalis dat centũ. Nam singuli Cardinales non solum in suis Ecclesijs, sed vbicunq; missæ præsentes fuerint, centũ dies dant, nisi plures dies, vel annos haberent à Papa ex particulari facultate, quia tunc concederent iuxta facultatem. Si autem Legatus sit præsens huiusmodi missæ per Cardinalem cantatæ, tunc Episcopus Card. celebrans sicut debet habere omnes preeminẽtias, ita præsertim concedendi indulgentias; bene autẽ honestum esset, vt ipsa indulgentia nomine amborum daretur; & quisq; concederet centum dies hoc modo, videlicet. *Reuerendiss. in Christo patres. & D.D. Galeottus tit. S. Petri ad uincula Legatus apostolicus, & Io: Stephanus tit. Sanctorum Sergij, & Bacchi Episcopus Bonoñ. Sanctæ Ro. Eccl. presbyteri* Singuli Card. ubicunq missae praesentes fuerint. centũ dies dant, de uera Indulgentia audientibus ipsa Missã.

Cardinales

Cardinales hic præsentes dant, & concedunt, ac quilibet eorum dat, & concedit omnibus hic præsentibus centum dies, &c. vt supra. Si aūt Legato absente, non Episcopus Card. sed alius celebrabit, tunc ab Episcopo Cardinali petetur benedictio, & indulgentia, quæ similiter erit centum dierum. Itaq; publicata indulgentia ipse sermocinator descendit de suggesto, & Episcopus Card. surgit, & dat benedictionem, vt infra proximo capitulo dicetur. *Si* uero nullus fuit sermo intra missam, similiter, & nulla indulgentia publicatur; sed in fine missæ post datam benedictionem, debet omnino publicari ordinaria indulgentia, primo sermone latino per Diaconum Euangelij stātem in cornu Euangelii ut supra. & deinde, si uidebitur, per Subdiaconum stantem in cornu epistolæ, vulgari, versis faciebus ad populum, & non per alios. Nam ad istos tantum omnino pertinet huiusmodi publicatio, quæ sic erit in vulgari, videlicet. *Il Reuerendiss. in Christo padre, & Signor Io. Stefano intitulato di Santo Sergio, & Baccho della Santa matre Chiesa Prete Cardinale, e Vescouo di Bologna dignissimo dà, & concede à tutti, & ciascheduna persona qui presente* (& si placet addere) *che questa Santiss. Chiesa uisitarà hoggi cento di di uera Indulgentia in forma della Chiesa consueta: pregate Dio per lo felice stato del Santiss. N. Sig. Papa Iulio, & della Signoria Reuerendissima del predetto Cardinale & de Santa Romana Chiesa.* Cardinalis autem manet uersus ad altare, dum hęc publicatio fit. Postremo illud scias q̄ indulgentia nunquam datur in matutinis, nec in vesperis quantumcunq; solemnibus nec in missis pro defunctis; nec vnquā

datur

datur bis in die. Ideo in nocte natiuitatis non dat in prima, nec secunda, sed in tertia missa datur, vt ibi dicam. Et si in prima fuit data indulgentia, non dabitur in secũda, nec in tertia maiori, quod nota.

DE BENEDICTIONE SOLEMNI, QVALIter, & ubi, ac per quem danda sit. Cap. XLII.

QVANDO Cardinalis celebrat etiam Legato præsente, debet dare benedictionem, siue intra missam danda sit, vt post sermonẽ, siue in fine missæ: & si intra missam danda sit benedictio, tunc Card. Episcopus celebrãs debet esse apud suum faldistorium versa facie ad populum rectus habẽs mitrã in capite, & tunc nõ dicit, *Sit nomen, &c.* sed postquam cantauerit; *Precibus, & meritis &c.* et *Misereatur uestri &c.* Ac *Indulgentiam &c.* cantat, videlicet, *Et benedictio Dei omnipotentis,* eodẽ contextu capiens baculum sinistra, & prosequens: cum dicit *Patris,* producit dextram, cum qua benedicit versus latus suum sinistrum; & cum dicit, *Et filij,* extendit manum recte ante faciem suam; & cum dicit, *Et Spiritus Sancti,* producit ad latus suum dextrum; cum dicit, *Super nos &c.* manus ad pectus applicat vsq; in finem. Sed in huiusmodi bracchij volutione, aut productione non personam, sed solum vultum, & manum vertit: & cum benedicit tota manu aperta, & non tribus digitis benedicit. Si vero in fine missæ danda sit benedictio, tunc accepta mitra stans apud altare

versa facie ad illud, signando se pollice dextro in pectore cantat ex libro, si placet, super altari posito videlicet, *Sit nomen Domini benedictum*, Et dum à choro respondetur, ipse manum illam tenet super altari extensam; & cum dicit, *Adiutorium nostrum in nomine Domini*, signat se à frõte ad pectus; & pro vnoquoq; verbo tangit se, videlicet, *Adiutorium*, In fronte; *Nostrum*, In pectore; *In nomine*, in sinistro humero; *Domini*, in dextro: Cum dicit, *Benedicat uos omnipotens Deus*, eleuat simul oculos, & manus, quas iungit ante faciem: Tum accipiens baculum sinistra, & nunquam prius, ac dicens, *Pater*, vertit se ad latus epistolæ, & ibi signat populum; & dicens, *Et filius*, directe vertit se ad populum in medio Ecclesiæ stantem, & signat eundem; & dicens, *Et Spiritus Sanctus*, uertit se totũ ad latus Euangelij, & ibi signat, deinde perficit circulum, & vertit non faciem suam, sed totum se ad parietem vt in Ecclesia cathedrali Bonoñ. quod bene nota, quia si celebrans apud altare existens vertat faciẽ ad corpus Ecclesię, vt est in Ecclesia S. Petronij Bonoñ. tũc alio & quidem diuerso modo fit. Nam ipse versa facie ad corpus Ecclesiæ stans incipit benedictionẽ suã; in qua dicẽs *Pater*, vertit se ad cornu Euangelij; & dicens, *Et filius*, vertit se non ad chorum, sed ad ipsum corpus Ecclesiæ .i. reuertitur cum facie, prout erat dum cantauit missam, & dicens, *Et Spiritus Sanctus*, vertit se ad cornu epistolæ, & non perficiet circulum, sicut quando altare positum est versus parietem: sunt. n. modi, & casus diuersi. Si autem Episcopus

ipse

ipse Cardinalis non celebrat; sed est præsens missæ per alium cantatę. Tunc si Legatus est præsens benedictio dari debet per ipsum Legatum. Absente uero Legato ipse episcopus stãs in loco, in quo missam audiuit, post sermonem, & confessionem ante se, vt supra factam, legit ex libro preces, & indulgẽtiam, deinde benedictionem dat, vt supra, semper stans cooperto capite, dum hæc facit; & primum signum crucis producit versus suum latus sinistrum, secũdum directe ante faciem suam. Tertium ad dextram suam; Idem etiam facit in fine missę; sed sine aliqua ex libro lectione; & si intra missam, videlicet post sermonem data sit benedictio ét in fine missæ dari debet iterum. & si corpus Christi sit super altari, ut in die Paschę, vel in die corporis Christi, vel feria quinta in Cæna Dñi, aut quandocunq;, tunc capite discooperto debet dari benedictio.

DE PRAEEMINENTIIS HONORVM LEGAto, ac *Episcopo Cardinali Bononiensi simul in missa præsentibus.* Cap. XLIII.

REGVLARITER Episcopus Card. Bonoñ dum ipsemet celebrat, debet habere omnes honoris pręeminentias, inuitando tamen Legatum ad ipsum honorem: quem Legatus cum aliquali gratiarum actione non acceptabit. *Si* vero Cardinalis episcopus nõ celebrat, sed interest missæ, Legato præsente cantatæ per alium; tũc ipse

Card. Episcopus nullatenus; sed Legatus oēs hono ris præeminentias habebit; & maxime indulgētias concedet, prout sibi placebit, iuxta eius facultatem & faciet absolutionem, ac dabit benedictionem; In quibus actibus Legatus benignius agendo posset semper, & in vnoquoq; actu ad eius honoris præeminentiam inuitare, semel ad minus Episcopū Cardinalem; quod tamen Episcopus Card. reuerenter cum gratiarum actione ad Legatum deferat; & sic Legatus solus faciet, si volet confessionem cum celebrante, non tamen cum Episcopo ipso Card. & melius etiam erit, si Legatus illam non faciat præsente Episcopo Card. cum celebrante: sed quisq; Cardinalis ad partem faciat cum suo Cappellano. Quod si ipsi ambo Cardinales in vno, eodemq; suggesto erunt, tunc ipsi simul poterunt confessionem stantes facere, inchoante Legato, sed Legatus concedet indulgentias, faciet absolutionem; & dabit benedictionem, ac etiam si volet, ponet incensum; benedicet aquam in calicem mittendam; benedicet Subdiacono post epistolam; & Diacono Euangelium cantaturo: sed neq; Legatus: neq; Episcopus Cardinalis habebunt circulos canonicorum, nisi sit alioquin Episcopus loci: similiter, & Episcopus ob reuerentiam Legati pręsentis nullos circulos habebit, sed quisq; cum suis cappellanis assistentibus prosequetur introitum, *Gloria, Credo, Sanctus,* & *Agnus,* & nullus eorū librū missalem ante se habebit, aut vterq;: sed melius est q nullus habeat, vt infra plenius dicam suo particulari capitulo.

DE IVNCTVRA, AC DISIVNCTVRA, ET eleuatione, ac retentione manuum celebrantis. Cap. XLIIII.

VISQVE celebrans maxime Prelatus dũ sedet, & dum cantat, *Gloria in excelsis, Pax uobis. Dñs uobiscum, Oremus, Orationes, Credo*, & alia, debet rationem debitam seruare in iunctura, & disiunctura, ac eleuatione manuum. Primo enim sedens planeta indutus, super gremiale manus deuote iunctas sine digitorum insertione sic firmiter tenebit, vt quasi gremiale contineat, ne illud de gremio cadat. Dicens vero, *Gloria in excelsis, Pax uobis, Dñs uobiscum*, & *Credo*, Semper manus ante pectus æqualiter vsq; ad humeros eleuatas cõtinebit iunctas, donec primũ verbum pronuntiare inchoauerit; quod cum dicit manus aperit, & eo finito mox manus iungit, in finalibus notis vltimi verbi, vt in *Gloria, Credo*, ac *Gratias agamus*, ac intonatione hymnorum vesperalium; in quibus omnibus super vltimis verbis eleuat manus iunctas ante oculos cum capitis inclinatione. Dicens autem *Oremus*; quia vnicum est verbum, idem facit, ac si plura essent. Orationes uero cantans semper manus eleuatas ad humerorum altitudinem teneat; ita q vna uola aliam uolam, & non altare respiciat vsq; ad *Per Dñm nostrum*, quod cum incipit dicere, illico manus iungit, non tamen caput tunc inclinat nisi quando profert IESVM *Christum*. Et scias q una vola manus semper aliam respicere debet, quotiẽs celebrans eas eleuatas tenet, aut eleuat. Item quotiens

tiens cum dextra signat altare, vel oblata, sinistram super altari extra corporalia tenet: ipsam autē manum totam aperit: & aperta manu benedicit, non autem tribus digitis solum. Dum uero seipsum signat, sinistram ad stomachum suum applicat. Cum præfationem inchoat dicens, *Per omnia sæcula sæculorum,* & *Dn̄s uobiscum,* tenet manus super altari extra corporalia. Cum dicit, *Sursum corda*: paulatim illas incipit eleuare. Cum dicit, *Gratias agamus Dn̄o Deo nostro,* successiue eleuat usq; ad oculos, ita ut in uerbo *Deo* illas ante oculos iungat cum capitis inclinatione; & sic eas eleuatas ad humeros, vsq; in finem præfationis tenet. Similiter cum dicturus est, *Per omnia,* ante *Pater noster,* tenet manus super altari usq; ad *Pater noster,* quod antequam dicat; illas vsq; ad oculos iunctas eleuat in modum reuerentiæ cum capitis inclinatione, incipiens, *Pater noster,* sicut dixit in præfatione, *Gratias agamus &c.* & sic postea eas eleuatas tenet vsq; ad illius finem. Item quando dicit *Sanctus Sanctus, &c.* non percutit manu pectus, vt vulgus facit, sed manus iunctas continet: & quando dicit, *Benedictus, qui uenit in nomine Dn̄i,* facit signum crucis dextra à fronte ad pectus. Illud quoq; non negligat, vt cum dicit ter *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi miserere nobis,* & in fine, *Dona nobis pacem,* percutit quidem totiens pectus; At uero cum dicit *Agnus Dei,* pro defunctis, nullatenus percutit, quod etiam alii omnes facere debent.

DE VOLVTIONIBVS CELEBRANTIS

ad populum, & reuolutionibus ad altare eiusdem stantis apud illud, siue apud faldistorium: & de osculationibus altaris sine signo crucis. Cap. XLV.

CELEBRANS Episcopus apud faldistoriũ stans dicturus, *Gloria in excelsis, Credo,* & *Oremus,* quæ versa facie altari dicenda sunt, verte- re se debet à faldistorio ad altare eodẽ modo, quo se vertit quisq; sacerdos ab altari ad populum, siue ipsum altare adhereat parieti, siue non. Ergo in Ec- clesia cathedrali celebrans Episcopus non per alta- ris latus, sed per latus illud, vbi sunt sui cappellani uertet se. Similiter dicto, *Pax uobis,* aut *Dñs uobiscum,* uer- sa facie ad populũ, sicut sedens erat, reuoluit se non per latus altaris, sed per latus, ubi sunt cappellani. Et finito cantu reuoluit se per eandem manum ad faldistorium sessurus in illo, & hoc seruatur tam in vesperis, quàm in missa, si & quando altare est ver- sum, vt in Ecclesia cathedrali; si autem est uersum ut in collegiata S. Petronij, tunc aliter uertit se per latus altaris, & per illud idem latus reuoluitur ad altare, & ad faldistorium, quod bene nota. Cæte- rum illud pretermittendũ nõ est, vt quotiens oscu- lamur altare, ante osculationẽ illud manibus nunq̃ signemus, ut multi ignorãter faciunt; sed manibus hinc inde extra corporale æqualiter positis, ommis- so signo crucis osculemur illud. Item celebrans cu- ret, ut recipiens patenam cum hostia, & calicem cũ uino, & aqua de manu Diaconi ante illorum obla- tionem

tionem ipsam patenam, & calicem signet manu, nec benedicat; sed bene illa ponens super altari faciat signum crucis cum illis super loco, ubi ponẽda sunt, & non aliter: Quoniam hęc minuta suum habent mysterium, & figuram, & quotienscunq; sacramentum finita missa super altari remanet, ut in die Corporis Christi, ac Paschę, & feria quinta in cæna Dñi, totiés celebrans dicturus, *In principio erat uerbũ*, non signet altare manu, sed absolute dicit.

DE OBLATIONE NAVICVLAE, ET THVribuli *pro incenso benedicendo, & ponendo, & de forma benedictionis eiusdem.* Cap. XLVI.

REGVLARITER quotiescunq; aliquid incensandum est; similiter expedit, vt prius incensum benedicatur: nisi quando sacramentum corporis, aut sanguinis Christi incensatur, tam intra, q̃ extra missam, vt in die cœnæ Domini, & Parasceue, quando à loco ad locum portatur, & in die Corporis Christi, & similibus actibus, quando ex altari amouendum est, aut quando repositum sit. Ponitur autem hoc modo, videlicet. Quia ad Episcopum Cardinalem, seu quemcunq; Prælatum pontificaliter celebrantem Cerimoniarius portans nauiculam dextra, & thuribulum sinistra pro benedictione, & positione incẽsi, firmat se ad sinistram ipsius celebrantis, ubi stãs humiliatus ipsam nauiculam apertam porrigit Dia

cono

cono Euangelij parato ſtanti ad eiuſdem dextram: ſemper.n.ipſe in miſſa nauiculã miniſtrat celebranti:in veſperis vero presbyter aſſiſtens planeta indutus id facit,qui ſtans humiliatus ipſam ita approximat thuribulo, vt thuribulum, & nauicula ſeſe ſimul tangãt ante pectus Epiſcopi,dicens, *Benedicite pater Reuerendiſſime,uel Reuerende* prout congruit; quod cũ dicit oſculatur coclear, & manum Epiſcopi, & ille benedicit verbo ,non manu dicens. *Ab illo benedicatur in cuius honore cremetur*: qua verborum forma ſemper vtitur in omnibus benedictionibus tam in miſſa,q̃ in veſperis, & alijs actibus, præter q̃ in incenſatione oblatorum.Nam tunc dicenti Diacono. *Iube domne benedicere*,reſpondet celebrans, *Per interceſſionẽ &c.* vt in miſſali:& licet vſus frequẽtiſſimus habeat,vt in benedictione,&impoſitione incenſi utamur illis verbis,videlicet.*Ab illo benedicaris, &c.* Tamen conuenientius fortaſſe eſſet ſi ſic diceretur,videlicet. *Ab illo benedicatur in cuius honore crematur*. Igitur petita benedictione celebrans accepto cocleari,ponit tribus vicibus incenſum in thuribulum; & in fine ſuper thuribulũ facit crucis ſignum, quo facto, & non prius Diaconus oſculatur iterum receptum coclear, & manum, redditq; nauiculam Cerimoniario;qui illa repoſita thuribulum dextra tenet; & quando illud vult offere Diacono , vel aſſiſtenti, vt det illud celebranti, offert ordine præpoſtero ; nam catenas offert in dextra Diaconi,ſiue Aſſiſtentis, & vas thuribuli in ſiniſtra,vt ſic celebrans commode , & congrue ca-

piat ex manibus alterius illorum. Dum Cerimonia-
rius offert nō osculatur; sed Diaconus, uel Assistens
catenulas thuribuli, & manum celebrantis oscu-
latur. Et ista incensi positio fit ter in missa, videlicet
In principio missæ apud altare. Secundo pro Euan-
gelio cantãdo apud faldistorium, tertio post obla-
ta apud altare: nisi sit missa pro defunctis, quia so-
lum semel ponitur, idest, post oblata tantum. In ve-
speris autem fit semel dumtaxat, nisi aliter vsus exi
gat, ut infra pro vesperis dicam. Et quotienscunq;
celebrans incensat altare, nunq̃ aliquid dicit, nisi
super oblatis, quia tunc dicit, quæ sunt in missali.
Cardinali autem non celebrãte, sed missę præsente
à quo incensũ omnino poni debet; tunc senior ca
nonicus ex duobus assistentibus ad dextram ipsius
Cardinalis sedentis stans, nauiculam, & Cerimonia
rius, vel alter iunior canonicus assistens ad sinistrã
eiusdem, thuribulũ tenens, facit, & dicit, ut supra;
cui Cardinalis eodem modo respondens benedicit
similiter, & ponit incensum. Dum autem sacramen
tum incensandum est, incensum non benedicitur,
nec ponitur per Cardinalem, sed simpliciter per ali
quem cappellanum ponitur ad sufficientiam vapo
rationis. Postremo ex omnibus aromatibus, thus,
siue incensum specialiter in thuribulum ponitur
adolendum: quod si boni odoris, ac suauiter olen-
tis sit, non alio vapore miscetur: sinautem, potest
cum aromatibus quibusuis alioquin suauiter odo-
rantibus admisceri, ita tamen, ut odor fumi thurei

prævaleat, & plus de incenso, q̄ alio sufficienter redoleat. Ipsum uero thus, neq; omnino contusum sit: ne nimis repente euanescat, neq; integrum, aut solidū, ne omnino cremari nō possit. Sed illud (quā quam leuissimum dictu sit) non pretereatur, si paulum fumi, vel ignis in thuribulo ad perfectionem totalis incensationis deesset, vt nullatenus à quoq̄ ignis, nec incensum superaddatur, nisi quod ab initio semel per celebrantem fuerit benedictum, & impositum.

DE INCENSATIONE ALTARIS, ET OBLA *torum, ac Celebrantis agenda, tam semel in uesperis, quàm bis in missa.* Cap. XLVII.

VAMVIS in omni altaris incēsatione magis quædam gratia, quàm ars vlla requiratur; tamē ipse actus incensationis satis apte, & decenter, fiet si celebrans non in cornu epistolæ; sed ante medium altaris stans rectus latis parum manibus equali ipsarum distantia capiat thuribulum manu dextra, quantum breuius fieri potest, proximans manū suam thuribuli vasculo; quia si longam nimis facit catenam ita, vt ipsum thuribuli vasculum nimis pendeat, maxime quando calix super altari est, non potest commode, nec secure, nec cum gratia thuribulum ducere: quod tamen cum ducit, aduertat, vt non totam personam, neq; caput traducat; neq; sinistram incōmode moueat;

ſed ſolum quantum poteſt bracchium dextrum tra ctim, ac placide ducat, & reducat; ita ut cum thuri= bulum retrahit, ſub bracchio, retrahat illud. Com= modius quoque erit ſi in incenſando cum ſpatiatur ante altare circuens illud, & incēſans; ſemper prius illum pedem moueat, qui eſt proximior altari in eundo, & redeundo, tot paſſus faciens, quot tractus thuribuli facit. Igitur accepto ante medium alta= ris thuribulo faciat primo reuerētiam cruci, poſtea nihil dicens incenſet eam triplici ductu; deinde ei iterum faciat reuerentiam; poſtea incenſet dupli= ci ductu ſolam imaginem Sancti Petri à dextris, quæ ſemper ſiue in veſperis, ſiue in miſſa, ſiue quā= docunque cum ponitur, poni ſolet ad dextrā crucis, ut ſupra dixi: Tnm reuertens ante crucem, facta ei reuerentia incenſet, ſimiliter duplici ductu ſo= lam imaginem. S. Pauli à ſiniſtra parte crucis, quæ ſimiliter cum ibi ponitur, ſemper ſic poni ſolet, & deinde alias imagines in eadem parte. S. Pauli incē= ſat, ſemel ducens pro vnaquaque thuribulum; & ſi plures, quàm tres eſſent imagines in qualibet par= te, non ducit niſi ter thuribulum pro illis omnibus in vnaquaque parte: & ſi imagines non ſint, tunc ſimi liter incenſat candelabra ibidem poſita, incipiens ab his tamen, quæ ſunt in parte epiſtolæ, & cum eſt in cornu epiſtolæ, ſemiuertens ſe ad poſterius cor= nu incenſet illud manu demiſſa bis thuribulum du cens: tum ſemiuerſus ad altare eleuans manum in= cenſet planitiem altaris, ter thuribulū ducens uſque

ad medium; & ibi facta cruci reuerẽtia, eleuet plus manum, & incenset alias residuas imagines apud Sanctum Petrum existentes, pro omnibus ter tantũ thuribulum ducens; quibus non existentibus candelabra tria singulo ductu thuribuli pro singulo candelabro incenset, vt dictum est. & in cornu Euãgelij eodem modo stans incenset cornu posterius bis ducens thuribulum, prout cornu Epistolæ incensauit. Tum semiuersus manum dimittens incenset totam frontem, siue anteriorem partem altaris ter ducendo thuribulum à principio vsq; ad medium, vbi facta reuerentia cruci incenset reliquam partem frontis similiter triplici ductu vsq; ad reliquum. Deniq; firmans se in cornu epistolæ det thuribulum Diacono, qui osculata eius dextra ex spectet quousq; fuerit mitra celebranti per Cerimoniarium posita; & sic eum mitratum manibus iunctis, & recto immobiliq; capite stantem incenset triplici ductu, facta prius, & postea per ipsum Diaconum incensantem reuerentia; aduersus quem tamq̃ suum ministrum, ac in eo actu minorem se, celebrans nũquam caput humiliat, quia huiusmodi humiliatio in incensationibus non fit respectu incensationis, sed cõditionis illius, qui incensat. Cum autem canonicus canonicum, vel Prelatus Prælatũ, aut Cardinalis Cardinalẽ cum capitis inclinatione incẽsat, tũc sibi vtrinq; mutuæ inclinationes, quasi gratiæ reciprocæ fieri debent; quod expresse seruatur in capella Papali. Sufficit ergo ꝙ celebrans Episcopus

ſcopus Cardinalis ſignum crucis manu faciat ſuper incenſantem etiam Prelatum. Oblata uero incenſatur hoc modo, quia celebrans accepto thuribulo, & nulla facta tunc cruci reuerẽtia; thuribulum eleuans ſuper calicem facit quattuor puncta extra calicẽ in forma crucis ſuper quattuor partes calicis, non tamen altare tangens cum pede thuribuli, & incipiens primo ultra calicem, ſecundo uerſus ſe, tertio uerſus cornu Euangelij, quarto uerſus cornu epiſtolæ, & ſicut hanc unam crucem fecit, ſimiliter alias duas faciet, ut ſint in totum cruces tres modo prædicto. Quibus factis etiam tres circulos cũ thuribulo eodem modo faciat in girum ducendo circa calicem hoc modo, quia primo ponit thuribulum citra calicem uerſus ſe, & illud ducit uerſus cornu epiſtolæ perficiendo circulum uerſus cornu Euangelij, & ſimiliter ſecunda uice facit; ſed in tertio facit in contrarium duorum priorum .i. ducendo manus à ſe ad cornu Euangelij, & finiendo per latus epiſtolæ. Celebrans autem regulariter ſemper incẽſatur cum mitra ſtans; ſiue ſit apud altare (niſi ſacramentũ ſit ſuper ipſo altari, ut in die corporis Chriſti, & in die cœnæ Dñi, & Paraſceue, ut ibi dicetur) ſiue etiam ſit apud faldiſtorium tã in ueſperis, q̃ in miſſa; niſi poſt Euangelium: quia tunc incenſatur ſine mitra, & hæc etiam ſingulatim ſingula ſuis locis dicentur. Cum vero ſacramentum incenſatur, tunc incenſum non benedicitur; nec per Cardinalem, ſed per aliquem miniſtrum abſolute ponitur,

&

& ipſum ſacramentum non per Diaconum, ſed per Cardinalem incenſatur. Et deniq; regulariter nunquam incenſum benedicitur, quando ſacramentũ incenſatur etiam extra miſſam, ut in cœna Dñi, & in Paraſceue, & in die corporis Chriſti, ſed bene tũc per Cardinalem ponitur. Quod bene nota.

DE INCENSATIONE LEGATI, ET *& per quem ac quomodo.* Cap. XLVIII.

LEGATVS nunq̃ incenſari debet in principio miſſę; nec dicto Euangelio; nec in principio ueſperarum, quia tunc nõ habet paramenta ſacra pontificalia; ſicut etiam in cappella Papali non incenſatur Papa non habens pontificalia paramenta prædicta: & ſimiliter Epiſcopus Cardinalis miſſæ præſens, quando non habet paramenta ſacra; non incenſatur, niſi poſt oblata ſimul cum aliis. Et tunc ipſe Legatus poſt oblatorum, & celebrantis incenſationem, incenſatur cum triplici ductu thuribuli, non per ipſum Diaconũ ſimplicem canonicum, ſi Diaconus ſimplex canonicus eſt; ſed per primum Prælatum ibi pręſentem ſiue ſuum, ſiue alienum, ut Patriarcham, Archiepiſcopum, Epiſcopum, Prothonotarium, aut Abbatem, uel alium actu, & habitu Prælatum ſtantem; excepto Archiepiſcopo Rauennateñ, qui eſt Metropolitañ, Epiſcopi Bonoñ: Nam omnes Metropolitani in eorum adminiſtrationibus, i. diœceſibus ſibi

ſibi ſubiectis ab huiuſmodi miniſteriis ſunt immu-
nes. Et ſimiliter dicendum eſt, ſi, & quando Epiſco-
pus Bonoñ. non eſſet Card. quia quiſq; Epiſcopus
quantumcunq; ſimplex in ſua Eccleſia non tenetur
Legatum incenſare. Quod autem dixi Legatum nõ
incenſandum per Diaconum ſimplicem canonicũ
ſed per Prælatum, intellige quia ſi ipſe Diaconus
Canonicus eſſet Archidiaconus, vel Archipreſby
ter aut, maxime ſi eſſet Apoſtolicus Pręlatus, vt
hoc tempore eſt R.P.D. Achilles de graſſis Epiſco-
pus ciuitatis Caſtelli germanus meus, qui eſt Archi
preſbyter, & canonicus Bonoñ: ſeruiret Cardinali
celebranti tamq; Diaconus: tunc ipſe, quia apoſto
licus prælatus eſt, aut etiã Archidiaconus ſimplex,
vel Archipresbyter ſimplex, non Pręlatus apoſtoli
cus incenſaret Legatũ, & nõ alius; ẽt ſi quisdignior
eo Pręlatus tunc ibi eſſet pſens. Honeſtum quoq;
eſſet, vt Legatus à tali Prælato, vel Archidiacono,
vel Archipresbytero incenſatus, caput aliquãtulũ
moueret; quaſi ipſum actũ nõ ab ipſo pro debito,
ſed pro honore recipiens, vt ſupra dixi proximo ca
pitulo; ſed nunq̃, aut raro: niſi ex ſumma neceſſita-
te Prælati maxime conſecrati ſeruiunt, vt miniſtri
alicui Epiſcopo quantumcumq; Cardinali, ſed ſoli
Papæ & hoc caſu .i. Epiſcopo Cardinali celebrante,
qui ſignum crucis cum benedictione produxit ſu-
per incenſantẽ; ipſe Legatus incenſatus debet ſta-
re detecto capite, & in fine non facere ſignum cru-
cis ſuper eundem incenſantem; ſicut faceret; ſi alius

Prælatus

Prælatus celebraret; qui benedicere non debet præsente Legato, nec Episcopo Cardinali.

DE INCENSATIONE MAGISTRATVS: *Oratorumq́; & Prælatorum, ac totius chori, per quem, ac quo ordine.* Cap. XLIX.

INCENSATO per Prælatum non paratũ Legato, ut supra, Diaconus canonicus simplex comitante solo cappellano cerimoniarum, accepto ibidem thuribulo uadit ad omnes de magisttatu, & ad Oratores cum eodẽ magistratu mixtos, vt supra, ante quos singulos, leui admodum capitis nutu facto; omnes vsq; ad vltimum Antianum, dupplici ductu incensat. Deinde simili modo Prelatos, incipiens ab eo, qui incẽsauit Legatum, si Prelatus fuit, ut supra: deinde similiter Assistentem Cardinalis paratum: tum Subdiaconum: inde Archidiaconum, & Archipresbyterũ, etiam si Prælati Apostolici, dummodo cum canonicis sint; & successiue canonicos omnes paratos in choro stantes. Quibus omnibus dupplici ductu, & cum capitis aliquali demissione incensatis: ipse Diaconus vadit ad altare, vbi stans in loco suo incensatur similiter dupplici ductu ab vno cappellano ad hoc specialiter deputato; qui oẽs alios de choro sine aliqua inclinatione, & vnico ductu incensat. Quod si ipse Diaconus Euangelii sit Archidiaconus, vel Archipresbyter, vel alius canonicus

nicus, qui etiam sit Episcopus, uel Archiepiscopus, dummodo sit ille, qui vt Diaconus paratus Euangelium cantauit, ipse omnino omnes supradictos, & ordine prædicto incensabit. Obseruare autem solent, qui incensandi sunt; vt semper cum modestia vultus inuitent, sequentem ad prius incensum capiendum, siue ipsi ecclesiastici, siue seculares sint. Et si incensator est Prælatus, vel dignus canonicus qui caput incēsando inclinat versus incēsatos, tūc versa vice ipsi incēsati debēt caput similiter ad illū demittere, & plus, & minus iuxta qualitatem incensatoris. Insuper si Archiepiscopus Rauennateñ. adsit: ipse ante Prelatū prædictum, & ante Vexilliferū Iustitiæ incensabitur. Et si Episcopus Bonoñ. pro tēpore non esset Cardinalis, ipse similiter ante Vexilliferum Iustitię incensabitur. Et si quis Orator Imperialis, aut Regius, siue etiam Ducalis adsit; ipsi omnes quotquot erunt, non quidem ante Archiepiscopum, nec Episcopum prædictos: sed bene ante Vexilliferum iustitiæ, & omnes de magistratu incensabuntur; si fuerit in diuerso sedili manentes: quod si iuncti, aut mixti cum officialibus fuerint, tunc incensabuntur ordine, quo manent, & sedent. Et licet omnes Oratores principum; & communitatum liberarum, vt Florentinorum, Senensium, & Lucensium; ac similium, tam ex iure cerimoniarum, quàm humanitatis in extraneos exhibendæ, seu exhiberi solitę, deberēt ante magistratū Bonoñ: incensari: tamen, quia ipsi de magistratu aliter

ter ſentiunt, aſſerentes ſic eſſe in ſuo vſu, vt nullis, nec etiam Imperialibus cedere habeant. Ideo quo ad reliquos loqui non audeo; ſed quo ad ſupradictos maiores ſilere non poſſum, videlicet, vt omnino fiat, ſicut ſupra, in capitulo de locis officialium Bonoñ: dixi. Prælati autem prædicti, exceptis Rauennateñ: & Bonoñ. Epiſcopo quantumcunq; ſimplici, & non Cardinali, poſt omnes Oratores incenſantur. Deinde ſicut prædixi poſt Prælatos apoſtolicos in habitu, & tonſura incedentes, incenſantur omnes & ſinguli canonici ſacris paramentis .i. pluuialibus induti, & poſt eos ſic paratos incenſantur Quadraginta Conſiliarii, & etiã omnes minores Vexillifero populi, ac omnes nobiles, & alii ſuo ordine patrio incenſandi ſunt: hac tamẽ moderatione ſeruata, vt ſi canonici pluuialibus induti fuerint; ipſi poſt Prælatos immediate, vt ſupra, incenſentur propter habitum eccleſiaſticum, & ſacrum: ſi uero nõ ſunt induti pluuialibus; tunc (iuxta tñ patriũ morem) poſt vexilliferos populi collegialiter magiſtratum repreſentantes, & non aliter, & poſt Quadraginta Conſiliarios ſimiliter cõgregatos, ipſi incẽſantur: alioquin canonici Bonoñ: in choro cũ cottis; ſiue ſuperpelliciis ueſtiti prius incenſari debent: ſuper qua re uide quæ ſcripſi ſupra in Capitulo de loco canonicorũ &c.

DE PACE DANDA CVM SVA DISCIPLINA AC PER QUEM. Cap. L.

EGVLA est cerimonialis quamquam non ubiq; intellecta, & per consequens nõ obseruata; dum aliquis assistens cappellanus pluuiali paratus celebranti Prę lato ministrat, q; tunc ipse, pacis osculum, cum uultus, & genæ sinistræ oblatione à celebrante Prælato accipiat; & simili modo illud ad alios deferat, idest cum simili uultus, & genę porrectione. Quando aũt nullus Assistens paratus, vt supra adest; tũc per aliquem cappellanum, & nunq; per Diaconum Euangelii pax instrumentalis, siue aurea, siue argẽtea porrigatur osculanda. Tametsi huic Doctrinæ & regulæ, mos, & usus Ecclesiæ nostræ, & aliarum plurium, vt in hoc actu, sic etiã in multis repugnat Ergo Card. Epõ celebrante Assistens dicto cum ipso, *Agnus Dei*, uadit ad dextram eius, & genuflexus osculatur simul cum illo eodẽ tempore altare: deinde surgens accipit in maxilla sinistra pacem à celebrante dicente ei, *Pax tecum*, cui respõdet ipse. *Et cum spiritu tuo*; & sic Assistens comitãte cappellano cerimoniarũ vadit ad Legatũ cui reuerenter cum uultus porrectione pacem offert, dicens, *Pax tecum*, cui Legatus etiam, ut supra respondet: ipse autem Assistens ante, & post osculum facit inclinationem profundam in conspectu Legati; pro quo actu Legatus nutu respondebit, vt supra dixi de incensatione: tum uadit ad Magistratum, & ex eis primo stanti cũ leui capitis inclinatione det osculum pacis; & ille cui, pręter Legatum, datur pax, similiter caput aduersus

Qualem, Pacẽ deferri debeat, nota

ſus Aſſiſtentem alioquin canonicum, ſiue in digni tate conſtitutum inclinat, & habita pace, ipſemet primus dat eam ſecundo, & ſecundus tertio, & ſic ſucceſſiue uſq; ad finem Antianorum, ſe ipſos oſcu lando. Deinde idem Aſſiſtens uadit ad primum Prę latum, cui, ut ſupra, dat pacem, & ille alio uſq; ad vltimum; tum dat Diacono, & ille Subdiacono, in- de ſimiliter Archidiacono, seu Archipresbytero, paratis; uel primo canonico; parato in vna parte chori, & ille alio uſq; ad vltimum in eadem parte; & poſtremo alteri in altera parte, ut in prima: Dein- de primo Vexillifero populi, tum primo Conſilia- rio; & demum uadit ad altare, vbi dat illam uni cap pellano parato ad hoc diſpoſito cum pluuiali; qui facta prius aduerſus dantem capitis inclinatione, aliis de choro miniſtrat ordine ſuo. Porro ſi contin gat inter magiſtratum eſſe aliquem Oratorem, qui Prælatus ſit, aut qui habitum, & tonſuram eccleſia- ſticam profiteatur; tunc, quia huiuſmodi profeſſio inter ſe diuerſa eſt, ideo alter alterum nō oſculatur; ſed ille Aſſiſtens pacis dator, oſculato Vexillifero Iuſtitiæ, qui laicus eſt, nō patietur ꝙ Vexillifer oſcu letur Oratorem eccleſiaſticum; ſed ipſemet Aſſiſtēs oſculabitur Oratorem Eccleſiaſticum ſolum; dein- de laicum, qui alterum laicum oſculabitur, & ſic de inceps vſq; ad finem. Idem quoq; ſeruetur de Locū- tenente, ſiue de Gubernatore eccleſiaſtico, qui non oſculatur Vexilliferum, ſed ſi haberet apud ſe ali- quem Prælatum, puta Oratorem Papæ, aut Impera- toris

toris, aut Regis, vel alicuius maximi principis, vel etiam ipsum Rectorem studij ecclesiasticum; tunc ipse Locumtenens, vel Gubernator ecclesiasticus osculatur illum Oratorem Prælatum, vel Rectorē ecclesiasticū, sed hi non osculātur Vexilliferū, nec alium Antianum, nec Prætorē, vt pote laicos. Quod si inter Prælatos Legati, aut Epi Card. aut alios quoscunq; Prælatos in deputato sedili manētes sint Prelati diuersorum graduum, vt episcopi, Prothonotarii, Abbates, Generales ordinū mendicantium, Pœnitentiarij, Subdiaconi, Auditores Rotæ, Clerici Cameræ, & accoliti Numerarii apostolici: qui omnes quantumcunq; in vno ordine scamnorum sedētes; tamen Assistens ipse pacis dator osculatur dumtaxat primum ex quolibet ordine, & non patitur q episcopus osculetur Prothonotarium, nec Prothonotarius Abbatem, nec Abbas generalem, & sic deinceps; sed quisq; ordo, suum, & non alienum ordinem osculatur. Assistens enim primum cuiusq; ordinis osculatur, & primus secundum, & sic vsq; ad vltimum illius ordinis. Vnum autem ordinem voco officiales omnes, videlicet, Subdiaconos, Auditores, Clericos, & Accolitos apostolicos. Item si inter canonicos aliquis sit Prelatus, qui non sit canonicus, tunc Prælatus ille, habito osculo, nō osculabitur canonicum, sed si canonicus erit, quantumcumq; nō sit indutus cotta, & habitu canonicali, sed mantello, & capitio, tamquàm Prælatus; ipse Prælatus canonicus osculatur canonicum, & non aliàs; &

hæc

hæc vera, & magiſtralis forma pacem dandi. Pueris autem clericis, ac populo vulgari, nec non mulieribus per aliquem alium cum inſtrumento materiali pax dabitur. Illud autem non omittatur ſecundũ aliquos, vt monacis ſimplicibus .i. non Prælatis, ſi qui aderunt, nullatenus pax detur, ſiue vultu, ſiue inſtrumento quia in hoc actu mortui cenſentur. Et licet ſupradicta pacis datio cum vultu, vt ſupra debeat fieri, tamen vidi in aliquibus locis ſic ordinatum fuiſſe, vt primus Prælatus vadat pro pace in vultu capienda à celebrante; quam Legato offerat ſimiliter cum vultu; & ille poſtea firmus in loco ſuo eam dat Aſſiſtenti, qui ad ipſum propterea acceſſit, & diſpenſat eam, vt ſupra; quod ſolemnius eſſe dicunt: fiat autem, vt magis Legato, ac Cardinali Epiſcopo placebit. Tamen prior modus magis placet .ſ. quando Aſſiſtens eſt in habitu paratus, & dignus, vt Vicarius Epiſcopi, aut ſenior canonicus, ſicut eſſe debet; quia tunc ipſe ſolus, & non alius portat pacem vultu ad Legatũ, & ad alios, vt ſupra: Sed quando nullus eſt Aſſiſtẽs paratus, quo caſu pax dari debet inſtrumenro materiali; tunc primus Prælatus & nõ alius poterit ferre pacem inſtrumentalem ad Legatum. Itẽ Cardinali non celebrante, ſed miſſam coram ſe cantatam audiente, vnus cappellanus inſtrumentum pacis à celebrante prius oſculatũ portat ad ſeniorẽ canonicũ aſſiſtentem, qui offert Cardinali, deinde reddit illud cappellano, & ille aliis diſpenſat pacem ordine ſupradicto. Et in hac pacis

datione

Pax mulieribus datur.

Pax Cardinali missa audienti datur.

datione p osculũ vultus, obseruetur, vt nulli oĩno detur genuflexo, sed stãti, sicut de incenso dictum est. Illud quoq; sciant canonici si qui ex eis parati à Cardinale Episcopo communicandi sunt illa die, ut pacem non accipiãt ab aliquo per osculum; sed priusquam Eucharistiam de manu Episcopi accipiant osculantur manum eius, & postquàm Eucharistiam sumpserint, tũc faciem eius osculantur, quod est omnibus instar pacis datæ, ut infra in capitulo de communione dicetur.

PARIDIS CRASSI DE CERIMONIIS CARDINALIVM ET EPISCOP: IN EORVM DIOECESIBVS.

Liber Secundus.

AD REVERENDISS. D. CARDINALEM Bononien. Episcopum, Paridis Crassi canonici Bononien. & Cerimoniarij apostolici. Præfatiuncula in Librum Secundum.

OSTQVAM superiori libro, Pater Reuerendissime, vt puto, sufficienter admodum documenta collegi, præparatoriaq; fere omnia disposui, quibus sacra res, velut acies spiritalis instructa peragi possit: Nunc hoc in loco res proposita videtur exigere, vt tuis fœlicibus auspiciis, tuaq; singulari doctrina suggerente fretus ad ipsas sacrificiorum actiones manum apponam. qua in re, vt quandoq; sum præfatus me non omnia posse, quæ agenda, aut quamobrem sic agéda sunt explicare, id ipsum sane nunc quoq; repeto. Quoniam plerique antecessores mei, & si copiosissime easdem res, earumdem tamen caussas non explicauere: quemadmodum ergo illi cerimonias Papales, vt præcellentissimas, aut episcopales, vt remissas exequuti

ſunt. Nos Cardinalares ritus (quod eſt inter vtrunque medium; ac in plurimis ab vtroq; diſtinctum cerimoniarum genus) aggreſſi ſumus; non quidem ea perſuaſione ducti, vt omnia perfecte reddamus abſoluta; ſed tuæ ſaltem eruditionis ampliſſimę documẽto ſuffulti, vt aliqua ex parte diſſeramus, nulla enim, vt dixi, tam regularis, & compoſita, ac diu caſtigata eſt conſtitutio; quæ, vt pote noua, in dies pleriſq; non ſubiiciatur erroribus; quæq; ſemper aliquo doctore veluti nouo, vt ita dixerim, ſyndicatore, aut leguleio non egeat. Propterea quicquid in hac mea ſacrarum rituum agendorum normula, tam quæ præſcripta eſt, q̃ quæ ſcribenda ſequetur: correctione, uel immutatione indigent, cognitioni tuæ ſummitto, vt ſecundum iuditii tui diuinitus illuſtrati plenitudinem corrigas, & immutes.

DE ACCESSV CARDINALIS EPISCOPI *ad Eccleſiam; & de hora tertiarum per ipſum ſolemniter cantanda. Et de parando interim Cardinali celebraturo & omnibus miniſtris, ac canonicis, tam in presbyterio, q; in ſacriſtia.* Cap. I.

ITAQVE ſecundum hunc librum à primo celebraturi Cardinalis acceſſu ad ſuam Eccleſiam ordiendo, dico q omnibus, & ſingulis his, quæ ſupra, & prout expreſſa ſunt pro celebratione miſſę per Cardinalẽ ſolemniter cantandæ diſpoſitis: ipſe aſſociatus, vt moris eſt à canoni-

cis

cis à cubiculo ad Ecclesiam, veniens in cappa sua rubea, Legato forte ad Ecclesiam venienti obuiat vsq; ad portam Ecclesiæ principalis exclusiue, secum ducens canonicos suos sequentes cottis vestitos; quorum dignior aspersorium intra portam Ecclesiæ acceptum, per Sacristam prius ibi paratum, offert Legato iam portam ingresso; qui inuitato prius Card. Episcopo (non tamen acceptante) aspergit se: nisi Cardinalem prius (renuentem tamē) aspergere velit, & sic deinde se, tum magistratū, inde canonicos, & alios: quę aspersio fit quocunq; die anni Legatus ad Ecclesiam solemniter venit; & sic ambo simul ante altare euntes super duobus puluinis genuflexi orationem faciunt. Legato autem non venturo, si ipsa dies Dominica sit, aut si Cardinalis tunc sit celebraturus, & non aliàs; ipse accepto ab eodem seniore canonico aspersorio extra presbyteriū apud aditum in tribuna .i. in ipso vestibulo, se, & omnes aspergit: tū ante altare super puluino genuflexus orat: organis festiuiter sonantibus continue: Deinde Cardinalis paulisper in faldistorio sedens quiescit, donec omnes cōsederint, & ministri omnes sua superpellitia induerint, & omnia parata fuerint. Demum licentia à Legato habita pro hora tertiarum inchoanda, ut moris est; & cessantibus organis, ipse Cardinalis surgit, surgentibus omnibus de choro, & versus ad altare, stans detecto capite secrete dicit totum, *Pater noster*, deinde faciens sibi signum crucis à fronte ad pectus alte cantat. *Deus in adiutorium &c.*

cui chorus respõdet more solito, sicut pro vesperis. Inde si Cardinali placeret intonare hymnum, videlicet, *Nunc sancte nobis spiritus*: tunc prędicto mansionanario intimatore ad ipsum accedente, & hymnum cum supradictis suis cerimoniis intimante Cardinalis illum resumit ex libro cantans, vt supra. Si autem chorus hymnum organo alternatim respondente cantet, & Cardinalis omnino manet sic rectus, vsq; quo fuerit inchoatus psalmus, *Legem pone &c.* quo incepto ipse, ac Legatus, & omnes alii demptis ministris sedeãt cooperto capite. Et quia dum psalmi ipsius tertiæ cantãtur Cardinalis debet interim de toto parari, & legere psalmos, versiculos, & orationes, quæ multę sunt, & multo tempore opus est: ideo admoneantur cantores, & organista, ut lente cantẽt suos versus, etiam modulãdo psalmodiam, & ille similiter sonando alternatim pro suo versu, respondeat solemniter, vt fit dum cantatur in vesperis solemnibus canticum, *Magnificat*; Pro quibus psalmis decantandis ita vtrinq; obseruetur, vt tantum proportionati tẽporis dispensetur, quoad Cardinalis possit cõmode de toto esse paratus, antequàm inchoetur capitulũ. ergo inchoato primo psalmo presbyter assistẽs cotta indutus, genuflexus ad sinistrã ipsius celebrantis, tenet librum, ex quo legit totam antiphonam, *Ne reminiscaris*, & psalmos eodẽ solo Assistente alternatim cum ipso legẽte. Interim duo scutiferi credentiarii accepta sandalia discooperta cũ caligis de abaco, portant alte vsq; ad vultũ eleuata

ad

ad Cardinalẽ, & genuflexi ante ipsum cõmunibus calciamentis excalciant, & sacris calciant. Vnus tñ ex eis portat omnia illa, & alius vacuus comitatur: & illico cappellani octo in gyrum ante faciem dñi genuflexi, oram cappæ eleuant, ut sub illa scutiferi duo prædicti subeuntes commode calciare possint ipsum; quo calciato, surgentibus scutiferis, & recedentibus; cappellani octo surgũt, & stant ad sinistrã Card. Interim dũ calciamenta ponuntur Diaconus, & Subdiaconus ẽt paramenta sua capiunt, vt supra dictũ est. Finita p celebrantẽ semp sedentẽ psalmorũ versuũ, & orationũ oium à prima usq; ad vltimã lectione; ipse iam calciatus deposita cappa sedens in rocchetto lauat manus vt supra; pro quo actu, si qui aut clerici aut laici genuflectere vsq; ad terram vellent præsente Legato, ipse ob reuerentiã Legati indicet modesto nutu, se id nolle; ideoq; moneat, vt surgãt à genuflexione. Absente vero Legato hmõi genuflexiones maxime nobiliũ virorũ ostẽdat nõ velle: tñ patiat cũ modestia fieri. Si vero Cardinalis vellet legere orones paramentorũ erectus stãs; tũc nulli de clero, siue populo, pręter ministros assurgere solent; sed melius ẽ, vt sedens legat oẽs orones. loto celebraturo illico adsint oẽs cappellani, alius aliũ sequentes per longam lineam ante faciẽ Cardinalis, sicq; ipsius paramenta ordinate, sicut super altari posita sunt, portantes, vt supra; quæ sigillatim Diaconus, & Subdiaconus accipientes de manibus illorum, imponunt celebraturo stanti; ex qui

bus

bus osculanda offerunt, amictũ, crucẽ pectoralẽ, & crucẽ stolæ, & non alia. Indutus ergo vsq; ad chirothecas inclusiue .i. dalmatica sumpta, ipse accipit pluuiale, & annulum pontificalem; sedensq; accepta p̃tiosa mitra sic exspectet, donec interim à choro finiantur tres psalmi pro tertia; & dum repetitur antiphona, Subdiaconus paratus cãtaturus in missa epistolam, vadit solus cũ cappellano cerimoniarum, qui illi librum portat ad locum epistolæ cantari solitæ, & ibi accepto libro, quem ipse sibi tenet, cantat capitulũ, pro quo Cardinalis cum mitra surgit, surgentibus omnibus, versa facie non ad altare, sed ad ipsum cantantem, sic stans, donec cantores cantant responsorium vltimi versiculi. Finito capitulo Subdiaconus reddit librum Cerimoniario, & vadit ad locum suum. Interea vero cappellani acceptis duobus candelabris de abaco inter altare, & Cardinalem hinc inde, astant Cardinali versis inuicem faciebus, in quorũ medio est cappellanus cũ libro uersis humeris ad altare: & finito responsorio Cardinalis deposita tunc mitra stans, vt erat: versa facie ad populum, cantat, *Dominus uobiscum*, tum versus ad altare *Oremus*, ac orationem, ut supra dixi: Quando autem cantatur à choro, *Benedicamus Domino*, & ab organo respondetur, *Deo gratias*; ipse deposito pluuiali, & annulo, accipit chirothecas, ac planetam, & sedens mitram, ac vltimo annulum pontificalem, & alios cõmunes annulos quos, & quot placuerit super ipsis chirothecis. Si autem Cardinali Episcopo

magis

magis placeret in sacristia, q̃ apud altare parari (qd̃ minus solemniter, ac simplicius esset) tunc hora tertiarũ positiue, idest, absq; modulatione organorũ, vt alijs diebus festiuis, & aliæ horæ canonicæ, parã te se Cardinali cantabuntur; & ipse eodem ordine, quo supra, parabitur; canonici etiam sua pluuialia induentur in sacristia, vnde eodem ordine peraditum ante altare directum ibitur, quo in capitulo de initio, & prosequtione missæ dicetur: nisi quod baculus pastoralis per ministrum deputatum portabitur, & canonici omnes, & alij, si qui erunt parati, Cardinalem Episcopum, & eius ministros altaris. i. Subdiaconum, ac Diaconũ, & Assistentẽ p̃cedunt.

DE PARANDIS DIACONO, ET SVBDIACONO, ac *Assistente, quando, qualiterue, & ubi.* Cap. II.

DIACONVS, & Subdiaconus celebraturo iam psalmos legere inchoante, idest dũ ei sandalia calciãtur, induunt se sua paramenta clericis sacristiæ adiuuantibus, videlicet, prout aliquibus placet, Diaconus in Euangelii, & Subdiaconus in epistolæ cornibus altaris, super altari posita, dudum ante per sacristam, & eo modo ordinata, quo vestiri debent, quod tamen minus cõuenit, vt supra dixi: Immo honestius esse uidet, vt sacrificãte Cardinali, ipsi ministri se parẽt aut apud abacũ, aut post altare, vel in sacristia, dum modo nullatenus in pręsentia Cardinalis, alioquin

tamen

tamen ordinate.i.facto signo crucis à fronte ad pe-
ctus; primo amictum cum osculo, tum albam, & cingulum, & Diaconus stolam cum osculo super humero sinistro, coniunctam sub humero dextro, & dalmaticam, Subdiaconus uero tunicellam, si tamē illis debent vti, si autem planetis vtuntur, tunc eas non induunt, nisi celebraturo in totum parato, vsq; ad eius planetam, mitram, & annulū inclusiue: quo parato, & ipsi capiant planetas replicatas, & demū manipulos. Planetis autem utuntur quotiescunq; color paramētorum est violaceus, idest Dominicis de aduentu; præterquam in tertia Dominica de aduentu, qua in introitu legitur, *Gaudete*, & in die cinerum, ac omnibus Dominicis Quadragesimę, pręter quàm in Dñica quarta Quadragesimæ, quæ dicitur de rosa, in cuius introitu missæ legitur, *Lætare*. Item in omnibus missis ferialibus. Item in feria sexta, & in officio sabbati hebdomadę sanctæ ante missam. Si vero ipsi Diaconus, & Subdiaconus sint canonici ministraturi alicui alteri Pręlato, præter Cardinalē, qui se apud altare parare vellet; etiam ipsi canonici ibidem se parare possunt, & debent. Ambo itaq; vestiti, vt uestiendi sunt, exspectēt sedētes, vel post terga Cardinalis, uel ubi paramenta acceperunt. Interim Diaconus suum Euangelium, & Subdiaconus epistolam præuideant, signaculum apponentes in eo folio, ex quo recitare debent: & si folium est vertendum, illud plicent inferius, aut dicant Cerimoniario, ut in tempore vertat folium, & hæc fa-

ciant

ciant donec cappellani celebrãtis ꝑ paramentis ad altare veniant: veniunt autem quando ipse Cardinalis celebraturus vult lauare manus; tunc enim, & nõ prius ipsi Diaconus, & Subdiaconus ad celebrãtem accedunt, detecto capite, & sic firmant se, videlicet, Diaconus ad dextram, & Subdiaconus ad sinistram, substinentes mappam hinc inde, pro lotione manuum, & vestituri celebrantem: quomodo autẽ vestiri debet, supradictum est. Assistens vero presbyter nunquam prius capit pluuiale in missa, neq; planetam in vesperis, nisi celebraturo penitus parato. Hoc quoq; non postponat, vt nunquam eodem habitu, quo celebrans vtatur. Nam si celebrans est pluuiali indutus, vt in vesperis; ipse sit planeta: si autem ille est planeta, vt in missa, tunc ipse sit pluuiali indutus: & sub horum neutro paratu inuoluit amictum circa collum suum, sed super cotta simpliciter induit alterutrum, nisi canonici amictum induerent, quod esset, quando mansionarii paramenta quoq; induerent, vt supra dixi, in capitulo, De habitu canonicorum &c. Demum finita re diuina ibi exuitur, vbi induerat; sed antequàm incipiat D. Cardinalẽ exuere, ipse se exuit, quamquàm Diaconus, & Subdiaconus remaneant in paramentis.

DE INITIO, ET PROSEQVVTIONE *missæ solemnis per Cardinalem Episcopum cantandæ* Cap. III.

Paratus Cardinalis rursus petit ex more licentiam à Legato pro missa inchoanda, qua habita, ipse sedens, ministrante tunc nauiculam presbytero assistente, ponit incensum in thuribulum more solito; & procedit ad altare hoc ordine, videlicet: Duo mãsionarii cum sacris uestibus, & virgis: Cappellanus cum thuribulo fumigante: Duo cappellani cum candelabris: Subdiaconus solus cum libro Euangeliorum clauso, & manipulo in eo: inde cappellanus paratus sacris vestibus cũ baculo pastorali, nisi Cardinalis, vt deberet, illum manu propria sinistra vellet deferre: tum Cardinalis medius inter Assistentem à dextris, & Diaconum à sinistris: post eum immediate sequitur cappellanus de mitra, & alii cappellani sui: cum fuerit ante cornu epistolæ, eleuata facie ad Legatum, illũ cum mitra salutat, cui Legatus assurgens non benedicit; sed caput detegens illi correspondet. Prælati vero, & omnes alij similiter reuerentiam faciunt celebranti, cuius cappellani, & ministri faciũt profundiorem reuerentiam Legato. Inde perueniens ante medium altaris, reddito baculo, depositaq; mitra; ac interim recedẽtibus omnibus, qui associarunt, præter illos de baculo, & de thuribulo, ac cessantibus tunc organis, sed choro introitum inchoante; facit nudo capite profundam reuerentiam cruci, super altari positæ, & medius inter Diaconum, & Subdiaconum stantes, cõfessionem cum illis facit. Assistente vero retro inter Cardinalem, & Subdiaconum nõ

personam

personam, sed solum caput tenente, & cum ipsis cõfessionem faciente. Itaq; cõfessionem faciendo, ipse quidem celebrans alloquitur ministros in plurali, vt *Vobis fratribus*, & *Misereatur vestri*, sed ministri alloquũtur celebrantem in singulari, vt *Tibi pater*, & *Te pater*, & *Misereatur tui*, *&c.* quæ cum dicunt, caput versus ipsum humiliant, & deinde dicto, *Indulgentiam*; Subdiaconus dat librum interim tenendum Cerimoniario, & acceptum ex illo manipulum ponit in sinistra Cardinalis cum osculis, vt supra. Legatus stans cũ suis cappellanis genuflexis confessionem facit, & similiter Prælati stantes, necnon canonici, qui parati sunt & ipsi stãtes inuicem; sed magistratus, & omnes alij tam laici, quàm clerici, ubicunq; sint, genuflexi illã faciunt. Quòd si sine Legato magistratus cũ Locũtenente, seu Gubernatore Prælato adsit; ipse Gubernator stans cum cappellano genuflexo; non autem cũ cum Vexillifero, nec genuflexus; confessionem faciet. Canonici si parati erunt, stantes confessionem simul faciũt; sin aũt facient genuflexi, & similiter mãsionarii, & alij oẽs, qui de choro, & clero parati erũt. Cardinalis finita confessione in primo gradu humiliatus dicit orationem, videlicet, *Oremus, Aufer à nobis &c.* & apud altare dicit aliam orationem videlicet, *Oramus te Domine &c.* & cum dicit *Quorum reliquiæ hic sunt*, osculatur altare, & mox ambabus manibus tangens librum Euangeliorum osculatur illum, quem Subdiaconus apertum in folio Euangelii currentis offert adiuuante Assistente; deinde ponit incensũ

& incensat altare, vt supra; & ipse priusq̃ fuerit per Subdiaconum mitratus, & per Diaconum incensatus, facta cruci tãtum, & non Legato reuerentia; accepto baculo reuertitur, descendendo, non per medios gradus, sed per angulares ad faldistorium; vbi deposita mitra, & baculo, facit sibi signum crucis à fronte ad pectus, & legit introitum missæ, & *Kyrieeleison* cum suis ministris; tum si superest ei tempus sedet sedente Legato, ac omnibus de choro, & accipit mitram pretiosam, & gremiale: Inde ministri tres, ac cappellani omnes sedẽt in locis supra deputatis. Cum dicitur vltimum, *Kyrieeleison*, surgunt placide, & modeste oẽs ministri, & cappellani, & deposito gremiali, & mitra, postquàm finitum erit de toto *Kyrieeleison*; & non prius, Cardinalis surgit; qui versa facie ad altare, vt supra, cantat ex libro hymnum angelicum .i. *Gloria in excelsis Deo*; super quo aduertat, vt non cantet ipsum hymnum in alio quoq̃ tono; nisi in eo tono, quem uocant de Paschate, siue de Apostolis, videlicet per notas, vt, re, fa, fa, & si missa sit de beata virgine, & nunq̃ aliter; quod expresse cappella Papalis, tanq̃ omnium rituum ordinatrix obseruat; licet regulares, & alij aliter, & diuersimode intonent. Itaq; intonato, vt supra hymno, illum cũ ministris prosequitur: similiter Legatus cũ suis cappellanis; Prælati vero, ac canonici in suis locis inuicẽ simul idem faciunt, & in fine Cardinalis sedet accepta mitra leui alba, & gremiali; & similiter sedent omnes, vt prius usq; in finem hymni cantati.

ti. Hymno finito ministri; & cappellani; vt prius sur gentes remouent gremiale, & cantoribus siue orga nis de toto cessantibus, & non prius, Cardinalis de posita mitra surgit; qui stans versus populum can= tat; vt supra, *Pax uobis, siue Dominus uobiscum,* ut missę con gruit; deinde conuersus ad altare, *Oremus,* & ora= tionem, vt in Tertia cantauit, sine tamen luminari= bus. Dum cantatur cõclusio vltimæ orationis idest *Per Dominum nostrum. &c.* Subdiaconns accipiens librũ, faciensq; reuerentias sacrificãti, & altari, ac Legato associatus à solo Cerimoniario, vadit, & cantat epi= stolam extra presbyteriũ directe apud, & ante alta re in cornu epistolę, ipse sibi librum portans, & te= nens vsq; in finem, vt supra dictum est in capitulo de epistola cantanda: qua finita, & factis eisdem re uerentiis; librum clausum reportat; quem offert genuflexus super genibus Cardinalis, cui etiam sic genuflexus manum osculatur; & habito signo cru= cis surgens dimittit librum epistolarum in mani= bus Cerimoniarii, acceptumq; librum missalem humiliatus ante faciem celebrantis solus cum Ceri moniario absq; alio cappellano tenet; ex quo ipse celebrans legit epistolam, graduale, & alia vsq; ad Euãgelium inclusiue, pro quo etiam dicit, *Munda cor meum, & Iube, & Dominus Vobiscum,* non tamen signat tex tum, nec se, neq; in fine osculatur illum. Cum à cho ro, siue organo cantatur vltimus versus post primũ *Alleluya,* & ante vltimum *Alleluya,* quæ cantantur ante Euangelium; Diaconus acceptum librum clausum

portat

portat cum reuerentiis ad altare nihil dicens; quo ibi dimisso, & reuersus ad celebrantem, ministrat nauiculam pro incenso; tum redit ad altare, vbi di cto; *Munda cor meum, &c.* accepto libro venit ad cele= brantem, à quo benedictione cum osculo manus habita, vadit ad cantandum Euangelium: Interim autem dum Diaconus vadit ad altare pro libro, Cerimoniarius dat vni cappellano thuribulum in dextra, & nauiculam clausam in sinistra, & duo= bus cappellanis, duo candelabra de abaco sumpta vel si Diaconus esset Archidiaconus, vel Archipre sbyter, vel aliquis Canonicus Prælatus apostoli= cus; quattuor funalia, & in tempore suo itur hoc or dine. Primus Cerimoniarius, Tum Thuriferarius, inde ceroforarii bini; postea Subdiaconus uacuus, vltimo Diaconus librum clausum portans; quem nulli alii associant, vt supra, & Diacono incipien= te: & non prius; *Dominus uobiscum*, celebrans deposi= to gremiali & mitra surgit; & stans versus cantan= tē audit Euangelium, tenens baculum pastoralem ambabus manibus, & dum audit versum, videli= cet, *Initium*, vel *Sequentia*, signat se, vt supra. Finito Euan gelio Subdiaconus librum, sicut habet apertū oscu landum portat ad celebrantem, non faciens reuerē= tiam ante ipsum, quando librum apertum habet in manu; sed postq̄ illum oblatum clausit, tum li= brum deponit, simul reuerentiam faciens. Itaq; ce= lebrans versa facie ad chorum, sine mitra stans oscu latur librum, & incensatur à Diacono, qui Euange= lium

lium cantauit; & si est habendus sermo, tunc illico celebrans sedet cum mitra in suo faldistorio, non inde remoto; & ad eum ducitur sermocinator; qui seruatis seruandis facit officium suum; & deinde cõfessio, & absolutio, & indulgentiæ publicatio fiunt, vt supra in suis capitulis. Si vero non sit habendus; tunc celebrans incensatus, ommissis supradictis, cõuersus ad altare cantat symbolum. i. *Credo*, si cantare debet; quem cum suis prosequitur tacite, & dicẽs versum totum, *Et incarnatus &c.* genuflectit cum ministris solis, & in fine sedet cum mitra. Quando autẽ chorus cantat prædictum versum; ipse cum mitra semisedens humiliata, & uersa facie ad altare; ac manibus iunctis manet usq; ad finem versus. Legatus vero profundius detecto capite se inclinat, & alii omnes genuflectunt ad terram, vsq; ad finẽ uersus prędicti. Cantato versu prædicto, Diaconus solus vadit ad abacum, unde acceptam bursam corporalium portat ad altare, vt supra; si autem *Credo* non dicitur, tunc celebrans uersus ad populum, cantat *Dominus uobiscum*, & deinde *Oremus*; & legit offertorium; & Diaconus illico portat bursam cum corporalibus ad altare, & cito se expedit, ut uersus in tempore adiuuet celebrantem loturum, & ut ipsum associet ad altare iturum. In fine symboli surgunt omnes ministri, & finito totaliter symbolo, sublatisq; gremiali, & mitra celebranti; ipse surgit, & versa facie ad populum cantat, *Dominus uobiscum*, & *Oremus*, offertorium autem intelligibiliter legit more solito; tum sedet

cum

cum mitra pretiosa, & deposito annulo, & chiro-
thecis lauat solemniter. Interim Assistens acceptũ
librum, & puluinum comitante Cerimoniario por-
tat cum reuerentijs ad altare; & super cornu Euan-
gelii apertum ponit, & deinde se extra cornu locat,
expectans ibi celebrantem, qui lotus, & tersus, sur-
gens cum baculo in manu, solo Diacono à sinistris
comitante, vadit ad altare, & non ante medium al-
taris, sed in angulari cornu epistolæ ascendit pri-
mum gradum; vbi facta Legato solita reuerentia, su
per illum gradum procedit ad medium altaris, &
ibi deposita mitra, & baculo ascendit ad altare, qđ
osculatur, & offert, &c. vt moris est. Interea Subdia
conus loto, & terso apud faldistorium celebrante;
subito accipit velum ad humeros, ac calicem cum
patena, & suis requisitis, & habens post se cappella-
num cum ampullis vini, & aquæ præueniens cele-
brantem, vadit per gradus laterales ad cornu episto
læ altaris, vbi officium suum facit. & in tempore ac-
ceptam patenam coopertam semper tenet vsq; ad
finem, *Pater noster*, vt supra in capitulo suo dictum est
plenius. Facta oblatione, celebrans sine mitra an-
te medium altaris ministrãte Diacono nauiculam,
ponit incensum, & incensat primo oblata; sed sine
reuerentia illorum: deinde cum reuerentia incen-
sat crucem, & altare, vt ab initio incensauit, & fit in-
censatio celebrantis, Legati, & omnium, vt supra, &
celebrans prosequitur suas orationes secretas: &
cum vertet se ad populum dicturus, *Orate*, aduertat

vt

vt dicat, *Orate pro me fratres*, & non *Orate fratres*, quia my-
sterium habet, & etiam sic exprimitur in antiquo.
Deinde expleto per chorum, siue organum offerto
rio, celebrans postquàm finiuit omnes suas oratio-
nes secretas, cantat præfationem cum manuum di-
spositione, vt supra in suo capitulo dixi. Et in fine
cum Assistente, & Diacono dicit *Sanctus*, sine pecto-
ris percussione, quod nunq̃ percuti debet; sed dicẽ
do *Benedictus qui uenit, &c.* signat se à fronte ad pectus,
vt aliàs. Interim cum recenset nomina sanctorum
tam infra actionem in canone, q̃ etiam post illam
expressorũ ibi, videlicet, *Nobis quoq; peccatoribus*, caueat,
ne quos alios fortasse sanctos pro sua deuotione su
peraddat, vel subtrahat maxime confessores; quia
tempore canonis huiusmodi celebrati plures non
erant ab Ecclesia sanctificati, nec cõfessorum ordo
adhuc approbatus erat. Cum dicit, *Hanc igitur, &c.*
Ceroferarii quattuor, sex, vel plures, vt placet cum
totidem luminibus, singuli singula præferentes, va
dunt ad illuminandum sacramentum apud Subdia
conum patenam tenẽtem; quem medium faciunt,
videlicet, duo vel tres, aut quattuor hinc, & totidẽ
inde, vel si magis placet hinc inde apud latera alta-
ris: & illis ibi existentibus, & cum eo genuflectenti
bus; omnes missæ præsentes, tunc, & non prius ge-
nuflectunt, præter tamen Assistentem, & Diaconũ,
qui non nisi cum celebrante in eleuatione genufle
ctunt: & cum eleuatur Sacramentum; Cerimonia-
rius incenso à semetipso, vel ab aliquo cappellano

in thuribulum absq; ulla benedictione simpliciter posito, incensat illud in cornu epistolę genuflexus sed in missis pro defunctis Subdiaconus incensat. Dum autem eleuatur sacramentum corporis, & sanguinis Dñi, omnes quibuscunq; diebus, & missis præsentes illud adorent genuflexi; inter quos ipsi etiam de choro cantores tunc facto aliquo firmo puncto cōuenieti, à cantu suo cessantes, & penitus silentes illud adorare debent genuflexi: Organista tamen interea suum officium facit, & reposito demum calice; ipsi cantores surgentes suum cantum resumunt, & prosequuntur, non obstante nostræ Ecclesiæ consuetudine forsan cōtraria, quæ in hoc corrigi potest, & debet. Eleuato sacramento, & facta illi per celebrantem reuerentia, surgunt omnes missæ præsentes, tam cappellani, ceroferarii, qui lumina portant extinguenda (nisi in die Paschæ propter communionem generalem fiendam, qua demum finita exportantur lumina) q̃ ministri, & Legatus, ac Prælati omnes, & canonici. Et licet in cappella Papali omnium diuinorum actuum magistra non solum ecclesiastici, sed etiam omnes laici, & seculares, ac regulares in cappella existentes surgant, tamen hic laici omnes possent remanere in genuflexione, donec ad minus inchoetur, *Per omnia*, ante, *Pax Domini*, & tunc omnino omnes reliqui surgant habituri pacem, quia non datur pax, maxime solemniter, & cum osculo oris, nisi stantibus. Celebrãs dicturus orationem Dominicam .i. *Pater noster*, non

tenet

tenet hoſtiam in manu, vt quaſi omnes faciunt, ſed illa repoſita, ambas manus ſuper altari extra corporalia, vt ſupra dictum eſt tenens, cantat, *Per omnia ſæcula ſæculorum*, & *Oremus*, *&c.* vſq; ad *Pater noſter*, quod antequàm incipiat, manibus deuote ante faciẽ iunctis, & capite ſimul inclinato reuerenter illud incipit. Poſtea hinc inde dilatis alte manibus, vt in præfatione, proſequitur totum *Pater noſter*. In cuius finalibus verbis, Subdiaconus, qui ſemper patenam tenuit coopertam; illam ſic coopertam portat ad Diaconum in loco ſuo manentẽ; cui ſtans ſtanti offert, & ille velo à ſe remoto diſcoopertã accipit, & oſculatam celebranti porrigit; qui cum illa ſe ſignat à facie ad pectus, deinde illã oſculatur, & deponit ſub hoſtia. Subdiaconus autem depoſito ibidem velo in manibus Cerimoniarii ad locum ſolitũ reuertit̃. Aſſiſtens dicto, *Agnus Dei*, cum celebrante, vadit ad dextram eius, vbi ſimul cum eodem celebrante, oſculato per ſe genuflexum altari, ſeruit, & ſtans humiliatus, accipit pacem à celebrante, quam diſpenſat omnibus, vt ſupra. & interim Diaconus ſeruit pro Aſſiſtente in eius loco, & vice. Si vero eſt miſſa pro defunctis dicitur quidem, *Agnus Dei*, ſine pectoris percuſſione; ſed pax nec per oſculum, nec per inſtrumentum alicui datur, vt ſuo loco dicitur. Communione facta, celebrans purificat ſe vino ſolo, & ſine aqua; quod in omnibus purificationibus fit: deinde cum mitra lauat manus more ſolito; non quod quidq̃ immundum ex contactu ſacramenti

contraxerit, ſed vt ſuam potius indignitatem commemoret. Ablutionis autem aqua debet in locum mundum honeſte diffundi, vt altitudo ſacramenti reuerentius honoretur. Deinde celebrans cum mitra lotus, & terſus, rurſus illa depoſita, ex libro legit Antiphonã, quæ poſt cõmunionẽ dicitur. Interim Subdiaconus omnia vtenſilia, videlicet, Calicem, patenam, corporalia, & purificatorium cum burſa ad abacum reportat ſolus per gradus anteriores deſcendens. Expleto cantu chori, & non prius, celebrans vadit ad medium altaris, quo ibi oſculato; vertens ſe ad populum cãtat *Dominus uobiſcum*, & apud librum verſa facie ad Crucem cantat, *Oremus*, vt ſupra, & orationem ex libro; qua ibidem finita iterũ in medio altaris dat, vt prius, oſculum; & rurſus ad populum verſus cantat, *Dominus uobiſcum*, & Diaconus verſus, vt celebrans, cantat. *Ite miſſa eſt*, vel, *Benedicamus Domino*, prout competit, & ambo ſimul per partem epiſtolæ ad altare reuoluuntur, & celebrans legit, *Placeat tibi ſancta Trinitas etc.* In fine miſſæ Epiſcopus, Cardinalis daturus ſolemnem benedictionem priusq̃ mitram accipiat retrocedit ad cornu epiſtolæ; vbi detecto capite ſtans verſa ad Legatum facie, mittit humaniter, & quaſi reuerenter ad ipſum, vt placeat illi dare benedictionem; ſed Legatus benigne celebranti deferens, cum aliquali gratiarum actione remittit eam, & ſic celebrans ad medium altaris reuerſus, & accepta ibi mitra in capite, benedicens, more ſolito ex libro, ſi placet, ante ſe ſuper altare

poſito

posito cantat, *Sit nomen Domini &c,* & cum incepturus est signare, tunc, & non prius, capit baculum sinistra, & signat dextra, dicens *Pater, & filius, & spiritus sanctus,* quod in omni benedictione seruatur. Si intra missam .i. post sermonem fuerit indulgentia publicata; non amplius publicabitur aliquo modo; Si vero non fuit publicata, eo casu per Diaconum latino sermone; & si vulgaris populus in multitudine copiosa adsit, aut si alioquin videbitur Cardinali, per Subdiaconum vulgari publicabitur, vt supra suo capitulo dictum est. Postremo celebrans postq̃ pollice signauerit altare, nisi sacramentum sit super altari, vt in die Pasche, aut corporis Christi; quia tunc sine signo crucis absolute dicit, *Dominus uobiscum,* & *Initium sancti euangelij secundum Ioannem,* & *In principio,* quod per gradus laterales, non per medios eundo ad faldistorium prosequitur. In die vero Natiuitatis non legit, *In principio erat uerbum,* quia iam in missa suo loco fuit lectum, sed legit illud quod est cantatum in prima missa, nõ autem, quod est in die Epiphanie, vt in multis locis fit. Interim Legatus, & omnes alii, exceptis canonicis, in suis locis sedentes expectant, quoad celebrans exutus fuerit à duobus ministris, qui parati, prout erant, debent illum exuere: Canonici vero depositis in locis suis pluuialibus, veniunt ad agendas gratias Episcopo Card. de missa pro salute animarum cleri, & populi sui ad Deũ habita, ac ẽt ꝗ rite & deuote celebrauerit. Demum depositis omnibus paramentis, & cappa resũ

pta,

pta, Epiſcopus Cardinalis & Legatus ſimul, & eodē contextu à locis eorũ recedunt; & ſimul congratulãtur. & Epiſcopus Cardinalis Legatũ aſſociat vſq; ad portam Eccleſiæ. Demum Cardinalis Epiſcopus ſi placet, ſaltem miniſtros tres miſſę, tenet ſecum reficiendos in ſua menſa cibis corporalibus, ſicut tenuit in miſſa refectos alimentis ſpiritualibus.

DE OMNIBVS, ET SINGVLIS SIMVL *collectis cerimoniis; quibus ſolus celebrans Cardinalis, uel Prælatus in ſua miſſa, tam dicto, quam facto utitur.* Cap. IIII.

T autem non ſolum Reuerēdiſſimus Dominus Cardinalis noſter Bonoñ: Epiſcopus, ſed etiam quiſq; alius, ſiue Cardinalis, ſiue Prælatus celebraturus, ſciat, quibus cerimoniis ad ipſum ſolum, tam in voce, quàm in actu pertinentibus vti poſſit, & debeat, quas etiam cappella Papalis tamquam omnium rituum magiſtra me illis in præſentiarum præfecto obſeruat; hæc quæ ſequuntur ordine reſumenda duxi. Pro cuius quidem rei demonſtratione accipiam miſſam maiorē, ſcilicet tertiam in die Natali tamquàm exemplarē. Et primo celebrans ante infimos altaris gradus inter miniſtros ſtantes, ſtans reuerentia (ut ſupra) altari exhibita, confeſſionem cum ſigno crucis ſibi à fronte ad pectus producto, incipit, & proſequitur in plurali loquendo, *Vt uos fratres*, & *Vobis fratribus*, &

ſemper cum perſona recta permanendo: niſi quando dicit, *Confiteor* totum: quia tunc parum caput inclinando dicit illud, non autem reliquam confeſſionis partem, in qua dicto, *Indulgentiam*, capit Subdiacono ponente, in ſiniſtra manipulum: & ea finita; aſcendit primum gradum, ubi capite inclinato dicit, *Oremus*, & orationem, videlicet, *Aufer à nobis*, totam uſq; ad *Amen*. Deinde deſcendit ad altare dicens, videlicet, *Oramus te Domine, &c.* & cum dicit, *Quorum reliquiæ hic ſunt*, oſculatur, vt ſupra primo altare in medio deinde librum Euangelii in eo folio, ubi eſt textus Euangelii currentis, ſibi per Subdiaconum ibidem oblatum. Inde ibidem ſtans conuerſus ad Diaconum offerentem ſibi nauiculam, ponit incenſum tribus uicibus in thuribulum, dicens interim, videlicet, *Ab illo benedicaris, in cuius honore cremaris*; & repoſito cocleari, facit ſignum crucis ſuper thuribulũ, quo accepto, incenſat altare; deinde incenſatur ipſe mitratus cum diſciplina ſupradicta loco ſuo. Inde ſic mitratus facta cruci reuerentia, vadit per gradus angulares ad faldiſtorium ſuum; vbi ad altare conuerſus, & mitra depoſita, ac rurſus facto ſigno crucis, manibus iunctis, intelligibili voce legit introitum, uidelicet, *Puer natus eſt nobis*, vſq; ad finem. Deinde dicit pſalmum, videlicet, *Cantate Domino*, & in fine, *Gloria patri*, quod cum dicit, caput inclinat; deinde proſequatur, *Sicut erat*, uſq; ad *Amen*, & iterum repetat cum ſimili ſigno crucis introitum prædictum uſq; ad pſalmum; Tum dicat, *Kyrieeleiſon*, *Chriſteeleiſon*, nouies

alterna-

alternatis vicibus; qbus dictis sedet accepta mitra, & gremiali tenens ita decenter super illo manus, ut & honestaté prę se ferat, & gremiale sustineat, nō tñ digitos interserendo. Finito ultimo *Kyrieeleison*, & deposita mitra surgit, & stans versus altare, manibus primo iunctis, ex libro cantat hymnũ Angelicũ in tono, qué Apostolorum vocant, videlicet. *Gloria in excelsis Deo*; & cum dicit *Deo*, eleuans aliquantulum manus vsq; ad oculos iungit eas, & leuiter caput inclinat; deinde plena, & intelligibili voce prosequitur cum ministris ex libro legens usq; ad finem manibus iunctis: & cum dicit *Adoramus te*; caput inclinet; & similiter cum dicit, *Gratias agimus tibi*: item cum dicit, IESV *Christe*. Itẽ *Suscipe deprecationem nostram*. Item in finalibus verbis IESV *Christe*, caput inclinet, & vltimo cũ dicit, *Cum sancto spiritu*, sibi signum crucis faciat à fronte ad pectus. Lecto hymno, sedeat accepto gremiali, & leui mitra, qua vtitur vsq; ad offertorium inclusiue. Demum cantato per chorum de toto hymno, aufertur sibi gremiale, & mitra, qui surgens versa facie ad populum cantat, vt supra, videlicet, *Pax uobis*, quod cum dicit, disiunctas manus iungit; tum respondente choro, vertat se ad altare, vt supra demonstratum fuit: & versa ad crucem facie; respõso per chorum totaliter finito; & non prius, cantat, *Oremus*, quod dicendo, iunctas manus disiungit, & simul caput inclinat; tum manus ante pectus disiunctas, ita tamen q̃ vna vola, aliam uolam, (& non aliter) respiciat, alte ad ęqualitaté humerorũ tenens,

vt prius orationem cantat videlicet. *Concede quæsumus.* *&c.* vsq; ad finem in tono, quem infra ponam in capitulo, de tonis orationum solemnium. Finita oratione, antequàm incipiat conclusionem eius, idest, *Per eundem &c.* iungat manus, quas sic iunctas teneat vsq; ad *Amen.* & cum interim dicit hæc duo verba, videlicet, IESVM *Christum*, & non alia, inclinet parum caput: deinde sedet cum gremiali, & mitra, vt prius exspectans finem epistolæ. Qua cantata ponit manum super librum epistolarum sibi oblatũ per Subdiaconum genuflexum; ut illam Subdiaconus osculetur; qua osculata facit super eundem signum crucis. Tum eodem Subdiacono se inclinante, & librum ante ipsum apertum tenente, legit epistolam dicens, videlicet, *Lectio epistolæ beati Pauli apostoli ad Hebræos, Fratres, Multifariam, &c.* vsq; ad finem: qua finita eodem Subdiacono respondente, *Deo gratias*, prosequit̃ graduale, videlicet, *Viderunt omnes, &c.* cum uersiculis, vt in libro. Quibus lectis iungẽs manus ante pectus, eadem voce dicat, videlicet, *Munda cor meum, &c.* vsq; ad finem: deinde tenens manus eodem modo dicit videlicet, *Dominus sit in corde meo, &c.* quod dum dicit, signet se signo crucis in pectore; & deinde dicit, videlicet, *Et in labijs meis*, & signet se in labiis, & prosequatur vsq; ad finem cum signo crucis dicens. *In nomine patris, &c.* Deinde dicat, *Dominus uobiscum*, & responso per Subdiaconum, *Et cum spiritu tuo*, dicat, *Initium Sancti Euangelij secundum Ioannem*, & illo respondente, *Gloria, &c.* ipse non signat pollice textum Euangelii, quod le-

cturus est, neq; se in fronte, in ore, & in pectore, vt quando cantatur, aut legitur apud altare; sed iunctis semper manibus ante librum, incipiat, & prosequatur videlicet, *In principio erat, &c.* & cum in eo dicit *Et uerbum caro, &c.* inclinet caput; & in fine Euangelii non osculatur textum, sed Subdiaconus responso, *Laus tibi Christe,* recedit cum libro eleuato. Interim veniente Diacono ad se pro incenso, illud in thuribulũ more solito ponit, ac postea eidem venienti pro benedictione, benedicit, eleuata aliquantulum manu ad eum dicens, *Dominus sit in corde tuo, &c.* & incepto per Diaconum *Dominus uobiscum,* & non prius, deposita mitra surgit stans, semper iunctis manibus uersus ipsum cantantem: & cum dicitur *Initium sancti Euangelij, &c.* signat se in fronte ore, & pectore; & cum in eo dicitur, *Et Verbum caro factum est;* ipse genuflectit vsq; ad terram, uersus non ad cantantem, sed ad altare. Finito euangelio signat se à fronte ad pectus summissa voce, dicens *Laus tibi Christe,* & conuersus ad populum, recta facie, osculatur sine signo crucis textum Euangelii cantati, quem ad se portat Subdiaconus; & similiter manens incensatur triplici ductu à Diacono; qui Euangelium cantauit: quo facto, si sermo habendus est, tunc ipse celebrans sedet cum mitra, & gremiali, & seruat omnia circa hunc actum; quæ supra in suo particulari capitulo diximus: si uero sermo non fiet, illico celebrans incensatus uertit se ad altare, & ex libro ante se illico allato, in eo tono, & modo, quem prędixi, cantat symbolũ idest. *Credo,*

quod

quod cum̄ cantat, extendit aliquantulum manus distinctas, quas iterum iungit ante oculos, sicut fecit cantando hymnum angelicum; & cum dicit totum hunc versum, *Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est*; genuflectit, ubi est, & ibi cum ministris genuflexus illum versiculum dicit semp librum ante se habẽs, quasi ex libro legens. *Credo* finito, in ultimis uerbis; facto ante se crucis signo, ut supra, sedet cum gremiali, & mitra. Dum autem à choro cantatur prædictus versiculus totus; tunc celebrans non omnino surgens; nec omnino genuflectens, sed uersa facie ad altare cum mitra, manibus iunctis caput humiliat, donec fuerit uersus finitus; inde, ut prius, manet. Cantato *Credo*, celebrans surgit, & stans eodem modo, quo cantauit, *Pax uobis*, cãtat *Dominus uobiscum*, deinde, ut supra conuersus ad altare ex libro cantat *Oremus*, prout cantauit illud ante collectam; & legit intelligibili uoce offertorium videlicet, *Tui sunt cœli, &c.* quo lecto, sedet, & accipit mitram pretiosam; & gremiale: tum annulo pontificali, & aliis, si quos habet, ac chirothecis per Diaconum extractis, lauat manus nihil dicens; quibus lotis, & dimissis chirothecis: (nam illis in tota missa amplius non vtitur) resumit annulos, vt prius. Inde remoto gremiali surgens solo Diacono ad sinistram ipsum comitante, ascendit cum baculo in manu infimum gradum altaris; & stans in angulo gradus eiusdem, Legato cum mitra reuerentiam facit, ut prius: Deinde super eodem gradu procedit

ad medium eiuſdem ante crucem altaris, ubi depoſito baculo, & mitra; facit reuerentiam cruci: deinde ad altare aſcendens illud in medio oſculatur; & mox patenam cum hoſtia diſcoopertam accipit de manu Diaconi ſigno crucis non facto: & eleuãs eã uſq; ad humeros offert ſolus dicens ex libro. *Suſcipe ſancte pater &c.* uſq; ad *Amen*: & in fine faciẽs ſuper corporali cum patena ſignum crucis; reponit hoſtiam ſuper corporali citra medium; patenam uero reponit in parte ſua dextra. Interim cum Diaconus, & Subdiaconus ponunt uinum, & aquam in calicem; ipſe ſolus dicat ex libro, orationem, uidelicet. *Deus qui humanæ ſubſtantiæ*, & in fine ſtans, ut prius, producit ſignum crucis manu ſuper ampullam aquæ, priuſquàm Subdiaconus aquam in calicem inſundat; deinde conuerſus ad Diaconum, ambabus manibus, uidelicet, dextra nodũ calicis, & ſiniſtra pedẽ eius, & ipſum calicẽ, in quo eſt uinũ, & aqua ſine ſigno crucis, capiẽs offert ante medium altaris, dicẽs ſimul cum Diacono ex libro (niſi memoriter ſciat) orationem, videlicet, *Offerimus tibi Dñe calicem ſalutaris*, uſquè ad finem. Tum cum ipſo calice faciat ſignum crucis ſuper locum corporalis; ubi locare vult calicem, quem ibidem ponit vltra hoſtiam, citra tamen corporalis medium; ne poſtea dum incenſabit calicem cum pede thuribuli percutere contingat. Deinde ipſe iũctis manibus ſuper altare ante crucem, inclinatus ſolus ex libro dicat, videlicet *In ſpiritu humilitatis, &c.* vſq; in finem: tum extendit latas in altum

manus

manus, usq; ad faciem, & in fine iungit eas simul be nedicens hostiam, & calicem dicens, uidelicet; *Veni sanctificator omnipotens æterne Deus, et bene ✠ dic*, quod cum di cit, aperta dextra producit semel signum crucis su= per calicẽ, & hostiam simul; & sinistram tenet aper= tam super altare extra corporale, deinde prosequi/ tur, videlicet, *Hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum*, & legit ex libro omnia eodem contextu, videlicet, *Di/ rigatur Dñe oratio mea*, & *Accendat in nobis*, &c. Item *Incen= sum istud, etc.* ac etiã *Lauabo inter, etc*. nisi memoriter sciat omnia, quia sciens illa dicet quando incensabit, & quando lauabit respectiue. Igitur tempore oppor/ tuno ponit incensum, vt alias, & incensat oblata, si cut supra in suo particulari capitulo dixi plene; & sic incensatis oblatis, pusillũ se ab altari retrahens, facit reuerentiam cruci; & postea incipiens à cruce incensat, ut in principio missæ incensauit; nisi q; in prima incensatione nihil dixit, hic autem cum inci pit incensare, dicit orationes, & uersiculos solitos, & congruos, ita lente; vt & incensatio, & versuum re citatio simul finiatur, nisi prius illa ex libro recita= uerit, ut supra. Finita incensatione, ut prius stans in cornu epistolæ, dum reddit thuribulum Diaco/ no dicit, videlicet *Ascendat in nobis etc.* Deinde accepta mitra incensatur: Tum lauat dicendo videlicet, *La= uabo inter etc.* & omnes uersiculos prosequitur, ac ita lente se abstergat, vt ipsos versiculos cum abstersio ne simul finiat. Quo facto deposita mitra vadit ad medium altaris; ubi manibus super altare iunctis, inclinatus

inclinatus dicit, videlicet. *Suscipe sancta Trinitas, &c.* & in fine osculatur ipsum altare, ut supra: postea ere-ctus iunctis manibus, couertit se ad populum per latus epistolæ, & in medio faciens morulam intelligibili, & summissa uoce dicit. *Orate pro me fratres,* & nō aliter, ut supra; quod dicendo extendat aliquantulum manus ante pectus, & eas iungēs, illico circulū perficiat uersus ad cornu Euangelii, & ante altare prosequatur, videlicet, *Vt meum, ac uestrum, &c.* Quo dicto licet circumstantes soleāt respondere sub simili summissa voce dicentes, videlicet, *Suscipiat Dn̄s, &c.* vsq; in finem: tamen celebrans illud idem dicit inclinatus iunctis super altare manibus, & pro *Tuis* dicit *Meis*, & in fine non dicitur *Amen*. Postea erectus stans manibus parumper eleuatis, ac disiunctis, secrete, nec non absolute. i. sine *Kyrieeleison*, & sine *Dn̄e exaudi,* & sine *Dn̄s uobiscum*, & sine *Oremus* dicit ex libro orationem secretam, videlicet, *Oblata Dn̄e munera, etc.* & in fine *Per eundem Dominum, etc.* vsq; ad *Per omnia*; quæ dicendo iungit manus, ut in cantu aliarum conclusionum. Igitur positis super altari hinc inde manibus extra corporale, cantat præfationem dicens; *Per omnia sæcula sæculorum;* deinde *Dn̄s uobiscum*; postea *Sursum corda;* quod cum dicit, eleuat manus ab altari modicū: ita ꝗ palma, siue vola vnius manus aliam palmam, & non altare respiciat; sicut pro orationibus dictū est: Deinde dicit, *Gratias agamus Dn̄o Deo nostro*; quod cū dicit paulatim eleuat manus; ita ut cum dicit *Deo*, iungat manus ante oculos, & inclinet caput, & mox

disiungit

disiungit manus, quas extensas, & ab altari eleuatas, tenet vsq; ad finem præfationis, quæ est, *Qui per incarnati &c.* & in fine iungit manus dicens *Sanctus, Sanctus, Sanctus*; quod cũ dicit, nullatenus pectus pcutit; sed manibus omnino iunctis aliquantulũ humiliatus illud prosequitur. Cum autẽ dicit *Benedictus, &c.* erigit se, & dextra à fronte ad pectus se signat, vt supra: manum sinistram super altari extra corporalia tenens. Quo facto inclinatus añ altare, manibus iunctis, & super altare positis deuote ad crucẽ oculos tollendo, secretissime totũ canonem, siue actionem dicat; quia sic de præcepto est, vt hæc omnia quæ secreta vocantur, etiam omnia secrete, & non intelligibiliter à sacerdote ꝑferantur, quia sicut ait Innocentius Tertius. Ne sacro sancta verba vilescerent; dum omnes per vsum scirent, & ea in plateis, & in locis non sacris decantarent, decreuit Ecclesia vt secrete dicantur. Vnde ferunt, ꝙ cum ante huiusmodi decretum quidam pastores talia decantarent, diuinitus fuerũt percussi. Itaq; osculata crucifixi imagine in libro depicta prosequitur, videlicet *Te igitur clementissime pater per* IESVM *Christum filium tuum Dominum nostrum supplices rogamus, ac petimus*, & cum dicit *Petimus* osculatur altare in medio manuum suarum hinc inde super illo positarum; nullam ibi crucẽ faciens: tum se erigat, & manus ante pectus iungat, dicens, *Vt accepta habeas, & benedicas*; cum dicit *Benedicas*, ter benedicat calicem simul, & hostiam dicens super his: *Hæc ✠ dona; hæc ✠ munera; hæc ✠ sancta sacrificia illibata*; tum ex-

tendens manum eo modo, quo extendit in præfa-
tione, dicat videlicet, *In primis, quæ tibi offerimus, etc.* vsq; ibi *Cum famulo tuo. N. Papa nostro,* nomen Papæ exprimendo, Deinde addat, *Et me indigno antistite seruo tuo, & omnibus ortho doxis* vsq; ad finem: quo finito, iunctas manus tenés ante labia sua, quasi contemplans; oret pro viuis, quot vult, propriis eorum nominibus nuncupatos memorans. Et primo summissa voce dicens. *Memento Dñe famulorum, famularumq; tuarum,* A. B. C. *etc.* non exprimendo voce aperta, sed in ore suo solum tacite cõcipiendo. Quo facto sub simili summissa voce, remouendo manus à labiis; & eas, vt prius tenens prosequatur, *Et omnium circumstantium* vsq; in finem; & stans eodem modo continuet *Communicãtes etc.* & cum dicit *Mariæ,* similiter cum dicit IESV *Christi,* inclinet caput & prosequatur legendo nomina sanctorum in canone descriptorum, prout sunt, nihil addendo, aut minuendo. Quo dicto extendens ambas palmas super oblatis dicat. *Hanc igitur oblationem* vsq; ad *Amen,* inclusiue. Deinde dicat, *Quam oblationem tu Deus in omnibus quæsumus,* quod cum incipit dicere, iungat manus ante pectus, & cum dicit *Bene ✠ dictam, Adscri ✠ ptam. Ratam ✠ Rationalem, Acceptabileq; facere digneris,* signet ter super calicem, & hostiam simul: Dum autem dicit, *Vt nobis cor ✠ pus* signet solum super hostiam: cum autem dicit, *Et san ✠ guis,* signet solum super calicem: tum manus eleuans, & illas ante pectus iungens dicat; *Fiat dilectissimi filij tui Dñi nostri* IESV *Christi,* & cum dicit IESV *Christi,* inclinet caput: Deinde digitos aliquantulũ

super

ſuper corporalibus mundare demonſtrans, ſecrete dicat. *Qui pridie quàm pateretur*, & ſic capiat hoſtiam, primo ambabus manibus dicens; *Accepit panem in ſanctas, & uenerabiles manus ſuas:* & cum dicit; *Et eleuatis oculis in cælum &c.* eleuet parumper, & modeſte oculos in altum; & cum dicit: *Tibi gratias agens* approximet pectori ſuo dextram apertam, ſimul caput inclinans: & cum dicit *Benedixit* ✠ faciat ſignum crucis ſuper hoſtiam; deinde proſequatur, *Fregit deditq; diſcipulis ſuis dicens*, vultu ſuper hoſtiam inclinato, ipſam primoribus ambarum manuum digitis tenens pronuntiet. *Accipite, & comedite ex hoc omnes*, diſtincte conſecratoria verba dicens, videlicet, *Hoc, eſt, enim, corpus, meum,* & ſic hoſtiam cõſecratam tenens, primo ipſe genuflexus adoret, deinde aliis adorandam demonſtret; in qua demõſtratione, ſeu eleuatione muſculos ambarum manuum, manuſq; ipſas ab omni parte; ac etiam trium digitorum ſuperextantiũ ſummitatem ita ſimul cõiunget; vt & ipſa manuum forma ſic decentior appareat; vtq; manuum tremor ſi quis, vel ex timiditate, vel ex natura inſit; per ipſarũ coniuncturam parumper euitetur, vel minuatur. Ergo hoſtiam demõſtrans, ita eam ſupra caput eleuet, vt videri commode poſſit ab omnibus, interim nihil omnino ipſe dicens; & mox illam vnde ceperat collocet; & genuflexus reuerentiam faciat, nunq̃ diſiungens digitos; quibus eam tetigit. Deinde, & non prius, palla à ſuperficie calicis per Diaconum remota; ipſe nequaquam digitos in calicem excutiat; ſed illis iun-

ctis, capiat calicem ambabus manibus, dicens, *Simili modo, &c.* & prosequatur vsq; ad *Item tibi gratias agens*; & tunc dextra tangat pectus simul oculos eleuans; & cum dicit, *Bene ✠ dixit*, faciat super eum signum crucis aperta manu, non disiungens digitos, ac prosequatur, videlicet *Deditq; discipulis suis, dicens*; tum approximans os suum calici, stansq;, prout stetit in consecratione hostiæ, consecret vinum in sanguinem dicens, *Accipite, & bibite ex eo omnes, Hic est.n.calix, etc.* vsq; in finem; omnia verba explicite, & distincte exprimendo, tum reponat calicem in loco suo dicens. *Hæc quotiescunq; feceritis, &c.* & sic ipse prius sanguinem adoret genuflexus, calice super altari dimisso. Deinde capiat calicis nodum dextra, & pedem sinistra manu, & sic eum similiter adorandum ostēdat, reponatq; in loco suo, & ei reuerentiam faciat; & tunc si vult potest digitos excutere super sanguinem; nec unq̄ interim disiungat illos vsq; ad communionem perfectam; & sic extensis manibus, sicut in præfatione dicat. *Vnde, et memores, &c.* vsq; ad *Hostiam ✠ purā, Hostiam ✠ sanctam, Hostiam ✠ immaculatam*; quod cum dicit faciat tres cruces super calice, & super hostia simul; Deinde vnam aliam crucem super hostiam solum dicens; *Panem ✠ sanctum uitæ æternæ*, & aliam super calicem solū dicens, *Et calicem ✠ salutis perpetuæ*: Deinde tenens manus in modum præfationis, prosequatur secrete, *Supra quæ propitio*, vsq; in finem: tum inclinatus, & manus iunctas super altare tenens; dicat *Supplices te rogamus*, vsq; ibi *Altaris participatione*; quod priusquàm dicat,

dilatis

dilatis super altare manibus ipsum osculetur; tum illis iunctis dicat; *Sacrosanctum filij tui,* & super hostia signat dicens, *Cor ✠ pus*; & mox signet super calicem dicens; *Et sanguinem ✠ sumpserimus.* Deinde dicendo *Omni ✠ benedictione,* se signet à fronte ad pectus, & prosequatur, *Et cælesti gratia repleamur per eundem Christum Dñm nostrum amen.* Hic oret pro defunctis, sicut pro viuis orauit intelligibili, & summissa voce dicens. *Memento etiam Dñe famulorum, famularumq; &c.* manus tenendo, & faciendo, vt prius: nisi q hic oculos intentos teneat versus hostiam, & in hoc loco celebrans quorum vult debet habere memoriam specialiter; quibus planè memoratis sub eadem tacita voce, dilatans manus, vt in præfatione, dicat, *Qui nos præcesserunt,* & prosequatur vsq; ad finem: deinde percutiens sibi pectus sub simili voce dicat. *Nobis quoq; peccatoribus;* quod totũ prosequatur vsq; ad *Per Christum Dñm nostrum,* & non dicitur *Amen.* & mox iungens manus dicat *Per quem &c.* & cum dicit *Sancti ✠ ficas, Viui ✠ ficas, Benedicis ✠* signet ter super calicem, & hostiam simul; & cum dicit, *Et præstas nobis;* discooperto per Diaconum calice; ipse celebrans simul cum eo genuflectat: tum capiens hostiam dextra, & sinistra substinens calicem; faciat tres cruces cum hostia super calicem; ita q prima crux sit altior, secunda depressior, tertia intra labia calicis, & sic dicat *Per ip ✠ sum, & cum ip ✠ so, & in ip ✠ so.* Deinde duas cruces inter calicem, & se faciat, ita quòd prima crux sit producta à labio calicis, ad pectus celebrantis quasi prostrata; & alia secunda sit

(quasi stãs) recta ab eodem labio ad pedem ipsius calicis producta, dicens. *Est tibi Deo patri ✠ omnipotenti, in unitate spiritus ✠ sancti omnis honor, & gloria.* Et prius modicũ eleuato calice; deinde reposito in loco suo, similiter reponat hostiã, vt prius erat, & genuflectat: Deinde ponat manus hinc inde super altari extra corporalia: & prius expurgata voce, si opus est cantet. *Per omnia sæcula sæculorum*, responso Amen. *Oremus præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere*, quod cum dixerit; eleuet manus de altari; & primo iungat eas simul, inclinando caput; postea eas dilatet; sicut in præfatione, & dicat *Pater noster, etc.* totum vsq; ad finem, & responso per cantores; *Sed libera nos à malo*; celebrans tacite dicat *Amen*: similiter prosequatur tacite; *Libera nos quæsumus*; quod cum dicit patenam de manu Diaconi rectam super altare accipiat, inter indicem, & digitum medium dextræ manus; & sinistram tenens super altari prosequatur vsq; ibi, *Et omnibus sanctis.* Quo dicto faciat sibi cum patena signum crucis ante faciem suam; ac ipsam patenam osculetur dicens secrete, *Da propitius pacem*, vsq; ad finem, & submittat patenam hostiæ, ac discooperto per Diaconum calice; ipse genuflectat: tum capiat hostiam & super calicem eam diuidat per medium ad longum dicens. *Per eundem Dñm nostrum* IESVM *Christum filium tuum*, & partem dextræ manus ponat super patena; & ex parte hostiæ, quæ est in sinistra manu, rumpat aliam particulam à summo eius dicens secrete; *Qui tecum uiuit, et regnat in unitate spiritus sancti Deus*, & maiori

X ij

parte;

parte; quæ in sinistra manu est, reposita super patena, particulam ipsam super calicem manu dextra; & sinistra calicis pedem tenendo cantet. *Per omnia sæcula sæculorum*, responso *Amen*, signet ter cum illa particula super calicem à labio ad labium calicis dicens. *Pax ✠ Dñi sit semper ✠ uobiscum*, ✠ & respõso, *Et cum spiritu tuo*; dimittat ipsam particulam in sanguinem dicens. *Fiat commixtio, etc.* vsq; ad *Amen*. Interim excutiens digitos super sanguinem, calice vero per Diaconum cooperto; ipse genuflectat; tum inclinatus, ac manibus super altare iunctis, sub murmure intelligibiliter dicat *Agnus Dei, etc.* & pro vnaquaq; vice percutiat sibi pectus dextra dicens, *Miserere nobis*, & tertio dicẽs *Dona nobis pacem*, percusso pectore iungat manus; & inclinatus, vt erat dicat tacite orationem, *Dñe* IESV *Christe, qui dixisti*, totam, vsq; ad *Amen* inclusiue: Deinde osculetur altare, & vertens se ad dextram suam iunctis manibus stans rectus det osculũ pacis suo Assistenti parato dicens, *Pax tecum*. Quo facto celebrans vt prius erat prosequatur alias duas orationes, videlicet, *Dñe* IESV *Christe*, & aliam, videlicet, *Perceptio corporis*, vsq; ad *Amen* inclusiue. Deinde facta genuflexione, stans humiliatus dicat tacite, *Panem cælestem accipiam, et nomen Dñi inuocabo*, quod cum dicit, capiat patenam cum hostia diuisa; quam hostiam sic diuisam tenẽs rectam duobus digitis sinistrę manus, ita vt ab aliis videri possit, percutiat sibi ter pectus dextra, totiẽs dicens altiuscule. *Dñe non sum dignus*, & reliquum secrete prosequitur, vsq; ad finem tertio idem simili mo-
do

do repetens. Deinde dimissa patena super altare, capiat ambabus manibus hostiam sic diuisam, & cum ea se stantem super patena signet signo crucis altiuscule dicens, *Corpus Dñi nostri* IESV *Christi custodiat animam meam in uitam æternam amen.* Tum deuote inclinatus ambas partes hostiæ accipiat in ore, & erigens se; stet modicum quasi contemplãdo; donec ipsam hostiam desumpserit. Tum discooperto per Diaconum calice, ipse primo genuflectat; postea verset patenam super calicem, & digitos super eo excutiens dicat; *Quid retribuam Dño pro omnibus, quæ retribuit mihi, &c.* & calicem ipsum capiens, vt supra dicat. *Calicem salutaris accipiam, & nomen Dñi inuocabo; laudans inuocabo Dñm, et ab inimicis meis saluus ero:* quo dicto signet se signo crucis cũ calice añ pectus vt supra, & dicat. *Sanguis Dñi nostri* IESV *Christi custodiat, &c.* vsq; ad *Amen*, inclusiue. & sic modeste capiat sanguinem cum particula hostiæ, curans diligenter, repetito haustu, vt totum sanguinem cum particula bibat: deinde ibi in medio altaris manens, capiat, & teneat calicem ita, vt digitos primos vtriusq; manus super ore calicis habeat per fundendos cũ uino solo, & conuersus, non se de loco mouẽdo cũ calice (ut dixi) ad Diaconũ, accipiat vinũ perfusionis dicens: *Quod ore sumpsimus, etc.* vsq; ad *Amen* inclusiue: tum eleuata prius facie ad crucẽ altaris dicat: *Corpus tuum Dñe, quod sumpsi*, totum, vsq; ad *Amen* inclusiue; & nõ aliud, & in verbo *Meis* bibat, & mox, ꝓsequẽdo manus, & os cũ purificatorio detergat: Et dimisso iterim calice in medio altaris, vadat ad cornu

nu epistolę, vbi mitra accepta lauet manus, vt prius nihil dicens; quibus tersis, ac mitra deposita, stans manibus iunctis in cornu epistolæ ex libro ibi posito legat antiphonam, quæ est post communionē, videlicet, *Viderunt omnes fines terræ, &c.* qua usq; ad finē lecta expectet ibi, quoad à cantoribus cantata fuerit eadem antiphona: Tum ipse manibus iūctis, vadat ad mediū altaris: quo, disiunctis, (vt supra) manibus, osculato, uertat se, ut supra ad populum, & cantet, ut prius *Dominus uobiscum*; & dum respondetur, *Et cum spiritu tuo*; uertat se ad crucem; cui facta capitis inclinatione; vadat manibus iunctis ad librum, ubi iterum semiuersus ad crucem, aperiens manus, ac mox illas claudens, ut supra cantet, *Oremus*: deinde ex libro cantans orationem, manus, ut in prima oratione tenendo, dicat; *Præsta quæ sumus omnipotens Deus, ut natus, &c.* & ibi stans ante librum finiat totam orationem, usq; ad *Per omnia sæcula sæculorum*; & cum per cantores, respondetur *Amen*, ipse modo, quo supra, uadit ad medium altaris; quo osculato, uertat se, ut prius, & repetat eodem modo, *Dominus uobiscum*, quo dicto, sic maneat versus ad populum, donec cantores responderint: *Et cum spiritu tuo*, & etiam quoad Diaconus ad populum conuersus cantauerit. *Ite missa est*: quo dicto, & Diacono se vertente ad altare, simul cum eo se uertat celebrans per eandem manum .i. epistolæ ad altare; ubi dicat tacite, *Deo gratias*: Tum ex libro (si memoriter nescit) inclinatus iūctis manibus, & super altare positis legat, *Placeat tibi sancta Trinitas*, vsq;

ad

ad *Amen.* quo dicto osculetur altare, quod est signū finitæ missæ: Nam missa omnis inchoatur, & finitur cum osculo altaris: deinde accepta mitra, & baculo pastorali dat benedictionem solemnem, vt supra dictum est in suo capitulo; & in fine deposito baculo, stans cum mitra versus ad altare, expectat nihil dicens, donec fuerit publicata Indulgentia: qua publicata, sic cum mitra stans versa facie ad cornu Euangelii dicat: *Dn̄s uobiscum*, & eodem contextu faciens signum crucis dextræ manus pollice super altari, dicit, *Sequentia Sancti Euangelii secundum Lucam. In illo tempore, Exiit ædictum à Cæsare Augusto*, & sic legit, ibi stans, Euangelium primæ missæ huius diei, & non illud quod legitur in die Epiphaniæ. Quo lecto uadit ad suum faldistorium non facta reuerentia Legato, & ibi exuitur suis omnibus paramentis. Interim dicens antiphonam videlicet, *Trium puerorum*, & psalmū *Benedicite*, vel solum hymnum, *Te Deum laudamus*, vel vt placet: & in fine cappa indutus cōgressus cum Legato facit salutationes, & gratias mutuas, & ipsum ad portam Ecclesiæ, vt supra, associat.

DE VESPERIS PER CARDINALEM, AVT *in die tantum, aut in uigilia tantum celebrandis, et de præparādis pro illis, ac de paramentis ministrorum.* Cap V.

ACRA Cappella palatii apostolici seruat, vt pro vnoquoq; festo solemni, siue vigiliam habeat, siue non, vnicas cele-

bret

brat vesperas solemnes, siue Papa præsente, siue absente; ac tam in festo solemni, & solemnissimo, quã simplici, & simplicissimo; dummodo illud festum habeat solemnem celebrationem vesperarum præcedentium, vt est in his vigilijs videlicet, omnium sanctorum, Natiuitatis Christi, Circumcisionis, Epiphaniæ, Ascensionis, Penthecostes, Trinitatis, Corporis Christi, Apostolorum, Petri, & Pauli, Assumptionis Viginis Mariæ, & solemnitatis principalis eorum sanctorum, quorum nomine Ecclesia intitulatur, & non in aliarum vigiliarum solemnitatibus præcedentes vesperæ pontificales celebrantur regulariter. Verumtamen alibi aliter, atq; aliter seruatur ex consuetudine.i.q in vigilia, & etiam in die festi agantur propter populi frequentiam. Itaq; pro uesperis solemnibus omnia parabuntur quo ad omnem ornatum tribunę, & earum celebrationem, & numerum ministrorum, ac paramenta, & ornatum, ac vestimentum eorum: sicut pro missa dictum fuit, præter abacũ, qui nunquam pro vesperis paratur: & præter paramenta celebraturi; quæ non eadem erunt, & quæ sine lectione psalmorum & orationum induuntur. In vesperis autem paramenta sola pro Cardinali celebraturo super medio altaris locentur ordine prępostero, vt supra, videlicet, Annulus, mitra pretiosa, pluuiale, stola, crux pectoralis, cingulum, alba, siue camisus, & amictus, & non alia. Nam his dumtaxat vtitur quisq; Episcopus etiam Cardinalis celebraturus uesperas: plane:

ta uero pro Assistente, & tuni cella, & dalmatica pro ministris ponentur, vel retro altare, super aliqua mensa simplici, vel in sacristia, vbi ipsi Diaconus, & Subdiaconus ante aduētū Cardinalis parati erunt: sed Assistēs parato Cardinali, parabitur post altare: quamquam Assistens Cardinali celebranti in cappella Papali, nūquàm utit̃ in vesperis pluuiali, sed in missis tantum. Ideo videtur congruentius esse si ipse Assistens non pluuiali, ne uideatur esse in habitu ęqualis dn̄o suo; sed planeta super cotta simpliciter indutus seruiat, vt supra dixi in capitulo de parandis Diacono, & Subdiacono. Item omnes canonici cum pluuialibus à principio vesperarū vsq; ad finem semper induti sint, sicut de missa dixi. Et Mansionarii, & alii omnes, quos supra in missa dixi vestiēdos, ita erūt in vesperis, prout in missa fuerūt.

DE ACCESSV EPISCOPI CARDINALIS *ad uesperas, & quomodo, ac quando paretur pro illis; necnon de fimbrijs pluuialis subleuandis, ac per quos, & quando.* Cap. VI.

SI Legatus ad vesperas sit venturus expectabitur ab Episcopo Cardinali celebraturo, qui non prius ad Ecclesiam veniet, q̃ Legatum ante fores Ecclesiæ aduenturum opportune cognouerit; & tunc cantantibus organis, ei de more obuiat vsq; ad fores Ecclesiæ, indutus cappa festiua, & de colore, quem solemnitas,

mnitas,& tempus postulant; vt de hoc supra dixi. Hi duo factis ante altare, vt supra dictum est oratio nibus ascendunt, scilicet Legatus ad sedem suam, & Cardinalis Episcopus ad faldistorium. Vbi postq̄ omnes ministros, & cappellanos, ac omnia in ordi= ne statuta viderit; primo deponat cappam, & absq; lotione manuum, & absq; lectione psalmorum, & absq; sacris calciamentis, induetur per Diaconum, & Subdiaconum paramenta, quæ cappellani per ordinem ex altari capientes portabunt, primo ami ctum, deinde albam, siue camisum, mox cingulum, tum crucem pectoralē, inde stolam, postea pluuia= le; deinde sedenti mitram pretiosam, & vltimo an= nulum pontificalem, & nulla alia paramenta peni= tus ministrabunt. Ex prædictis paramentis oscu= latur amictum, crucem pectoralem, & stolam. Hæc autem dum fiunt Organista nunq̄ à sonitu cessat, donec Cardinalis surgit inceptutus officium. Si ve= ro Cardinalis Episcopus in sacristia parari voluerit; quod quidem poterit, quāuis minus congrue; tunc omnia fient, quæ pro missa fienda diximus. In hoc tamen vno aduertatur, videlicet, super fimbriis plu uialis anterioribus, & posterioribus sustinendis: Cum regulariter anteriores pluuialis fimbriæ sem= per per ministros paratos sustineantur; posterio= res vero, quas caudam appellamus, si ea nimis oblō ga erit, (aliter nequaquam) per aliquem ex nobi libus ciuitatis omnino laicum, dummodo non ex Antianis, sed aut primū Vexilliferum plebis, aut

equitem patricium Consiliarium de regimine sta-tus, eleuabitur ferenda Cardinali ad rem diuinam solemnem, & festiuam, nõ pro defunctis agendam procedente: quod non ita fit de cauda cappæ quotidianæ, quę non nisi per cappellanum longo, & decenti habitu indutum defertur: Et hæc prærogatiua caudæ pluuialis, solum Cardinali Episcopo in sua Ecclesia, aut Legato celebranti debetur, & non alijs prælatis minoribus à Cardinalatu.

DE PRONVNTIATIONE DVORVM VERborum, *scilicet, Pater noster, quod est principium Dñicæ orationis; quando, & qualiter; alte ne, an tacite fieri debeat.* Cap. VII.

INTER multos sępe dubitatũ est, quomodo in principio matutinarum, vesperarũ, & aliarũ horarum, ac inter eadem officia tam festiua, quàm ferialia, uel pro defunctis, quæ publice cantantur, pronuntiari debet versus iste, videlicet, *Pater noster*, quod est principiũ orationis Dominicæ; alte ne, an tacite; & quia uidi diuersos, diuersa sentientes, ideo breuiter concludens dico, regulare esse, ut nunquàm alte pronuntiemus hæc duo verba videlicet, *Pater noster*; nisi dumtaxat quãdo in fine eiusdem orationis debebimus alte pronuntiare verba illa videlicet, *Et ne nos inducas in tentationem*, quo dicendi modo vtimur in officio pro defunctis & ante absolutiones in matutinis, & in precibus ferialibus Primæ, ac Completorij: tunc .n. alte .i. ea

voce,

uoce qua ſumus pronuntiaturi uerſum, *Et ne nos,* eadem pronuntiamus *Pater noſter*, qui tunc tamq̄ verſiculi, ſunt alte pronuntiandi. Dum vero non eſt alte pronuntiandus verſus, *Et ne nos,* tunc, & eo ſolo caſu, principium, & reliquus totus progreſſus orationis prædictę *Pater noſter*, tacite, & ſecrete pronuntiari debet, vt in principio matutinarum, & veſperarũ, aliarumq; horarum, dum ipſam Dominicam orationem integram cæleſtis fauoris promerendi gratia præfamur.

DE CAPITVLIS VESPERARVM, ET *Tertiarum, per quem, ac ubi cantandis. Cap.* VIII.

SVBDIACONVS ſeruiens Cardinali in miſſa; ad quem ſpectat cantare epiſtolam, debet etiam capitulum cantare in tertiarum, & ueſperarum horis, indutus ſua tunicella, vt ſupra dictum eſt, aſſociatus à ſolo Cerimoniario tunc librum portante, & reportante; & factis reuerentiis, primo Celebranti, tum Legato ſi adeſt; inde altari; vadit illuc, vbi epiſtolæ cantandæ locus eſt deſignatus: & ibidem ipſe à Cerimoniario accipiens librũ, tenenſq; cantat capitulũ ipſum: quo finito reddit librum clauſum Cerimoniario, & ſimiliter cum eiſdem reuerentiis reuertitur, prout iuerat; ſicut ꝓ epiſtola fit; niſi ꝙ ipſe Subdiaconus cantaturus epiſtolam, portat, & reportat librum, & niſi finito capitulo, non oſculatur manum celebrãtis,

tis, neq; ipse tunc librũ clausum portat, neq; reportat. Et memineris q celebrante Episcopo nunquã pulpitum, siue legile pro epistola, nec pro capitulo cantando haberi, nec parari debet aliquo panno, vel ornatu: nisi quando cantaretur Euangelium, vt latius supra dixi, in capitulo particulari.

DE INITIO VESPERARVM SOLEMNIVM *per Cardinalem celebrandarum*. Cap. IX.

CARDINALIS celebraturus omnibus sacris paramentis prædictis vestitus, cum sederit, mittit Cerimoniarium ad Legatum pro licẽtia inchoandi: qua habita, fit signum Organiste, ut à sono cesset, & sic celebrans surgit, statq; ibi, absq; eo q ad altare vadat, ut illud incenset: Nã regulariter in principio vesperarum altare non solet incensari: licet Bononiæ contrarius vsus habeatur: Qui tamen si in hoc videbitur seruandus, non multum refert; cum etiam pro missa inchoanda altare incensetur: quod si placuerit incensari; tunc Cardinalis ad altare medius inter ministros sustinẽtes Auriphrygium, siue fimbrias anteriores pluuialis, ibit sicut supra in principio missæ dictũ fuit, respectiue; nisi q ascendet primum gradum in angulo epistolari, ut supra dixi, quando post lectum offertorium iuit ad altare; ac etiam incensatio fiet, vt supra in principio missę facta fuit: sed regularius esset incensationem huiusmodi non fieri in initio vespera-

vesperarũ. Itaq; Cardinalis stans capite nudo apud faldistorium suum, versa facie ad altare, tacite incipit, & prosequitur totum *Pater noster*: tum producẽs sibi signum crucis à fronte ad pectus cantat. *Deus in adiutorium etc.* & sic manet immobilis vsq; quò inchoetur primus psalmus. Interim cappellanus, ad quẽ spectat intimare antiphonas associatus ab alio coæquali, & Cerimoniario præcedente, accedit ad celebrantem, cui, cantu per chorum vsq; ad *Amen* finito, & non prius, factaq; eidem prius reuerentia, intimat antiphonam primam; qua intimata non facit reuerentiã, neq; inde se mouet; sed expectat, quoad per Cardinalem ex libro, vel sine libro, vt placet, antiphona resumpta fuerit; tum facit reuerentiam, & inde vadit vt supra in capitulo suo plene dixi. Celebrans vero sic stat, donec finita per chorum antiphona fuerit: & tũc inchoato psalmo sedet cum mitra alba leui: similiter Legatus, & omnes eodem modo, vt in missa sedent. Scias autem q; neq; Cardinalis, neq; Episcopus; neq; alius celebrans vnquam, siue Prælatus, siue non Prælatus sit; deponere debet pluuiale pro vesperis celebrandis, si illud primo indutus semel fuit; nisi vesperis in totum finitis, sicut nec celebrans missam deponit planetam, nisi missa finita: non obstante contrario vsu Ecclesiæ nostræ Bonoñ: Immo nec canonici, nec mãsionarii, nec aliqui, qui semel ab initio rei diuinę paramenta semel sumpserint, vnq̃ debẽt illa deponere, nisi re finita,

DE ANTIPHONIS PSALMODIAQVE, *ac hymno cantandis, & per quos.* Cap. X.

ANTIPHONAE quattuor, residuæ intimantur canonicis, & cantantur per ipsos hoc ordine, videlicet. Secunda per Diaconum à dextris Cardinalis, Tertia per Presbyterum assistẽtem, Quarta per primũ canonicum in choro manentem, etiam si sit Archidiaconus, vel Archipresbyter; Quinta per Subdiaconum à sinistris Cardinalis, & si aliter fiet illegitime fiet, sicut supra in particulari capitulo, videlicet de officio cappellani intimantis &c. dixi. Et cantatur psalmodia cum omni modulatione ecclesiastica, & deuota, tam per cantores, q̃ per Organistam: & celebrans ad omnes cõclusiones, quæ in fine singulorum psalmorum cantantur. i. *Gloria patri,* inclinato capite cum mitra versus altare sedens persistat reuerẽter, & similiter Legatus, ac alii omnes sedentes, qui detecto capite, & magis inclinato idem faciant. Cappellani autẽ, qui astant Cardinali, non surgunt, sed sedentes, detegunt caput inclinatum. Dum psalmodia recitatur, omnes ad vnum officio præsentes sedent: excepto solo Cerimoniario, qui stans omnibus prouidet. Capitulũ vt dixi supra, cantatur in loco epistolæ per Subdiaconum epistolæ paratũ associatum à solo Cerimoniario; quod dum inchoatur, surgit celebrans cum mitra versus, non quidem ad altare; sed ad Subdiaconum cantantem. Capitulo finito, & responso,

Deo

Deo gratias, celebrans non prius cum mitra voluitur ad altare: q̃ intimato ei hymno; tunc ſine mitra uer ſus ad altare ipſum hymnũ intonat: deinde ſic ſtat vſq; ad finem hymni, & ſi hymnus erit, *Aue maris ſtel-la*, ſiue, *Veni creator ſpiritus*, tunc poſtq̃ in eodem loco celebrans intonauit; ibidem genuflectit ſine mitra, ante, & ſuper ſuum faldiſtorium, verſa facie ad altare, ſic permanens vſq; ad finem primi verſus; genuflectentibus omnibus: quo primo verſu finito, ſurgit ſurgentibus omnibus, & ſic ſine mitra ſtat verſa facie ad altare, vſq; quò finitus ſit hymnus cum verſiculo, & reſponſorio eius; tunc antiphonam ſibi ſic ſine mitra ſtanti intimatam, ante canticum, *Magnificat*, reſumit; qua reſumpta mox ſedet cũ mitra precioſa: & dum cantatur antiphona à choro ante *Magnificat*, ipſe ponit incenſum dicens, vt ſupra, nõ vtiq; Diacono, ſed Aſſiſtente presbytero nauiculam, & Cerimoniario thuribulum miniſtrantibus.

DE CANTICO MAGNIFICAT; ET INCEN *ſatione altaris, celebrantisq́; & omnium, ac per quos, & qualiter.* Cap. XI.

INCEPTO cantico .i. *Magnificat*, ſurgit celebrans, & omnes alij cum eo, & facto ſibi ſigno crucis à fronte ad pectus, vadit, nihil tunc dicens, ſed omnino tacẽs, ac baculũ manu gerens, & mitram in capite, ad altare eiſdem modo, & reuerẽtia ante Legatum, quibus ſupra in principio

vesperarũ iuit, si alioquin iuit, & medius inter duos ministros eius pluuiale, vt supra tenentes ante mediũ altaris super vltimo gradu, baculo, & mitra depositis cum reuerentia, ascendit, osculatur, & incẽsat altare more solito; quo incensato, celebrans non incensatur apud altare, vt semper in missa; sed mitra, & baculo ante medium altaris resumptis, redit ad faldistorium; vbi nõ per Diaconum, ut in missa; sed per Assistentem incensatur, stans versus ad populum cum mitra; qua deinde deposita, retento baculo, voluitur totus versa persona ad altare, sic stãs vsq; ad versiculum, videlicet, *Sicut erat in principio*, inclusiue; quia tunc deposito baculo sedens accipit mitram. Et scias, q in vesperis Diaconus nullum incẽsat; sed celebrantem, & Legatum dumtaxat incensat presbyter assistens. Subdiaconus vero paratus incensat omnes illos, & eodem modo, quos Diaconus incensauit in missa, & non plures. Reliquos enim cappellanus ille, qui intimauit antiphonas incensat, vt supra. Sed in hoc aduertat incensator, vt ab incensatione tunc desistat, quãdo Cardinalis incipit velle cantare, *Dñs uobiscum*; ante orationem.

DE ORATIONE VESPERALI, ET LVMInaribus pro illa cantanda adhibendis, & qualiter. Cap. XII.

NTIPHONA post *Magnificat* quasi ad mediũ cãtata, Cerimoniarius de ãgulis duobus altaris accepta duo candelabra duobus

bus cappellanis, & librũ pro oṙone cãtanda tertio cappellano consignet; qui tres, sicut supra ꝓ oṙone in tertia cãtãda dixi; se ipsos firmant, ita vt celebrãs orationem cantaturus sit facie ad ipsam altaris cru=cem versa. Itaq; finita penitus antiphona, ac tacente choro, vel Organo, & non prius, celebrans depo=sita mitra surgit, & versus primo ad populum can=tat *Dominus uobiscum*: deinde versus ad altare, *Oremus*, & orationem; quę dum cantatur, omnes omnino tam de clero, q̃ de populo stant nudo capite, & collo re=cto, non autẽ incuruo, sicut regulares facere solent.

DE BENEDICTIONE SOLEMNI DANDA *in fine vesperarum absq; indulgentia.* Cap. XIII.

DVM cantatur, *Benedicamus Domino* Cardinalis celebrans sedet, ac mitram recipit, & dũ per organum late respondetur, *Deo gratias*, mittit ad Legatum, si illi placet dare be=nedictionem, quam tamen Legatus dandam remit tit ad celebrantem; qui per nutum, aliquali gratia=rum actione præmissa, vadit, vt supra more solito cum baculo in manu ad altare; semper mitram ha=bens in capite, & facta cruci reuerentia, benedictio nem dat, vt supra: qua data, & nullis indulgentiis publicatis, nam nunquam post uesperas publican=tur; reuertitur ad faldistorium, vbi exuitur per eos=dem ministros paramentis, cum osculo, prout de singulis fecerat, dum vestiretur. Interim canonici

depositis pluuialibus in locis ipsorum, uenientes ad Cardinalem celebrantem, circumstãt vsquequò exutus fuerit. Organista vero donec Legatus, uel Cardinalis ab Ecclesia recesserint, continue festiuiter sonare perseuerat.

DE MISSA, ET VESPERIS PER PRAELAtum pontificaliter celebrandis coram Cardinali, & de disciplina, ac delationibus celebrantis Prælati aduersus Cardinalem. Cap. XIIII.

SI missa, aut uesperæ in præsentia Cardinalis Bonoñ. in Ecclesia, & ciuitate Bonoñ: per Prelatum; aut, ut fieri solet, per Suffraganeum pontificaliter celebrantur; tunc ante omnia habeatur expressa licentia, siue mãdatum Cardinalis pro illa celebratione, idest ipse Prælatus, quisquis est primo vadit ad ipsum D. Cardinalem, & petat, & habeat licentiam pontificaliter celebrandi apud Ecclesiã, & sponsam eius, & non aliter. Ipsa vero Ecclesia, altare, tribuna, & abacus parabuntur quidem honeste; sed remissius in omnibus, ac multo parcius, iuxta discretionem ministri cerimoniarum. Præcipue tamen obseruet ipse celebrans, quãtumcunq; in actione celebrationis paramentis põtificalibus indutus, ac etiam mitra decoratus existat; vt omnes honoris præeminẽtias à prima ad vltimam Cardinali Episcopo presenti exhibeat, ut non paretur in cõspectu Cardinalis,

nec

nec etiam apud altare, sed omnino in sacristia, tam pro missa, quàm pro uesperis. Item solum quinq; cappellanos, & duos scutiferos habeat ministros in tota missa, præter Diaconum, & Subdiaconum. Et licet nulli canonici ei ministrare debeant, presen te Cardinali, tamen seruari in hoc poterit consuetu do Ecclesiæ: dummodo iuniores canonici mini= strent ei; & dummodo Assistens non sit canonicus, qui in omnibus cedet canonicis forte ministranti= bus. Antequã Cardinalis ad Ecclesiam perueniat, ipse Prælatus iam paratus sit apud suum faldisto= rium firmus, Cardinalem expectans, non autem ex pectatus: aduenienti Cardinali assurgat nudo capi te, & profunde se illi inclinans. Item casu, quo Car dinalis nolit cum celebrante confessionem facere; ipse Prælatus non inchoet rem diuinam; nisi prius expressa licẽtia petita, & habita sit. Item eundo ad altare faciat, deposita mitra, reuerẽtiam Cardinali. Item pro confessione fienda cum Cardinali si illam facere uelit, non ipse celebrans incipiat, sed incipiẽ ti Cardinali cũ signo crucis, ipse solus sine ullis mi= nistris stans ad Cardinalis sinistram, sine signo cru= cis respondeat; & cum dicit, *Tibi patri*, aut, *Te pater*, caput reuerenter inclinet; & cum per Subdiaconũ illi manipulus ponitur, sine osculo manipuli, ac ma nus ponitur. Item expectet retro cedens ad partẽ, donec prius Cardinalis transiuerit ad sedem suam. Item nunquam ponit incensum, nec porrigit ma= num osculandam Subdiacono post epistolam: nec

bene=

benedicit Diacono dicturo Euangelium; nec illo di-cto osculatur textum Euãgelii; nec incensatur post Euangelium; & quotiens ipse incensatur præsente Cardinali, solum dupplici ductu thuribuli incensatur; nec recipit vllas genuflexiones ad terram in tota missa, præsertim lauando manus; nec benedicit aquam in calicem ponendam; neq; concedit Indulgentias; neq; dat benedictionem solemnem cũ mitra. Item non habet credentiam, siue prægustationem aquę, quando lauat; nec habet duas hostias pro credentia; neq; demum aliquas præeminentias sibi vsurpat; sed omnes quotquot eueniunt honores, remittit ad Reuerendissimum Dominum Cardinalem Episcopum. Item si canonici ei ministrant præsente Cardinale, & faciunt ei aliquas profundas inclinationes, ipse illos capite modicũ inclinato resalutat; nisi quãdo mitram habet; & hæc omnia fiunt ob reuerentiam Cardinalis qui est honorabile sedis apostolicæ membrum; secus autem fiet, si Episcopus Bonoñ: non esset Cardinalis, nam tunc alius Episcopus, vel etiam Suffraganeus celebrans pręsente episcopo Bonoñ: non Cardinali, habebit omnes prærogatiuas honoris de licentia, & consensu tamen ordinarii id expresse concedentis ab initio semel, & simul omnia.

DE CERIMONIIS IN MISSA SOLEMNI, *per aliquem non Prælatum coram Cardinali cantanda; & primo de altaris præparatione.* Cap. XV.

I Reuerendissimus Dñs Cardinalis Bononi: missæ solemni in Ecclesia sua per aliquem non Prelatum cantandæ interesse voluerit; infrascripta tã per ipsum quàm per alios obseruari poterunt, vt res ipsa diuiuina secundum ius, vsumq; cerimoniarum rite peragatur. In primis Cerimoniarum Prefectus curabit, vt venturo Cardinale, luminaria quattuor ceræ albæ, præterquàm in missis pro defunctis, quia tũc ex cera communi, super altari ponantur. Item vt habeantur funalia ad minus duo ex alba cera, præter ea quæ communiter ordinarie pro Sacramento parata fuerint, quæ, duo cappellani de Ecclesia cum cottis in tempore tenebunt. Item vt pro venturo Cardinale tapete sit extensum cum puluino in gradu altaris, super quo Cardinalis priuatam orationẽ faciet & recedente tunc ab altari Cardinale ad sedẽ suam, non quidem remouebitur puluinus, nec tapete; sed ad partem retrahetur, aut replicabitur, nõ ꝙ ibi non conueniat; sed ne ministri pedibus pessundent, vbi Cardinalis genuflexus orare consueuit, & cappellani Cardinalis erunt quotidianis vestibus, & non superpellitiis induti, nisi Cardinalis aliquod sacrum mysterium, vel officium exequi vollet, quia pro ipso actu induent se, aliàs non.

DE SEDE CARDINALIS NON CELEBRANTIS; *sed diuino officio præsentis.* Cap. XVI.

Reverendissimi Dñi Cardinalis Episcopi non celebrantis sedes ibi erit locata, & taliter ornata, vbi, & qualiter supra dixi, siue p̄sente, siue absente Legato, cū Magistratu, ac sine eo: & super ea sede liber missalis apertus in parte, vbi est missa cātanda cum signaculis eius ponetur, & ēt puluinaria tria pro sessione, pro genu flexione, & pro libri, & cubitorum simul super positione: tamen pręsente Legato liber neutri ipsorum anteponetur; vt supra suo capitulo plenius dixi.

DE LOCIS PRAELATORVM, ET ALIOrum officio præsentium, & de Mazerio, siue Clauigero custodiente aditum Tribunæ. Cap. XVII.

Loca pro Prælatis, & nobilibus Cardinalem sequētibus, aut alioquin officio præsentibus præparabutur in eodem latere, sed extra presbyterium in sedibus chori, quas cancellos vocant; ita, vt dignior sit in primo loco versus Cardinalem, sine tamen tapetibus, & pannis, aut ornamentis aliquibus particularibus pro ipsis: nisi placeret scamnum oblongum apud Cardinalē pro Prælatis poni; & tunc illud panno cooperiri debebit, præterquam in missa pro defunctis, quia omnia nuda esse debent; & etiam tunc parcius sedes episcopalis ornabitur. Item loca pro cappellanis erunt intra presbyterium, sessuris super gradibus altaris in latere Euangelii, ita vt non humerum, sed

bracchium

bracchium ſiniſtrum quiſq; ad altare vertat, & fa-
ciem ad Cardinalem ſiue ad chorum; & primus ex
eis erit propior ad Cardinalem, & non ad altare. Et
loca pro ſcutiferis Cardinalis erunt in veſtibulo .i.
extra presbyterium inter antemurale, & chorum,
ita vt ipſi ſcutiferi non ſint vnquam ſeſſuri; ſed mā-
ſuri ſemper recti ante Cardinalē, etiam ſi ſint apud
ſedes chori, non tamen intra cancellos, quia intra
illos ſtare non debēt, nec ſedere. Item apud ſedem
Cardinalis ad manum eius ſiniſtram verſus altare
eſt ſedile marmoreum, ſiue lapideum in Tribunæ
gyrum capax canonicorum aſſiſtētium, quod ſedi
le tunc erit coopertum aliquo leui panno, ſeu tape-
te, etiam ſi cancelli .i. ſedes chorales pro Epiſcopis,
& Prælatis dicatę, non ſint ſimilibus paramentis, &
ornamentis paratæ: niſi ſit officium pro defunctis.
Quod ſedile erit altum modico pluſquàm ſcabel-
lum pedum Cardinalis, vel circa; licet magis con-
gruum eſſet, vt ipſi duo canonici medium cōtinue
haberent Cardinalem, ſcilicet ſenior hinc ad dex-
tram ſuper vno ſcabello nudo, & iunior ſimiliter
inde ad ſiniſtram, ex cauſſis ſupra allegatis in capi-
tulo, De duorum canonicorum aſſiſtentia. Item
ſi quis venerabilis ſacerdos de familia Cardinalis,
aut etiam quiuis canonicus celebrans erit, maxime
cum miniſtris canonicis, vt plerunq; in noſtra Eccle
ſia fieri contingit; tunc poterit aliquod ſedile poni
pro ipſis adhærens parieti in cornu epiſtolæ; niſi or
dinarie poſitum ſit: Non tamen ita ponatur, vt ipſi

renes vertant ſacramento ſub tribuna locato; ſed vt faciem omnes ad altare, ſeu ad Cardinalem ſedentem in latere Euangelij conuertant. Cæterum lictor ſiue Clauiger Epiſcopi Cardinalis vnus, vel quotquot erunt in aditu Tribunæ ſtabunt, prolatis clauis cuſtodientes ingreſſum vilium perſonarum, mulierculárum, & puerulorum, ac miſerabiliũ pauperculorum, rem diuinam quomodolibet forte turbantium; & deniq; ſilentium, ac attentionem indicentes, vt ſupra dixi in capitulo de his, qui intra tribunam admitti poſſunt.

DE HORIS CANONICIS ANTE ACCESſum *Cardinalis non celebraturi cantandis, & quare.* Cap. XVIII.

HORAE omnes vſq; ad nonam incluſiue, & aſperſio populi cum aqua benedicta, & eius cantu, quæ diebus Dominicis fieri ſolet, ante Cardinalis ad Eccleſiam acceſſum ſint expeditæ: niſi forte ipſe Cardinalis ex particulari deuotione aliter vellet: alioquin inter alia opus eſſet, vt ipſe cantaret orationes pro horis ſingulis, ſicut pro veſperis, vt infra ſuo loco dicetur. Quomodo autem Cardinalis aſpergatur infra dicam.

DE PARAMENTIS ALTARIS, ET *celebrantis, & miniſtrorum.* Cap. XIX.

BSERVETVR illud omnino maxime pręsente Cardinali vt paramenta missalia .i. altaris, & celebrantis, & ministrorum honesta sint, & digna suo Domino, tempore, & loco. Item quo ad habitum, & colorem congrua celebrationi fiendę, quia in Aduentu, & Quadragesima, ac missis ferialibus coloris violacei esse debent, & Diaconus, ac Subdiaconus quotiens eo colore violaceo vtuntur, nō dalmaticam, & tunicellam induuntur, sed planetam quisq; replicatam ante pectus; nisi in Parasceue, vt supra dixi in capitulo. De paratu Diaconi, & Subdiaconi.

DE CAPPELLANIS MISSAE SERVIENtibus, & numero eorum. Cap. XX.

APPELLANI altari seruientes habitu sacro induti erunt, numero tres, viri omnes & non pueri ob reuerentiam Cardinalis præsentis, si tamen tot haberi non poterunt, supplebunt clerici adulti habitu, tonsura, & qualitate inreprehensibiles; qui modeste, & reuerenter, absq; strepitu, altaris, & rei diuinæ ministeria subibunt. Quod si quis vir grauis, & venerandus celebrabit, tunc iuxta eius conditionem aliquis alius superaddi poterit seruiēs, vir vel clericus adultus, vt supra.

DE ADVENTV, ET HABITV CARDInalis, rem diuinam audituri. Cap. XXI.

Quomodo Cardinal. rem diuinā audit uris incedere debeat.

ENTVRO Cardinali, ac rem diuinam auditurो, canonici omnes cottis, & harmutiis induti obuiam eunt vsq; ad cubiculum, vel aulā episcopalē; ipse vero non quidem rochetto, & capitio, seu mozetta vestitus missę intersit; sed omnino cappa Cardinalari longa caudata, & cucullata coloris rubei, vel rosini, vel violacei, quem morellum dicunt, prout tempus, & solemnitas diei, ac missæ postulant, vt supra dixi: & hoc habitu vtetur quisquis Episcopus, ēt non Cardinalis in sua Ecclesia; nisi ꝙ in diebus solemnioribus totius anni non rubea omnino cappa, sed rosina vtetur, vel remissioris paululum coloris, videlicet, de eo, quem rosam siccam appellant; nunq̃ vero camelotto cuiuscunq; coloris vtetur; sed violaceo, aut cęlestino colore vtetur alio tempore per totum annum. Idem faciet Metropolitanus eius. Verumtamen in Ecclesia Bonoñ. Archiepiscopus Rauennateñ. Metropolitañ. noster præsente Reuerēdissimo Cardinali nostro Ep̄o Bonoñ. quantūcunq; suffraganeo nō cappa longa, sed capitio super mantellū vti posset ob reuerentiam dignitatis Cardinalaris.

DE AGENDIS PER CARDINALEM NON *celebraturum ante altare.* Cap. XXII.

ARDINALI Episcopo in vestibulo altaris. i. antemurale existenti, & non dum presbyterium ingresso, neq; genuflexo in

diebus

diebus Dominicis, celebraturus aspersorium aquæ benedictæ reuerenter, & cum osculis, vt supra porrigat; cum quo Cardinalis primum se capite discooperto; deinde Prælatos, si qui sunt, tum celebrantē, & ministros, deinde canonicos omnes circumstantes, & alios non aspersos, omnes stantes asperget, si alioquin aspersio fieri debeat: quo facto canonici ad suum chorum vadunt; præter duos assistentes: & Cardinalis suam particularem orationem faciet. Interim celebrans vadit post sinistram Cardinalis orātis, qui oratione finita surgēs facit (incipiens ipse) confessionem; cui celebrans solus, stans ad sinistrā, capite humiliato respondet: & dicens *Tibi pater*, aut *Te pater*, genuflectit profunde, nihil de tempore prætermittens. Diaconus vero, & Subdiaconus etiam si canonici sint post Cardinalem genuflexi, inter se ipsos simul faciunt, & canonici assistentes genuflexi similiter idem faciunt. Verumtamen in alia Ecclesia vbi Episcopus ordinarius nō sit Cardinalis, Diaconus, & Subdiaconus non erunt genuflexi, sed stantes, Diaconus post dextram, & Subdiaconus post, & retro sinistram Episcopi, & simul ei respondentes; remissiori tamen voce, quam celebrans. Finita confessione, retrahit se celebrans cū ministris post terga Cardinalis qui uadit ad sedem suam directe trahens caudam per terram ob reuerentiam sacrificij iam inchoati,

Cardinalis in ingressu altaris aqua se aspergere debet et alios.

DE CERIMONIIS PER DOMINVM CAR-*dinalem Ecclesiæ Bononieñ. pro tempore administratorem, seu cõmendatariũ, non in Episcopali, nec presbyterali, sed tantum Diaconali ordine constitutum, tam intra, quàm extra rem diuinam seruandis. Cap. XXIII.*

QVAMVIS Reuerendissimus Dñs noster Cardinalis Bonoñ. Episcopus in ordine presbyterali iamdiu cõstitutus sit, & propterea nihil ad se pertineat de his, qui foris sunt; Tamen quia à me petiit, quibus cerimonijs legitime, & absolute vti potuisset, si fortassis S.R.E. Diaconus Cardinalis, & non presbyter extitisset, tam in primo ad Ecclesiam suam Bonoñ: accessu, quã permanẽdo apud ipsam, in benedictionibus simplicibus, & solemnibus, aliisq; actibus, siue ad ordinem, siue ad iurisdictionem pertinentibus intra, & extra diuina celebrandis. Ideo ut mandatis eius obedirem, quantum assequi experientia potui, ita obseruandum dicebam. Primo Diaconum Cardinalem cum eisdem omnibus solemnitatibus, & cerimoniis ecclesiasticis recipi debere visitando Ecclesiam suam; quibus alii Cardinales in Episcopali, & presbyterali ordine constituti, ac consecrati: Nam in huiusmodi actu nulla diuersitas inter ipsos diuersorum ordinum Cardinales intercedere potest, nec debet, quos excellentia tanti honoris, & dignitatis æquat: & propterea quisq; Cardinalis in quouis ordine cõstitutus, visitans primo Ecclesiam suã paratus

paratus erit amictu, alba (quã camisum vocant) & stola ante pectus, Episcopus, & presbyter in formã crucis composita; ab humero vero sinistro Diaconus pendula, & sub dextro ligata; tum pluuiali albo pretioso, & vltimo mitra similiter p̃tiosa; nec pluribus sacris paramentis; nisi q; in hac prima visitatione quisq; Cardinalis, & Prælatus vmbraculo, (quod Baldachinum appellant) tecti esse debent, quæ res suam mysticam habet figuram: sed illud omnino valde congruit, immo est necessarium, vt ipse Cardinalis tali modo paratus similiter paratũ habeat equum suum quo vehitur, videlicet, serico albo, quod cendatum, siue taffetatum vocatur à capite ad caudam, imosq; pedes tectum, & decenter ornatum more, & ritu eodem, quo ipsi Cardinales procedunt; dum nouum Pontificem Romanum à Vaticano ad Basilicam Lateranẽ. processionaliter euntem pro possessione Papatus adipiscenda concomitantur, qui habitus est proprius, & legitimus Cardinalium, & Prælatorum minorum in huiusmodi actu, quamquàm Prælati non serico, nec cendato, sed tela simplici, alioquin molli pro libito utentur. Posset tamen solus Diaconus Cardinalis, & similiter Prælatus non consecratus cappa coloris cõgrui respectiue indutus esse si vellet; sed decẽtius, venerabiliusq;, & sãctius esset in habitu quasi sponsalitio, i. Ecclesiastico, & sacro, præsertim si à clericali processione recipitur, vt recipi solemniter conuenit; quo habitu bo. me. D. Franc. Gonzagam

Cardinalem Mantuanum, sic appellatum, tunc episcopum, seu administratorem, & Legatum Bonon: non in sacro siue Episcopali, sed quotidiano Cardinalari suæ Legationis, ingressum, & admissum fuisse vidimus. Quod autem Cardinalem Diaconum non sua dalmatica, sed potius, & omnino pluuiali induendum dixi, ideo dixi, quia gestamen pluuialis non est alicuius ordinis proprium, sed cuiq; ordini commune, si quidem pluuiale in nullius ordinis collatione tamquam insigne distinctum, assignatur particulariter. Hinc videmus omnes tam Episcopos, & presbyteros, quam alios minores in ordine Ecclesiastico constitutos pluuialibus indifferenter vti posse, quamq̃ pluuiale ipsum, quod ab antiquis paludamentum dicebatur, solis Pontificibus, atq; Imperatoribus congruebat; Dalmatica vero licet proprie sit habitus, & gestamen solius Diaconi ministrantis, nihilominus Cardinalis Diaconus, qui nunc ingreditur visitans Ecclesiam suam, non quidem, ut Diaconus ministrans (nam soli Papæ ministrat) immo vero, vt Põtifex ĩgreditur. Ideo nequaquam dalmatica, qui est ministrorũ, sed pluuiali, qui est respectiue maiorum, habitus induet. Accedat quia, & si spõsus Ecclesiæ suæ precise dici non possit, tamen non immerito quasi sponsus dici potest, quoniam commendæ nostri temporis nihil quasi sapiunt de natura antiquarum commendarum, sed potius trahuntur in omnibus quasi ad habentes Ecclesias in titulum; tum quia sunt perpetuæ,

nota qd sit Paludamentum:

Cardi-

tuæ, quod est contra naturam commendarum, tũ quia omnia ferme possunt commendatarij nostri temporis, quæ possunt titulares. Vnde non immerito concludendũ nõ solum posse, sed debere modo prædicto indutum accedere ad ipsam Ecclesiã. Cęterum Diaconus Cardinalis primo accedens ad Ecclesiam suam, & apud illam manens, nunquam à se ipso, vt pote Reuerendissimo Cardinali, nec virtute sui Diaconalis ordinis priuatè, nec publice, neq; simpliciter, nec solemniter. i in cantu, sed nec populum, neq; rẽ aliquam benedicere; nec deniq; vllam benedictionem facere poterit; nisi prius à Papa specialem, & expressam facultatem habuerit, super præmissis, vel nisi, vt aliqui dicunt omnes sacerdotes essent absentes; quia tũc posset, ut quilibet simplex Diaconus benedicere; sicut prædictis placet: Immo missæ solemni præsens, nunquam benedicere incẽsum, nec illud in nauiculam ponere; nec manum post epistolam osculandam Subdiacono porrigere; neq; post Euangelium incensari; nec deniq; vlla officia exercere, quæ sint ordinis, nisi essent aliqua de attributis ordini Diaconali, in eius ad Diaconatum promotione, & nisi, vt dixi, fuerit priuilegio particulari suffultus, & licentiam habuerit: qua habita (nam per Pontificem solent huiusmodi facultates, quæ iurisdictionem sapiunt, etiam verbotenus eisdem Cardinalibus Diaconibus concedi) poterit omnibus aliorum electorum, & confirmatorũ, ac etiam consecratorum facultatibus prædictis vti,

si ea summi Pontificis priuilegiantis auctoritas indulserit, & concesserit, aliàs non. Qui, vt dixi solet quantum vsu, & experientia didicimus, etiam verbo Diaconis Cardinalibus liberaliter illam impartiri; per quam facultatis concessionẽ poterit ipse Diaconus Cardinalis vltra prædicta ad libitum paratus pluuiali, & mitra in sua Ecclesia vesperarum officium solemniter, & etiam orationem præmissa sacerdotali salutatione decantare, quæ est videlicet, *Dominus uobiscum*: cum alioquin sit ordini Diaconali (nisi in decantatione Euangelij, & in cerei Paschalis benedictione) regulariter interdicta. Verũ quia materia supradicta potius est iuris canonici, quàm cerimonialis; Ideo me ipsum iuditio, & censurę, & opinioni in ea facultate doctorum rectius intelligentium reuerenter summitto.

DE INCENSANDO SOLO ALTARI, ET *Sacramento in principio missæ.* Cap. XXIIII.

ARDINALIS sedens in sede sua ponit, quotiens ponẽdum est, incensum in thuribulum, quod ministrat iunior in dextra Cardinalis Assistens canonicus: senior vero stans, vel tunc vadens ad dextram Cardinalis episcopi nauiculam incensi tenet: & circa hæc omnia fiunt, ut supra in suo capitulo demonstratum fuit. Celebrãs autem incensat altare, sed ipse non incensatur ob reuerentiam Cardinalis, quia nec etiam Cardinalis

incensari

incensari debet, ex quo non est paratus: dum auté incensatur altare, Cardinalis Episcopus stans incensato demum altare sedet. Sed quia ex vsu ipsius Ecclesiæ solet Diaconus circuire altare, incensando semper in gyrum Tribunam, vt incenset sacramentum, quod retro ipsum altare positum est; aduertat, vt non altare amplius .i. secundo incenset; quia illud satis fuit à sacerdote suo digne incensatum: Cum autem sacramentum incensat, non stans, sed genuflexus triplici ductu thuribuli illud incensat. Et finito iuxta Ecclesiæ nostræ morem Tribunæ circuitu, ipse Diaconus non debet incensari, quod bene obseruetur quoniam incẽsatio suam habet mysticam figuram.

DE LIBRO MISSALI ANTE CARDINALEM *Episcopum, seu ante Legatum, & ante alterum, uel neutrum, ex ipsis: Et in quibus officijs tenendo; Ac de legendis ex eodem libro.* Cap. XXV.

NON inutile, nec indignum erit notitiam habere quando liber missalis ante Legatum, vel ante Episcopum Cardinalem, vel neutrum eorum, & in quibus officijs ponendus sit, & quid si vterq; missæ adsit, aut alter, & quid fieri cum minoribus ordinarijs in simili casu, item quid recitari ex ipso libro per Cardinalem celebrantem, aut Legatum conueniat. Igitur sciendũ q; liber missalis ante Episcopum Cardinalem, seu Legatum in

missis tantum, & non in alijs officijs ponendus est; nisi in Sabbato sancto pro tractibus tribus inter prophetias ante missam; tunc legendis. Inde si Episcopus Cardinalis celebrat præsente Legato, non est Legato liber anteponendus, qui in hoc celebranti Cardinali humaniter deferre solet. Similiter si Cardinalis Episcopus non celebrat, sed præsens cũ Legato missæ intersit, tunc neuter librum habebit, Legatus quia habere nõ debet circulos; Episcopus Cardinalis quia deferre debet Legato. Absente vero altero, alter semper librum habeat ante se, etiam in missis pro defunctis, in quibus non fiunt circuli, & quod dixi de Episcopo Cardinali, intelligatur ẽt de Episcopo non Cardinali, quia ordinarius quantumcunq; simplex absente superiore, semper librũ ante se habebit. Et consequenter ipse Episcopus non Cardinalis pręsente Legato non librum, sed Legatus solus habebit illum, & omnes præeminentias. Similiter si alius Cardinalis non Legatus adsit missæ, præsente ordinario simplice, ipse solus Cardinalis librum habebit: Sed Episcopus alius non Cardinalis præsente suo Archiepiscopo librũ non habebit; quia etiam ob reuerentiam sui superioris Archiepiscopi circulos canonicorum non habebit ante se. Illud postremo singulare non omittatur, videlicet, q; siue Legatus, siue Episcopus, siue quiuis alius fuerit, librũ huiusmodi ante se habens: si modo tunc non celebrat, nunquam legere debet epistolam, nec Euangelium, sed solum, & dũtaxat illud

quod

quod aut à choro cantatur, aut ab organis sonatur: quamuis aliter legatur in libro pontificali, per ea, quæ expresse præcipit sanctæ me: Innocen. Papa iij. qui ante Pontificatum in iure cerimoniali cõsultissimus magister fuit. In cuius volumine de ritu, & expositione missalium cerimoniarũ intitulato per longa sęcula occulto, & pene mortuo; nuper autem quodammodo postliminio nobis reddito, expresse cauetur; q͂ satis debet esse Antistiti Romañ. non celebranti si epistolam, & Euangelium ante se palã lectum intellexerit, vt ea iterum non legat: Non tamen prohibet, quinimmo pręcipit, q͂ Episcopus, aut etiam ipse Romanus Antistes actu celebrans post cantatam epistolam legat eamdem, & Euangelium, ac etiam Passionem, quę legitur in hebdomada sancta cum alijs intermediis, quę cantãtur à choro vsq; ad Euangelium inclusiue; cum sint de pertinentijs missæ, quas omnes celebrãs recitare debet: non celebrans vero non leget illa, sed tantum, quæ à choro cantantur, aut ab Organo sonantur, vt supra, quod bene nota.

DE ORATIONIBVS, SIVE collectis. Cap. XXVI.

RO omnibus intra missam cantandis orationibus eadem regula seruabitur, quæ supra, maxime q͂ audientes debent esse stantes, & detecto capite omnino, ac re-

cto, & attento, nō autem curuo, vt regulares. In quibus dum dicitur nomen Iesv humeros, & caput inclinamus. Dum autem nomen *Mariæ* idem facimus ex pietate; quod similiter facimus nomine ꝓprio viuentis Papæ audito: sed in missis pro defunctis ad omnes ante epistolam, & post communionem communes orationes genuflectimus, præter celebrantem, & ministros tres; qui in nullo actu totius missæ genuflectunt; nisi in eleuatione sacramēti. Insuper fe. re. Innoc. Papa. III. de quo supra proximo capitulo dixi, ita de orationibus scriptum reliquit, videlicet. Orationes, quę circa principium missę dicuntur, collectę dicūtur, eo q̄ sacerdos, qui fungitur legatione apud Deum pro populo collecto petitiones omnium in eis colligat, & concludat, ac offerat. Et quia huiusmodi collectæ inumeræ quādoq; dicebantur, & prolixe: ideo Pelagius; & Gregorius Pontifices Romani reformarunt omnes, statuentes, q̄ nullæ orationes à quoq̄ dicerentur: nisi quæ essent ab Ecclesia approbatæ: statuerūt ēt exēplo Christi, qui breuiter nos orare docuit, dicturos orationē cōpendiosam v3. *Pater noster*, in qua septem petitiones ꝓ animę, & corporis salute neccessariæ cōprehendunť; vt vel vnica tm̄, aut tres, aut quinq;, aut ad plus septē orōnes dicātur; & nunq̄ duæ, aut quattuor, aut sex; quod si duę, vel alioquin pares dicantur, tunc sub vnica conclusione. i. sub vno *Per Dominum* dicantur, præterq̄ intra octauā Natiuitatis, & non aliter. Quod ēt cappella Papalis obseruat.

DE EPISTOLA CORAM CARDINALI *cantanda, & ubi.* Cap. XXVII.

EPISTOLA eodem loco, & modo in præsentia Cardinalis cantabitur, quibus supra; qua cãtata Subdiaconus veniens ad latus sedis, quod est versus altare, osculabitur manum Cardinalis Episcopi; qui se pro illo actu ad illum se conuertet manũ porrigens: nisi sit missa pro defunctis; quia manus tũc nõ offertur osculanda. Quo facto duo canonici assistentes surgent, cum quibus Cardinalis sedens legit graduale, & ea solũ, quæ chorus cantat, nec plura .i. non epistolam, nec Euangelium, quæ leguntur ab ipso Cardinali Episcopo solum actualiter celebrante, & non alias; vt iam supra dixi.

DE EVANGELIO SIMILITER CANTANDO, *& ubi, ac de libro osculando, & quomodo.* Cap. XXVIII.

ANTE vltimum versum per chorum, siue Organum cantatum post epistolam, Diaconus vt supra in suo capitulo dictũ est, portat librum ad altare, & redit ad Cardinalem pro incenso; nisi missa sit pro defunctis; quia non portatur incensum, nec lumen: inde accipit librum ex altari, & genuflexus ante Cardinalem vsq; ad terram; (nisi sit canonicus qui solũ ꝓfunde ĩclinat) petita benedictione à Cardinale, vadit ad locum prędictũ

extra

extra presbyterium; & cantat suum Euangelium; & omnia præterea hic facit in omnibus, sicut supra: hoc excepto quod licet Cardinalis post Euangelium librũ osculetur; nisi sit missa pro defunctis; non tamen incensatur, nec similiter celebrans; qui non prius cantat *Credo*, nisi post osculatum à Cardinale librum. Et si celebrans non habens ministros paratos cantet ipsemet EUangelium; tunc ipse stans ante medium altaris, versa facie ad Cardinalẽ petet humiliatus benedictionem; quo casu Card. EPs sedẽs, vt aliàs verbo, & manu benedicit celebrãti, alioquin ministris solis. Cęterum illud omnino seruet Subdiaconus, qui librum Euangelii cantanti substinuit, vt finito Euangelio, dum librum osculãdum Cardinali oblaturus est; non prius ante ipsum genuflectat, q̃ librum pro osculo obtulerit, ac osculatum clauserit: tunc.n. genuflectat, & non prius, quod etiam seruabunt alij huiusmodi librum offerentes, siue Prælati, siue minores sint; ne textus Sancti Euangelii quodammodo videatur humiliari ante Cardinalem, qui eum reuerenter adorare debet.

nõ osculetur post Euang.m liber in missis p defunctis:

Dicturo Euang.m petendũ est a Cardinal. benedictione.

DE SERMONE, CONFESSIONE, ET INDVLgentiis, ac benedictione post Euangelium. Cap. XXIX.

SI post EUangelium dici debeat sermo latinus, & non prædicatio vulgaris, seruabitur, vt supra: Nam post osculatum à Cardinali librum, sermocinator ibit ad

osculum

osculum manus eiusdem; & petet benedictionem, & Indulgentias, & fiet sermo, & post illum confes= sio; & deinde publicatio Indulgentiarum: Et vlti= mo Cardinalis in loco suo stans legit preces: & ab= solutionem, & dabit benedictionem; sicut supra di ctum est. Sermo autem pro aliquo defuncto qua= liter fiat, infra in capitulo de eadem missa pro de= functis, &c. dicetur.

DE SYMBOLO IDEST CREDO, QVAN= *do, & quare intra missam recitatur*. Cap. XXX.

INNOCENTIVS Tertius à nobis plerunq; memoratus, quē Durantes Mimateñ. in suarum cerimoniarū expositione ęmula ti conatus est, de symbolo sic ē interloquutus. Duo inquit symbola sunt, quę per vocabulū *Credo* inuo= cantur; unum scilicet Apostolicū à duodecim Apo stolis in totidem versibus per rithmos Hebraicos conditum: quod cum nec dum missarum canenda= rum vsus haberetur in simplicibus missis, quæ à pri mitiua Ecclesia sine cantu legebantur absolute, ut nunc quoq; in Prima, & Cōpletorio, recitabatur. Verum missæ cantandæ vsu demum reperto, quia ipsum Apostolicum symbolum propter versuum, & rithmorum incōcinnitatem sub hilari tripudio cantari vix poterat; Ideo per Constantinopolitanā synodum illud idem ex Hebræo, in Gręcum sermo nem primo, & mox sub Damaso Papa in Latinū sic

CC

translatum fuit, vt cum iucunditate, & tripudio delectabili inter missarum solemnia decãtari posset. Et propterea symbolum Constantinopolitanum, siue Nicenum vocatur; quod recitatur, siue cantat in illis solemnitatibus tantum, de quibus in primo symbolo Apostolico fit mentio, & non aliter; quãquàm obscure quorumdam, ut commemorationis omnium Sanctorum; cum ipsa sit dedicationis festiuitas. In festo Innocentũ non dicitur; quia ipsi non loquendo, sed moriendo confessi sunt Christum; nisi in Dominica uenerit. Item in festo Epiphaniæ, quia est festum Baptismatis, non habito respectu ad Magos, qui descenderunt ad inferos; propterea nec dicitur in Natiuitate Sancti Io: Baptistæ, nec in festo Sancti Laurentii. Item in festo Assumptionis Virginis. Item in Cœna Dñi, quia est solemnitas Eucharistiæ, ad quam respicit illud, quod dicitur in symbolo *Sanctorum communionem*. Sed in festo Angelorum dicitur ex institutione Damasi; quia nomine cœli, intelliguntur Angeli, nõ ꝗ habuerint fidẽ, sed spem, non credentes, sed agnoscentes. Item in festo Dedicationis Ecclesiarum, ad quod respicit illud sanctam Ecclesiam catholicam. Ad octauas respicit resurrectio Mortuorum: Vnde continetur in symbolo. *Carnis resurrectionem*, In festo verò Sanctæ Agnetis secundo non cantatur, quia non est festũ octauæ. Propterea nec in cathalogo refertur, nec in Ecclesia pronuntiatur. A' Paschate vsq; ad Ascẽsionis festum quotidie cantatur; sicut Dominicis diebus,

diebus. In festo Sanctæ Mariæ Magdalenæ cantatur, quia ipsa prima resurrectionis gaudium annũtiauit. Vltimo licet in symbolo mentio fiat de morte, & sepultura, & passione Christi, tamen symbolũ non dicitur diebus illis: quoniam dierum illorum officium aliorum officiorum regulam nõ sectatur. hactenus Innocentius. Cæterum dum ex ipso symbolo versus recitatur, videlicet, *Et incarnatus est de Spiritu Sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est.* genuflectunt omnes missæ præsentes quicunq; sunt: Non ideo (vt Durantes autumat) quia passionem Christi memoramus, sed quia tantum, & tam mirabile mysteriũ memorando Natura stupet, ideo omne genus humanum procidens hoc mysterium diuinæ humanitatis adorat, etiam cum gratiarum actione genuflectendo. Quare autem Innocentius in festo Sancti Laurentij symbolum non recitari dixerit, nec caussam reddiderit nescio: hoc autem scio, ꝙ in solemnitatibus, quibus prohibetur symbolum recitari, nunquam recitabitur etiam in Ecclesia in qua illud festum solemnizatur.

DE VTENSILIBVS ALTARIS, ET MISSAE *conseruandis, & ubi; ac de illis ad altare ferendis, & quomodo. Nec non de patena tenenda, & qualiter, ac quando ad altare reportanda sit.* Cap. XXXI.

CANTATO à choro versu symboli, videlicet, *Et incarnatus est, &c.* aut si symbolum non cantetur, Euangelio finito; Subdiaconus

tunc, & non prius, vadit ad capiendum calicem, & alia offerenda; quem ad altare euntem, vnus ex cappellanis cum ampullis discoopertis sequitur; & idē Subdiaconus stans illa offert Diacono ibi stanti, qui extendit corporale, & calicem locat super altari: quo facto redeunt ad celebrantem. Cęterum calix, & patena, ac bursa, & ampullæ non bene custodiuntur in armariolo illo, quod est ad cornu Euangelij, quia regulariter debent reponi, & custodiri ad latus epistolę, vbi est locus abaci; maxime præsente Episcopo Cardinali, aut Legato. Subdiaconus ampullam aquæ, quæ in calice poni debet, offert ex angulo altaris genuflexus, vel humiliatus si est canonicus in cornu epistolę; vnde porrigit manū versus Cardinalem, qui producto signo crucis illam benedicit, nihil dicendo (nisi sit missa pro defunctis; quia tunc aqua non benedicitur) & posita aqua, vt supra, in calice, ac reddita ampulla cappellano p Subdiaconū, ipse Subdiaconus accipit super humeros ministrāte alio cappellano velū extensū, & patenā super illo, veli prędicti extremitate cooptam; quam stans in vltimo gradu altaris tenet sic coopertam, vsquequo reuertitur post dictum *Pater noster* ad altare, vt supra, & non aliter. Patena autem hęc in missis pro defunctis non tenetur. Item hanc patenam in fine Dominicæ orationis cum dicitur in ea, *Sicut, & nos dimittimus.* Subdiaconus cum reuerentiis Cardinalis, & altaris portat coopertam, & porrigit Diacono apud altare stanti; qui illam discooperit

rit, & accipit de manu Subdiaconi ſtantis, & non genuflexi, & non prius, nec aliter, quàm vt ſupra, quia hæc omnia plena ſunt myſterijs diuinis.

DE INCENSATIONE GENERALI OMnium in choro man entium, Cap. XXXII.

OST incenſatione oblatorũ more prædicto, incenſat celebrans per Diaconũ dupplici ductu thuribuli; & deinde Card. Eps triplici ductu per primum Aſſiſtentẽ canonicum, qui incenſato Cardinali reddit thuribulum eidem Diacono; niſi Diaconus ſit, & ipſe canonicu s, quia ipſe Diaconus ca nonicus ſtans incenſat Cardinalem detecto capite ſtantem triplici ductu, & cum reuerentia ſupradicta; tum idem Diaconus canonicus incenſat omnem Magiſtratum; deinde Prælatos præſentes, hinc canonicos duos aſſiſtentes, ac omnes alios canonicos in choro exiſtentes, ac etiam Subdiaconum; poſt quos ipſe incenſatur ab alio cappellano, qui deinde incenſat reliquos; hoc obſeruato, vt genuflexos, aut ſedentes admonitos, vt ſurgãt, ſi nõ ſurrexerint nõ incenſet; ſed pertranſeat non incenſans eos. Incenſatio autẽ hmõi in miſſis pro defunctis omnino omittitur: nã poſt incenſata oblata ſolus celebrans, ſi eſt Pręlatus, incenſatur, & non aliter; neq; Epiſcopus Cardinalis, nec etiam Legatus, ſi eſſet pręſens, qui nequaquam incenſatur, ex quo nõ habet ſacra paramenta, ſicut etiam

etiam Papa non paratus non incensatur post oblata in missis pro defunctis. An autem, & qualiter incensetur sacramentum, vide quæ dixi supra in capitulo de incensando solo altari.

DE PACE DANDA, ET QVAliter. Cap. XXXIII.

PRO pace danda licet plene iam prædixerim, si Assistens pluuiali indutus ministret Prælato in missa pontificali; ipse debet pacem per osculũ faciei accipere, & dare similiter pacis osculũ; alioquin pax offerri cum instrumento aureo, vel argenteo, aut aliqua alia materia semper debet. Tamen quia tam frequens vsus Ecclesię Bonoñ. habet, vt omnino canonici non aliter, quàm per osculũ faciei accipiant, & dent pacem; ideo si videtur, post habita, lege seruare consuetudinem, primus canonicus assistens post dictum *Agnus Dei*, vadit ad altare, & capit pacẽ per osculum faciei, quam det Cardinali, & deinde Magistratui, vt supra: tum det cũ simili osculo, suo socio canonico assistenti, qui det eam vni mansionario, & ille cum osculo det primo cuiq; canonico, in vtroq; chori latere, & primo mansionario: tum per instrumentum detur pax omnibus aliis more solito in choro manentibus; sed vt dixi, pacis osculum vultu non datur; nisi quando Prẹlato celebrãte aliquis paratus assistit. Si autem pax materialis

offertur

offertur, tunc præcipue obseruetur, vt ille quisquis siue Prælatus sit, siue non accipiens pacem instrumentalem à ministro missæ, prius quidem vsq; ad terram genuflectat ante sacramẽtum, quod adhuc super altari est; sed ante Cardinalem nullatenus inclinet, antequam illam offerat; nec etiã postquam obtulerit, ne imaginem Christi sacram ante illum humiliari faciat: nisi postq̃ pacem instrumentalem ministro restituerit: tunc.n. inclinet ante Cardinalẽ vt volet: quod ẽt obseruabitur in missis planis quotidianis ante Cardinlem legendis priuate.

DE LEGENDIS POST COMMVNIONEM *per Cardinalem.* Cap. XXXIIII.

POSTQVAM chorus finierit cãtare *Agnus Dei*, & etiam purificatione per celebrantem perfecta, & non prius, Cardinalis sedens cooperto capite, stantibus hinc inde duobus suis assistentibus canonicis, qui missale eleuant aliquantulum; legit antiphonam, quæ est post communionem, & nõ aliud: sed non prius surgit, q̃ celebrans incipiat cantare versus ad populũ, *Dñs uobiscum*, Pro oratione tunc cantanda.

DE BENEDICTIONE SOLEMNI, ET IN*dulgentia in fine missæ danda.* Cap. XXXV.

INITA missa celebrans, etiam si sit Prelatus praesente Cardinali non dat benedictionem, sed dicto per se *Placeat*, & facta vsque ad terram genuflexione, aut per Prelatum humiliatione; retrahit se ad cornu epistolæ, vbi versa facie ad Cardinalem in sede sua manentē, stat manibus iunctis, & Cardinalis dat benedictionem stans cooperto capite; nisi sacramentum sit super altari dicens, *Sit nomen Dñi, &c.* Quod si sit missa pro defunctis, nec benedictio, nec indulgentia datur: & si intra missam non fuerit per sermocinantē publicata indulgentia; tunc per celebrantem solū, versa ad populum facie in fine Missæ publicabitur centum dierum, si Episcopus est Cardinalis, vt nunc est, vulgari, siue latino sermone, vt magis placuerit; & forma erit, vt supra. Et licet intra missam fuerit post sermonem data benedictio, tamen etiam rursus dat benedictio in fine misse; non tamen sic indulgentia, que intra missam semel data, nō amplius datur in fine eius.

DE VESPERIS IN PRAESENTIA CARDInalis Episcopi celebrandis. Cap. XXXVI.

I Cardinalis velit vesperis interesse; tūc vespere celebrabuntur, vt notatum est in pontificali nouo expresse iuxta rubricæ illius formam; hoc obseruato; vt ex quo iuxta prædictam formam Cardinalis est facturus

cturus officium, & cantaturus, *Deus in adiutorium*, non nisi in die, & non in vigilia cantet ni si aliter ei ex peculiari deuotione placuerit, ac etiam aduertatur vbi dicitur q Episcopus incensatur capite cooperto, quia immo debet incensari capite detecto, & reuerenti ad ipsum actum incensationis, non habito respectu ad incensantem, sed ad actum incensandi mysticum, & ad cãtum ipsius cantici *Magnificat*, quẽ reuerenter audire debet: Non obstante quod dũ ipse Episcopus paratus incensatur, debet cum mitra incensari, quia aliud est cum mitra, aliud est cũ bireto. Item q ad minus quinq; cappellani cum cottis parati astent pro candelabris, & aliis vtensilibus ministrandis, & q vesperę per alium celebrentur ipso Cardinali præsente cappa vestito, & nullũ officium faciente nisi in fine benedictionem, & sic bene erit. Nam si in cappella Papæ, quę est, vt supra dixi, omniũ rituum Ecclesiasticorũ magistra, & Imperatrix, Papa sit manto, siue crocea, aut cappa longa, uel suo rocchetto, idest habitu quotidiano uestitus pręsens vesperis; certe non incipit vesperas, nec incensat in principio ipse, nec altare; nec cãtat orationem, sed audit alio cantante omnia. Item si ibidem Cardinalis absente Papa celebrat vesperas, profecto accipit omnia supradicta paramenta, prout in vesperis solemnibus dixi, & nunquam sine illis paramentis celebrat vesperas: Immo in vesperis pro commemoratione defunctorum dũ Papa illis interest officium faciẽs, est quidem cappa

indutus; ſed habet ſub illa amictum, albam, cingu=
lum, ac ſtolã: Abſente vero Papa, Cardinalis cele/
brans, qui remiſſius deberet parari, quàm Papa, in=
duit omnia prædicta, & etiam pluuiale deſuper, &
cum illis orationem cantat; & etiam matutinas ab=
ſoluit: alioquin ſequeretur, ꝙ ſi Cardinalis Epiſco=
pus præſens ſit horis aliis, etiam cãtaret omnes ora/
tiones pro omnibus horis. Dicamus itaq;, ꝙ ſi Car
dinalis veſperis intereſſe velit, nihil quidem ipſe
agat nec cantet; neq; incenſet, ſed per aliquem Præ=
latum, ſiue canonicum veſperæ celebrentur, incho=
entur, & finiantur. In quibus ipſe Cardinalis diſco=
operto capite ſtans incenſetur, & in fine ipſe, ſi pla/
cet, ibidem in ſede ſua benedicit capite cooperto,
vt ſupra dictum eſt; vel ſi placet Cardinali omnino
ita facere, ſicut in libro pontificali traditur, ſaltem
diſcooperto capite incenſetur. Et celebrans veſpe/
ras ſic paratus, ſedet in faldiſtorio, & non in ſede
ampla, ſicut pro matutinis ſolet; nam matutinale
officium agitur quodãmodo ferialiter, non autem
ita veſperale officium. Sed omnino incongruum vi
detur, ꝙ Cardinalis celebret veſperas, niſi ſolum qñ
ipſe eſt etiam miſſam cantaturus, aut illam cãtauit,
& tunc paratus, & apud ſuum faldiſtorium.

DE MATVTINIS IN NOCTE NATIVITA=
tis Dñi noſtri IESV *Chriſti per Cardinalem Epiſcopum, ſimul cum prima miſſa celebrandis.* Cap. XXXVII.

IN matutinis noctis Natiuitatis Dñi nostri IESV Christi per Cardinalem Episcopum simul cum prima missa celebrandis, hæc seruabuntur: Tribuna, altare, abacus, faldistorium, & omnia parabuntur, quę supra pro missa solemni per Cardinalem celebranda parata, vt ibi dixi, fuerunt; nisi quod super altari nulla erunt paramenta pro eodem celebraturo, nec pro ministris, sed aut super abaco, aut (quod melius erit) super aliqua alia mēsa remissiori post altare locata, ponentur ipsa paramenta omnia vsque ad vnum pro Cardinale, & etiam parabitur pluuiale pretiosum pro eodem cantaturo orationem in fine nocturnorum. Ministri vero sua paramenra in tempore capient induentes se, aut post altare, aut (quod quietius, & commodius erit) in sacristia: ponetur etiam in medio chori ante aditum ad altare .i. in vestibulo pulpitum omnino nudum, ac discoopertum, & super eo nudus liber lectionum: In ipso choro ponentur quinque funalia ceræ albæ in quinque magnis candelabris, videlicet, quattuor, in quattuor spatiis chori ęqualiter distātibus, & vnum simile candelabrum cum simili funali apud, & post pulpitum libri lectionum, vel plura, vt placebit Domino: Item intra Tribunam ponentur ad minus quattuor similia funalia, videlicet duo in latere Euangelij, quę tenebunt æqualibus distantiis duo scutiferi Cardinalis, se ipsos per uices mutando, & duo similiter in latere epistolæ, aut plura, si, & prout Cardinalis voluerit; habebun

turq; aliquę paruæ candelæ manuales pro Cardina li & canonicis cantaturis lectiones. Item apud Cardinalem nulli erunt canonici assistentes; sed soli nouem sui cappellani cottis induti, nec aliqui cũ pluuialibus in choro, aut in tribuna. Insuper Organista, licet (vt suo capitulo supra dixi) possit alternatim Psalmodiam sonare, vt placebit Domino: tamẽ propter nocturnum frigus, & officium nimis longum poterit, vel in fine cuiuslibet psalmi repetere antiphonam, vel nihil sonare, nisi incepto hymno, *Te Deum Laudamus.* Itaq; hora competenti; & omnibus rebus, ac ministris præparatis, Cardinalis, veniens in cappa rubea, etiam si ipse aliquo casu ex particulari domestico funere mœstus fuerit: quia sic omnino de colore rubeo, & festiuo indutus esse debet, propter verba, quæ leguntur in nocturno præsentis officii. S. Leonis Papæ, videlicet, *Gaudeamus, neq; n. fas est locum esse tristitiæ, ubi Natalis est gloriæ &c.* Oratione facta sedebit in faldistorio parato cum cucullo cappæ super capite, & cappellani dilatabunt fimbrias cappæ anteriores in gyrum ante pedes eius tunc, & quotiens opus erit. Postquam quieuerit tantisper, ꝗ omnes in choro, & tribuna viderit dispositos, habita de more licẽtia à Legato, si erit præsens, surget surgentibus omnibus, & stans discooperto capite versus altare dicet tacite totum, *Pater noster,* Quo completo cantabit, *Dñe labia mea aperies,* quod dicens signabit se pollice super labiis paruo signo crucis, & deinde cãtabit. *Deus in adiutorium,* faciens sibi

signum

ſignum à fronte, ad pectus, prout in veſperis, quo dicto, ſic expectabit ſtans immobilis vſquequò per chorum fuerit cantatum totum inuitatorium, & hymnus, quem ſi ipſe voluerit, vt debuerit, intonare, poterit, dummodo prius ſibi per aliquem manſionarium præintimetur, vt ſupra in veſperis; pro quo tamen intonando aduertat, vt dum ipſum cantat, faciat manibus, ſicut facit, quando in præfatione cãtat *Gratias agamus Dño Deo noſtro*, & hoc ꝓpter reuerentiam appellationis diuinæ, dicendo videlicet, *Chriſte redemptor omnium*; Poſtea incepto primo pſalmo, ſedet ipſe, & omnes miniſtri eius cum eo, & alij de choro. Pſalmodia cantabitur cum ſolemnitate, & deuotione, ac cum præintonatione antiphonarũ ante canonicos, qui omnes incipiẽdo à ſenioribus ordine, quo ſedent nullo recuſante, nec ſe excuſante antiphonas reſument. Lectiones octo per totidem canonicos ſuper hoc admonitos, & inſtructos; ſed inchoando à iunioribus, & vltima per ipſum met Cardinalẽ cantabuntur, cum diſciplina cerimoniali ſubſequenti, vt poſt finem trium pſalmorum primi nocturni; cum cantatur verſiculus, primo Cerimoniarius portans ſecum vnam ex paruis candelis accenſam, vadit ad librum lectionum, & inuenit textum primę lectionis; ibiq; candelam prædictam ſic accenſam ad pulpitum applicat: cum autem dicitur reſponſorium prędicti verſiculi, canonicus cãtaturus lectionem vocatus à Cerimoniario accedit ad pulpitum; vbi facta reuerentia primo altari, deinde

inde Legato, tum Cardinali, se firmet, & eodem contextu Cardinalis surgit, surgentibus omnibus; qui stans detecto capite, vel semitecto versus ad altare alte cantat *Pater noster*. Interim vnus cappellanus librum apertũ ante faciem Card. tenet, ex quo ipse in fine eadem voce prosequitur, vel si memoriter cõfidat se dicturũ, tunc sine libro cantans, *Et ne nos &c.* Deinde similiter stans cantat absolutionem, videlicet *Exaudi Dñe, &c.* & responso per chorum *Amen*, canonicus cantaturus lectionem detecto capite, ibidem apud pulpitum conuersus ad Cardinalem humiliatus, inclinatusq;, petit eius benedictionem, cantans, videlicet, *Iube Domne benedicere*, & non Dñe, nec *Donne*; ad quem Cardinalis tunc conuersus, respondet benedicens, videlicet, *Benedictione perpetua, &c.* canonico cantaturo interim cum humeris semper inclinatis manente. Dum vero Cardinalis benedictionem profert, nullam benedictionem facit manu super illum; & cum respondetur *Amen*, Cardinalis sedet, cuius fimbriæ cappæ, vt prius aptantur in gyrum extensum, & similiter omnes sedent: Canonicus vero, accepta, si placet, candela parua propria manu, postq̃ viderit Cardinalem cõpositum in faldistorio incipit, & prosequitur suam lectionem docte, & grauiter cantans: qua finita, cum dicturus est versiculum. *Tu autem Dñe miserere nobis*, genuflectit ad altare versus, & sic ipsum integrum versiculum cantat genuflexus manẽs; tum surgens facta solita reuerentia Cardinali sine osculo manus, sed habito à

Cardinali

Cardinali signo crucis reuertitur ad locum suum, dimissa ibi candela parua. Idem facit secundus canonicus pro secunda lectione, & tertius pro tertia; quibus tamen ambobus Cardinalis celebrans, præter primum, dās benedictionem, sedet: & simili modo cantatur secundus, & tertius nocturnus, tam in psalmis, q̃ in lectionibus; nisi quòd celebrans surgit quidem cantaturus absolutiones. i. *Ipsius pietas, & misericordia nos adiuuet &c.* Ac etiam A' *uinculis, &c.* sed dās alias benedictiones, manet sedens hoc modo, videlicet, quia ad primam, quartam, & septimam absolutiones, & benedictiones stat rectus; sed ad alias omnes manet sedens. In tertio nocturno cum dicitur longus psalmus, videlicet *Misericordias Dñi*; Cardinalis si est missam cantaturus per scutiferos suos duos, vel vnum circum circa cappellanis in genuflexione manentibus calciatur sua sandalia, & caligas sacras: & interim legit antiphonam totam, videlicet, *Ne reminiscaris*, & psalmum, *Quàm dilecta tabernacula tua, &c.* & oēs psalmos, & versiculos, ac orationes paramētorum capiendorum, prout supra in missa solemni à prima vsq; ad vltimam, semper sedens, & nunquā se mouens à faldistorio, & Diaconus, ac Subdiaconus eodem tempore; nisi quis eorum sit aliquam lectionem cantaturus, vadunt ad se parandos in loco deputato, & si paramenta celebraturi non sint explicata, & super abaco disposita, tunc disponuntur, vt per ordinem supradictum accipi possint. Finitis tribus psalmis tertii nocturni, & suo versiculo,

lo, celebrans, qui iam satis commode potuit legisse omnia, quæ sunt legenda, & accepisse calciamenta in pedibus; surgit adhuc cum cappa, vt prius, & dat absolutionem, & benedictionem, sic stans usque-quò canonicus dicto à se Euangelio, dicere velit homiliam, tūc.n.celebrans sedet: & scias ꝙ canonicus cantans thema Euangelij, nequaquam debet Euangelij textum, nec se in fronte, nec in ore, nec in pectore cum pollice signare, nec manibus iunctis manere; sicut facit Diaconus quando cantat Euangelium in missa; sed tenere manus super libro hinc inde disiunctas, homiliam legendo; & idem fit pro octaua lectione: pro qua ipse celebrans quidem sedet dans benedictionem: sed canonico incipiente pronuntiare, videlicet, *Lectio Sancti Euangelii*, illico audita mentione, Euangelij surgit sic manens vsq; ad verbum videlicet, *& reliqua*, ante homiliam, vt supra. Nonam lectionem cantat, celebrans, cappa vestitus stans detecto capite apud faldistorium suum versa facie ad altare: ad quem tunc, & non prius accedunt duo seniores canonici videlicet, Vicarius suus, vel alius futurus eius assistens in missa, qui tunc assistet ei; dum cantabit lectionem; & absente Legato, alius, canonicus firmabit se apud pulpitum libri lectionum, vt inde det benedictionem Cardinali petituro, nisi Legatus adsit, qui id faciat cū mutuis hinc inde reuerentijs: & alius ex eius cappellanis acceptum librum, tenet ante illum medius inter duos cappellanos tenentes, simpliciter, & absolu

te

te duas paruas candelas manuales sine, cādelabris: nam candelabra non nunc pro lectione sed in fine hymni, *Te deum laudamus*, portabuntur pro oratione cantanda. Igitur celebrans stans, prout erat, versa modicum facie ad primum canonicum stātē apud pulpitum, vel ad Legatum pręsentem, cum mutuis tamē reuerentijs, à quo est responsionem pro bene dictione habiturus, cantat, *Iube Domne benedicere*, & non *Domine*, vt aliqui male opinantur: cui ille ex canonicis stans apud pulpitum prædictum respon det dicens, *Verba Euangelii doceat nos filius Dei*, & sic illo ibi dem vsq; ad finem lectionis remanente, celebrans legit Euangelium Ioannis, dicens non, *Initium*, sed *le ctio Sancti Euangelii*, & facit; ac stat, vt alij, qui Euangeliū cantarunt. Dum vero cantat homiliam, stat capite semicooperto, si placet. Alij vero, ac etiam Legatus non propter homiliam, sed propter Cardinalem tunc stantem nudo capite stant, & in fine remoto confestim libro; ipse capite ad altare multum incli nato, cantat, *Tu autem Domine &c*, Interim recedit ille senior canonicus à pulpito, & tūc vadit ante eū mā sionarius, qui responso per chorum dato, videlicet, *Deo gratias*, quod cū mora, & tono solemni cantatur; intimat ei, vt supra hymnum videlicet, *Te Deum lauda mus*, quo audito celebrans eadem verba resumit in cantu ex libro, vel memoriter, vt placet; deinde illi co ipse, & omnes genuflectunt pro residuo versicu li illius, videlicet, *Te Dominum confitemur*, qui debet, cum solemnissima melodia cantari, melius q̄ totum

residuumde hymno; & primo versu prædicto can-
tato Cardinalis surgit, surgentibus omnibus à genu
flexione vsque ad finem hymni, nisi quod dum cantabi-
tur, versiculus, *Te ergo quesumus &c*, vsque ad finem ver-
siculi, omnes genuflectunt; ipse autem versus, vide
licet, *Te ergo &c*, debet cum eadem melodia, vel
meliori, sicut primus cãtari. Igitur incepto hymno
celebrans postquam à prima genuflexione surrexerit;
exuit cappam, & lauat stans, & induitur paramen-
tis suis missalibus omnibus, aliquantulum expedi-
tius, & citius solito; adiuuantibus Diacono, & Sub-
diacono iam prius paratis, ita vt omnia paramenta
pontificalia vsque ad dalmaticam inclusiue, & super
dalmatica possit accepisse pluuiale. Itaque super dal-
matica loco planetæ induitur pluuiale, & stans sine
mitra accipit annulum pontificalem, deinde con-
uersus ad altare, expectat finem hymni prædicti,
cuius decantatio ita cum æquali tempore dispensa
ri poterit, vt Cardinalis paratus, & hymnus decãta-
tus simul finiendo concordent; & tunc duobus cap
pellanis cum candelabris venientibus, & stantibus
vt supra cum medio inter eos cappellano librum te
nente; celebrans versa facie stans ad populum, vt
aliàs, & non ad altare, cantat, *Dominus uobiscum*, & ver
sus ad altare, *Oremus*, ac orationem non de prima mis
sa; sed de vesperis, quæ incipit; *Concede quesumus*; de
inde repetit, *Dominus uobiscum*, & dum chorus cum or-
gano prosequitur solemniter, *Benedicamus Dño*, & si-
militer, *Deo gratias*, celebrans deposito pluuiali se-
dens

dens chirothecas, & stans planetam accipit, & rursus sedens mitram pretiosam: demum vadit ad confessionem pro missa inchoanda; quæ fit in omnibus, & per omnia more solito: nisi quod post communionem corporis, & sanguinis, celebrans, si volet cantare tertiam missam, non capit tunc persusionem, siue purificationem; & in fine post datam bedictionem non publicatur Indulgentia, quia demum in maiori missa publicabitur.

DE EISDEM SOLIS MATVTINIS *per Cardinalem, sed missa per alium coram se cantanda.* Cap. XXXVIII.

I Cardinalis episcopus matutinas quidem solas, celebrare, missam vero nequaq̄ sed ei tantum interesse voluerit; tūc altare codē modo quo supra De missa coram Cardinali celebranda dictum fuit, parabitur: luminaria, vt supra adhibebuntur, tam in choro q̄ tribuna; & similiter pulpitum: sed neq; abacus vllus parabitur, nec paramenta apud altare disponētur; nec etiam faldistorium locabitur; sed sedes ampla solita cum libro, & solito more in cornu Euangelij festiuiter ornabitur, vbi Cardinalis offitium faciens manebit. Cappellani Cardinalis administraturi ad minus quinq; erunt cottis induti; vt sic religiosius de libro, & candelabis, cum opus erit, seruire possint; Canonici nulli assistent; nisi qn̄ Cardina

lis suam lectionem, & Orationem cantabit, & alia omnia, vt supra ordinabuntur, & fient. Verumtñ, si Legatus adsit; tunc faldistorium pro Cardinali loco, & more solito paretur, vbi Cardinalis celebrãs manendo faciat officium. Si aũt abñte Legato Prælatus quispiam in pręsentia episcopi Card. sit missam celebraturus; tunc faldistorium quidem, & mensula post illud, sine tñ vllis paramentis ordinatum parabitur, ad quod Prælatus iam prius in sacristia paratus veniet tempore suo. Itaq; Cardinalis Ecclesiã ingressus; facta oratione solita sedebit, abñte Legato in sua ampla sede, vel eo præsente in faldistorio solito, cappa rubea vestitus cum cucullo in capite; & postq̃ modicum quieuerit, ita q; omnia, omnemq; tam clerum; q̃ populum in ordine viderit; tunc habito signo à Cerimoniario surgit, & capite detecto versus modicum ad altare, secrete dicit totum, *Pater noster*, deinde, *Domine labia mea*, vt supra: & sic erit manens capite semicooperto, vt supra; si hymnum voluerit intonare poterit, sed nudo capite, & prius modicum inclinato ob reuerentiã inuocationis diuinæ, vt supra; non tñ astringetur, sicut si esset missam cantaturus hymnum intonare. Incepto psalmo, sedet capite cooperto cum cucullo cappę, vt prius, & omnia fiunt quo ad antiphonas, psalmos, surrectiones, sessiones, absolutiones, benedictionum petitiones, & responsiones, ac genuflexiones, sicut supra designatum est, vsq; ad psalmum lõgum tertij nocturni videlicet, *Misericordias domini*, quia

ibi

ibi Cardinalis missam celebraturus incipit legere psalmos, & calciamenta induere, hic nihil noui facit, sed sic, vt prius perstat, & in tempore suam nonam lectionem cantat, vt supra, cui benedictioné petenti respondetur per Legatum, aut eo abñte per Canonicũ apud pulpitũ stanté. i. magis eidé Cardinali propinquum. Dum aũt ipse surgit dicturus, *Pater noster*, ante suam lectionem, tunc accedunt duo Canonici seniores; & hincinde librũ apertum in folio, vbi est lectio cantanda eleuatum substinent ante faciem eius, & ipsi non amplius inde discedunt vsq; ad finem offitij totius, non solum matutinalis, sed missalis, in ministerio assistentiæ seruituri, vt alias more solito. Similiter quoq; orationem cantat vt supra, nisi quod si est apud sedem amplam, nullus cappellanus tenet ante ipsum librum; qm̃ hinc inde canonici sustinent illum, vt pro lectione; & duo cappellani cum candelabus ante faciem eius stant, in quorum medio est Cerimoniarius. Si auté est celebrans apud faldistorium, tunc fit, vt supra in Tertiarum hora dixi respectiue; & dum cantatur à choro, *Benedicamus, Domino*, Prælatus, vel Sacerdos missam celebraturus venit ad altare; qui facta Cardinali reuerentia, se locat extra aditum presbyterij, dans locum Cardinali venienti ad confessionem faciendam, Cardinalis.n. & non prius descé dit; q̃ celebraturum ante se præsentem, & reuerentiam facientem viderit: & tunc quasi ea reuerentia sit inditium suæ vocationis ad confessionem, sic vadit,

dít, & omnia facit, vt aliàs more solito. In Missæ fine datur benedictio, sed non indulgentia.

DE MISSA PONTIFICALI PRO DEFVNctis per Cardinalem cantanda. Cap. XXXIX.

VONIAM supra diuersis in locis sparsim, ut contigit de Cerimonijs in missa pro defunctis tam per ipsum Cardinalem q̃ corã eo cantanda tetigimus; Ideo hic cõiunctim de omnibus explicemus, & primo quidẽ Cardinalis Episcopus in sua Bonoñ. Ecclesia quãto rarius põt pro defunctis publice, & solemniter, celebret, nisi esset pro Papa tunc defuncto: quo casu si ad electionẽ noui Pont. non iret, tunc per dies nouem, aut ipsemet, si posset, celebraret, aut celebrari coram se faceret, ita, tamen, ut primam, & ultimam missam exequiales, ipsemet, si posset, celebraret; priuatas tñ. missas pro defunctis ad libitum potest celebrare Episcopus Cardinalis ubicunq; placet. Si autem Episcopus non sit Cardinalis quandocunq; tam publice, q̃ priuate celebrare ad libitum potest. Quòd si Cardinalis noster omnino in die commemorationis uniuersalis defunctorum, aut quandocunq; celebrare uoluerit, hæc parentur, & fiant, videlicet, Altare nullo cum ornatu festiuo, sed simpliciter paretur, sex candelabra super altari; & duo super abaco cum candelis ex cera communi, & similiter funalia pro eleuatione sacramenti. Nullæ imagines sup

altari;

altari, omnia paramenta nigra tam altaris, q̃ cele-
brantis, & miniſtrorum, ac librorum, & faldiſtorij.
Canonici non induuntur paramentis, ſicut in alijs
miſſis feſtiuis celebrante Cardinali dictum eſt. Ex
paramentis ſolitis pro Cardinali non habeantur sã
dalia, nec ſotulares, nec chirotecæ: nec mitra pre-
tioſa, nec baculus paſtoralis. Miniſtri vtentur Tuni
cella & dalmatica, & Aſſiſtens pluuialiſuper. abaco
nulla ornamenta pro pompa, ſed tantum quæ ſunt
pro neceſſitate, nec duo bacilia, quæ fontes dicun-
tur, ſed bacile, & buchale (vt vocant) ſimplex: nec
velum pro patena tenenda; ſed apud abacum pan-
nus niger, qui poſt miſſam ante Cardinalem cele-
brantem proſternetur vt infra; & liber orationum,
& aſperſorium, ac thuribulum parabitur. gradus
altaris, ac totum presbyterium nudum erit, exce-
pto q; vnum tapete ſub faldiſtorio, & aliud ſuper
primo gradu ſuppedanco apud altare ponet̃. To
tidem tñ cappellani, & ſcutiferi, vt ſupra ordinabũ
tur. Miſſa erit ſimplex, & mœſta, & abſq; pompa
omnino per celebrantem, & per miniſtros, ac p cho
rum cantanda. Cardinalis non leget aliquos pſal-
mos. ſ. *Quam dilecta &c*, nec poſt eos orationes pſal-
morum; ſed tantum orationes, quæ pertinent ad
paramenta capienda, ab ea oratione incipiendo le-
gere, quæ eſt videlicet; *Exue domine me &c*, vſq; in fi-
nem dimiſſis orationibus pro ſandalijs, & caligis,
ac chirothecis. Canonici nõ veniunt ad circulos. Itẽ
pſalmo finito videlicet, *Iudica me deus*, qui dicit̃ in cõfeſ
ſione,

ſione, non concluditur cum *Gloria patri*, ſed cum, *Requiem æternam*. Et non oſculatur celebrans librum poſt oſculum altaris, nec miniſtri aliquid dantes celebranti in tota miſſa manum eius, aut rem aliquã oſculantur. Altare in principio non incenſatur, nec celebrans, qui dum leget introitum, debet illum ꝓferre in plurali, videlicet *Requiem æternam, dona eis domine*, non autem *Ei*, etiam ſi miſſa ſit particularis pro ſalute vnius animæ tantum, q̃uis oratio fiat in particulari, qñ miſſa eſt pro particulari vt *Abſolue, quæſumus Domine animam famuli tui*, & non, *Famulorum tuorum*. Item ante orationẽ non dicitur, *Gloria in excelſis*, nec *Pax uobis*, cũ autem dicuntur orationes tam ante epiſtolam, q̃ poſt communionem, omnes quotquot ſunt miſſæ, pręſentes genuflectunt vſq; ad medium concluſionis vltimæ orationis, præter miniſtros tres, & cappellanum de libro, qui non genuflectunt, & tenor orationum debet eſſe æqualis, & preſſus, ac mœſtus. Poſt epiſtolam Subdiaconus nõ vadit ad oſculum manus. Et ſi diſtribuendę ſunt pręſentibus candelæ, tunc poſt epiſtolam dum cantatur proſa. i. ſequentia diſtribuuntur, quæ accenduntur pro Euangelio: & aduerte, ꝙ nunq̃ Cardinali epiſcopo, nec cuicunq; Prælato celebranti pro defunctis, debet offerri facula ſeu candela, in eius manum, ſed ãte eius pedes dimitti. Solus vero Romanus Põtifex manibus proprijs eam capit iuxta. Innocentij. III. doctrinam; cuius hæc ſunt verba videlicet. *Pontifex Romanus poſt oblationem panis, nullam aliam manibus tangit, niſi quæ*

pro

pro defunctis offertur, quam ideo manibus accipit, ut eorum sugillet errores, qui dogmatizant Eelemosinas non ualere defunctis, etc. sed hodie nunquam Papa celebrat pro defunctis pontificaliter. Ad Euangelium non petitur benedictio à celebrante, nec illa ante altare dicitur, sed solum dicitur, *Munda cor meum*: nec portatur thuribulum, nec ponitur incensum; nec ministri portant luminaria ad Euangelium; licet vniuersi circumstantes, qui habuerunt candelas, accendant eas ad Euangelium: ad quod cantandum ministri vadunt ordine præpostero, videlicet, Primo Diaconus, tum Subdiaconus, inde cappellani duo. Finito Euangelio non portatur liber ad osculũ celebrantis; sed illico clauditur, & remittitur: nec dicitur *Credo*, neq; benedicitur aqua in calicem ponenda, neq; tenetur patena per Subdiaconum. Facto offertorio ponitur incensum, & incensantur oblata, & altare, & solus Cardinalis celebrans. Finito cantu præfationis; illico omnes genuflectunt, sic manentes vsq; ad, *Per omnia sæcula*, ante, *Pax Domini*, Subdiaconus incensat sacramentum in eleuatione. *Pax Domini* dicitur, sed altare non osculatur, nec pacis osculum datur; nec oratio illa pro pace legitur, qnæ est. *Dñe* IESV *Christe, qui dixisti apostolis tuis pacem meam &c.* Cum dicitur, *Agnus Dei* non percutitur pectus. Ad orationes post communionem genuflectitur, vt prius. In fine non datur benedictio, nec indulgentia aliqua. Finita missa Cardinalis celebrans vadit ad faldistorium, vbi deposita planeta, induit pluuiale nigrum, quod habe

bat assistens eius, & duo ministri non se exuunt, sed sic vestiti, vt prius ministrant vsq; ad finem absolutionis. Cappellanus aspersoriũ cum suo vase aquę & alius thuribulum cum nauicula capit, & extenditur ante gradus altaris pannus niger, & interim per chorum cantatur aliquod responsorium, in cuius fine, cum dicitur, *Requiem æternam*, Cardinalis ponit incensum more solito, sed sine osculis; & eo posito antequàm dicatur *Kyrieeleison*, celebrans vadit ad altare, vbi cum à choro dicitur *Kyrieeleison*, deponit mitram, & stans in cornu epistolę, versa facie ad altare cantat alte *Pater noster*, quod prosequitur secrete, & lente, quia interim vadit ad medium altaris, & ibi vertit se ad pannum nigrum prostratum, & stantibus in vltimo gradu duobus cappellanis ceroferariis cum Cerimoniario inter eos medio, accipiens primo aspersorium de manu Diaconi aspergit pannum nigrum in formam crucis: deinde accipiens thuribulum de manu eiusdem Diaconi, incenset illud: simili modo eisdem Diacono, & Subdiacono oras ambas pluuialis hinc inde dilatantibus; postea reuertitur ad cornu epistolæ, vbi ex libro cantat, *Et ne nos inducas, &c.* & alios versiculos, & orationem missæ, pro qua nullus tunc genuflectit, & in fine repetit versum, *Requiem æternam, &c.* & recepta mitra, reuertitur ad se exuendum, & nulli canonici in fine applaudunt, ei, vt in aliis festiuis missis fieri solet.

DE EADEM MISSA PRO DEFVNCTIS *præsente Cardinali per alium, sed absolutione per Cardinalem cantanda, & de sermone habendo, qualiter, ac quando. Cap. XXXX.*

ADEM in omnibus norma seruabitur in eiusdem missę coram Cardinali celebratione, & in altaris, ac ministrorum aliorumq; paratu; vt supra dictum est, vsq; ad absolutionem, quæ infra dicetur. Cardinalis autẽ in hac missa omnia seruabit, quæ in pontificali nouo dicta sunt: nisi ꝙ ibi omissum est videlicet, vt sedes ampla Cardinalis sit omnino discooperta, & nuda, & nulli canonici assistant. Et si sermo in defuncti laudẽ habendus est, tunc finita de toto missa, & nullatenus intra eam, habetur, hoc modo: quia perfecta missa, sermocinaturus vestibus nigris indutus, non tamen veste cucullata, & lugubri, sicut reliqui consanguinei, nisi esset, & ipse consanguineus, aut familiaris defuncti, quia sic vestitus, non tamen cucullo capiti imposito, sed eo tunc super humero dextro, & cauda sub sinistra, more Prælatorum retractis, vadit ante medium altaris, vbi genuflexus orat; deinde surgens, absq; aliqua benedictionis petitione à celebrante, seu à Cardinali, vel ab aliquo, ascendit, facta prius reuerentia Cardinali in pulpitum panno nigro, si placet, coopertum; & facit suum sermonem; pro quo non præmunit se aliquo signo crucis in pectore; nec diuinam inuocat gratiam; neq; præ-

fatur Angelicam ſalutationem; ſicut in alijs ſermonibus, qui in laudem Dei intra miſſam fieri ſolent: vt ſupra dixi, in capitulo, de ſermone intra miſſam fiendo; nam aliter ſermo in laudem Dei, & aliter in laudem defuncti fieri debet. Finito hoc ſermone recitator eius ſimpliciter recedit, quò placet, & ſi eſt de familia defuncti funebriter veſtitus, reuertitur ad locum ſuum inter alios confamiliares funeſtos, vbi dimiſſa cauda, & recucullato capite ſedet, & tunc à nullo compellatur, nec laudatur, ꝙ diſerte orauerit, etiam ſi diſertiſſime fuerit concionatus. Interim vero ſi Cardinalis in fine volet abſoluere poterit hoc modo; quia cum cantabitur à choro reſponſoriũ, ipſe ibit ad altare, & accepto amictu ſolo, & ſtola in formam crucis ante pectus, & pluuiale, ac mitra alba, ſtabit verſus ad altare, & poſito incenſo, vt ſupra, cum dicetur *Kyrieeleiſon*, depoſita mitra facit, vt ſupra in omnibus, & per omnia: ſed nullo modo ipſe Cardinalis vadet ad aliquod ſepulchrum, vel depoſitum, vel capſam, aut feretrum coopertum, vt in libro pontificali dicitur: Nam Cardinalis Epiſcopus id non debet, niſi eſſet pro Papa tunc defuncto, quia illud cum Epiſcopis debet facere, & non cum canonicis: ſi tamen Epiſcopus nõ eſſet Cardinalis poſſet cum canonicis pluuialibus indutis.

DE VESPERIS, ET MATVTINIS PRO *defunctis per Cardinalem celebrandis.* Cap. XLI.

ICVT supra de missa dixi, vesperas, & matutinas Cardinalis raro, celebret: verum casu quo placeat omnino celebrare, idem faciat, quo ad paratum omniũ, vt supra; nisi q ipse non erit cappa sua; sed pluuiali, vt dixi, in vesperis festiuis, respectiue tñ cũ amictu, & alijs, ac pluuiali, & mitra alba paratus erit in faldirio sedens; cui non assistent vlli ministri parati; nec assistens Vicarius; sed soli cappellani nouem superpellitijs induti; & reliqua faciet in vesperarum, & matutinarum celebratione; prout in libro pontificali dicitur. Si autem noluerit esse paratus, tunc nullo modo inchoet illas, nec officium faciat, sed dimittat per alium corã se fieri, vt supra in vesperis dixi.

DE BENEDICTIONE, ET DISTRIBVtione candelarum in die Purificationis per Cardinalem agenda. Cap. XLII.

FFICIVM, & actus benedictionis, distributionisq; cãdelarum, ac processionis in die Purificationis, non plene explicantur in libro missali, nec in Pontificali, maxime qualiter per Cardinalem Episcopum cum debitis solemnibusq; cerimoniis fieri debeat; ideo hic annotaui quæ expediũt pro honore Cardinalis, & actus agẽda. & primo candelę pręparantur in aliquali maiore copia quàm alias fieri soleat, propter præsentiam Cardinalis, tam circa quantitatem in summa,

quàm

quàm circa qualitatem in pondere, & in forma, vt & plures sint candelæ, ac de materia sinceriore, & cera candidiore, si & prout eidem placuerit. Aduertatur tamen, vt nulla candela, quæ in Ecclesia intra rem diuinam distribuitur sit variegata, vel auro distincta, pręter vnicam pro Reuerendissimo D. Cardinali, quā ipse manu sua in processione portabit. Si autem ad aliquem extra Ecclesiam, vt ad Legatū, Locumtenentem, Gubernatorem, Vexilliferum, vel alios missurus sit pro munere, Cardinalis illas, vt volet pictas, & auratas benedicere quidem tunc, & demum mittere poterit ad libitum. Item duo cerei ponderis octo librarū, vel circa quilibet, quasi duo funalia magna præparētur, quæ in processione portabuntur ad latera Cardinalis, vt infra. Item si, & prout placuerit Cardinali pro eius liberalitate, & munificētia poterit præparari facere aliquas libras candelarum minorum ex cera communi, vel vt placebit, videlicet de illis, quarum decem integram faciunt libram, & eas poterit per suum Vicarium, vel alium dignum canonicum ad populum in medio Ecclesiæ expectantem candelas proiici facere ex alto suggestu, vbi est organum, qui locus ornari pannis aulicis prius poterit; & huiusmodi ꝓiectio fiet, quando iam Cardinalis finiuerit dare candelas suas clero, & nobiliori populo intra chorum existenti, scilicet interim dum processio parabitur, vt infra. Item pręparentur pluuialia, & planetæ, et sacra paramenta pro canonicis, ac mansionarijs ituris ad

proce-

processionem, & crux simplex, quæ clerum dirigat ad processionem: & ille qui crucem portat, sit paratus in habitu Subdiaconali coloris violacei. Item pręparetur mensa alta prope altare tangens ipsum cornu epistolæ super gradibus altaris erecta, vbi superponentur candelæ benedicendæ, & aspersoriũ, & incensum, & liber benedictionum, & duo bacilia siue fontes, cum mica panis, & mantile pro lotione manuum Cardinalis solemniter fienda; sicut supra prædixi in missa solemni, & etiam vnum mantile, siue gremiale lineum album, & duo candelabra cum lumine. Item in medio altaris pro Cardinali benedicturo candelas amictus, stola violacea, & similiter pluuiale violaceum potius simplex, quàm pretiosum: & mitra simplex ex damasco albo; & annulus pontificalis, & baculus pastoralis, & nulla alia penitus paramenta. Faldistorium etiam eodem colore tectum ad partem conseruabitur ponendum in tempore ante medium altaris, adhęrens altari, & non alibi. Item duo solum canonici assistentes ministri parati, alter in habitu Diaconali, & alter Subdiaconali idest cum planetis violaceis ante pectus replicatis, ac nouem cappellani cum cottis, & duo scutiferi nobiliores ex omni familia, non seruituri apud abacum, sed laturi prędictos duos cereos magnos honoris, ad latera Cardinalis in processione euntis. Item aliqui deputentur custodes cum baculis muniti, quorum aliqui rectum aditum ad tribunam, & aliqui exitum lateralem ex ea custodiẽt,

ita

ita vt hi venturos pro candelis, non nisi per rectum aditum admittant, & illi eosdem, habitis candelis, non nisi per lateralem exitum versus sacristiam ex/cludant recedentes; alioquin poterit multa confu/sio interuenire cum oppressione, & indecentia Car=dinalis rem diuinam peragentis. Item quando be nedictio, & distributio prædicta fient, altare debe=ret habere suum palium coloris violaceis; quando vero ibitur ad processionem, posset illud remoueri, & album poni pro missa, quod præsente Cardinali religiosius esset. Et quando officium benedictio=nis, & distributionis fiet, tunc altare erit cum sex lu minaribus paratum, & aliis omnibus solemnitati/bus, sicut quãdo Cardinalis celebrat missam: Dum vero fiet processio, poterit altare parari iuxta condi tionem celebraturi missam, habito tamen respectu ad solemnitatem diei, & festi, ac Cardinalis præsen tis. Item sedes ampla Cardinalis more solito orna/bitur, in qua ipsam missam solemnem audiet, si vo/let, vt infra. Igitur omnibus ordinatis, & horis ca=nonicis expeditis Cardinalis in cappa ex camellot/to violaceo veniet ad Ecclesiam organis continue, & incessanter sonantibus, vsq; ad principium bene/dictionis: & facta oratione ibit ad suum faldistoriũ in solito loco dispositum, vbi tãtisper sedebit, quo/ad omnes ministri, & canonici, ac mãsionarij sacris paramẽtis induti fuerint, si alioquin indui volent; quo facto, ipse surget, ac spoliatus cappa per suos scutiferos, induetur per assistentes canonicos para=mentis

mentis supradictis, videlicet amictu, stola ante pe-
ctus in formam crucis transuersa, pluuiali, mitra,
& annulo pontificali: deinde cessantibus organis,
& silentio indicto, Cardinalis cum mitra ibit ad al-
tare, stans ante illud in medio, deposita mitra faciet
reuerẽtiam cruci more solito; deinde ibit ad cornu
epistolæ; vbi stans medius inter ministros suos, ele
uatis ad candelas manibus, & facie aliquantulum
ad illas versa non cantando, sed competenti, & in-
telligibili voce legendo incipiet versum, videlicet,
*Adiutorium nostrum, &c. Dñe exaudi &c. Dñs uobiscum, Oremus,
Dñe sancte pater, &c.* cum quattuor sequentibus oratio
nibus: quibus dictis, ipse Diacono more solito na-
uiculam ministrante imponit incensum, sed tunc
non benedicet: Deinde eodem Diacono asper-
sorium porrigente, ipse prius asperget candelas ter,
in modum crucis, deinde incẽsabit, similiter, postea
accipiet mitram, & in faldistorio ante medium alta-
ris in summo gradu reposito sedebit. Interim sacri
sta accipit, & tenet candelam Cardinalis paruam cũ
panniculo infra alligato, ac etiam dat illos duos ma
gnos cereos vni cappellano; pro quibus demum te
nendis vocantur duo scutiferi Cardinalis dignio-
res. Et sic Archidiaconus, vel Archi presbyter, aut
dignior canonicus, nisi aliquis canonicus sit alio-
quin Prælatus, stans ante Cardinalem dat cum oscu
lis primo illas duas magnas cãdelas; deinde succes-
siue illam paruam faculam auratam, aut similiter
Cardinali, qui illas suis manibus consignat tenen-

das vsq; ad finem missę dictis scutiferis, quorum alter in Euangelii; alter in epistolæ cornibus stant: paruam vero dat vni ex cappellanis conseruandam, donec ipse vadit ad processionem: quo facto ministri dilatant pluuiale ante pectus Cardinalis, & extendunt vnam mappam, siue mantile pro gremiali super genibus Cardinalis, quod duo cappellani hinc inde genuflexi tenent. Candelas omnes per Cardinalem distribuendas canonicus ille, qui assistit ad sinistrã Cardinali ministrat, acceptas à camerario, vel syndico Ecclesiæ de abaco placide, & modeste cum osculo cuiuslibet candelæ; Alter uero qui assistit ad dextram sustinet pluuiale á suo latere, & singulos uenientes admonet, & instruit quomodo debeant osculari manum, & candelam. Et sic incipiũt bini uenire; qui venturi sunt, videlicet absente magistratu, primo canonici parati, qui capturi candelas se inuicem ex honestate inuitare ad prius capiẽdas illas possunt, si volunt, & qui Cardinali candelas dedit, ille debet primus oĩum similiter capere reuerenter cũ osculis manus, & candelæ; qđ similiter alii omnes facere, sed & genuflectere debent: Verumtamen canonici humiliati capiunt illas. Crederem tamen si Archidiaconus, & Archipresbyter, & Vicarius canonicatum ẽt haberent, ipsi, vel eorum alter, qui duas dignitates haberet, etiam duas candelas habere deberet, & similiter ille ex canonicis qui est, si est missam celebraturus duas habeat, pro vt etiam respectiue Papa cum suis Cardinalibus facit.

cit. Ordinem autem, quem seruare debent venturi ad capiendas candelas dixi supra libro primo in capitulo, de loco canonicorum apud Episcopum suũ &c. & infra proximo capitulo de cineribus, vbi diuersitas ostẽditur inter hunc actum, & illum. Cum Cardinalis incipit distribuere, similiter, & chorus ipse incipit, & non prius cantare antiphonam videlicet. *Lumen ad reuelationem, &c.* Quod si fortasse Locũtenens, aut Gubernator adsit cum magistratu, tunc consideret Cardinalis, an velit Locumtenẽtem, vel Gubernatorem aliquantulum honorare; quod fiet si ipse post finitam à se benedictionem candelarũ velit sibi à Locumtenente, vel Gubernatore candelas sibi consignari, item an stanti, vel sedenti, & an cum mitra, vel sine ea; Ego autem censerem vt Cardinalis sedens cum bireto; sed sine mitra acceptaret à Locumtenente, seu Gubernatore Episcopo cõsecrato candelas suas; & postquam ipse eo modo sine mitra sedens Locumtenenti, aut Gubernatori, & etiam Confallonerio, seu Vexillifero, & non alteri suas dederit, tunc acciperet mitram, & cum mitra cæteris de magistratu, & de capitulo distribueret: hoc tamen seruato, vt oẽs de clero, & populo quiete, & placide pro cãdelis veniẽtes cum genuflexione eas capiant, præter magistratum, & canonicos, qui non omnino genuflectunt vsq; ad terram: omnes autem alij genuflexi, capiunt primo cãdelam, tum osculantur manum, & candelã ipsam. Finita p̱ Cardinalem distributione, ipse illico mãdat, si vult,

candelas alias ex ſuggeſtu in medium Eccleſię pro iici ad populum quas proiicere poteſt Vicarius ipſius Cardinalis, vel ſenior canonicus adiuuante camerario, vel ſyndico Eccleſiæ: quod dum fit, Cardinalis in ſuo faldiſtorio, lauat manus ſolemniter; ſicut quando celebrat miſſam, & tunc accēduntur candelę tres Cardinalis, & omnium aliorum, maxime de clero, & ordinatur proceſſio. Interim Cardinalis lotus, depoſita mitra ſurgit, & remoto faldiſtorio, factaq; reuerentia altari, ſtans in cornu Epiſtolę alte cantat in tono feriali, videlicet, *Oremus*, & miniſter à dextris paratus cantat; *Flectamus genua*, & ſic omnes genuflectunt, & alius miniſter à ſiniſtris cantat, *Leuate*, & ſic omnes ſurgunt: tum Cardinalis proſequitur orationem, in feriali, & æquali tono videlicet, *Exaudi quæſumus Dñe, &c.* qua completa, iterum ſuper faldiſtorio ibidem poſito Cardinalis ſedet cum mitra; & iterum ponit incenſum, vt ſupra. Et ordinata proceſſione, ſurgit medius inter duos ſuos miniſtros paratos ſubleuantes oras hinc inde pluuialis, & vadit tenens manu ſiniſtra candelam ſuam ardentem, & dextra dans benedictionem: cauda pluuialis, ſi opus eſt, i. ſi ea nimis oblonga ſit, poſſet deferri per aliquem nobilem virum, non quidem eccleſiaſticum ſed omnino ſecularem, & quod melius eſſet officialem, vt priorem, Vexilliferum populi, vel alterum ſimilem; prout ſupra dixi in capitulo, de acceſſu Cardinalis ad veſperas. Ante eum immediate quaſi ad latera vadunt duo ſcutiferi portā

tes

tes illos duos cereos ardentes, & omnes alij suas cā-
delas similiter accensas ferunt proprijs manibus:
Ante crucem erit thuriferarius; tum duo cerofera-
rij modicum ante crucem pręibunt, vel medium
faciét eum, qui fert crucem; in qua imago crucifixi
ante, non retro respiciet; quia si Card. Bonoñ. Ep̄s
esset Legatus ibidē, aut Patriarcha, tunc imago re-
tro, & non ante respiceret. Processio posset ire per
vnā nauim Ecclesiæ, & per aliam redire ad chorum
omissa maiore naui, quæ est in medio Ecclesiæ, &
non exire Ecclesiam: tamen fiat, vt placet iuxta ritū
Ecclesiæ. Finita processione omnes ingressi chorū
reponunt paramenta, & candelas extinguunt; quas
apud se conseruant accendendas, dum Euangeliū
cantabitur, vt infra, præter illos duos scutiferos te-
nentes duos cereos, qui usq; ad finem missæ eos sic
ardentes tenēt ad latera sedis. Et Cardinalis deniq;
in plano inferiori altaris exuatur paramentis, & in-
duatur cappa; & illico adsit ad eius sinistram cele-
braturus, & inchoetur confessio, & missa, cuius mi-
nistri induuntur paramētis albis. Et propterea Dia-
conus, & Subdiaconus in missa debent esse parati
dalmatica, & tunicella, & *Gloria in excelsis,* intonatur in
tono apostolorū; & unica orō dicitur, & cū inchoa-
tur Euangeliū Card. & oēs alij, qui habuerunt, & ha
bent candelas accendunt, vel accendi faciunt, quas
sic accensas manibus proprijs tenent vsq; ad finem
Euangelij, & iterum illas ad eleuationē sacramenti
similiter accendunt, & post eleuationē extinguūt.

DE OFFICIO, ET BENEDICTIONE, AC *impoſitione cinerũ in die prima Quadrageſimæ per Cardinalem peragendis.* Cap. XLIII.

In die Cinerum non eſt tanta preſſura populi pro cineribus, ſicut pro candelis habendis; ideo nulli, aut pauciores in ingreſſu, & egreſſu ad tribunam cuſtodes adhibeantur, nec abacus, ſiue menſa aliqua præparetur; nec altare feſtiuiter, ſed ferialiter componatur, ſuper quo tamen cera, erit alba, & in medio eius ponetur vnũ bacile argenteum plenum cineribus factis ex ramis oliuarum anni præteriti combuſtis, & in cornu Euangelii ponentur duo bacilia cum mica panis; et mantilibus duobus pro lotione manuum Cadinalis, vt ſupra. Præparabitur quoq; aſperſorium aquę, & thuribulum cum ſuis requiſitis, & liber benedictionum. Item paramenta eadem pro Cardinali, quæ ſupra in die purificationis, & pro canonicis, & miniſtris Cardinalis omnino, vt in prædicta die purificationis; niſi ꝙ vnus manſionarius Eccleſiæ tenens bacile cum cineribus apud Cardinalem tunicella paratus erit: & demum reliqua omnia parabũtur, quæ ſupradicta ſunt; exceptis his, quæ ad proceſſionem pertinent. Quoniam nulla hodie fit proceſſio. Igitur Cardinalis adueniens facta oratione, & paratus cum omnibus, aliis, qui parandi erunt, vt ſupra; ac habens ante ſe bacile cum cineribus ſuper altari poſitum; ſtanſq; ſine mitra, ſed cum bireto nõ

quidem

quidem cantat, sed intelligibiliter legit antiphonã videlicet. *Exaudi nos Dñe*, qua cum psalmo repetita, deposito bireto prosequitur simili voce, *Dñs uobiscum*, & *Oremus*, & orationes in totum quattuor, quibus finitis ponit incensum, tum aspergit, & vltimo adolet incenso. Interim non accipit mitram, sed posito ante medium altaris in supremis gradibus faldistorio sedet nudo capite; ad cuius dextrã genuflexus manet continue Cappellanus tenens bacile cum cineribus: & ex uenientibus canonicis primus accedens antequàm cineres capiat, osculatur proprios digitos, quibus accepturus est cineres imponẽdos Cardinali, & sic capit, & ponit super capite eius dicens. *Memento homo, quia puluis es*, non autem, *Cinis, &c.* quo facto Cardinalis sedet, & accipit biretum, & mitram, ac gremiale cum linteolo, & sic dat cineres singulis ad se venientibus dicens. *Memento homo, &c.* sed nulli tunc osculantur manum eius. Si Legatus, vel alius quiuis Cardinalis, aut etiam Archiepiscopus Rauenñ. adsit, tunc omnes hi stantes stanti dant.

Quod si Gubernator, aut Locumtenens Prælatus adsit cum Magistratu, tunc ipse Gubernator, aut Locumtenens stans dat cineres Cardinali Episcopo sedenti, à quo mox ipse ex magistratu solus stans humiliato capite illos accipit, post quem illico canonici Ecclesię cathedralis si parati sunt, vt esse debẽt ante reliquum Magistratum omnem accipiunt cineres stantes humiliati profunde, non autem genuflexi; nisi ibi adsint aliqui Prælati apostolici, vt Episcopi

ſcopi, & Prothonotarij, ac Abbates habitu, & actu; quoniam Epiſcopi ante canonicos quantumcunque paratos capiunt humiliato tantum capite cineres, & deinde canonici parati, poſt quos omnis Magiſtratus, & Oratores non Prælati cum illo, incipiendo à Vexillifero iuſtitiæ (ſi modo ipſe eſt in capite magiſtratus) vſque ad vltimum Antianum; qui omnes accipiunt genuflexi. Poſt Antianos ibunt manſionarij, ſi parati ſunt, aliàs non, & ipſi genuflexi accipiunt. Manſionarios paratos ſequuntur Prothonotarij, & Abbates prędicti, deinde Vexilliferi plebis cum Quadraginta Conſiliariis ordine eorũ ſolito; & poſt iſtos omnes alii de clero cottis veſtiti, quos ſequuntur nobiles, & ciues laici, & deniq; totus populus, præſens, qui volet. In qua quidem antecedentię diſtinctione, & ordine quæſo, vt magnificus noſter Magiſtratus, & omnis ille inclitus Senatus, omniſq; nobilitas Bonoñ: non admiretur, ipsũ ordinem contemnendo; quoniam hoc ſingulare dogma à ſanctis patribus in hac noſtra cerimoniali diſciplina conſultis traditum eſt. ſ. vt hodie pro capiendis cineribus, & in Paraſceue pro crucis adoratione, qui duo actus humilitatem præ ſe ferunt, principes omnes de ſæculo ſe ſubmittunt ſacerdotio, cui in duobus his actibus cedunt; quod etiam in cappella Papali reſpectiue ſeruatur; ubi ſi Princeps, Dux maior, Rex, & deniq; ipſe maximus Imperator adſit cum Cardinalibus, & Prælatis paratis, tunc quidem ipſe Imperator poſt Cardinales omnes: Reges poſt Aſſiſtẽtes ꝑlatos, Duces aũt poſt om(ne

nes reliquos Prelatos etiam post Abbates, & Pœni-
tentiarios paratos accipiunt cineres, & etiam ado-
rant crucem post eosdem ordine prædicto, etiam si
clerus non sit paratus in Parasceue: non autem sic
in aliis actibus, ut in candelis, palmis, & oblationi
bus, ac incensationibus, & osculationibus dãdis, &
huiusmodi aliis actibus. Quamprimum autẽ Car-
dinalis incipit dare cineres, tunc, & non prius cho-
rus incipit cantare, uidelicet, *Exaudi nos Dñe*, & anti-
phonam uidelicet, *Immutemur habitu*. Datis tandem ci-
neribus Cardinalis ibidem lauat, ut supra, tum sine
mitra surgens, & uersus ad altare stans in cornu epi
stolæ cãtat alte, *Dñs uobiscum, Oremus, Concede nobis Dñe, etc.*
& in fine omnes canonici se exuunt, ut supra, & si-
militer Cardinalis exutus ibidem descendit ad con
fessionem faciendam pro missa, pro qua celebratu-
rus debet esse paramentis violaceis indutus, & mi-
nistri eius cum planetis ante pectus replicatis. *Glo-
ria in excelsis*, non dicitur: Ideo si per Prælatum missa
cantatur, non dicitur ante orationem, *Pax uobis*, sed
Dñs uobiscum. Dicuntur quinq; orationes æquali cãtu
.i. feriali, videlicet, Prima, De Die, secũda A *cunctis*, ter
tia, *Omnipotens sempiterne Deus, qui uiuorum*: Quarta contra
paganos, quinta pro Papa; ad quas per Cardinalem,
& per omnes genuflectitur, sicut in missa ꝓ defun-
ctis. Item genuflectitur ad versum: *Adiuua nos Deus*.
Item finita præfatione vsq; ad *Per omnia*, ante, *Pax Do
mini*. Item ad omnes sex orationes post communio
nem, etiam vsq; ad finitam orationem supra popu-

lum, & aliàs, ſicut in miſſa pro defunctis: niſi quod canonici veniunt ad circulos, & patena tenetur, & omnes incenſantur poſt offertorium, & pax datur, & Subdiaconus epiſtolam; & Diaconus Euangeliũ cantaturi deponunt planetas, & oſculantur manũ Cardinalis, & Diaconus capit benedictionem à Cardinali, & ipſum poſt Euangelium incenſat libro exoſculato: & poſt quintam orationem cantatur verſus. *Humiliate capita ueſtra Deo*, & in fine datur benedictio, & indulgentia; quæ in miſſis pro defunctis non fiunt.

DE OFFICIO BENEDICTIONIS, ET DIſtributionis palmarum, ac proceſſionis per Cardinalem, ſed de miſſa coram eo per alium peragendis. Cap. XLIIII.

Q VASI in omnibus officium palmarum cõcordat cum officio candelarum, niſi ꝗ nõ ita feſtiuiter hodie parabitur Tribuna, & altare: nam ſolemnitas hæc per myſteria paſſionis remiſſius agetur. Menſa tamen ſi uidebitur expediens apud altare parabitur pro ſuperponẽdis palmis, & ramis oliuarum, & aliis vtenſilibus pro benedictione prędicta, & duæ palmę, ſeu oliuarum frondes erunt magnæ, & longæ floribus, ac herbis odorantibus, ac ſertis florentibus contextæ, & ornatę, quę portabuntur per duos nobiliores ſcutiferos vt ſupra; & alia palma pulchre concinata, quã Cardinalis manu ſua proferet, Bacilia cum mica panis,

&

& mappulis pro lotione manuum Cardinalis; altare ferialiter, & positiue parabitur; etiam si Cardinalis sit celebraturus. Custodes in aditibus ad tribunam deputabuntur ad confusioně euitandam. Paramenta pro omnibus canonicis ituris ad processionem, sicut in die Purificationis: & similiter paramenta pro Cardinali eadem, & eiusdem coloris, vt ibi, quæ capiet, vt ibi cepit, nisi q̃ organa silebunt. Omnia autem fient quoad benedictionem, & ante illam, & post illam, sicut supra in Purificatione respectiue dictum est; præter hoc, q̃ orationes non erunt eædem, sed aliæ: erunt autem in totum octo, videlicet sex ante aspersionem, & incensationem; septima post aspersionem, & incensationem; quę septem legentur voce intelligibili, & octaua post distributionem omnium palmarum; sed ista octaua cantabitur alte, ac ferialiter. Igitur benedictis palmis, siue oliuis, ac Cardinali cum mitra sedenti, Archidiaconus, vel Archipresbyter, siue prior canonicorũ dabit suas tres palmas, vt supra cum osculis solitis. Primo duas magnas, & aliam paruam eodem modo, quo supra. Et postea accepto gremiali Cardinalis incipiet dispensare, ut supra, & tunc cantores incipiunt cantare antiphonam, *Pueri Hebræorum*, & nõ prius. Dispensatio aũt palmarũ, & ramorũ fiet ordine, quo supra de candelis dictum est: qua dispensatione finita, lauabit Cardinalis, & dum interim ordinabitur processio, Cardinalis acceptos manu propria manipulos, siue fasciculos oliuarum benedi-

ctarum dabit aliquibus idoneis, & dignis patribus de Ecclesia, qui ramos oliuarum ex alto suggestu de mãdato ipsius ad populum proijcient, vt de candelis dixi: & fiet processio per Ecclesiam ex vna naui ad aliam; vel ex vna porta ad aliam, vt placet: sed si intra Ecclesiam fiet, quod melius videtur, tunc claudetur porta, quæ est supra schalas ante aditum mediũ chori; & aliqui cantores intra illius aditus portam, cantabunt quattuor, vel circa versus; tum crucifer percutiet crucis pede ipsam portam; qua pate facta, tam ipse, quã omnis processio ingreditur, choro cantante antiphonam, videlicet, *Ingrediente Dño*, & sic omnes depositis paramentis, vbi acceperunt: seruabunt suas palmas, vt illas substineãt proprijs manibus maxime Cardinalis, & canonici, ac etiam omnes de choro, dum cantabitur passio. Et similiter illi duo scutiferi, qui tenent palmas stabunt, sicut cum candelis steterunt, vt supra. Missa fiet ordinaria in qua oratio vnica, & *Credo*, dicetur, & ministri vtentur planetis plicatis. Pro epistola cantanda Subdiaconus deponet planetã plicatam; quam, finita epistola resumet, & in epistola cum dicitur versus, videlicet. *Vt in nomine* IESV *omne genu flectatur, &c.* omnes genuflectent vsq; ad uerbum, *Et omnis lingua, &c.* exclusiue. Tres cantaturi passionem debebunt esse induti habitu Diaconali, præter tamen dalmaticã: stolæ autem eorum omnes erunt coloris uiolacei, & ipsi sequentibus tribus cappellanis Ecclesiæ sine incenso, & sine luminibus, præcedente omnes Ceri

moniario

moniario ductore, ibunt hoc ordine ad osculũ ma-
nus Cardinalis: Primo ille qui Euengelistæ personã
sustinet portãs librum. Secundo qui loco Iudeorũ
& aliorum respõdet. Tertio qui Christum represen
tat; qui soli tres osculata manu Cardinalis nullam
benedictionem petẽt; sed absolute ibũt ad locum
passionis cantandæ. i. extra Presbyterium, & nulla-
tenus intra illud; directi ad cornu Euangelij altaris,
non quidem faciebus, sed bracchijs dexteris illi ver
sis. Qui Christum representat stabit in medio; qui
Euangelistam ad dextram; qui Iudæum ad sinistrã.
Cappellani illi tres æquales, & simul facie ad faciẽ
contra cantores stabunt, & qui erit medius tenebit
librum, alij duo per vices æquali temporis, & labo-
ris spatio mutantes se sustinent. Dum inchoatur
passio surgent Cardinalis, & omnes detecto capite,
& accipientes singuli palmas, siue ramos oliuarum
manibus proprijs stabunt sic vsq; ad finem eius;
In qua dicto versu, videlicet, IESVS *autem clamans uoce
magna emisit spiritum*, tunc, & non prius genuflectent
omnes per spatium vnius, *Pater*; & similiter ipsi can-
tores genuflectent: deinde qui pro Euangelista est
continuabit astantibus ibidẽ semper qui pro Chri
sto, & qui pro Iudeo representãtur vsq; ad finẽ pas-
sionis: qua finita Cardinalis sedebit deposita palma
& similiter oẽs sedebunt, & sic illico Diaconus Euã-
gelii deposita planeta, vt alias ibit ad altare cum li-
bro; ponet illũ in medio, & vadet ad ministrãdã na-
uiculam pro incenso; inde reuersus ad altare dicet.

Munda

Munda cor meum; & accepto libro petet benedictionē à Cardinali ꝓ Euangelio cantādo, vt alias, ad qđ ibit sine lumine; quia lux mundi extincta est; & primo incensabit librum, vt alias, & cū incipiet, *Altera aūt die*, signabit librū, & se in fronte, ore, & pectore, vt alias & oēs iterū acceptis palmis surgent reuerenter audientes Euangeliū, quo finito non indicabunt festiuitates, vt mos est Bonoñ: sed Cardinalis osculabitur librum, & incensabitur, & oīa alia fient, sicut in alijs missis, nisi q solus ex omnibus dūtaxat Cardinalis, dū eleuatur sacramentū, tenebit palmā suā propriis manibus, quod bene notetur, quia mysterium habet. In fine dabitur benedictio, & indulgētia publicabit, & illi duo scutiferi cum magnis palmis ante Cardinalem præcedent vsq; ad eius cameram, vbi eas reuerenter custodiendas per totum annum deponent.

DE MATVTINIS TENEBROSIS INTRA *sanctam hebdomadam præsente Cardinali, & officium faciente.* Cap. XLV.

IN feriis quarta, quinta, ac sexta maioris hebdomadę, quæ sancta dicitur, tenebre siue matutinæ tenebrosæ hoc modo peraguntur. Primo quidem nulla tapetia, & nulli apparatus fiunt in tota tribuna, & triangulare candelabrum solitum paratur intra presbyterium ante altare cū cādelis quindecim ex cera cōmuni vnciarū

decem

decem, aut librę vnius quælibet; quæ quotidie, diebus his tribus nouæ, & integræ apponuntur. Item ibi prope præparatur vna arundo, siue virga cum spongia humefacta, vel alio modo pro extinguendis candelis quindecim, vt dum extinguuntur non moueantur de candelabro. Super altari sex candelabra omnino, & non pauciora cum totidem candelis similibus; quę similiter non remouentur de suis candelabris dum extinguuntur, vt infra. Sedes ampla Cardinalis in istis diebus tenebrarum sit similiter nuda cum vno tantum puluino violaceo parata si placet, vt infra. Super altari sit sua crux solita. Cardinalis ingrediens chorum, non sinit sibi caudam cappæ deferri, vt aliàs, quæ etiam esse debet ex panno, & non zambellotto, violacei coloris, sed cauda ante locum orationis fiendæ dimissa, procedit ad altaris gradus nudos, vbi oratione facta longiore solito, vadit trahens caudam per terram ad sessionẽ paratam, vbi non habet ante se librum aliquem. Et sciat Cardinalis ꝙ istis tribus diebus non conuenit ante se clauas argenteas habere, quæ pro dignitate Cardinaliũ ante ipsos solent semꝑ deferri. Quinimmo ipse Cardinalis si humilius agere volet, non vtiq; ad suam sedem amplam, sed ad cancellos, siue stalla canonicorum conuenientius iret, atq; similiter ibi conuenientius cum ipsis sederet in illorum cancellis, cum nullo tapete; sed omnino humiliter, ac mœsto potius vultu, quàm hilari: quo casu candelabrum triangulare cum candelis quindecim,

non

non ante medium altaris, sed ante cornu epistolæ eiusdem altaris locabitur: si autem ipse in sede ampla sedebit solita, tunc candelabrum ante medium altaris locabitur, & nulli tunc canonici assistunt, nisi cappellani sui, & ipsi quidem sine cottis. Postquã paulisper quieuerit Cardinalis surgit surgentibus omnibus, & detecto capite dicit, versus ad altare, tacite totum *Pater noster*, quo toto tacite completo, primo tegit caput, & sic remanet tectus, & rectus. Chorus autem hoc viso incipit antiphonam videlicet, *Zelus domus tuæ, &c.* Ipsi canonici intimatas eis antiphonas more solito cantant, quorum senior ille, qui est apud Cardinalem in choro (etiam si Archidiaconus sit) incipit, etiã si ordo chori esset, vt tunc ab alia parte inchoari deberet. Et vno ex ipsis tunc surgente, surgunt omnes, nõ tamen Cardinalis Episcopus, & primo inchoante, reliqui omnes hinc inde similiter cantare suas antiphonas debent, sine alicuius intermissione, & nullius excusatione admissa præsente Cardinali. Itaq; cantata per chorũ antiphona prima secundi nocturni, & incepto psalmo Cardinalis sedet, & similiter canonici, & alii omnes sedent. Finito qualibet psalmo Cerimoniarius vel aliquis cappellanus factis reuerentiis vadit ad candelabrum triangulare, & extinguit unam ex quindecim candelis, non auferendo candelam de candelabro, sed arundine, & spongia humecta admota, vel alia simili materia, extinguit placide, tamen incipiendo à parte lateris Euangelii directe;

deinde

deinde ab altera, & sic alternatim. Finita antipho-
na tertij psalmi in quolibet nocturno, cum dicitur
responsorium versiculi; Cardinalis surgit, surgen-
tibus omnibus, qui eo finito detegit caput, & sub
silentio, vt prius dicit totum *Pater noster*: tum in fi-
ne caput tegens, sedet, sedentibus omnibus, præter
cantores, qui cãtant lamentationes; & hi antequàm
incipiant, & postquam finierint cantum, debent fa
cere reuerentiam altari, & Cardinali, & semper de-
bent, si possunt tamen, esse capite nudo, dũ cantant
ipsas lamentationes, pro quibus pulpitum, siue le-
gile poni debet in vestibulo, idest, ante presbyte-
rium altaris, vt supra in capitulo de pulpiti positio-
ne dixi, etiam si Cardinalis sedeat in stallo apud ca-
nonicos. Lectiones secundi, & tertij nocturni ibi-
dem cantant canonici iuniores, incipiente eo iu-
niore, qui est in parte Cardinalis, & deinde alio in
alia parte, & sic alternatim vsq; ad finẽ absq; vllius
intermissione, vt supra de antiphonis dictum est; &
incipiunt ex loco suo discedere ituri ad legile pro
lectionibus cantandis, quando incipit repeti anti-
phona post psalmum tertium; tunc .n. vocante per
nutum Cerimoniario, vadunt ad legile, & eis tunc
surgentibus, nulli ex canonicis assurgunt, & cũ di-
scedunt ex choro, non transeunt ante Cardinalem,
si ibi est cum canonicis, sed sine reuerentia eius tũc
procedunt descendentes per longum chori in me-
dio cancellorum; & ibi reuoluti ad Cardinalem fa-
ciunt reuerentiam; tum peruenientes ad legile fa-

ciunt reuerentiam altari; & ibi nudo capite stant, stante post eos cōtinue Cerimoniario, quasi ad sinistram ipsorum, vt interim voluat folia, & custodiat lumen si opus est. Finita lectione faciunt reuerentiam altari, & Cardinali, deinde ad locum suum reuertuntur, vbi à canonicis omnibus assurgentibus, recipiuntur more solito, sine tamen risu, aut plausu aliquo in omnibus his officiis tenebrosis: & idem fit in secundo, & tertio nocturno. Inceptis laudibus Cardinalis non surgit, nec aliquis, sed sic manet sedens, sedentibus omnibus vsq; ad psalmum, *Benedictus*, quo inchoato, surgens detecto capite, faciensq; sibi signum crucis à facie ad pectus, stat versa facie ad altare. Et interim remanente vnica candela super candelabro triangulari Cerimoniarius obseruat singulos versiculos ipsius psalmi *Benedictus* dum à choro cantantur: cum.n. cantatur sextus versiculus videlicet, *Iusiurandum, &c.* Cerimoniarius vadit ad altare cum prædicta arundine, & deinde pro vnoquoq; versiculo, qui sunt remanētes sex, vnam de ipsis sex candelis altaris extinguit cum prædicto instrumento, ita vt finito vltimo versiculo, sint omnes sex illę candelæ pariter extinctæ, incipiens ab illis tribus candelis, quæ sunt versæ ad cornu Euangelii .i. in dextra manu crucis, & deinde aliæ tres. Interim dum repetitur antiphona post *Benedictus*, Cerimoniarius candelam illa vnicam ex triangulari candelabro, aliquo cappellano, si opus est, adiuuante realiter aufert, & illam sic semper arden-

tem

tem eleuata manu ſuſtinet genuflexus ſuper cornu epiſtolæ altaris, donec finiatur pſalmus, *Miſerere mei Deus.* Itaq; antiphona repetita, Cardinalis, & omnes genuflectunt in locis ſuis pro verſiculo cantando, videlicet, *Chriſtus factus eſt pro nobis obediens &c.* deinde dicitur à choro ſub ſilẽtio totum, *Pater noſter*, & poſtea alta voce, non tamen ſub cantu dicitur pſalmus, *Miſerere mei Deus*: quo incepto, & non prius Cerimoniarius candelã illam vnicam ardentem ſub altari occultat. Interim ſi Cardinalis vult habere ante ſe librum, pro oratione in tempore dicenda habeat illum. Finito pſalmo Cardinalis genuflexus perſiſtens capite potius inclinato, quàm eleuato, & voce mœſta, potiuſquàm ſonora, alioquin intelligibili, orationem memoriter pronuntiat, vel ſi ex libro legit, quaſi occulte legit, videlicet, *Reſpice quæſumus etc.* vſq; ad *Qui tecum*, excluſiue, quod ſecrete complet. Et finita oratione Cerimoniarius adiuuãtibus quattuor, aut ſex cappellanis incipit, & non prius, manibus ſuper altaris ſcabello pulſare. fragorem faciẽs: reliqui omnes tunc ſimiliter facientes adiuuant Cerimoniarium, ſed vnica vice tantũ fit fragor ille, qui durat per ſpatium vnius, *Pater noſter*, & non amplius: Nam Cerimoniarius inchoans fragorem ſimul, & cum eo omnis populus dicit *Pater noſter*, ſub ſilentio, in fine cuius Cerimoniarius candelam accenſam profert, qua viſa omnes ceſſant à fragore, & ſtrepitu. In fine tenebrarum non datur benedictio, nec indulgentia, nec dicitur, *Fidelium animæ, &c.* ſed Cardi-

nalis trahens caudam per terram, & sine clauigero, & sine plausu salutantium aliquo, reuertitur, vt venerat. Quæ omnia seruantur in aliis tenebris: nisi quod altare nudum erit, & tota tribuna positiua, atque simplex.

DE MISSA PER SVFFRAGANEVM, SED *de processione pro sacramento per Cardinalem reponendo in Cœna Domini.* Cap. XLVI.

ENTIONE de Crismatis, & olei consecratione, ac pedum pauperum duodecim ablutione dimissa, quæ fieri debēt feria quinta sanctę hebdomadæ, quæ cœna Dn̄i dicitur; quorum alterum conuenientius per Suffraganeum, alterum per Legatum, seu Gubernatorem, aut Locumtenētem in Ecclesia Sancti Petronii fieri solet, alioquin iuxta formam in moderno Pontificali libro traditam: hic consequenter attingam, quæ ad missam hodiernam; sed principaliter quæ ad processionem pertinent pro repositione sacramenti per Cardinalem solemniter agenda. Et quidem primo cappella aliqua in corpore Ecclesię, quàm solemnius poterit ornabitur pro repositione sacramenti, pro quo solemniter custodiendo esse poterunt aliqui custodes idonei pro forma, ac reuerentia adhiberi, & altare ibi ornabitur cum capsula super eo pro inclusione sacramenti. Item præparabitur vmbraculum, siue solitum Baldachinum

vt vocant, & prȩmonebuntur ſex, vel octo manſio-
narij ex dignioribus, & ſenioribus Eccleſiȩ, vt finita
miſſa induant planetas ſolas ſine amictu, ſuper cot
tis, quia hodie ſic, ſed cras in cottis debent portare
baldachinum ſupra ſacramentum, ſoli ipſi de clero,
& non aliqui de populo, ēt ſi Magiſtratus adeſſet;
qui vellet illud fere, & funalia quot placet ad mi-
nus decem, vel xij ex alba cera; quȩ portabūtur per
cappellanos Cardinalis cottis veſtitos. Item cano-
nici omnes parati erunt pluuialibus, vt ſupra in ve-
ſperis ſolemnibus: & ipſi omnes tam canonici, quā
manſionarii ſinguli ſingulas faculas, ſiue candelas
manibus proprijs accenſas ferent; præter illos, qui
ferunt baldachinum. Item thuribula duo; & naui-
cula vna. Item calix vnus maior, & pulchrior om-
nibus; præter illum de miſſa; & vnum paruum velū
pro calice, & aliud magnum velū pro ſpatulis Car-
dinalis portaturi ſacramentum cum aliquibus acu-
bus retēturis velum, ne decidat ex ſpatulis eius. Itē
duæ hoſtiæ conſecrandæ. Itē cappellani nouē Car-
dinalis cottas præparabunt, vt in fine miſſȩ omnes
ſint induti ſicut ipſo celebrante ſolēt, excepto Aſſi-
ſtente, qui hodie non debet paratus adeſſe. Miſſa
vero ſic peragetur. Primo. n. finito pſalmo, *Iudica me*,
dicetur, *Gloria patri, &c.* Et ſimiliter in introitu di-
cetur, *Gloria patri, &c*, quia, *Gloria in excelſis*, dicitur; quod
ante paucos annos non ſeruabatur, Incenſum po-
nitur bis in tota miſſa, incenſatur altare, vt aliàs
& ſi celebrans eſt Prælatus incenſabitur ipſe, &
dicet,

dicet, *Pax uobis*, ante orationem, & dicet *Credo*, ac *Pax Dñi, &c.* sed non osculatur altare tunc, nec datur osculũ pacis post *Agnus Dei*, quia hac die Iudas osculo tradidit Dñm IESVM, sed omnes orationes dicit, & fit missa ordine solito. Paulo vero ante communionem Cerimoniarius portat ex abaco ad altare calicem vacuum supradictum cum magno velo. Facta communione de vtraq; specie, priusquàm celebrans se purificet, reponit sacramentum intra cõcauum calicis vltimo portati, & non super patena, & calicem cooperit primo palla, deinde patena, quibus in missa vsus est, & ista paruo velo Diaconus tegit; Deinde celebrans sine mitra extra cornu epistolæ versa facie ad populum sic lauat, vt nõ renes, sed bracchium dextrum sacramento lauans vertat; & eundo, & redeũdo ad altare, semper vsq; ad terram genuflectit ante sacramentum. Aduertat tamen, vt dum se ad populum vertit dicturus, *Dñs uobiscum*, non in medio se vertat ante Sacramentum; ne aut illi renes conuertat; aut prospectum populi impediat. In fine missæ dicitur, *Ite missa est*, & etiam datur benedictio solemnis per Cardinalem, sed nequaq̃ publicatur indulgentia, quia reposito sacramento publicabitur in loco sacramenti, vt infra. Celebrans dicturus Euangelium, videlicet, *In principio erat uerbum*, non signat altare, vt aliás, & ad partem exuitur omnibus paramentis, & interim quiete præparantur omnia pro processione, & accenduntur funalia, quę dantur cappellanis Cardinalis, & canonici capiunt

solita

ſolita paramenta, & duo miniſtri tunicellam, & dal maticam; qui omnes, & ſinguli ſingulas manibus proprijs accenſas habentes candelas parati veniũt ad altare, vbi primo genuflectunt; deinde biparti- ti, ſiue in duabus alis ſtantes, ibidem expectãt, quo- ad Cardinalis apud ſedem ſuam ceperit amictum, ſtolam albi coloris, & pluuiale album pretioſum: tum cum bireto, ſed ſine mitra, ſtans ponit incensũ in duo thuribula abſq; benedictione incenſi, quo- niam nunquam incẽſum benedici debet, cum quo ſacramentum incenſandum eſt, & ipſa duo thuri- bula duo cappellani tenent, & ſic vadit ad altare more ſolito; vbi nudo capite orat genuflexus ſuper puluino: tum accepto vnico thuribulo incenſat ge nuflexus ſacramentum, ter thuribulum ducens. Poſtea ei genuflexo ponitur per miniſtros ad ſpa- tulas velũ ſupradictũ, qđ aliquibus acubus firma- tur: Tum per eoſdem miniſtros canonicos paratos ſtantes offertur eidem adhuc genuflexo ſacramen- tum ſine reuerentia Cardinalis, & ſine oſculo ma- nus eiuſdem: quo oblato ipſi miniſtri genuflectũt, & Cardinalis ſurgit, & illico chorus cantat hymnũ videlicet, *Pangue lingua, &c.* Miniſtri duo hinc inde pa rati eleuãt oras anteriores pluuialis, & vnus cappel lanus eleuat fimbrias veſtis anterioris; Et Prior Ve xilliferorum populi, vel aliquis ex omnibus ma- gis excellens, & magnificus, dummodo laicus por tat caudã Cardinalis, qui vadit deuote quidem, ſed nihil dicendo ſub baldachino, quod, vt dixi, man-

ſionarii

ſionarii parati deferunt. Clerus autem omnis cum candelis in manibus vadit cantando hymnum prę dictum. Cum vero Cardinalis fuerit ante locum repositionis ſacraméti baldachinum extra locum retinetur, quod clerici exportant; & illico cantores genuflexi cantum pientiſſimum inchoant videlicet, O' *ſalutaris Hoſtia,* vel *Verbum caro factum eſt*, vel *Tantum ergo ſacramentum,* aut ſicut volent, continuantes donec ſacramentum, fuerit per Cardinalem incenſatum. Igitur applicante Cardinale ad altare miniſter paratus genuflexus adiuuanre ſocio genuflexo, ſacramentum de manibus Cardinalis ſtantis recipit, ſine oſculo, vt ſupra. Et illis ſurgentibus, Cardinalis modicum retrocedens, ponit ſtando incenſum more ſolito in vno thuribulo; cum quo rurſus ipſe genuflexus, vt prius incenſat: quo facto Cardinalis ſolus aſcendit ante altare in medio eius, & eo in genu flexione oſculato, ſine mitra ſtãs verſus ad ſacramé tum, ſine baculo cãtat benedictionem ſolemnem, omnibus genuflexis, dicens, *Sit nomen Dñi, etc.* & demũ priuſquàm ſe ad populum vertat cedit modicum ad partem, verſus cornu epiſtolæ ne renes directe vertat ad ſacramentum, dum ſe vertet, & ſic verſus ad populum accepto baculo paſtorale, benedicit more ſolito manu, non ſacramento, & in fine Diaconus ſtans extra cornu epiſtolæ publicat indulgentiam centum dierum, vel quantum placet, vt ſupra De indulgentia dictum fuit. Et ſic in fine Cardinalis ſimpliciter ſine vmbraculo reuertitur cum mi-

tra, tamen extra locum ſacramenti recepta; & vadit ad ſacriſtiam, vel ad altare, ubi exuitur per eoſdem miniſtros. Cum primum uero Cardinalis ab altari receſſerit, ſi placet, uocatis ad ſe duobus, uel tribus aut quatuor cuſtodibus quos dixi, iubet cuſtodiri corpus IESV. Illi autem præſto latera altaris hinc inde circumſtantes cuſtodiunt corpus IESV uſq; ad officium craſtinum, deuote, & reuerēter pro honore ſancti ſacramenti.

DE OFFICIO PARASCEVE CORAM *Cardinali agendo.* *Cap.* XLVII.

HOC officium cum ſuis cerimoniis ſatis, ac ſaltem poſitiue liquet ex libro miſſali: verum non ab re eſſe videbitur, ſi aliquid, uel leuiter attingatur: & quidem tota tribuna nuda ſit, & altare à principio, ac ſedes ampla Epiſcopi Cardinalis, & faldiſtorium Prelati celebrantis nudum ſit: abacus quoq; in promptu, non tamen plene ornatus vna tantum mappa ſuperpoſita à nulla parte pendente cum duobus candelabris extincto lumine. Similiter, & ſuper altari candelabra lumine extincto, & cera prædicta communis, ſicut in miſſa pro defunctis. Paramenta celebrantis nigra, & miniſtri cum planetis plicatis nigris. Et ſi celebrans ſit Prælatus, non legit pſalmos paramentorum; nec accipit ſandalia, nec calceos ſacros, neq; chirothecas, tamquàm ſi celebret pro defunctis, vt ſupra. Præpa

paretur vnum uas argenteum, ſeu bacile pro obla-
tione recipienda, Item magnum tapete extenden-
dum in tempore, & magnus puluinus auratus pro
cruce deſuper ſternenda, & velum album loco ſyn-
donis mundæ ſuper puluinari: Item aliud miſſale
præter ordinarium: ſcabellum rubeum nudum pro
genuflexione Cardinalis ante altare: Item velum
crucis diſcooperiendę ſic componatur diſſolutile,
ut faciliter diſcooperiri crux, & diſſolui uelum cru
cis poſſit per celebrantem, vt infra: Ordinantur
quatuor cantores, vt in tempore adſint apud altare
dum cantabitut verſus. *Ecce lignum crucis*, ut infra. Item
aliquis manſionarius in cotta ſit diſpoſitus pro pri-
ma prophetia cantãda, & Subdiaconus miſſæ para-
tus cantabit ſecundam, depoſita planeta. Item can-
taturi paſſionẽ ſint induti omnes, ut Dominica præ-
terita, ſed hodie ſtolis nigris. Omnibus paratis Car
dinalis eodem modo, quo ad matutinas tenebro-
ſas ueniens, aſſiſtentibus tamen duobus canonicis
ſuper ſcabello; quaſi vltra ſpatium vnius *Miſerere*, &
cum eo, ac ſub eo ad ſiniſtram, Prælatus celebrans
ſimul orat genuflexus ſuper nudo gradu. Oratio-
ne autem facta, quiſq; vadit ad locum ſuum: & inte
rim dum Cardinalis ſedem ſuam aſcendit, extendi-
tur per Cerimoniarium, & ſacriſtam mappa ſuper
altari, quæ pendeat per palmum ab illo, & non uſq;
ad terram. Duo canonici aſſiſtunt ſedentes, vt alias
& Cardinalis habet librũ ante ſe, ex quo leget quic
quid per chorum cantabitur, & non aliud, & fit offi
cium,

cium, ut in missali, in quo officio Cardinalis nulli det benedictionem; & nulli porrigat manum osculandam; neq; aliquis osculatur id, quod ei daturus est hodie. *Passio* cantatur, vt supra: nisi q̄ non itur ad osculum manus; ad partem quæ legitur in tono Euangelij non portantur luminaria, nec incensum, & Diaconus ante altare dicit quidem, *Munda cor meū*, sed non petit benedictionem à Cardinali nec in fine Cardinalis osculatur textum. Orationes post passionem cantãtur apud altare in cornu epistolæ, etiam si celebrans sit Prælatus sub suo cantu particulari. Ad orationem pro Iudęis, non respondetur *Amen*; quia hodie Iudęi IESVM Subsannantes illuserunt: & ea incepta extenditur per cappellanos magnum tapete, & puluinar, ac pulchrum velum; quæ prædixi paranda; super quo crux adorãda sternetur. Finitis orationibus celebrans vadit ad faldistorium vbi deponit planetam solam, & reuertitē ad cornu posterius epistolæ, ita vt quasi sit collateralis candelabris super altari locatis. Interim Diaconus solus accipit de altari crucem velatam, sic cū velo dissolutili compositam, & celebrans possit absolute crucem discooperire. Itaq; Diaconus crucē nulli reuerentiam faciens portat ad celebrantem sine osculo manus eius; qui eam in sinistra reuerēter accipiens primo detegit dextram eius summitatē, vsq; ad trãsuersum crucis: Tum ambabus manibus eleuat eam, vsq; ad suos oculos, cantans ex libro, quem cappellanus assistens tenet ad sinistram eius,

videlicet, *Ecce lignum Crucis*, & non vltra, cui cappellani quattuor quos prædixi respondent ex libro alio super faldistorio celebrantis posito cantantes, v3. *In quo salus mundi pependit*, & nõ vltra; chorus autem prosequitur videlicet, *Venite adoremus*; ad quę duo verba, videlicet *Venite adoremus*; dum cantantur Cardinalis, & omnes genuflectunt, excepto celebrante, & Assistente suo, siue cappellano; qui librũ tenet; & mox omnes surgunt: Deinde celebrans venit ad angulũ altaris ante anterius cornu epistolę versa facie, vt supra, vbi detegit caput, & bracchium crucifixi dextrum; & mox eleuata cruce ambabus manibus vt supra cantat, sed altius, cui cappellani respondent vt prius; & similiter chorus, vt supra, & Cardinalis, & omnes vt ante genuflectunt: tertio celebrans in medio altaris, renibus illi versis, discooperta tota cruce, & eleuata idem faciens, vt supra cãtat, sed altius, & idem omnes alii faciunt: postea celebrans absq; Cardinalis reuerentia solus portat, & locat crucem super puluino, adiuuante solo Cerimoniario; & deinde facta Cardinali reuerentia, ipse reuertitur ad suũ faldistorium; ubi exuit sotulares, & calceos cõmunes, & tunc etiam ponitur bacile in terra ad sinistram crucis pro oblatione recipienda. Interim Cardinalis accedẽtibus quattuor suis cappellanis, qui sustinent oras vestis, excalciat per camerarios duos subeuntes cappam: Et si forte Cardinalis podagrosus, aut pedibus patiens sit, ita vt commode calceos deponere non possit; tunc omnino ipsi cappellani

oras

oras sustineant, & camerarii excalciare pro exem-
plo aliorum simulent: Quo facto Cardinalis capite
nudo, trahens caudam per terram, solis duobus assi
stentibus sequētibus vadit ad adorationem crucis,
choro tunc, & non prius inchoante improperium,
& ter super tapete; siue puluino si sit podagrosus,
vel debilis, æquali distantia genuflectit; & in fine
aliquo cappellano nūmos porrigente, offert quan
tum placet, communiter tamen solet offerri nume-
rus trigenarius nummorum argēteorum nouorū,
siue etiam aureorum, aut mixtim iuxta voluntatem
& facultatem, ac deuotionem Cardinalis, vel cuius-
uis offerentis: & deinde vadit ad sedem suam, vbi
calciatus, legit sedens improperiū, & quidquid per
chorum cantatur. Post Cardinalem adorat imme-
diate celebrans; etiam si sit Prælatus, & tunc deposi-
planeta medius inter duos primos canonicos de
choro, exceptis tamen illis duobus canonicis assi-
stentibus, qui adorant in ordine eis congruo, & de
inde alij canonici suo ordine bini: ministri, si non
sunt canonici in habitu, & ordine suo adorant. Si
Gubernator, vel Locumtenens aderit Prę latus, cum
magistratu; hoc ordine omnes ibunt: Quia post Prę
latum celebrantem ibit solus Gubernator, vel Lo-
cumtenens Prælatus: Tum si qui sunt Episcopi nō
canonici; deinde canonici omnes, licet non sint pa-
rati; ex quibus primi ibunt seniores; Tum magistra
tus, & Oratores cum eo: Post Antianos, illico sequē
tur mansionarij, etiam nō parati, & post eos Protho

notarij,

notarij, & Abbates, quos sequentur Quadraginta Consiliarij, vel Confallonerij plebis ordine ipsorũ solito, deniq; reliqui omnes vsq; ad vnum de clero cottis induti: Et sic etiam ista die, & in isto actu talis fit distinctio, & cleri honoratio supra populum, vt supra in cineribus, & in capitulo de loco canonicorum euntium, &c. dixi. Circa finem adorationis accenduntur candelæ altaris, & tribunæ, ac abaci, & eodem cõtextu Diaconus offert super altari bursam cum corporalibus more solito, & pręparantur funalia accendenda, quæ dantur cappellanis supra dictis, & vmbraculum pro reportando sacramento, & duo candelabra cum luminibus ante crucem, & thuribula duo, & deinde finita totali adoratione, idem Diaconus nulli inter eundum faciens reuerẽtiam portat, & locat crucem super altari, qua locata facit reuerentiam Cardinali solitam: Deinde locata & composita cruce, & non prius pro sacramento reportando processionaliter itur: & canonici omnes sunt sine paramentis; & illi mansionarii, qui portãt vmbraculũ, exceptis duobus ministris celebrantis. Cardinalis etiam non capit aliqua paramenta sacra sed cum sua cappa procedit, habens cucullum in capite in eundo: eius vero caudam eundo, & redeundo portat cappellanus caudatarius eius solitus cotta indutus. Et in hoc actu, & casu canonici non sequũtur, sed antecedunt Cardinalem nõ habentem mitram; quia processionaliter itur. *Suffraganeus* celebrãs remanet apud altare cum duobus cappellanis,

lanis, non autem cum ministris paratis, quia ipsi debent ex sacello capere, offerre, & ministrare sacramentum Cardinali reportaturo illud ad altare. Sed si ipse celebrans non est Prælatus, tunc ipse celebrans non Prelatus ire debet ante Cardinalem cum aliis, medius inter suos ministros. Cum Cardinalis est ante cappellam sacramēti, priusquàm ingrediatur detegit caput, deinde cauda demissa ingrediens primo genuflectit sine oratione, mox procedit ad altare, vbi facit orationem cum omni humilitate; tum retrocedens, & stans, ponit incensum in duo thuribula; & interim aperitur capsa sacramenti per sacristam Cardinalis: rursum genuflexus cum vno thuribulo incensat sacramentum adhuc in capsa aperta inclusum: quo facto Cardinali genuflexo, consuitur cucullum cappæ duabus acubus, ne cadat ex spatulis, & velo super spatulis extenso sacramentum eidem offertur, vt heri per Diaconum, nisi adsit celebrans non Prælatus; quia ipse celebrans non Prælatus ministrat, & offert illud Cardinali, & reditur processionaliter eodem modo in omnibus, & per omnia sicut heri; & tunc cantores incipiunt hymnum, videlicet, *Vexilla regis prodeunt, &c.* Cardinalis portat sacramentum sub vmbraculo delato per mansionarios solis cottis, & sine planetis indutos: cum peruentum est ad aditum, siue antemurale altaris, vbi fit officium, remouetur inde vmbraculum, & celebrans quisquis est genuflexus super secundo gradu, recipit sacramētum de manu Cardinalis

stantis

ſtantis, & illud reuerenter ponit ſuper altari. Cardinalis dato ſacramento paulum retrocedit ſaltem facie, & non prius genuflectit, quàm poſuerit incẽſum in thuribulo vno ad partem, & non in conſpectu ſacramenti. Poſt hæc depoſitum ſacramentum: non tamen velo coopertum, Cardinalis in primo gradu genuflexus incenſat, Tum depoſito velo ab humeris Cardinalis, quod ſupra ſacramentũ ponitur, ipſe Cardinalis ſurgit, & reuertitur ad ſedẽ ſuam, vbi illico Cerimoniario cum thuribulo, & nauicula aſtante ſtans more ſolito ponit incenſum, capite ſemitecto: deinde detecto capite genuflexus ſic manet vſq; ad communionem perfectam, quo tempore funalia illa decem, vel duodecim, ſemper accenſa ibi reſtant vſq; poſt communionem, quæ cappellani hinc inde genuflexi tenent, verſis ad inuicem faciebus. *Miſſa.*

¶ Cum autem ſacramentum ſuper altare poſitum fuerit, & Cardinalis in ſede ſua quieuerit, & non prius, celebrans extrahit ipſum de calice, & ponit ſuper patenã quam Diaconus nihil dicẽs, & ſine oſculo offert celebranti, qui illud ſuper corporali ponit nihil dicens. Diaconus autẽ ponit vinum, & aquã in eodem calice ſine benedictione, nihil dicens, deinde offert calicem celebranti, qui illum ponit ſuper altari, vt aliàs, ſimiliter nihil dicens, & palla tegitur; tum incenſat illud, & altare dicens verſiculos omnes ſolitos, non tamen incenſatur ipſe celebrans, neq; Cardinalis, ſed incenſato ſolo altari, celebrans

lebrans extra cornu epiſtolæ ſtans, vt heri, ſine mi-
tra lauat: deinde ad medium altaris, cum genufle-
xione reuerſus dicit inclinatus ſummiſſa, & intelli-
gibili uoce, vз. *In ſpiritu humilitatis &c.* Deinde verſus ad
populum dicit, *Orate pro me fratres &c.* more ſolito: de-
inde omiſſis omnibus aliis abſolute dicit in cantu
feriali, vз. *Oremus præceptis ſalutaribus moniti, &c.* vſq; ad fi-
nitum *Pater noſter,* pro quo chorus in fine reſpondet,
Sed libera nos à malo. Deinde vero celebrans: poſtq̃ reſpõ
derit ſecrete, *Amen,* proſequitur orationem in tono,
quo cantãtur orationes feriales abſolute, videlicet,
Libera nos quæſumus Dñe, &c. vſq; ad *Amen,* exclusiue, qđ
chorus alte reſpondet. Quo dicto celebrans, facta
prius vſq; ad terram reuerentia: ſacramentum dex-
tra accipit, quod eleuat ſola dextra altius ſolito: ſi-
niſtra ſuper altari retenta; depoſitamq; hoſtiam di-
uidit in partes tres, quarum vnam mittit in calicem
more conſueto, nihil dicens; Tum ſecrete, vt aliàs di
cit, videlicet, *Perceptio corporis tui Dñe, &c. Panem celeſtem, &c.*
Et deinde cum pectoris percuſſione ter dicit, videli
cet. *Dñe non ſum dignus, &c.* Tum continuat, videlicet,
Corpus Dñi noſtri, &c. Et demum nihil dicens ſumit ui
num, & aquam cum particula in calice exiſtente;
Quod vinum, & aqua, licet per immiſſionem corpo
ris Dñi ſanctificata, non tamen conſecrata ſunt.
Quo facto exportantur funalia extinguenda, & oẽs
ſurgunt, ac ſedent; deinde celebrans accepta mitra
in cornu epiſtolæ, vt aliàs lauat, & poſtea ſine mitra
reuerſus ad medium altaris, dicit inclinatus mani-

bus iunctis, v3. *Quod ore sumpsimus &c* Quo dicto assumpta mitra reuertitur ad faldistoriũ, & se exuit. Illico finita communione, sedent omnes, & inchoãtur vesperę, in quibus dum dicitur *Magnificat*, Cardinalis surgit, & repetita antiphona, Cardinalis genu flectit, sic manens vsq; ad finem totius officij. Finito autem psalmo, *Miserere mei Deus*, dicit vt in matutinis orationem, *Respice quæsumus, &c.* Et non datur benedictio, sed datur indulgentia more solito. Hoc autem sciat Reuerendissimus Dñs Cardinalis q̃ ista tota die non sedet in sede aurata, nec aliquo ornamẽto composita, sed aut super scabellis, aut capsis nudis in suo Episcopatu, quod etiam Papa facit in suo palatio.

DE OFFICIO, ET MISSA IN SABBATO *Sancto præsente Cardinali. Cap. XLVIII.*

SABBATO Sancto aquarum, siue fontiũ benedictio in omni Ecclesia matrici fieri solet, prout in libro missali plenius continetur: Quæ fiet immediate post benedictionem ignis, & incensi, & antequam adueniat Cardinalis ad ecclesiam, idest anteq̃ inchoetur officium, vt infra. Officium vero, & benedictio cerei paschalis, & missæ hoc modo præsente Cardinali fieri potest. Nam primo indicto prius omnibus Ecclesijs ciuitatis mandato pęnali, vt nulla incipiat pulsare campanas, priusq̃ audiuerit Ecclesiã cathedralẽ

dralem sonasse; nam ipsa tamq̃ mater debet primo gaudere, & deinde aliæ tamq̃ filię, & ministrę mino res, secum congaudere. Tribuna autem, altareq;, & omnis chorus festiuiter ornabuntur, prout supra in die Natalis. Paramenta vero dupplicata erunt, vz. coloris violacei, & albi pro hoc officio, missaq;, tam pro Suffraganeo alioquin celebraturo, q̃ mini= stris eius. Conueniret quoq; vt frons altaris simili ter haberet duo pallia, vz. superius violaceum, & interius album. Abacus, vt supra cum suis requisi= tis, & præsertim cum duobus candelabris ab initio extinctis, & libro pro cerei benedictione cantanda, & libro pro prophetiis, ac lętanijs cantandis, & vnũ scabellum, super quo ponetur liber lætaniarum, vt infra, & aliud scabellum, super quo genuflectet ce= lebrans in lætaniis, vt infra. Et si celebrans non erit Prælatus; quia non vtetur faldistorio; tunc omnino faldistorium præparetur pro Cardinali procubitu= ro super illud, dum lætaniæ cantabuntur: Et vnum pulpitum, siue legile, super quo ponetur liber be= nedictionis cerei, quod sit coopertum panno seri= co albi coloris; & hoc ponitur extra presbyterium ante cornu epistolæ; ita vt Diaconus cantans bene= dictionem, sit versa facie ad partem vbi sedet Lega= tus, vel Cardinalis, tamq̃ si cãtaret Euangelium: sed pro prophetiis nudum ponetur ante medium alta= re extra presbyterium. Item aliquę candelæ minu tæ simul nexę pro lumine conseruãdo; ac vas aquæ benedictę cum aspersorio, & thuribulum cum na=

uicula plena antiquo incenso, Et vnum bacile cum granis quinq; noui incési magni quod masculum appellant, cum suis clauiculis, qui infigi cereo possint: Et vna patella ferrea cum carbonibus ardentibus benedicendis. Paretur quoq; cereus ipse in loco conuenienti, videlicet intra presbyterium super gradibus apud cornu Euangelii, ita vt non sit impedimento prospectui neq; aditui ad altare.
Quibus paratis celebraturus, ante Episcopi Cardinalis aduentum accedens ad cornu epistolæ paratus, pluuiali, & mitra, si illa vtitur ea deposita benedicit nouum ignem in patella prædicta existentem; & similiter benedicit incensi grana prædicta, & aliud incensum solitum. Quæ omnia demum aspergit, & cum antiquo incenso adolet. Sed in hoc aduerte, quoniam vt Innocentio Tertio placuit, benedictio noui ignis, ac incensi, quæ fit in principio officii huius diei nullatenus cantari, sed omnino voce tantum intelligibili proferri debet: Quod cappella Palatii Apostolici illibate seruat. Immo nec ante prędictas orationes debet præmitti aliqua ad populum salutatio, videlicet, *Dominus uobiscum*, sed aut, *Adiutorium nostrum in nomine Domini*, aut nihil; ita q absolute dicantur prędictę orationes, non obstante rubrica ante ipsas orationes pro benedictione noui ignis dicendas in aliquibus missalibus posita; quæ male indicat, præmittendum esse, *Dominus uobiscum*, sicut etiam fit pro incenso nouo benedicendo. Et hæc omnia bene notentur, quæ licet parua videantur,

tur, tamen suum habent mysterium. Itaq; finitis noui ignis, & incensi benedictionibus remouetur ex nauicula incensum uetus, & imponitur nouum, & sic itur processionaliter more Ecclesiæ consueto ad fontium, siue aquarum benedictionem, quæ fit, vt in libro missali; sed absq; lætaniis, quæ postea cantabuntur ante missam, nam esse creduntur de missæ pertinentiis, vt infra dicam: Et omnes oratio nes cantentur in tono feriali. Finita aquarum benedictione, omnes ad chorum reuertuntur, exceptis Diacono, Subdiaconoq;, ac cappellanis Ecclesię quattuor cottis indutis: Sed Diaconus dalmatica alba, & Subdiaconus planeta violacea induti esse debent: qui sex remanebunt inferius apud scalas extra chorum apud altare Sancti Michaelis, super quo per sacristam etiam pręparata erunt crux processionalis, cum pallio albo appenso, arundo cum tribus candelis in tricuspide dispositis; bacile cum quinq; granis incensi; & patella ignis iam benedicti, ac aliquæ paruæ candelæ simul nexæ accendendæ ex igne nouo. Interim Cardinali iam præsente post orationem priuatam, & solitam cum suis assistentibus sedente; Cerimoniarius accepto thuribulo cum nouo igne, & nauicula plena incensi nouiter benedicti, petit à Cardinali, incensum incensiq; benedictionem more solito in thuribulo: quo habito vocans secum clauigerum Cardinalis, uadit inferius ad sex prædictos apud altare Sancti Michaelis expectantes; vbi dato thuribulo,

&

& nauicula vni cappellano vacuo, omnes eos intro ducit ad altare maius hoc ordine: quos tamē prius de agendis, & de genuflexionibus admonet. Primo .n. vadit clauiger solus cum claua eleuata; deinde duo cappellani simul, quorum vnus habet thuribulum in dextra, & nauiculam in sinistra; Alter habet bacile cum granis incensi eleuatum usq; ad faciem: Inde solus Subdiaconus portans crucem processionalem: postea Diaconus portans arundinem, cum tribus candelis, in tricuspide; ad cuius sinistram est Cerimoniarius portans duas simul nexas candelas paruas accensas ex nouo igne: vltimo sequuntur duo cappellani nihil ferentes. Et isti omnes à porta scalarum, qua intratur directe in chorum vsq; ad altare maius ter genuflectunt ęqualibus distantiis, videlicet primo in choro, idest dum omnes sex ingressi sunt ipsam portam; & ibi Diaconus stans inclinat arundinem, cuius vnam ex tribus candelis Cerimoniarius stans accēdit: & illico omnes ipsi, præter Subdiaconum de cruce genuflectunt; & Diaconus sic genuflexus eleuata in altum arundine, cantat solus, v3. *Lumen Christi*: Quo audito Cardinalis, & omnes capite cooperto surgunt, cum quibus etiam surgit celebrans cum mitra, si illa vtitur: Chorus per easdem notas respondet, *Deo gratias*, quo responso, surgunt prædicti, & in vestibulo, idest citra antemurale presbyterii itidem vt prius faciunt, accensa secunda candela; sed Diaconus altius cantat, cui similiter cantores respondent. Tertio idem fit in omnibus

bus accensa tertia cādela intra presbyterium. Quo facto Cardinalis, ac celebrans, & omnes alii sedent, & dum eunt nullam faciunt Cardinali reuerentiā: responso autem *Deo gratias*, tertio ipsi prędicti surgē tes, factis iterum altari, & tunc demum Cardinali re uerentiis, vadunt ad legile prædictū, vbi Diaconus data arundine vni ex cappellanis vacuis, accipit librum de legili, & vadit ad Cardinalem, & accipit benedictionem, ac si esset Euangelium cantaturus dicens *Iube &c.* Cardinalis respondet, *Dn̄s sit in corde &c. ut annunties suum sanctum paschale præconium:* Prædicti autem ministri interim apud legile hoc ordine se disponunt, & firmant, v3. Subdiaconus cum cruce, & cappellanus cum thuribulo ad dextram legilis, idest conuersis ad altare renibus; Et cappellanus cū arundine, & alius cum bacili ad sinistrā legilis, idest versis ad altare vultibus: Alius cappellanus, & Cerimoniarius stant retro Diaconum, versi sicut Diaconus, qui cantans vertit faciem ad cornu Euangelij, sicut pro Euangelio cantando: clauiger vero restat in aditu presbyterii, vt aliàs. Omnibus locatis, & habita benedictione, Diaconus primo cum triplici ductu incensat librum; & tunc Cardinalis sine bireto, & celebrante Prælato sine mitra similiter, ac omnibus surgentibus incipit benedictionem Cerei; sed non signat librū nec se in fronte, sicut pro Euangeliis: In quo aduertat, vt cum dicit primam conclusionem, videlicet, *Per Dn̄m nostrum &c.* non dicat *Tuum*, sed *Suum*, vel *Eius*; & non, *Qui tecum*, sed *Cum quo*, aut *Qui*

secum

secum uiuit,&c. Peruento ad partem v3. *In huius igitur,&c.* omnes sedent,& Diaconus firmato cantu, vadit cũ reuerentiis altaris,& Cardinalis ad cereum, associã te ipsum cappellano, qui portat bacile cum granis & illa infigit cereo: Quo facto Cappellanus repor= tat vacuum bacile ad abacum : Et vterq; reuertitur cum reuerentiis ad legile; vbi etiam Diaconus, sur= gentibus omnibus vt prius prosequitur, videlicet, *In huius igitur,&c.* vsq; ad partem, v3. *Qui licet sit diuisus,&c.* & tunc vt prius omnes sedent. Et Diaconus cum Cappellano de arundine vadunt vt prius ad cereũ, quem accendit: Et ambobus ad legile reuersis, vt prius, prosequitur Diaconus indesinenter vsq; in fi nem absq; illuminatione lampadum, quæ nõ prius accendi debent, quàm vt infra dicetur. Dum autẽ interim memorat Imperatorem aduertat, quia si nõ est coronatus debet dicere. *Respice etiam ad dilectissimum Regem nostrum Imperatorem electum.N. &c.* & non aliter. Fi nita benedictione, Diaconus non osculatur manũ Cardinalis, neq; Cardinalis incẽsatur, sed ipsis rece= dentibus, omnes sedent: & Diaconus post altare de ponit dalmaticam albam, & induit planetam viola ceam, sicut Subdiaconus: & mox sacrista in medio chori dedirecto ante medium altaris, & non ante cornu epistolæ, ponit idem legile, sed discoopertũ, & nudum cum libro prophetiarum desuper. Et po nitur ante Cardinalem liber alter prophetiarum, ex quo leget ipse non prophetias, sed quidquid cã tabitur per chorum; Et celebrans, si vt proposui erit

Prælatus

Prælatus, vadit ad cornu epistolę, vbi allato sibi suo faldistorio firmato bene, ac honeste, super gradu, siue scabello altaris; sedet versa facie ad cornu Euangelii, scilicet ad Cardinalem. Duo ministri, & Assistens eius sedent super gradu altaris ad eius pedes, versis faciebus ad populum. Et his factis adest nouissimus, idest iunior, siue vltimus canonicus. Qui factis reuerentiis cantabit primam prophetiam, & sic successiue penultimus secundam, & antepenultimus tertiam, alioquin docte, & grauiter, ac cum pausa moderata. Et in fine facta reuerentia altari, vt supra facit reuerentiam Cardinali sine osculo manus eius; ita tempus dispensans in genuflectendo ad versiculum, videlicet. *Flectamus genua*; q ibi apud legile genuflectat: nisi post quartam, & octauam, & penultimam prophetiam: quod idem ab omnibus alijs canonicis obseruatur. Cum autem cantabitur prophetia, celebrans sedens cum mirra, semiuerso ad altare vultu solo, leget illam ex libro super altari posito. Ministri autem modicum ante finitam prophetiam surgunt; & illa finita similiter surgit celebrans; qui remoto faldistorio; illico ex libro super altari posito, cantat *Oremus*, & Diaconus *Flectamus genua* omnibus genuflectentibus, & Subdiaconus, *Leuate*, omnibus leuantibus; & vltimo cantat orationem in cantu semper æquali, ac feriali tono. Qua finita alter iunior canonicus, vt supra cantat secundam, & sic deinceps vsq; ad vndecimam exclusiue. Vltimam vero prophetiam cantat, non duodecimus in

ordine sequens post vltimum canonicus, sed omnino primus, omnibusq; dignior, etiam si sit Archipresbyter, vel Archidiaconus, nisi Cardinalis uelit illam cantare in loco suo, vt supra de lectionibus in nocte Natalis dixi: Sed hic non erunt candelabra: quod tamen non vsquequaq; laudo, q Cardinalis cantet prophetiam, qui in hoc faciet, vt uolet. Finitis prophetiis, cum sua ultima oratione, ponitur faldistorium prædictum ante gradus infimos in medio altaris in plano presbyterii pro Cardinali genuflexuro; Et scabellum pro celebrante Prælato ad sinistram modicum retro faldistorium. Quod si nō Prælatus, sed alius sacerdos simplex celebret, tunc ipse erit genuflexus in terra magis retro Cardinalē. Item duo mansionarii cantores super alio scabello extra, & prope presbyterium, idest ante aditum tribunę ponunt librum lætaniarum; & Cardinali super faldistorio cooperto capite, & celebrante deposita planeta, & capite seminudo super scabello procumbentibus, & aliis omnibus genuflectentibus; ipsi cantores inchoant, respōdente choro lætanias, non modulanter, aut festiuiter; sed potius grauiter, & simpliciter, quia adhuc non figuramus Christū à mortuis surrexisse, vt quidam dicunt: Ideo ipsi cātantes, v3. *Per mortem, & sepulturam tuam*, gēminant secūdum aliquorum opinionem versum ipsum: Super quo puncto disputatum aliàs fuit, an huiusmodi lętaniæ sint de pertinētiis officii sabbatini iam acti; an missæ Paschalis inchoandæ, ita ut geminari potius

tius

tius debeat versus ille videlicet. *Per mortem, & sepulturã tuam,* quàm alius versus, videlicet, *Per gloriosam resurrectionem tuam,* Sed verior opinio uidetur, q sit de pertinentiis missæ, & propterea q versus ille, *Per gloriosam, &c.* nõ solum geminetur, sed etiam solus, & unicus versus ipse cum tripudio, & hilari melodia cantaretur geminatus in cantu figurato quattuor vocibus. Interea sacrista super abaco disponit omnia paramenta alba pro celebrante solo. Nam ministri retro altare expectant, & se vestiunt ibidem interea. Cum autem peruenerint cantores ad versum *Peccatores, etc.* tunc surgit solus celebrans; & remoto eius scabello uadit ad locum faldistorii sui, ubi cito, & expedite induitur suis omnibus paramẽtis albis per cappellanos. Nam ministri similiter post altare parantur; ita ut ipse finitis lætaniis, simul sit finitus uestiri, & pallium uiolaceum ex altari sit remotum, ita ut appareat aliud album: Et tunc precise omnes candelæ altaris, & abaci sint accensæ, & non prius. Itaq; finitis letaniis, & candelis, ac lampadibus, tunc precise accensis, & omnibus simul expeditis, surgit Cardinalis, & faldistorio reportato ad locum celebrantis debitum, ac celebrante ad sinistram Cardinalis stante; inchoatur cõfessio, & missa solemnis, & festiua more solito: In qua missa altare, vt aliàs incensabitur. Canonici ueniunt ad circulos bis tantum. Introitus non dicitur: sed dicitur, *Gloria in excelsis*, & pulsabuntur campanę festiuiter. Ante orationem non *Pax uobis,* sed *Dominus uobiscum,* dicetur etiam si Præ-

latus celebret: Nam in hac die sabbati sancti, qua Christus nondum figuratur apostolis nũtiasse, *Pax uobis*, singulare est. Insuper refert Innocentius Papa Tertius ante beatum Gregorium nunq̃ consueuisse prius dici *Pax uobis*, in festis paschalibus; q̃ feria secũ da. Quia tũc Christus eo versu salutauit apostolus: beatus Gregorius autem instituit, vt die Paschę, nõ sabbato diceretur, *Pax uobis*. Finita epistola illico vnus mansionarius intimabit more solito celebranti, *Alleluya*: quod celebrans sine mitra versus ad altare stans, surgente Cardinali cantabit ter semper vocem eleuando. Cui etiam chorus (non tamen Organista) qualibet vice respondebit similiter. Ad Euangelium portatur thuribulum more solito; sed non luminaria, neq; Candelabra; quia adhuc non figuratur Christus in lucem apparuisse. Ideo cappellani duo uacui, quasi in tenebris agentes, non pręcedunt, sed sequuntur Diaconum ipsum. Euangeliũ absolute inchoatur, vz. *Vespere autem sabbati*. *Credo* non dicitur: & ideo canonici non veniunt ad circulum pro illo: Neq; offertorium dicitur, sed solum. *Dominus uobiscum*, & *Oremus*, & non plura: sed oblata: Altare: celebrans, & Cardinalis, ac omnes alii incẽsantur more solito. In præfatione dicitur, *Sed in hac potissimum nocte &c*. *Pax Domini*, dicitur: sed *Agnus Dei*, non dicitur. Propterea similiter canonici nõ veniunt ad circulum: nec pacis osculum datur alicui neq; altari: Post communionem cum cantatur antiphona ad, *Magnificat*, Cardinalis ponit incensum, & celebrans

incepto, *Magnificat*, incensat altare, & ipse ac Cardinalis, & omnes ut prius in missa iterum incensantur more solito. Non legitur antiphona post communionem, sed loco eius per celebrãtem leguntur vesperæ vsq; ad orationẽ exclusiue pro qua celebrans versus ad populum cantat, *Dñs uobiscum*, & ipsam orationem, qua finita Diaconus dicit, *Ite missa est*, cũ duplici *Alleluya*, & Cardinalis dat benedictionem, & mãdat publicari indulgentiã. Vltimo sciatur quod cereus hodie benedictus solum ardet usq; ad ascensionem inclusiue, v3. in tribus diebus Paschę, & sabbato in albis, & aliis diebus solum Dñicis, & non aliis quãtũcunq; solẽnibus, & festiuis aliquorũ Sãctorũ, ét si in Ecclesia ipsorũ Sanctorũ fiat officium.

DE COMMVNIONE GENERALI, ET SOlemni per Cardinalem in die Paschæ ministranda. Cap. XLIX.

SI Cardinalis in die Paschæ resurrectionis celebrare, & clerum, ac populum suum cõmunicare voluerit; celebrabit quidem, vt supra in die Natalis dictum est in omnibus, & per omnia, nisi mutatis mutãdis; & ꝙ tot hostias præparari, & super altari poni in vno calice faciet, quot sufficiant; quas omnes similiter cum illa, quam eleuabit, eodem contextu consecrabit. Et primo si Legatus, qui non sit actu presbyter, sed Diaconus Cardinalis, & cum eo, & sine eo Locumtenens; uel Gubernator, & Magistratus communicandus sit; De qua re ipsi communicandi

di poterunt nomine Cardinalis episcopi inuitari. Tunc communione à se perfecta de corpore: & sanguine, priusquàm se purificet, ac lauet, retrahet se ad cornu Euangelii, versa facie ad cornu epistolæ, cum subdiacono post ipsum, Diaconus vero stans in cornu epistolæ, versa facie ad celebrantem Cardinalem capite inclinato, ac manibus iunctis, alte cãtabit confessionem, omnibus stãtibus, prout supra in capitulo de confessione infra missam cantanda dixi; ac prout in libro pontificali notata est. Qua finita Cardinalis ex libro pontificali ante se allato stans, vt supra sine baculo, cantabit, si uolet; sin autẽ leget intelligibili voce, vz. *Misereatur uestri, &c.* Et in fine respondetur *Amen.* Deinde similiter, *Indulgentiam, & absolutionem, &c.* Et in fine responso per chorum, *Amen;* omissis verbis, videlicet, *Et benedictio Dei, &c.* populum tantum cruce signans nihil dicit. Quo facto Cardinalis, & Subdiaconus retrahunt se ad epistolæ, & Diaconus ad Euangelii cornua; qui capit cum debitis reuerentiis de altari calicem cũ hostiis, patena coopertum. Deinde stans Cardinalis in medio altaris, renibus versis ad illud, habens ad suam dextram Diaconum cum calice, & ad sinistram Subdiaconum cum patena de prędicto calice leuata; capit inde pro singulo quolibet communicando singulam hostiam, Subdiacono continue patenam dextræ Cardinalis subponente; & singulos ad se veniẽtes cõmunicat, dicens, pro vnoquoq;, *Corpus Dñi nostri* IESV *Christi custodiat animam tuam, &c.* Et interim, idest

cum

cum primum celebrans incipit extrahere de calice hostiam primam; adsunt duo cappellani Cardinalis cum vno mantili pro gremiali; quod tenent genuflexi ante Cardinalem vsq; ad finitam cõmunionem. Communicandi vero non commode, nec decenter sunt per semicirculum super gradibus altaris à cornu Euangelii ad cornu epistolæ genuflexi per transuersum, vt Bononię fieri solet: quia non est honestum, q; Cardinalis ante illos vadat; sed melius ac honorabilius fit, si èconuerso singuli per lineam longam .s. vnus post alium ad Cardinalem veniant: Et ibi ante ipsum genuflexi, capiant hostiam de manu eius prius osculata, vt infra. Tum per latus sinistrum celebrãtis discedentes, & stantes bibant vinũ de calice; quem aliquis paratus in cornu epistolæ teneat cum aliqua mappa pedi calicis alligata, ex qua omnes ora tergant. Hic autem, qui tenet calicem debet esse vltimus canonicus ministrans vinũ canonicis, & magistratui; si modo ipse sit in sacris ordinibus constitutus; sinautem vltimus canonicus, qui est in sacris ministrat vinum: Sed vnus mansionarius pro mansionariis, & unus cappellanus pro cappellanis, & aliis de clero, & populo; qui si fessus erit mutabitur, alio suffecto, & ut hi communicandi euntes simul, & redeuntes, non se simul cõculcent, prouidebitur, etiam deputatis custodibus, vt quidem per rectum aditum ingrediantur; sed recedant p laterale diuerticulũ, excepto Legato, magistratu, & canonicis, qui illac redibunt, quà iuerãt.

Quod

Quod si Cardinalis Legatus ab Episcopo Cardinali celebrante communicandus erit: Tunc Legatus à duobus dignioribus canonicis paratis, vt supra, in medio associatus, sequente se primo suo Prælato, ibit caudam per terram trahens ad altare, vbi ante ifimos gradus genuflexus super puluino adorabit: deinde ascendet ad celebrantem stantem, & stans capite inclinato cõmunicabit medius inter dictos duos canonicos genuflexos tenentes aliquod gremiale, siue mantile ante pectus ipsius Legati; qui non osculabitur manum celebrantis ante sumptionem hostiæ; sed post illam osculabitur celebranté in facie. Post sumptionem vero sacramenti, primus Prælatus, qui sequutus eum fuit, stans ibidem ad celebrantis sinistram vidéte Legato accipit ab Assistente celebrantis calicem cum purificatorio cum quibus celebratum fuit: quo calice vtetur solus Legatus in se purificando: Nam alii omnes alio calice vtentur; & ipsum calicem purificatorio mundat; Tum phialam cum vino puro solo, facta prius de illo in aliqua patera per credentiarium celebrantis prægustatione, capiens vinum sine aqua in calicé prædictum: Et sic ipsum calicem offert in manibus Legati; qui illum capiens, semet purificat; Tum cũ gremiali eodem, per ipsos duos canonicos (quod tamen ipsi tenentes prius osculantur (porrecto se ipsum tergit, & gratiis, ac gratulationibus inuicem peractis, Legatus ad dextram celebrantis cõuersus, reuertitur, vt iuerat. Et si celebrans forte debilis,

aut

aut lassus, sedere velit; aliquando infra generalem communionem, quod poterit vt etiam commodius communicet: Tunc Legato communicato mox sedebit, sed semitecto capite cum bireto. Si autem Locumtenens, aut Gubernator aderit, qui non sit Episcopus consecratus, sed prothonotarius, aut ẽt electus in Episcopum; sed non consecratus; tunc manum ante communionem, deinde post illam celebrantis faciẽ osculabitur: quod etiam facient omnes canonici, qui sunt parati, inter quos erunt Diaconus, & Subdiaconus, & Assistens; qui ibunt ordine, quo in choro sedere solent: Reliqui vero quicunq;, & quotcunq; sunt, siue ecclesiastici, siue laici, vt Vexillifer, & Prætor, ac alii omnes ante sumptionem hostiæ solam manum osculabuntur. Ordo autem venientium ad communionem seruabitur qui supra in ordine dandi incensum dictum est. Quod si Legatus non adsit, tunc Cardinalis celebrans, prius magistratu, & canonicis communicatis, & non aliis, sedere poterit vsq; ad finem communionis. Qua perfecta, exportabuntur funalia, & Cardinalis surget, si communicando sedit: ac reposito, & cooperto calice cum residuis hostiis purificabit digitos more solito, & sumet perfusionem: Deinde si hostiæ super altari erunt sine mitra lauabit, extra cornu epistolę, & finiet missam. Et in fine si hostiæ erunt super altari dabit benedictionem sine mitra, & dicens, *Initium Sancti Euangelij*, non signabit altare: & quotiens à libro ad medium altaris ibit, aut redibit

ſemper genuflectet, & non erit precíſe ante mediũ altaris, quando cantabit, *Dominus uobiſcum*, ne directe renes ſacramento vertere videatur. Pro communione autem canonícorum ſolemniter, & deuote fienda; poterit Cardinalis omnes ipſos prius monere, etiam ſub aliquo mandato, ac exhortatione ad exẽplum populi, vt omnes ſint díſpoſiti pro communione in die illa per manum ipſius Cardinalis, & in illo loco fienda.

DE TONIS, SIVE TENORIBVS ORATIONum, *& aliorum omnium, quæ intra totum annum ſolemniter cantanda ſunt.* Cap. L.

NON ab re fore videbitur, ſi etiam orationum omnium tenores addidero, quæ in publícis officiis per totum annum eueniunt, quomodo ſcilicet eas ſecundum laudabilem vſum cantari oporteat, prout etiam noſtra cappella Papalis obſeruat. Licet autem planius, breuiuſq; per notas, ſiue caracteres muſicales figurari, quàm per ſcripturam dictari poſſint: tamen ipſe pro ingenioli qualitate melius quàm potero explicabo. Et primo in ipſarum orationum decãtatione duos tonos, ſiue tenores habemus, videlicet vnum ſolemnem, & feſtiuum, quo vtimur in miſſis, & veſperis feſtiuis ſolum, tam omnium ſolemnitatum totius anni, quàm omnium Dñicarum de Aduentu, & de Quadrageſima, & ſabbati in albis, & in matutinis Natalitiis: Alium vero ſimplicem, & poſitiuum habemus

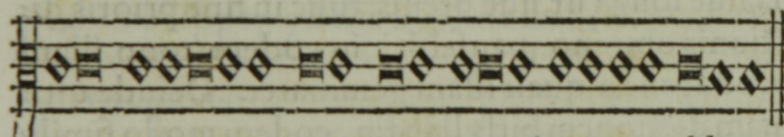
bemus, quo vtimur in ferialibus, & pro defunctis & in benedictionibus, quæ etiam veniũt in diebus, & pro actibus solemnibus, vt in cãdelis, cineribus, palmis, & aliis benedicendis. Itaq; in diebus solemnibus, & festiuis, primo cantaturi, *Dñs uobiscum,* vel *Pax uobis,* vt missæ competit, vocem formabit, pariter & firmabit sonoram, & hilarem magis, quàm pressam, & mœstam ratione solemnitatis, & quantum grauiter poterit iuxta organum, & bombum vocis suæ, ac etiam secure, & fortiter, cum perseuerantia in illo tono, quem capiet; capiet autẽ sub nota musicorum, quam appellãt, fa, in qua nota, siue in quo tono, sicut à principio semel acceperit cantum, sic nunq̃ declinabit vocẽ per modulos, quos falsettos; neq; per articulos; quos contrapunctos; neq; per circumflexiones, quas semitonos vocant, nec denique per aliquas uocis alterationes, sed omnino in solido, & presso vocis tenore perseuerabit, dicens, *Dominus uobiscum:* producendo vocem super prima syllaba vtriusq; dictionis tantum, quantum super duabus aliis faceret. Similiter etiam dicendo, *Pax uobis,* super qua syllaba dictionis vobis pausabit, vt supra. & idem facit in eodem tono vocis super dictione, *Oremus*. In qua super prima syllaba, & non in media semper pausabit.

Do mi nus uo bi scum, Pax uo bis, O re mus,

Deinde aduertatur, an in prima clausula sit aliquod verbum, nec ne, quoniam vno modo terminatur prima clausula orationis habens verbum; & aliter non habens illud; & si plures erunt clausulæ; semper finis vnius clausulæ alternatur ab alia, idest prima, tertia, & quinta, si tot erunt clausulæ simili cantu terminabuntur: sed secunda, quartaq;, & sexta alio diuerso à priori cantu terminabuntur: Et si plures erunt clausulæ, idem modus seruabitur in omnibus, vt prius. Itaq; æquali cantu semper in eodem tono per, fa, fa, sicut cantauit, *Dñs uobiscum*, vel *Pax uobis*, & *Oremus*; cantabit omnia verba primæ clausulæ, vsq; ad finem eius exclusiue; Quia si in ipsa clausula aliquod verbum interfuit, vt in oratione huius diei Natalis Domini, videlicet, *Concede quæsumus omnipotens Deus*:, tunc propter verbum, v3. *Concede* tertiam syllabam vergentem ad finem clausulæ declinabit, videlicet, *Po*, ad notam mi, & aliam quartam syllabã videlicet, *tens*, ad notam, re, duas vero vltimas, videlicet, *Deus*, resumet ad fa, fa, vt prius; Et sicut prima clausula terminata est, ita etiam tertia, quinta, & septima, si tot erunt clausulæ, excepta vltima, terminabuntur.

Tvm facta aliquali pausula, continuabit secundam clausulam per eundem tonum, siue notam, fa, fa, vt prius, nunq̃ illam circumflectendo, vsq; ad penultimam syllabam extremi verbi clausulæ secundę, siue illa clausula sit longa, siue breuis, etiam vnius verbi, ut est, *Quæsumus*, *Præsta*, *Concede*, siue plurium verborum; tunc super penultima syllaba longa vltimi verbi pausabit, ac si illam syllabam geminaret, & vltimam deprimet ad notam, mi, sed si penultima esset breuis, tũc super antepenultima pausabitur, & duas ambas vltimas loco vnius productę declinabit ad notas, mi, mi, vt est in verbo vltimo secundæ clausulæ, v3. *Liberet*, vbi super antepenultima videlicet, Li, pausabit, & duas syllabas, scilicet, *beret*, declinabit ad mi, mi, Qui modus seruatur in quarta, ac sexta, & octaua clausula decantanda, si tot erunt clausulæ.

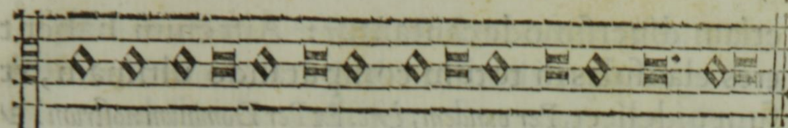
Qvando vero prima clausula orationis solemnis non habet aliquod verbum, vt est in oratione omnium sanctorum, videlicet, *Omnipotens sempiterne Deus, qui nos, &c.* tunc ipsa prima clausula nõ utiq; terminatur, sicut fuit terminata prima clausula orationis prædictę de die Natali, quæ habet uerbum; sed sicut secunda; & tunc secunda terminatur, sicut fuit

terminata

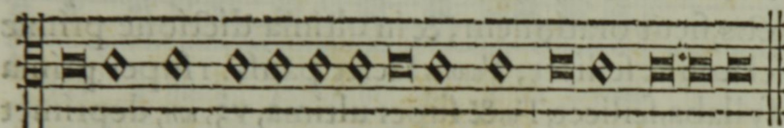
terminata prima eiusdẽ orõnis de die Natali: & sic alternãtur. Itaq; in orone omniũ sanctorũ in dictione vltima primę clausulę, vz. *Deus*, pausabit super syllaba *De*, ac si illam geminet, vt supra dixi, & syllabã *us*, deprimet ad notam mi, Secundam uero clausulã orationis omnium Sanctorum terminabit alio modo, idest sicut fuit terminata prima clausula orationis diei Natalis habentis uerbum in se, & sic alternatim cantabuntur oẽs vsq; in finem orationis.

Vltimam quoq; clausulam eodem tono cantabit æqualiter, vsq; ad finalem dictionem, vbi aut dictio illa est bisyllaba, aut plurisyllaba: q; si bissyllaba, siue longa sit, siue breuis; tunc in fine prioris dictionis omnino pausabit, in eodem tono illam producendo, quasi illam geminaret: Deinde ultimam dictionem bissyllabam, eodem modo similiter cantabit, prout est in hodierna oratione: In qua ultima clausula; uidelicet, *Quos sub peccati iugo uetusta seruitus tenet,* quæ bissyllaba est, non pausabit; sed super vltima syllaba pręcedente, nidelicet, *tus,* pausabit, & illam syllabam, *tus,* ita producet, ac si geminaret, dicendo, *Serui tu us tenet.*

Si uero finalis dictio sit trisyllaba cum penultima longa, tunc pausa fiet super antepenultima, ut in oratione post communionem huius diei, uidelicet. *Ita, & immortalitatis sit ipse largitor.*

Quod si ipsa finalis dictio sit trisyllaba cum penultima breui, tunc pausa fiet super ea, quæ præcedit dictionem trisyllabã, ut in oratione sancti Ioannis post communionem, videlicet, *Eius muniamur, & precibus*, ubi super syllaba, *Et*, pausa fit: Et si ipsa dictio est plurisyllaba, tunc semper pausa fit super prima syllaba ipsius dictionis plurisyllabæ, siue penultima eius sit longa, ut in oratione primę missę huius noctis ibi, videlicet. *Eius quoq; gaudiis in cœlo perfruamur*; siue breuis, ut in oratione post cõmunionem eiusdem missæ, & noctis, ibi uidelicet: *Ad cuius mereamur peruenire consortium.*

¶ *De tenore conclusionum.*

Cęterũ cõclusiones orõnũ prędictarũ quę sunt. *Per Dñm nostrum, etc.* Et *Qui uiuis, et regnas, etc.* quia diuersę sunt etiam
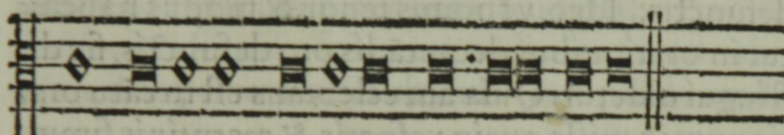
etiam diuersimode cantantur: Aut enim habent tres clausulas in totum computando ultimam, ut sunt uidelicet, *Per eundem, &c.* Et *Per Dominum nostrum* IESVM *Christum filium tuum*, quæ est prima clausula; deinde. *Qui tecum uiuit, & regnat in unitate Spiritus sancti Deus*; quæ est secunda clausula: ET finaliter, *Per omnia sæcula sæculorum*; quæ est tertia; tunc ipsam conclusionem incipiendo, *Per eumdem*, vel *Per Dñm*, cantabit per eandem notam scilicet, fa, fa, sine falsettis, & sine contrapunctis, sicut orationem, & in ultima dictione primæ clausulæ scilicet, *Tuum*, faciet pausa. i super prima syllaba, scilicet, *Tu*, & super ultima, v3, *um*, deprimet ad, mi, sicut de secunda clausula oronis supra dixi.

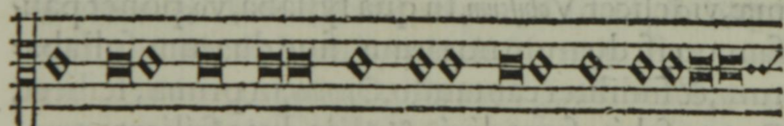
SEcundam uero clausulam cantabit per eundem tonum, in cuius finalibus dictionibus, uidelicet *Sancti Deus* super quarta uergente ad finem; quæ est *San*, uocem deprimet ad mi, & aliam syllabã scilicet, *cti*, rursus deprimet ad re; & alias duas syllabas scilicet *Deus*, attollet ad fa, fa, sicut in omnibus de prima, & tertia clausula orationis dixi.

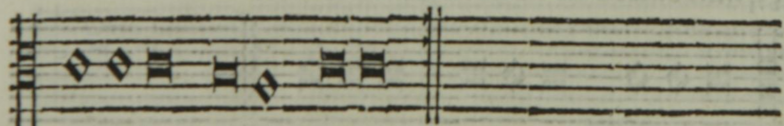

Deinde etiam tertiam, ideſt ultimam clauſulam, ſcilicet, *Per omnia ſæcula ſæculorum*, ſimiliter per eumdem tonum, abſq; aliquo falſetto, ſiue contrapuncto cã-tabit per fa, fa, ſed in verbo, *Sæculorum*, ſuper prima ſyllaba, ideſt, *Sæ*, pauſabit, ac ſi illam geminet dicendo *Sææculorum*; cuius omnes quattuor ſyllabas cantabit per, fa, fa,

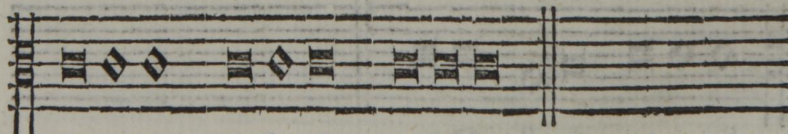
Aut concluſiones habent tãtum duas clauſulas, computando vltimam, vt ſunt. *Qui uiuis, & regnas*, vel *Qui tecum uiuit*: Tunc omnino primæ clauſulæ, finis, ſcilicet, *Sancti Deus*, cantabitur modo, quo ſupra cantata ſunt etiam verba, *Sancti Deus*, in ſupradicta concluſione, & non ſicut, *Filium tuum*: ſimiliter, & vltimæ clauſulæ finis, videlicet, *Sæculorum*, eodẽ modo quo ſupra dictum eſt, cantabitur.

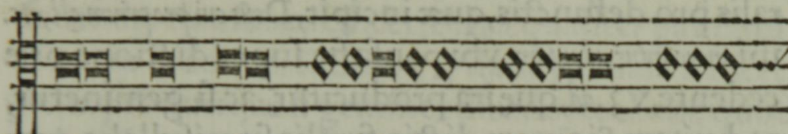
De tono orationum, quæ càntantur in missis pro defunctis.

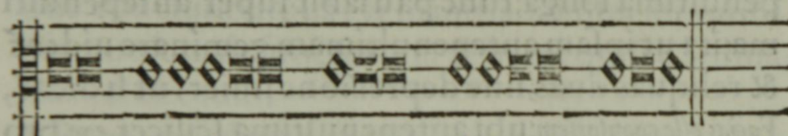
Tonus vero, siue tenor orationum pro defunctis diuersus est à supradicto festiuo, celebrãs enim ibi hilari tono, & sonora voce vsus fuit; hic vero mœsti ter, & depresse cantat, ac luctuose, vt sit conueniens luctibus ipse tenor. Et quoniam non semper, & in distincte eodẽ tenore vtitur in missis, & officiis pro defunctis. Ideo, vt omnis tenor, & modus habea= tur in orationibus decantãdis pro defunctis, sic di= stingui uidetur. Quia aut celebrans est in cãtu ora/ tionum in missa, aut in vesperis, & matutinis simul; aut extra illas. Primo casu cantabit suam orationẽ æquali tono, & sub eadem nota, scilicet, fa, fa, à prin cipio ad finem, nunquàm vocem circumflectendo, nec eam in fine alicuius clausularum declinando, nec attollendo ipsum tonũ; sicut facit, quo ad ęqua litatem toni in oratione festiua, vt supra dictũ est: sed solũ pausabit super finalibus syllabis, hoc mo= do. Quia primo dicens, *Dominus uobiscum*, æquali tono cãtabit, producens syllabam primam dictionis vlti mæ, videlicet, V*obiscum*, In qua syllaba, *vo*, ponet pau/ sam: quasi duarum notarum, siue duarum syllaba= rum, & similiter cantando; *Oremus*, in prima, scilicet, O, pausabit, sicut dixi, & aliàs duas scilicet, *remus*, ęquali cantu in eodem tono finiet.
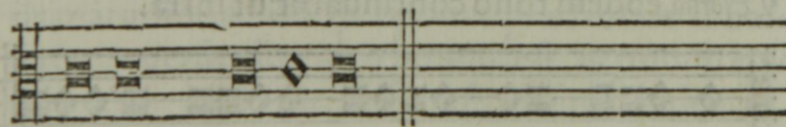

Tum

Tum orationem, quę verbi gratia cãtatur in missa exequiali pro aliquo EPISCOPO, seu presbytero Cardinali. Quæ est, videlicet. *Deus qui inter apostolicos, etc.* vbi primam clausulam æquali, & presso tono cantabit, vsq; ad dictionem vltimam ipsius clausulæ, scilicet vigere; in qua dictione cum nulla penitus toni alteratione, pausabit in syllaba penultima, videlicet, *ge*, per spatium vnius notæ, seu syllabæ cum dimidio, & vltimam, scilicet, *re*, eodem tono cantabit, quo aliàs priores cantauit, nihil eam producendo.

Similiter deinde cantabit secundam clausulam in vltima dictione; & in eius penultima syllaba pausabit; nisi illa sit breuis, vt in dictione nostræ orationis, videlicet, *Quæsumus*, quia tunc pausabit super penultima, ac si diceret, *Quæsumus*.

Similiter in omnibus, & per omnia faciet de reliquis clausulis, & syllabis, usq; ad ultimã dictionem orationis, in qua oratione ultima sic finiet: nam si illa sit bisyllaba, ac ẽt trisyllaba cũ penultima breui pausabit; non in prima syllaba dictionis bisyllabæ, aut trisyllabæ, sed in ultima p̃cedẽtis dictionis, ẽt si illa p̃cedẽs sit monosyllaba, ut in oratione pluralis missæ pro defunctis, quæ incipit, *Hostias quæsumus &c.* in fine ibi, *Dones & præmium*; ubi pausa debet fieri super dictione, &. Item in alia oratione missæ pluralis pro defunctis, quæ incipit, *Deus cui proprium est, etc.* ibi, *mereantur ad uitam*; vbi pausa fit super dictione præcedente, v3. *ad*, quę ita producitur, ac si geminetur, aad, uitam. Si autem dictio finalis sit trisyllaba, cum penultima longa; tunc pausabit super antepenultima; ita ut ipsam antepenultimam geminare uideat' & reliquas duas, sine depressione finiet, ut si dicat', *Facias esse coonsortem*; ubi antepenultima scilicet, *con*, producetur, ac si dicatur *coonsortem*. Si autẽ sit dictio plurisyllaba; tunc omnino pausabit in prima syllaba ultimę prędictę dictionis; siue habeat penultimam longã, siue breuem, ut in nostra oratione ibi, *consortio* ubi primam syllabam, uidelicet, *con*, producit, ac si de toto illa geminet, dicendo, *coonsortio*, & alias tres, v3. *sortio*, eodem tono continuabit; ut infra.

Et

Et sic iste tonus seruatur in omnibus orationibus, quæ cantantur in missis dumtaxat pro defunctis; nō autem in uesperis, aut matutinis, vt infra in suis locis dicetur. Insuper hanc, & omnes orationes, quę in huiusmodi missis cantantur, sequuntur suæ integræ conclusiones, videlicet, *Per eundem Dominum nostrū* IESVM *Christum filium tuum &c.* vel *Per Dñm nostrum, &c.* vel *Qui uiuis, & regnas, &c.* aut *Qui uiuit, & regnat, &c.* ubi prima syllaba ultimæ dictionis scilicet, *tuum*, æqualiter pausatur super, *tu*, Et similiter in prima syllaba secundæ clausulæ, scilicet, *Deus*, æqualiter pausatur. Tum in dictione, *Sæculorum*, syllabā primam scilicet, *sæ*, ita producit, ac si geminet dicēdo *sæeculorum*: quod etiam seruatur in aliis missarum orationibus, earūquè conclusionibus: vt in missa commemorationis omnium defunctorum; & in exequiis Cardinalium, & aliorum.

¶ *De tono uersiculorum, & orationum, quæ cantantur, non in missis; sed uesperis, matutinisq;, & officijs pro defunctis.*
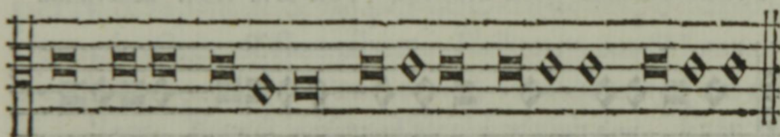

I vero celebrans cantaturus est orationem in uesperis, ac matutinis pro defunctis, aut aliquibus officijs exequialibus, hoc modo cantabit. Et quoniam primo antequàm cantet orationem in ipsis uesperis, matutinis, ac officijs oportet præcantare infrascriptos uersiculos; ideo bonum est, ut tonum eorum etiam intelligat. Ipsi versiculi sunt, uidelicet, *Pater noster. Et ne nos inducas, etc. A' porta inferi, Requiescant in pace. Domine exaudi orationem meam. Dominus uobiscum. Oremus.*

Et

Et demũ oratio, quę licet ſit in ſimili tono, vt in miſſa pro defunctis, non tamen omnino eodem modo finienda; neq; aliquis ipſorum verſiculorum vno, & eodem cantu intonatur, vt infra. Cantabit itaq;, *Pater noſter*, in uoce, qua etiam cantabit orationem. Pro quo etiam ſciat, ꝙ verba huius verſiculi, ſcilicet, *Pater noſter*, ſemper alte debet cantare, quotiens, & quando etiam in fine debet cantare verſiculum, *Et ne nos*: Nam ſi, & *Et ne nos*, alte non ſit cantaturus, etiam nec alte dicit, *Pater noſter*, quod in omnibus officiis ſeruatur, prout ſupra in ſuo capitulo particulari dixi plene. Cum itaq; dicit, *Pater noſter*, pauſabit aliquantulum ſuper ſyllaba, *no*, & vltimam, ſcilicet, *ſter*, deprimet à, fa, ad, re, ſimiliter, & ſuper alio verſiculo, *Et ne nos inducas in tẽptationem*; vbi in penultima, ſcilicet, o, pauſabit, & aliam deprimet. Item ſuper dictione *Inferi*, quia habet penultimā breuem; ideo non ſuper penultima, ſed ſuper antepenultima pauſabit: Idem faciet in alio. ſ. *Requieſcant in pace*. Et ſimiliter in alio. *Dñe exaudi orationem meam*, ſed non ſic in verſiculo, *Dñs uobiſcum*: Nam ibi neq; in penultima, neq; in aliqua deprimet tonum, ſed omnino ęqualiter intonabit, producendo primam ſyllabam in verbo, *Vobiſcum*, ſcilicet, *Vo*, & alias, ſcilicet, *biſcum*; Similiter æquali cãtu intonabit *Oremus*. tum orationem cantabit vt ſupra in omnibus, ſicut pro defunctis, excepto, ꝙ nõ ita finiet æquali tono, ſicut orationem, quæ dicitur in miſſa, ibi. n. tota oratio cantatur, & finitur æquali tono; hic autem penultima ſyllaba primo producitur,

citur, & ultima deprimetur à fa, ad re. Et in hoc differunt. Similiter fiet de conclusionum cantu, quæ incipit, *Qui uiuis*, vel *Qui tecum uiuit*, ubi in uerbo, *Sæculorũ* penultima producitur, & ultima deprimitur, licet in absolutionibus, orationes concludantur per versiculum, *Per Christum Dñm nostrum*, Et tunc prima sylla-ba dictionis, *nostrum*, scilicet, *no*, producitur, & *strum*, deprimitur. Et demum in alio uersiculo, videlicet *Requiem æternam dona eis domine*; ubi non penultima, quia est breuis, sed antepenultima producitur. Et illæ duę breues, quæ sunt loco unius longę, deprimuntur à fa, ad re, vt dictum est.

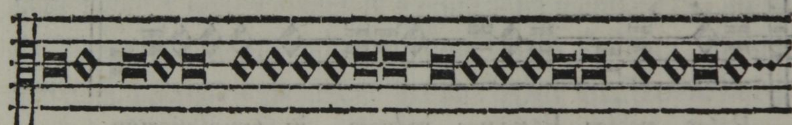

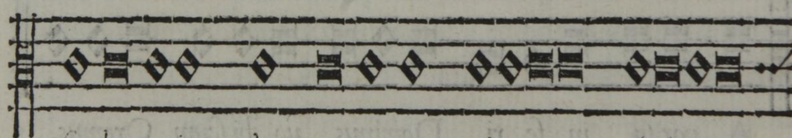
¶ *De tono orationum in missis ferialibus solũ, & non in officiis.*

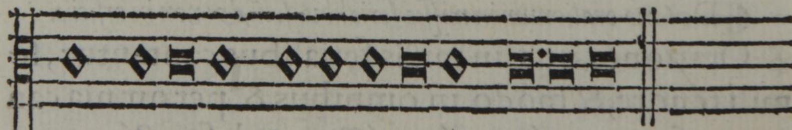
Orationes, quæ in missis ferialibus cantantur, simili tenore, & modo in omnibus, & per omnia cantantur sicut orationes in missis pro defunctis, tono, & cantu æqualibus à principio usq; ad finem inclusiue; & cum productione, siue pausa, quasi geminatione, sicut in orationibus, quæ dicuntur in missis

pro

pro defunctís; non autem in officiis, ut supra dixi. Verbigratia in die Cinerum in missa, orationes quinqꝫ dicuntur in tono feriali, idest in æquali cantu; & prima est die, uidelicet. *Præsta Dñe fidelibus tuis,* ubi in illa dictione *tuis*, prima syllaba producitur, & similiter in dictione *suscipiant;* ubi syllaba, uidelicet, *sci*, quæ est antepenultima producitur, quia penultima est breuis, & demum in ultima dictione, scilicet *percurrant* prima syllaba, scilicet, *per*, pausatur; quasi geminetur; dicendo, *peercurrant*, & sic de aliis. Cæterũ in istis ferialibus orationibus, non cadit distinctio; sicut in orationibus pro defunctis, ubi aliter in missis, aliter in uesperis, & officijs cãtat͛, & aliter extra.

Et simili modo conclusio cantetur, & terminet͛.

¶ *De tenore. & numero orationum solemnium, quæ ferialiter cantantur in diuersis officiis per totum annum.*

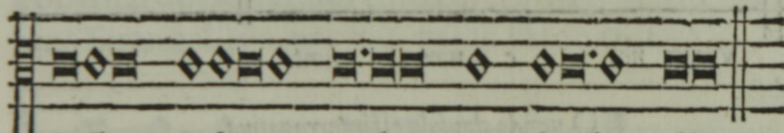
Cantãtur etiam in feriali, idest ęquali tono orationes multę, & diuersæ in multis, & diuersis, non missis, sed officiis intra annum, quæ omnes eodem tono, & modo in omnibus, & per omnia, sicut orationes pro defunctis cãtantur, non tamen, ut infra, missas, sed ut extra, idest vt in officiis anniuersarijs, & exequialibus, & absolutionibus defunctorum. & istæ orationes cantantur cum pausa, quasi geminatione penultimę, nisi alias ipsa sit breuis, quoniã loco eius pausatur in antepenultima syllaba in dictione vltima, & cum depressione vltimæ syllabæ eius dictionis, verbigratia, In die Purificationis gloriosę Virginis Mariæ, post distributionem candelarum, postquàm celebrans lauit, & priusq̃ uadat ad confessionem cantat, *Oremus*, scilicet, O, per fa, & *re*, per re, & fa, simul, & *mus*, per fa. Deinde respondentibus ministris assistentibus. *Flectamus genua*, & *Leuate*. Celebrans cantat æquali cantu orationem, quæ est videlicet. *Exaudi quæsumus Dñe plebem tuam, &c.* Et in fine, *Per Christum Dñm nostrum*, in eo tono, quem supra dixi in anniuersario. Item in die cinerum similiter post dationem cinerum, cantat ęquali cantu. *Dominus uobiscum*, & orationem videlicet. *Concede quæsumus nobis Dñe &c.* quę ex omnibus vltima licet aliæ omnes ante cinerum dationem non cantantur per celebrãtem, sed legantur plane per ipsum. Item in Palmarum benedictione post illarum distributionem eo

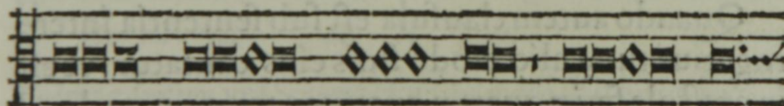
dem modo, & tono cantatur, *Dn̄s uobiscum. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, qui Dn̄m nostrum* IESVM *Christum &c.* Et in fine, *Per eundem Christum Dn̄m nostrum.* Item in cœna Domini post lotionem pedum pauperum, celebrans sub tono, quo cantantur versiculi in vesperis, & matutinis pro defunctis, cātat uersiculos, & orationem ibi notatam, videlicet, *Adesto quæsumus Dn̄e officio, &c.* cuius conclusio est, videlicet, *Quod ipse præstare digneris.* Et idem in officio Parasceue celebrās simili modo cantat orationem vnam, videlicet. *Oremus. Deus à quo, & Iudas, &c.* quam etiam similiter concludit: aliæ autem orationes numero xviij. cantantur per suum particularem, & proprium cantum, ibi notatum: Vbi scias, ꝙ secunda, quarta, sexta, octaua, & nona orationes, cantantur similiter in tono feriali, & non festiuo, sicut in multis libris missalibus male notatum uidi: qui in hoc omnino corrigendi sunt. Item in tribus diebus tenebrarum oratio, videlicet. *Respice quæsumus Dn̄e super hanc familiam tuam, &c.* non sub aliquo tono cantatur, sed tacita voce, ac quasi flebili, & mœstissima profertur, cum depressione tamen vltimæ syllabæ, à, fa, ad, re. Item in die Sabbati sancti, orationes, quæ in officio, & ante missam cantantur, incipiendo ab oratione, quę est post prophetiam primam, videlicet, *Deus qui mirabiliter creasti &c.* cantantur omnes æquali, & feriali cantu. Orationes vero, quæ eadem die pro ignis, & incensi noui benedictione ponuntur, non utiq; cantantur, sed quidem intelligibili uoce proferuntur. Quod
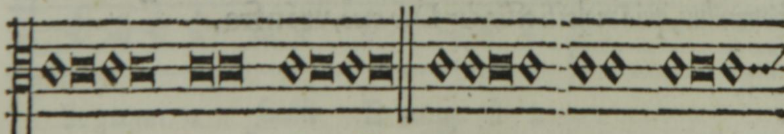
bene nota, quia huiusmodi benedictiones ignis, & incensi sine cantu aliquo prolatæ, suum habẽt mysterium, vt supra dixi in officio sabbati sancti.

¶ *De tonis, quibus cantantur epistolæ in cappella Papæ.*

Addamus etiam supradictis, epistolarum tonos, quibus cappella nostra tanquam bonorum omniũ rituum institutrix vtitur. Et quidem sciendum est, ꝙ vnicus, idemq; tonus, seruatur in omnibus epistolis, quę per totum annum cantantur, siue in diebus solemnibus, siue simplicibus non solemnibus, ac ferialibus, etiã pro defunctis: nisi ꝙ in solemnibus iucundius, & hilarius, & reuerentius cantatur, quã in simplicibus, aut pro defunctis. Et licet in huiusmodi epistolarum decantatione, sit magis quędam gratia cum decore, q̃ ars musicalis cum regula seruanda: tamen vt plenius habeatur ipsius decantationis ars, seu modus; sic per notas figurabitur, vz.

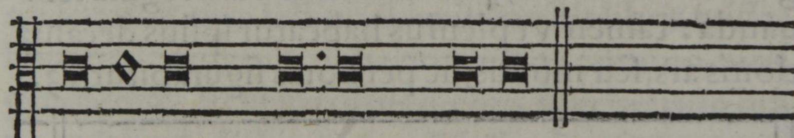

Et ſic in infinitum omnes clauſulæ ſimiles can-tantur modo, & tono prędictis.

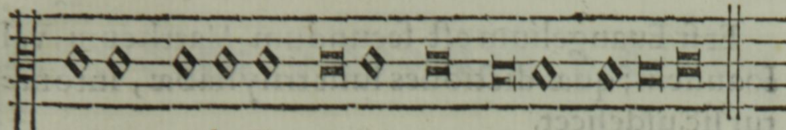
De clauſula monoſyllaba.

Et ſi clauſula finiretur in dictione monoſyllaba tunc etiam ipſius dictionis monoſyllabæ cantatur tonus, ut ſupra ęquali cantu, ſed tamen cum aliquali pauſula, verbigratia in epiſtola diei Innocentium eſt finis clauſulæ in verbo monoſyllabo, ibi videlicet. *Hi ſunt, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, uirgines enim ſunt.*

Quando clauſula eſt interrogatiua,

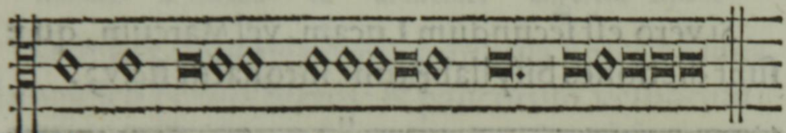
Quando autem clauſula eſt ſub ſententia interrogatiua tunc alio modo finis eius cantatur, vt eſt in epiſtola feriæ quartæ quattuor temporum de aduentu; ibi videlicet. *Nunquid parum eſt uobis eſſe moleſtos hominibus, quia moleſti eſtis, & Deo meo,* vt infra.

Quia mo le sti e stis & De o me o

De fine Epistolæ

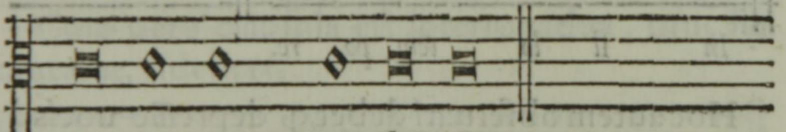
Finis autem omnium epistolarũ idẽ est, & eodẽ modo cãtat', ut est in epistola nostra hodierna, v3.

sed in a zimis since ri ta tis, & ue ri ta tis,

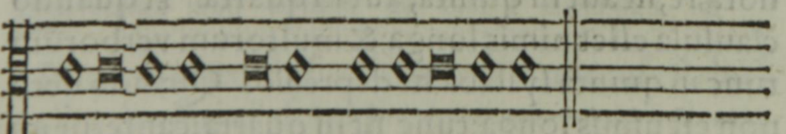
De tono Euangelii.

Euangeliorũ quoq; unicus, atq; idem tonus semper intra totum annum, & in quibuscunq; missis, & diebus occurrentium obseruatur: nisi ut supra de epistolarum ferialium tonis dictum est. Igitur cantans Euangelium, per has notas, intonabit, v3.

Do mi nus uo bi scum.
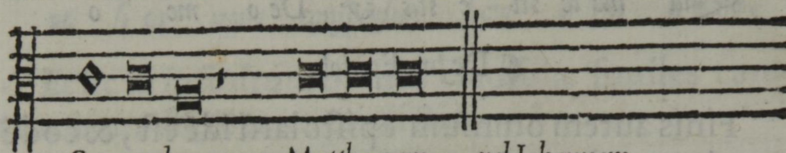
Deinde, *Initium*, vel *Sequentia sancti Euangelii*, hoc modo,
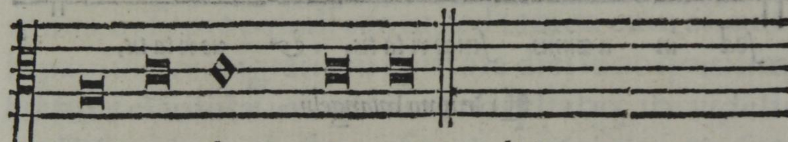

Se quenti a sancti E uange li i.

Et

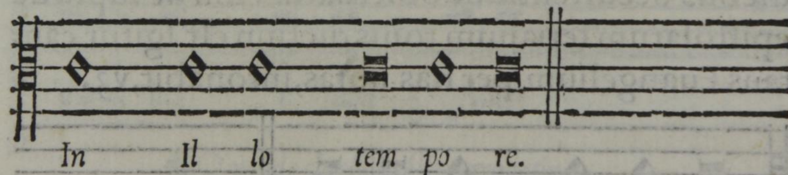
Et si Euangelium est secundum Mattheum, vel Ioannem; quæ dictiones sunt trisyllabæ, intonatur sic, uidelicet,

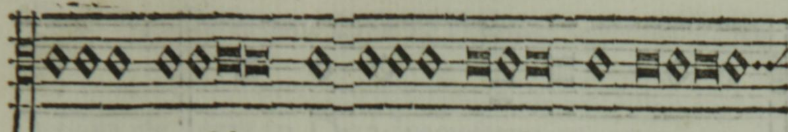
Si vero est secundum Lucam, vel Marcum, quæ sunt dictiones bisyllabę. tunc intonatur sic, vȝ.

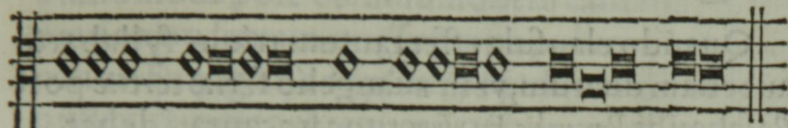

Deinde uersus. *In illo tempore,* sic cantantur, vȝ.

Hoc autem obseruari debet, ꝙ depressio uocis à fa, ad re, nunquam fit ante quintam syllabam, vergẽtem ad finem clausulæ; nec post tertiam: sed ipsa nota, re, sit aut in quinta, aut in quarta: Et quando clausula esset nimis longa; & multorum verborum tunc in quinta syllaba fit depressio: Quando uero non est nimis longa; tunc fit in quarta: cantetur igitur hoc modo, videlicet.

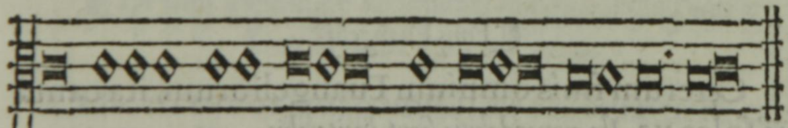

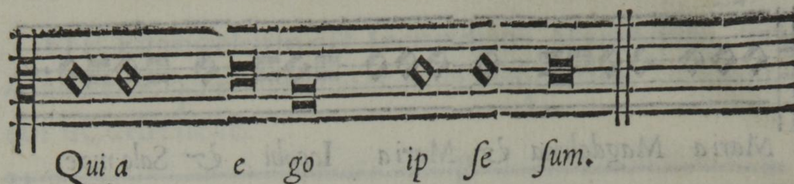
Et sic ista clausula terminatur; quia non est nimis longa; sed potius breuis; & paucorum verborum, maxime respectiue ad longiores: Quod si clausula esset longa, & multorum uerborum, tunc depressio uocis à, fa, ad re, fieret in anteriori syllaba, vʒ. in quinta. Non.n. regulariter unquàm pauciores, q̄ tres, nec plures, quàm quinq; debent esse notæ finales post notam, re, sed aut in quinta, aut in quarta; quod bene obseruetur.

¶ *Interrogatiuum.*

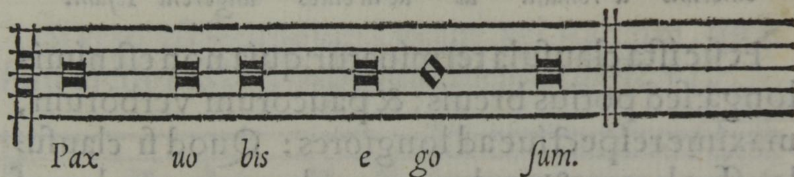
Cum uero clausula est interrogatiua, tunc sic cantatur, videlicet.

Si autem clausula fuerit in uerbo monosyllabo, ut est tertia feria Pasche: *Ibi uidete manus meas, & pedes meos quia ego ipse sum,* tunc sic cantatur, videlicet.
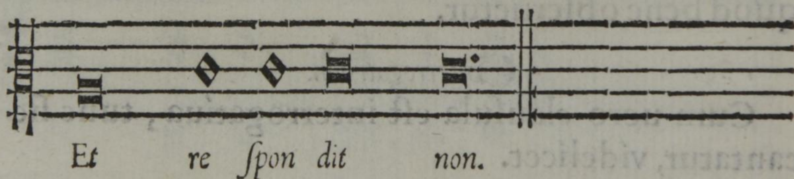

Quando clausula esset tantum trium syllabarũ, aut etiam duarum, vt in Euangelio feriæ tertiæ post Pascha: ibi, *Pax uobis. Ego sum*, tunc sic cantari debet,
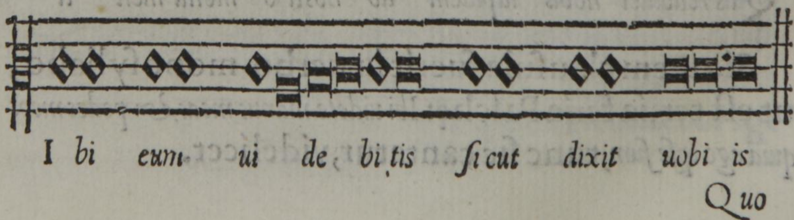

Monosyllaba.

Quod si vnicæ dumtaxat syllabæ esset clausula, vt in Dominica tertia de Aduẽtu, ibi *Et respondit non*, tunc sic cantatur, videlicet.

Finis Euangelij.

Cęterum finis omnium Euangeliorum, ita cantari solet, vʒ. *Ibi eum uidebitis, sicut dixit uobis.*

Quo

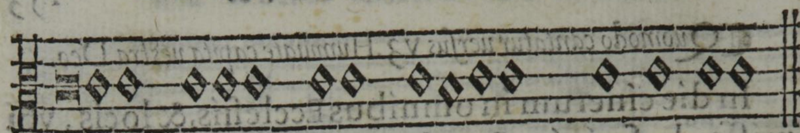
Quomodo cantatur uersus v3. *Humiliate capita uestra Deo.*

In die cinerum in omnibus Ecclesiis, & locis, vbi missa de feria in Quadragesima cantatur; quinq; orationibus post communionem cantatis, & ante orationem sextam, quę supra populum dicitur, Diaconus Euangelii ad ipsum populum adhuc in genuflexione manentem, cantat hunc versum, v3. *Humiliate capita uestra Deo.* Pro quo tamen illud scias, q̃ conclusio quintæ orationis non est v3. *Per omnia sæcula sæculorum*, vt multi ignoranter dicunt, sed debet tota longa dici, v3. *Per Dn̄m nostrum* IESVM *Christum filium tuum, qui tecū uiuit, & regnat in unitate spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum*: Deinde post responsum *Amen*, Diaconus cantat uersum sequentem, v3. *Humiliate capita uestra Deo*, qui sic cantatur.

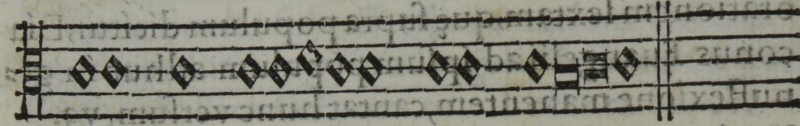

De tonis uersuum, & lectionum in matutinis noctis Natalis Domini nostri IESV *Christi.*
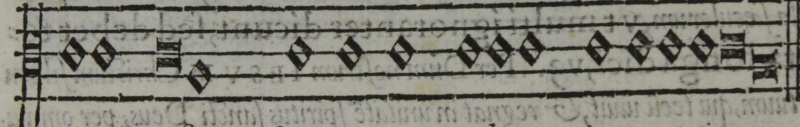
Hic est tonus, qui cōmuniter obseruatur in cappella Papali, pro uersibus, absolutionibus, & benedictionibus pro officio matutinarum noctis Natalis Domini nostri IESV Christi, tam per Papam, q̃ Cardinales, & alios omnes, excepto cantorum choro, decantandis, & primo

Domine labi a me a a pe ri es Res. Et os meum.etc.

Deus in adiu to ri um meum in ten de.

Pater noster vers. Et ne nos inducas in temptationem.

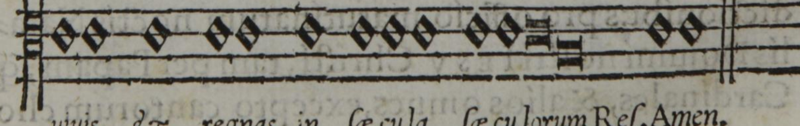
¶ Prima absolutio.

Exaudi Domine Iesu Christe preces seruorum tu o.rum

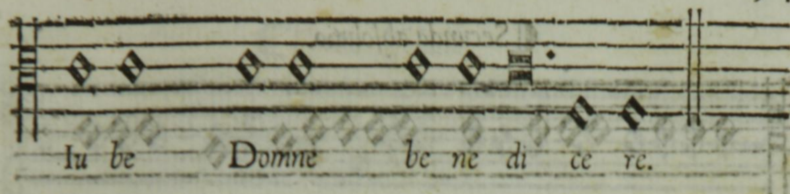

& mi se re re no bis, Qui cum patre, & spi ri tu sancto

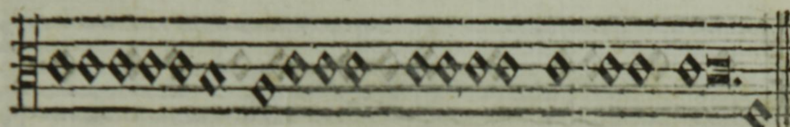
uiuis, & regnas in sæ cu la sæ cu lorum Res. Amen.

99

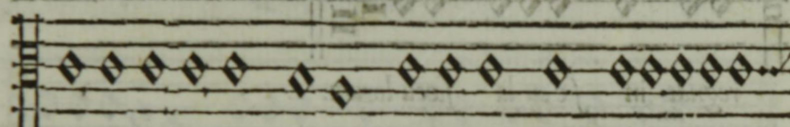
Iu be Domne be ne di ce re.

Prima benedictio.

Bene dicti o ne perpetu a, be ne di cat nos pater æternus.

Secunda benedictio,

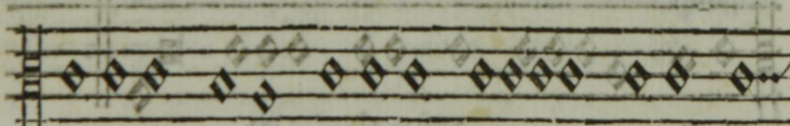

V ni ge ni tus De i fi li us nos be ne di ce re
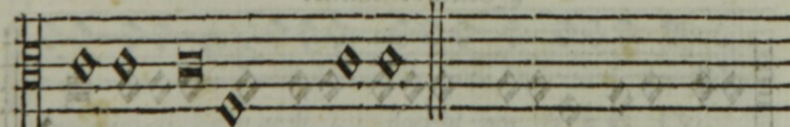

& ad iu ua re di gnetur.

Tertia benedictio

Spi ri tus sancti gra ti a il luminet sen sus, &

cor da nostra. Res. Amen.

Secunda absolutio.

Ipsi us pi e tas, & mi se ri cordia nos adiuuet,
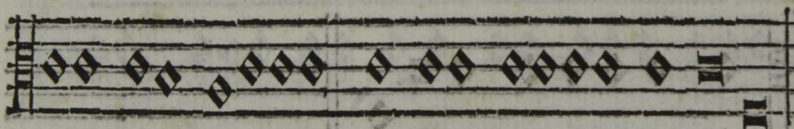

Qui cum patre, & spi ri tu sancto uii uit &

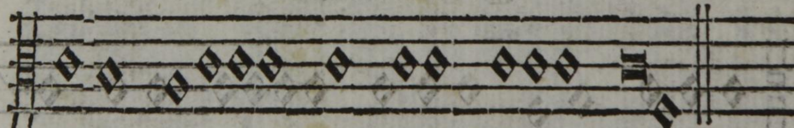
regnat in sæ cu la sæcu lorum.

Quarta benedictio.

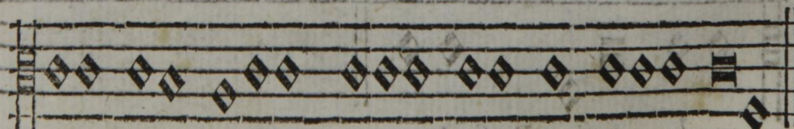
Deus pater omnipotens, sit nobis propi ti us & clemens

Quinta benedictio.

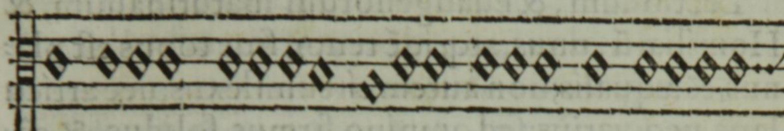
Christus perpe tu œ det nobis gaudia uitæ.

Sexta benedictio.
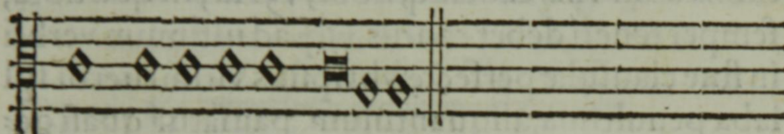

Ignem sui a moris accendat Deus in cordibus nostris.

¶ *Tertia absolutio.*

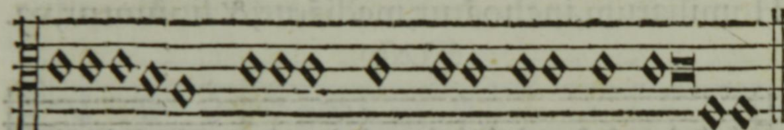

A uinculis peccatorum nostrorũ, absoluat nos omnipotens

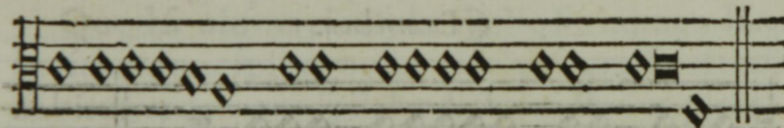
& mi se ri cors Dominus.

¶ *Septima benedictio.*

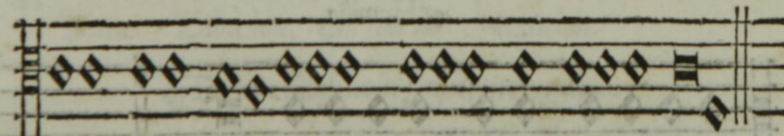
Euange li ca lecti o, sit nobis salus. & pro tecti o.

¶ *Octaua benedictio*

Per e uangelica dicta d. le antur nostra de licta

¶ *Nona benedictio.*

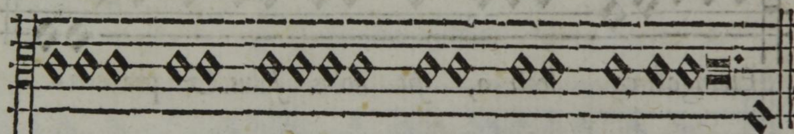

Verba sancti Euan ge li i, doce at nos fi li us Dei.

¶ *De tono lectionum, & Euangeliorum, ac Homiliarum, matutinalium.*

Lectionum, & Euangeliorum matutinalium, & Homiliarū, unus, atq; idē tenor, ſiue tonus eſt planus, & æqualis; non autem circumflexus, nec articularis, neq; varius; ſed omnino firmus, ſolidus, & cōtinuatus in vna, eademq; nota, v3. fa, in qua nota, ſemper teneri debet cantus, vſq; ad ultimum verbū in fine clauſulæ perfectę; vbi ipſius vltimi uerbi ſyllaba penultima, aliquantulum pauſatur quaſi geminetur; Et ultima ſyllaba deprimitur ad notam alterius, fa, quæ eſt quinta deſcendens: Et ſic omnes clauſulæ lectionum, Euangeliorum huiuſmodi, & Homiliarum, inchoātur, mediātur, & finiuntur, v3.

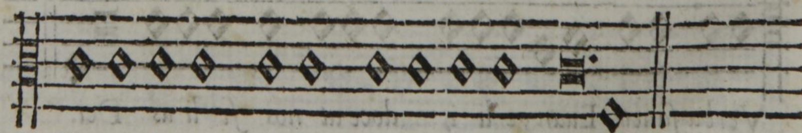
¶ *Lectio.*

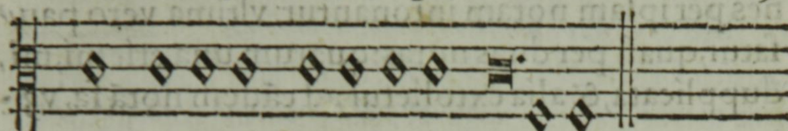
¶ *Euangelium.*

¶ *Homilia*

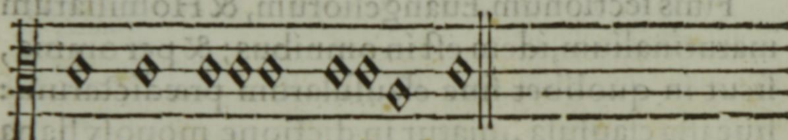

Si autem penultima syllaba, prædictæ vltime di-ctionis, esset breuis; tunc non in ipsa breui; sed in ātecedēti fiat pausa; quasi geminata; hoc modo, vz.

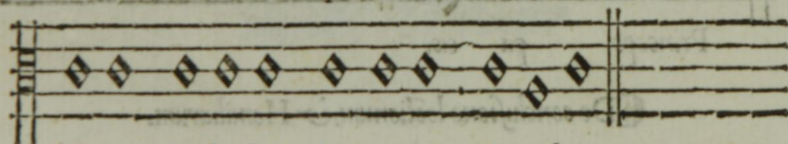
De fine clausulæ in dictione monosyllaba.

Si finis clausulæ esset in dictione monosyllaba, tunc vltima syllaba antecedentis dictionis, deprimetur ad notam, re, & ipsa monosyllaba, quæ est finalis, tollitur ad eamdem notam, fa, videlicet.

De fine clausulæ in dictione Hebræa.

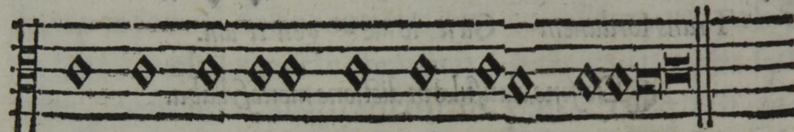
Quod si ultima clausulæ dictio sit nomen Hebraicum; tunc ipsum nomen Hebraicum sic terminabitur, vt de monosyllaba dictum est, videlicet.

De fine clausulæ in sensu interrogatiuo.
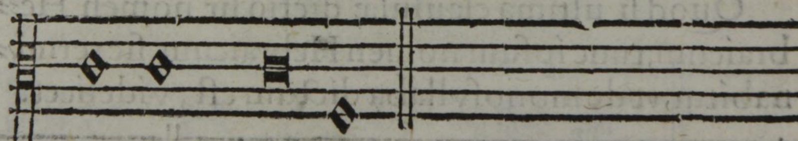
Si finis clausulæ sit in sensu interrogatiuo, tunc ipsa

ipsa quidem tota clausula, intonatur per fa, fa, vt supra; sed ante syllabam finalem, tres aut quattuor syllabæ deprimuntur à prædicto, fa, ad mi, & omnes per ipsam notam intonantur; vltima vero pausatur, quasi per duas notas: quarum una erit mi, mi, dupplicata, & alia extolletur ad eãdem notã fa, vз:

De fine lectionum, & Homiliarum.

Finis lectionum, Euangeliorum, & Homiliarum matutinalium, idem est in omnibus; & per omnia, sicut in quolibet fine clausularum prædictarum: siue illa clausula finiatur in dictione monosyllaba siue in interrogatiua, siue in Hebræa, ut supra dictum est videlicet.

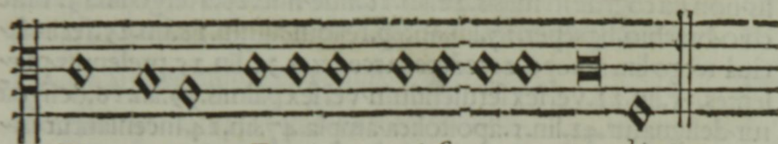

De conclusione lectionum, & Homiliarum.

Omnium lectionum, & Homiliarum conclusiones, idest, *Tu autem Domine miserere nostri*, vel *nobis*; uno atq; eodẽ modo, & tenore finiũtur, ut infra: quamq̃

aliqui

aliqui aliter sentiant; q͞p æquali modo intonetur. videlicet sicut finis cuiuslibet clausulæ; non tamen monosyllabæ, nec dictionis Hebrææ; nec sensus interrogatiui. Sed ego meo tempore realiter uidi, q͞p omnes, tam Papa, & Cardinales, quàm alii omnes docti officiales cappellæ huiusmodi lectiones cantantes, maxime magistris ipsis cerimoniarum demonstrantibus, sic intonarunt, vt infra, v3.

FINIS.

DEO OPT. MAX. BENE SVGGERENTI LAVS, ET HONOR.

ERRATA.

Fol. 1. lin. 8. Presbiterum-Presbyterum, sic semper. ibidem à tergo lin. 24. custodicendoq;-custodiendoq;. 2. lin. 12. lucidissiimi-lucidissimi. lin. 13. clarissiima-clarissima, à tergo lin. 13. ennumerem-enumerem. 4. lin. 6. ac-hac. 9. lin. 12. chyrotecam-chirothecam, sic semper. 17. lin. 14. ptęciosa-pretiosa, sic semper. 20. à tergo lin. 11. non in missis-non ita cõgrue in missis. 22. lin. 16. siue-sine. 26. à tergo lin. 13. bracchio-brachio, sic sẽper. 27. lin. antep. reliqui-aliqui. 28. lin. 25. fecit-facit. à tergo lin. antepe. accederet-accederes. 31. lin. 25. presenres-præsentes. 35. lin. 22. vel sex seruientium-vel sex palmis. 39. lin. 16. designãtur-designatur. 42. lin. 1. apostolica-ampla. 47. lin. 14. Incensantur-incensatur. à tergo lin. 4. faciente-facienti. 48. à tergo lin. 23. propterea-præterea, 49. lin. 2. cantantur-cantatur. 58. lin. 15. Tnm-tum, 69. lin. 7. substinentes-sustinentes, sic semper. 70. lin. 24. altate-altare. 71. lin. 9. Subdiaconns-Subdiaconus, 72. lin. 7. ommissis-omissis, 104. lin. 11. Cardnlem-Cardinalem. 110, à tergo lin. vltima quia-nisi quod. 111. lin. 18. candelabus-candelabris. 117. lin, 25. alioqnin-alioquin. 126. lin. 24. esse-etiam. 127. lin. 7. fere-ferre. 130. lin. 21. &-vt. 149. lin. 27. cantantur-cantentur.

Index Capitulorum Primi Libri.

Capitula Secundi Libri.

De locis

FINIS TABVLAE.

ROMAE.
Apud Antonium Bladum Impressorem Cameralē.

